

วารสารวิชาการ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์

School of Administrative Studies Academic Journal

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนเมษายน - มิถุนายน 2566

Vol. 6 No. 2 April - June 2023

SASAJ

School of Administrative Studies
Academic Journal

ISSN : 2673 - 0758 (online)

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์

School of Administrative Studies Academic Journal

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน - มิถุนายน 2566)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารกิจการทางสังคม และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความที่ตีพิมพ์จะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งคณะกรรมการกลั่นกรองบทความของวารสาร เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องและได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind Peer Review)

คณะกรรมการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. ศาสตราจารย์ ดร.สิทธิ บุตรอินทร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial assistant)

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
2. นางนิตยา ไพยมรมณ์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
3. นายกิตติวัฒน์ คมเสวต	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

1. รองศาสตราจารย์ ดร.พระมหาวิเศษ เสาะพบดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถาพร แสงสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารภนา ยศสุข	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกพิชญ์ ชินะขำ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศราภา ศุภรินทร์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยจรัส เตชะตันนินสกุล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดณ ปัญญาวิรัตน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวี จันทร์ส่อง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิติ มณีกาญจน์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ออกแบบปก

นางสาวสุไรรัตน์ มั่นคง

เจ้าของ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อาคารเทพ พงษ์พานิช ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

โทรศัพท์ 0-5387-5540-5 โทรสาร 0-5387-5540

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/index>

E-mail: sasjournal.mju@gmail.com

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ (Peer Review)
ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน - มิถุนายน 2566)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารณา ยศสุข	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
2. อาจารย์ ดร.สุชาดา สายทิ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

1. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ เพื่อกคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
4. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตน์ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
5. รองศาสตราจารย์ ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมันต์ สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป พิชทองหลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดณ ปัญญาวิรัตน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.ไพศาล บรรจสุวรรณ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ราม โชติคุต	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
15. อาจารย์ ดร.สุรัชย์ พุดชู	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
16. อาจารย์ ดร.กรวิทย์ เกาะกลาง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
17. อาจารย์ ดร.วัฒนา นนทชิต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ฉบับนี้เป็น ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน เมษายน – มิถุนายน 2566 วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ ได้รับการคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI และได้ถูกจัดคุณภาพให้เป็นวารสารกลุ่มที่ 1 โดยได้รับการรับรองตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2565 – 31 ธันวาคม 2567 ทั้งนี้ผู้ที่สนใจส่งบทความ สามารถลงทะเบียนผ่านระบบวารสารออนไลน์ได้ที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissions>

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยที่ได้พิจารณาและปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพ และขอขอบคุณผู้สนับสนุนบทความที่ให้ความสนใจส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ โดยในฉบับนี้ มีบทความที่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์ จำนวน 12 บทความ แบ่งเป็น บทความวิจัย จำนวน 10 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 2 บทความ กองบรรณาธิการและคณะทีมงานจะรักษามาตรฐานการเผยแพร่มาตรฐานทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษาและการเผยแพร่ผลงานทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารกิจการทางสังคม สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อให้บริการวิชาการ และเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคมให้ปรากฏสู่สาธารณชนต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่เลือกสรรมาตีพิมพ์จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ และกองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่สนับสนุนการจัดทำวารสารฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้

เป็นของผู้พิมพ์แต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

สารบัญ

บทความวิจัย:	หน้า
■ การศึกษาคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัลของสมาชิกสภาเยาวชน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ : รยากร สุวรรณ	1
■ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรมการณศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) : นิสรา ใจชื่อ	17
■ หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่งภาวนา 4 : โกมินทร์ วังอ่อน, ชาญชัย ฤทธิร่วม, และ ปรัชญาณินทร์ วงศ์อติติกุล	36
■ การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมสูงอายุ ในจังหวัดขอนแก่น : พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ (กล้าลอด)	54
■ การสร้างระบอบอาหาร: ศูนย์การเรียนรู้ใจใจใจ จังหวัดน่าน กับกลุ่มพลังทางสังคม พ.ศ. 2557-2562 : สันทราย วงษ์สุวรรณ, และ วัชรพล พุทธิรักษา	72
■ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มยังไพรด์คลับจังหวัดเชียงใหม่ : นิพพิชฌน์ เครื่องสนุก	86
■ กลยุทธ์การพัฒนาท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีชุมชนบ้านป่าตาล ตำบลบวัก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ : สาธินี วัฒนกุล, บงกชมาศ เอกเอี่ยม, เฉลิมชัย ปัญญาดี, และ สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล	102
■ การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินแนวโน้มการแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภาคอีสาน : ัญญา พากเพียร, สุตาพรรณ อาจกล้า, และ สุภาวิตา อินทรพาณิชย์	120

บทความวิจัย: (ต่อ)	หน้า
■ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่กลุ่มเหมืองแร่ดอยไก่อ่เขีย : ปริญญญา ปฏิพันธ์กานต์, และพันธ์รุฬพ หัตถโกศล	141
■ การประเมินผลการดำเนินงานภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน กรณีศึกษา กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส : พรไทย ศิริสาธิตกิจ	156

บทความวิชาการ:

■ รถคันเก่ากับเครื่องยนต์ใหม่: การทำความเข้าใจการปฏิรูประบบราชการไทยและปัญหา ในอนาคต : นิติ มณีกาญจน์, และ กฤษฎา พรรณราย	173
■ กรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์: กรอบวิเคราะห์ใหม่ในการศึกษาขบวนการทางสังคม : ศิริโสภา สันติทฤษฎีกร, และ ประไพศิริ สันติทฤษฎีกร	190

ภาคผนวก:

■ กระบวนการพิจารณาบทความ	205
■ แนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	206

**การศึกษาคูณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัล
ของสมาชิกสภาเยาวชน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ***
**A Study of Digital Citizenship Qualifications for Members of the
Mae Taeng District Youth Council, Chiangmai Province**

รยากร สุวรรณ, สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล, ธรรมพร ตันตรา, และ สหาพร แสงสุโพธิ์

Rayakorn Suwan, Suriyajaras Techatunminasakul, Thammaporn Tantar,

and Sathaporn Saengsupho

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

School of Administrative Studies, Maejo University

Corresponding Author, E-mail: kmnatural2015@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัลของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 150 คน โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ทั้งนี้ศึกษาปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อคุณสมบัติความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี จำนวน 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) พฤติกรรมการทำตามกฎบนโลกดิจิทัล 2) พฤติกรรมการเคารพผู้อื่นบนโลกดิจิทัล 3) พฤติกรรมมีส่วนร่วมบนโลกดิจิทัล และ 4) พฤติกรรมการรับผิดชอบต่อบนโลกดิจิทัล โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลความคิดเห็นในด้านพฤติกรรมและคุณสมบัติของพลเมืองดิจิทัล โดยใช้สถิติพรรณนา และส่วนที่ 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณสมบัติความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี ซึ่งใช้

* ได้รับความเห็นชอบ: 11 ตุลาคม 2565; แก้ไขบทความ: 29 มกราคม 2566; ตีพิมพ์: 1 กุมภาพันธ์ 2566

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Pearson correlation) และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) ตามลำดับ

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงช่วงอายุ 15 ถึง 17 ปี มีค่าใช้จ่ายต่อวันอยู่ในช่วง 30 ถึง 100 บาท ชอบใช้งานเครือข่ายสังคมเฟสบุ๊ก (Facebook) และเวลาในการใช้งานสูงสุดถึง 5 ชั่วโมง ทั้งนี้ใช้งานที่บ้านเป็นหลักโดยมีสามเหตุผลหลักที่เข้าใช้งาน ได้แก่ เพื่อติดต่อกับบุคคลที่รู้จัก หาข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนข้อมูล และเล่นเกมส์ ตามลำดับ ในส่วนข้อมูลความคิดเห็นในด้านพฤติกรรมและคุณสมบัติของพลเมืองดิจิทัลโดยภาพรวมส่วนมากอยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ในส่วนที่ 2 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Y) และพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี (X) ไม่มีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบนำตัวแปรเข้าทั้งหมด (Enter multiple regression analysis) โดยปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ พฤติกรรมการรับผิดชอบบนโลกดิจิทัล

คำสำคัญ: คุณสมบัติ; พลเมืองดิจิทัล; งานวิจัยเชิงปริมาณ

Abstract

This research is quantitative research aimed to study the development of digital citizenship among Mae Taeng Youth Council members. Chiang Mai Province and study factors affecting good digital citizenship qualifications which used a sample of members of the Mae Taeng Youth Council Chiang Mai Province, 150 people using a questionnaire is a tool to collect data. In this study, four main factors affecting good digital citizenship were 1) rule-following behavior in the digital world, 2) respectful behavior in the digital world, 3) participation behavior in the digital world, and 4) responsible behavior in the digital world by analyzing the data in 2 parts: 1) analyzing general data and opinion data on the behavior and properties of digital citizens. Using descriptive statistics and part 2) analysis of

relationships and factors affecting good digital citizenship qualifications. Pearson correlation analysis and multiple regression analysis were used, respectively.

The results showed that most of the samples were female, aged between 15 and 17 years. 30 to 100 baht. Likes to use the social network Facebook and usage time up to 5 hours. Mainly used at home for 3 reasons to contact people you know. Seeking information or exchanging information and playing games, respectively. In terms of opinions on the behavior and properties of digital citizens, most of them were generally at a moderate level. In addition, the results of the analysis in part 2 found that the relationship between digital citizenship (Y) and good digital citizenship behavior (X) was not correlated. In this regard, all input multiple regression analysis (Enter multiple regression analysis) by factors significantly affecting digital citizenship, namely digital responsible behavior.

Keywords: qualifications; digital citizenship; quantitative research

1. บทนำ

คนไทยเข้าถึงและใช้อินเทอร์เน็ตเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากสถิติปี 2564 มีผู้ใช้งาน มากถึงร้อยละ 69.5 โดยใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยวันละ 8.44 ชั่วโมง/วัน แบ่งเป็น การใช้งานบนมือถือ 5.07 ชั่วโมง/วัน และบนคอมพิวเตอร์ 3.38 ชั่วโมง/วัน นอกจากนี้คนไทยใช้โซเชียลมีเดียสูงถึง 2.48 ชั่วโมง/วัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้โซเชียลมีเดียทำงานมากถึงร้อยละ 47 และใช้โซเชียลมีเดียในการหาข้อมูลแบรนด์ที่สนใจร้อยละ 55.5 อีกทั้ง ค่าเฉลี่ยในการใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อเล่นเกมมีค่าเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 96.6 ซึ่งผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตอายุ 16-64 ปี (eukeik. ee, 2564) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต อาทิ การพบเพื่อนในโซเชียลมีเดีย การติดตามข่าวสารบ้านเมือง การค้นหาข้อมูลสุขภาพ การดูทีวี และฟังเพลงออนไลน์ การซื้อสินค้าออนไลน์รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะพลเมือง (Norman, n.d.) TeachThought Staff (2020) กล่าวถึงพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ว่าจะมีโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการเรียนรู้ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต แต่พลเมืองยังขาดทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้ประโยชน์จากโอกาสดังกล่าว ทำให้เกิดผลกระทบแต่ละ

ด้าน เช่น ยังไม่รู้วิธีลดผลกระทบจากความเสี่ยงในโลกออนไลน์นำไปสู่การก่ออาชญากรรมบนโลกไซเบอร์ ซึ่งภัยเหล่านี้ก็มาในหลากหลายรูปแบบภัยเกิดทำให้ความแม่นยำในการคาดการณ์ลดลงและส่งผลกระทบต่อด้านอารมณ์ของผู้ใช้งานข้อมูลมากมายที่สามารถค้นพบในเรื่องเดียวกันกลับไม่ตรงกัน หรือบางข้อมูลที่มีการนำไปเผยแพร่กลับกลายเป็นข้อมูลพาดพิงบุคคลอื่นก่อให้เกิดความเสียหาย เป็นต้น (กาญจนา เดชสม และ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2564) โดยพลเมืองที่นำข้อมูลไปใช้งานเสี่ยงเป็นอาชญากรรมเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นต้น เนื่องจากเข้าถึงอินเทอร์เน็ตนั้นง่ายและรวดเร็ว สามารถเขียนหรือสร้างเนื้อหาได้รวดเร็ว ทำให้มีการป้อนข้อมูลมากมาย แต่ในทางกลับกันกลับการกลั่นกรองหรือคอยตรวจสอบในปริมาณน้อยจนอาจนำมาซึ่งความเข้าใจผิดและอาจจะทำให้เกิดแตกตื่น ความเสียหายต่อบุคคล และสังคมได้ ในเขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีมายาวนานเพราะเป็นพื้นที่ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย การอำนวยความสะดวกด้านอินเทอร์เน็ตจึงมีการนำไปใช้ในสถานประกอบการต่าง ๆ รวมไปถึงสถานที่ราชการ สถานศึกษา สภาเยาวชนอำเภอแม่แตงมีนโยบายการพัฒนาการลดใช้ความรุนแรงโดยเฉพาะบนสื่อโซเชียลออนไลน์โดยสมาชิกรู้จักการใช้อินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์ เช่น มือถือ แท็บเล็ต คอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นเครื่องมือเรียนรู้การใช้งานอินเทอร์เน็ตได้ง่าย ทำให้เยาวชนเข้าถึงโลกไซเบอร์ได้สะดวกรวดเร็ว (ฐิตาภรณ์ จันทรมณี, นันทิตา ดำโช, และ ภัทรญาดา สุจริตธรรการ, 2562) แต่ในขณะที่เยาวชนเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวในด้านความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) นั้นเป็นเรื่องที่ต้องให้เยาวชนได้เรียนรู้เพราะจะช่วยให้พลเมืองเรียนรู้ว่าจะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลและปกป้องตนเองจากความเสี่ยงต่าง ๆ ในสื่อออนไลน์รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิของตนเองและมีความรับผิดชอบต่อสังคมในโลกสมัยใหม่ไปจนถึงเข้าใจผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีต่อสังคมและใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, มปป.)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัลของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี ของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เยาวชนจากสภาเด็กและเยาวชน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาการพัฒนาคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัลของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีและพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี (ตามกรอบแนวคิดงานวิจัย)

1.3 ขอบเขตด้านเวลาการวิจัย ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2563 ถึงเดือนมีนาคม 2564

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

โดยประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มเยาวชนจากสภาเด็กและเยาวชน โดยใช้ One Group Pretest-Posttest Design (Patton, 1987) โดยเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเยาวชนจากสภาเด็กและเยาวชน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 150 คน ซึ่งทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามโดยการพัฒนาเครื่องมือวิจัย ใช้การรวบรวมและการทบทวนวรรณกรรมและทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กับผู้นำเยาวชน จำนวน 150 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาพัฒนาเป็นแบบสอบถาม และทำการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Reliability) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยมีค่าความเที่ยงตรง (IOC) เท่ากับ 1.00 ซึ่งมีค่าความเที่ยงตรง สามารถใช้ได้ หลังจากทำการปรับปรุงแบบสอบถามก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูล ทั้งนี้แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ค่าใช้จ่ายต่อวัน ความชอบเล่นเครือข่ายสังคม (ชุมชนออนไลน์) หรือ Social Network เวลาที่ใช้ในการเล่น Social Network (ต่อวัน) สถานที่ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ และเหตุผลที่ท่านเข้าใช้เว็บไซต์สังคมออนไลน์

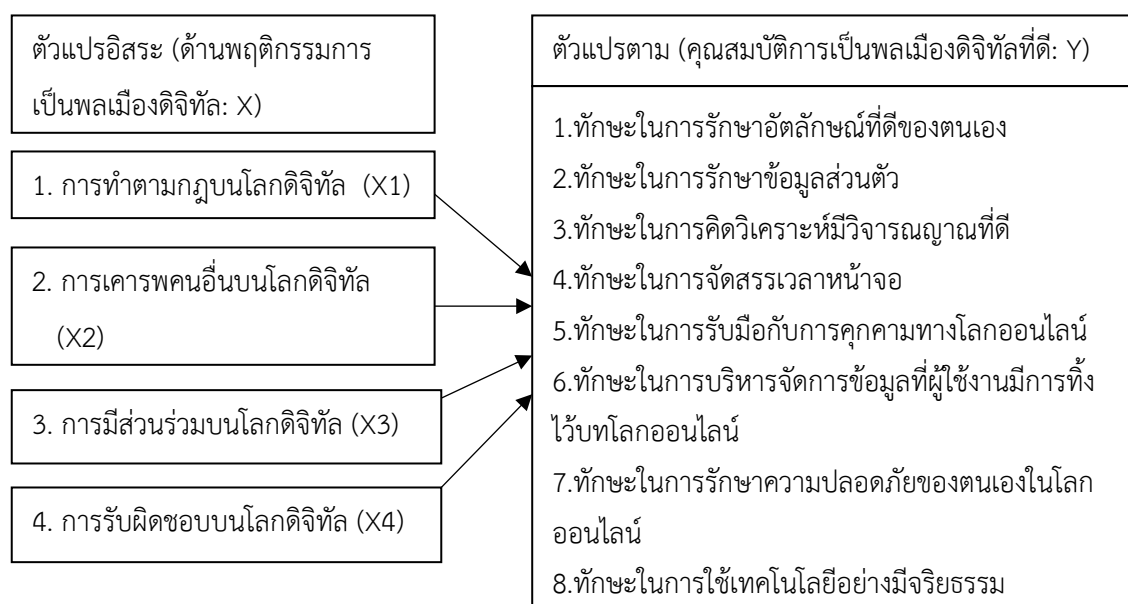
ตอนที่ 2 แบบสอบถามที่ใช้วัดระดับความเป็นพลเมืองดิจิทัล 8 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะในการรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเอง (Digital Citizen Identity) 2) ทักษะในการรักษาข้อมูลส่วนตัว (Privacy Management) 3) ทักษะในการคิดวิเคราะห์มีวิจารณญาณที่ดี (Critical Thinking) 4) ทักษะในการจัดสรรเวลาหน้าจอ (Screen Time Management) 5) ทักษะในการ

รับมือกับการคุกคามทางโลกออนไลน์ (Cyberbullying Management) 6) ทักษะในการบริหารจัดการข้อมูลที่ใช้งานมีการทิ้งไว้บนโลกออนไลน์ (Digital Footprints) 7) ทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์ (Cybersecurity Management) และ 8) ทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม (Digital Empathy) (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, 2561; Newground, 2560)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามแสดงทัศนคติของเยาวชนต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ (X) ที่ศึกษา จำนวน 4 ตัวแปรหลัก ได้แก่ 1) พฤติกรรมการทำตามกฎบนโลกดิจิทัล 2) พฤติกรรมการเคารพผู้อื่นบนโลกดิจิทัล 3) พฤติกรรมมีส่วนร่วมบนโลกดิจิทัล และ 4) พฤติกรรมการรับมือกับโลกดิจิทัล รายละเอียดในกรอบการวิจัย ภาพที่ 1

หลังจากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) สถิติพรรณนาค่าร้อยละของข้อมูลทั่วไปและภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2) วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณสมบัติพลเมืองดิจิทัล และทัศนคติของเยาวชนต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี และ 3) วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วย Pearson Correlation และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยการนำเข้าตัวแปรทั้งหมด (Enter Multiple Regression Analysis) ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

1. ภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง รองลงมา เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 56.67 และ 43.33 ตามลำดับ ในด้านอายุส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมี อายุ 15-17 ปี รองลงมาเป็นช่วงอายุ 18-25 ปี และอายุ 12-14 ปี ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 58.00, 27.33 และ 14.67 ตามลำดับ ด้านระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างสามอันดับแรกเป็น กลุ่มมัธยมศึกษาตอนปลาย รองลงมาเป็นกลุ่มมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับปริญญาตรี คิดเป็น ร้อยละ 79.33, 8.00 และ 6.00 ตามลำดับ แสดงในภาพที่ 2 (a) เพศ อายุ และระดับการศึกษา ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าใช้จ่ายต่อวันมากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ 50-100 บาท รองลงมา 30-50 บาท และ 200-300 บาท ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 32.67, 28.67 และ 14.67 ตามลำดับ ในประเด็นความชอบเล่นเครือข่ายสังคม (ชุมชนออนไลน์) หรือ Social Network ส่วนใหญ่ที่ชอบ เล่นสามอันดับแรก ได้แก่ Facebook รองลงมาเป็น Instagram และ Line ตามลำดับ คิดเป็น ร้อยละ 68.67, 12.67 และ 9.33 ตามลำดับ แสดงในภาพที่ 2 (b) ความชอบเล่นเครือข่ายสังคม และค่าใช้จ่ายต่อวัน ทั้งนี้ใช้เวลาในการเล่น Social Network ส่วนใหญ่สามอันดับแรก ได้แก่ วันละ 4-5 ชั่วโมง รองลงมา 1-2 ชั่วโมง และมากกว่า 5 ชั่วโมง ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 26.67, 22.67 และ 18.00 ตามลำดับ โดยผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในสถานที่ที่ใช้เครือข่ายสังคม ออนไลน์มากที่สุด คือ ที่บ้าน รองลงมา ที่โรงเรียน/มหาวิทยาลัย และที่ร้านอินเทอร์เน็ต คิดเป็น ร้อยละ 82.67, 13.33 และ 4.00 ตามลำดับ แสดงในภาพที่ 2 (c) สถานที่ใช้งานสังคมออนไลน์, เวลาที่ใช้งาน นอกจากนี้เหตุผลที่เข้าใช้เว็บไซต์สังคมออนไลน์สามอันดับแรก คือ ติดต่อกับบุคคล ที่รู้จัก รองลงมาหาข้อมูล/แลกเปลี่ยนข้อมูลและเล่นเกม ตามลำดับ

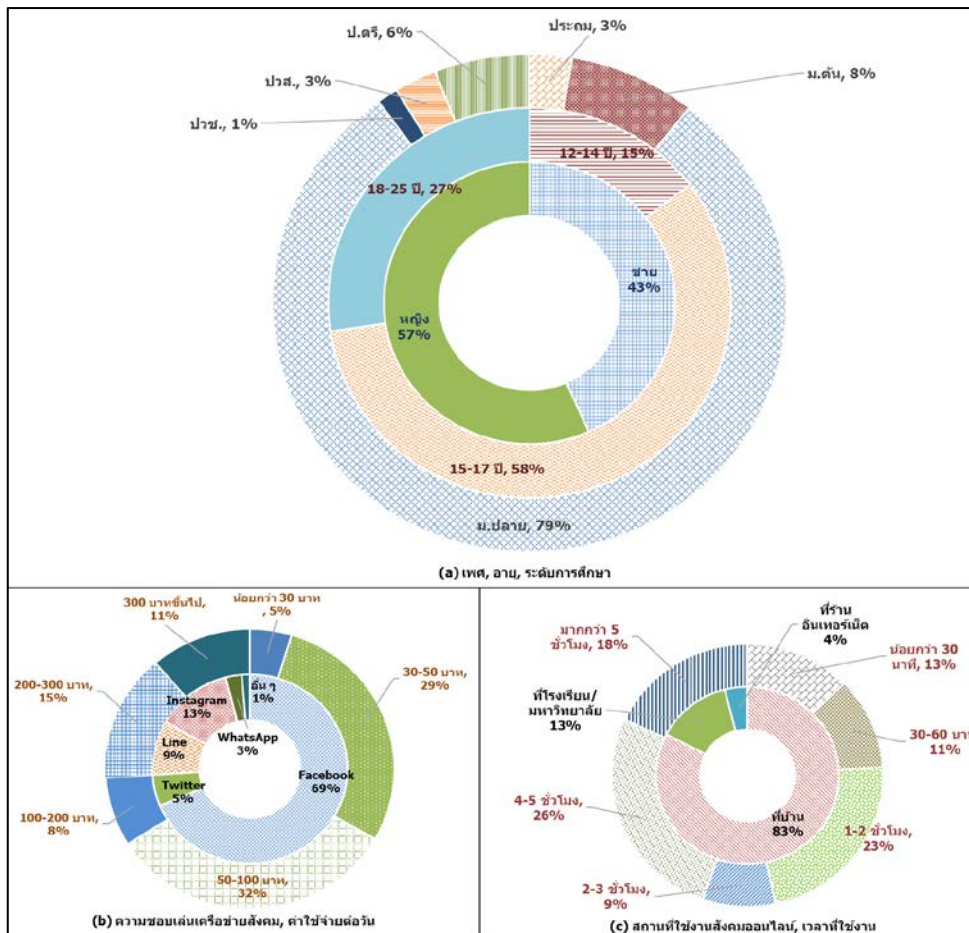
2. ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณสมบัติพลเมืองดิจิทัล พบว่า ระดับความเป็นพลเมืองดิจิทัลของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาภาพรวมทุกด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 ± 1.08 เมื่อพิจารณาทักษะแต่ละด้าน จะเห็นได้ว่า ด้านทักษะในการบริหารจัดการข้อมูลที่ใช้ใช้งานมีการ ทิ้งไว้บนโลกออนไลน์ (Digital Footprints)) มีคะแนนความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเท่ากับ 3.57 ± 0.99 เช่นเดียวกันในด้านทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลก ออนไลน์ (Cybersecurity Management) มีคะแนนความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่า เท่ากับ 3.55 ± 1.07 นอกจากนี้ปัจจัยอื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง โดยแสดงผลรายละเอียด ดังนี้

- 1) ด้านทักษะในการรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเอง (Digital Citizen Identity) มีคะแนนความ

คิดเห็น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.39 ± 1.11 2) ด้านทักษะในการรักษาข้อมูลส่วนตัว (Privacy Management) มีคะแนนความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.24 ± 1.05 3) ด้านทักษะในการคิดวิเคราะห์มีวิจารณญาณที่ดี (Critical Thinking) มีคะแนนความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.45 ± 1.10 4) ด้านทักษะในการจัดสรรเวลาหน้าจอ (Screen Time Management) มีคะแนนความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.28 ± 1.07 5) ด้านทักษะในการรับมือกับการคุกคามทางโลกออนไลน์ (Cyberbullying Management) มีคะแนนความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.30 ± 1.17 และ 6) ด้านทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม (Digital Empathy) มีคะแนนความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.49 ± 1.07 แสดงในตารางที่ 1

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทศนคติของเยาวชนต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี พบว่า จากตารางที่ 4.3 พบว่า ทศนคติที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 ± 1.20 เมื่อพิจารณาทักษะแต่ละด้าน แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมด้านต่างๆที่มีผลต่อการเป็นพลเมืองดิจิทัล ได้แก่ 1) ด้านพฤติกรรมการทำตามกฎหมายบนโลกดิจิทัล โดยภาพรวมมีคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.17 ± 1.32 2) ด้านพฤติกรรมเคารพผู้อื่นบนโลกดิจิทัล โดยภาพรวมมีคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.16 ± 1.20 3) ด้านพฤติกรรมมีส่วนร่วมบนโลกดิจิทัล โดยภาพรวมมีคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.07 ± 1.14 และ 4) ด้านพฤติกรรมรับผิดชอบบนโลกดิจิทัล โดยภาพรวมมีคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.30 ± 1.12 แสดงในตารางที่ 2

ภาพที่ 2. ร้อยละของข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณสมบัติพลเมืองดิจิทัล

คุณสมบัติพลเมืองดิจิทัล	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความเห็น
1. ด้านทักษะในการรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเอง (Digital Citizen Identity)	3.39	1.11	ปานกลาง
2. ด้านทักษะในการรักษาข้อมูลส่วนตัว (Privacy Management)	3.24	1.05	ปานกลาง

คุณสมบัติพลเมืองดิจิทัล	ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ความ คิดเห็น
3.ด้านทักษะในการคิดวิเคราะห์ที่มีวิจารณญาณที่ดี (Critical Thinking)	3.45	1.1	ปานกลาง
4.ด้านทักษะในการจัดสรรเวลาหน้าจอ (Screen Time Management)	3.28	1.07	ปานกลาง
5.ด้านทักษะในการรับมือกับการคุกคามทางโลกออนไลน์ (Cyberbullying Management)	3.30	1.17	ปานกลาง
6.ด้านทักษะในการบริหารจัดการข้อมูล ที่ผู้ใช้งานมีการทิ้งไว้ บนโลกออนไลน์ (Digital Footprints)	3.57	0.99	มาก
7.ด้านทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลก ออนไลน์ (Cybersecurity Management)	3.55	1.07	มาก
8.ด้านทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม (Digital Empathy)	3.49	1.07	ปานกลาง
ภาพรวม	3.41	1.08	ปานกลาง

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี

พฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
ด้านพฤติกรรมการทำตามกฎหมายโลกดิจิทัล	3.17	1.32	ปานกลาง
ด้านพฤติกรรมเคารพผู้อื่นบนโลกดิจิทัล	3.16	1.2	ปานกลาง
ด้านพฤติกรรมมีส่วนร่วมบนโลกดิจิทัล	3.07	1.14	ปานกลาง
ด้านพฤติกรรมรับผิดชอบบนโลกดิจิทัล	3.3	1.12	ปานกลาง
ภาพรวม	3.18	1.2	ปานกลาง

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองดิจิทัลและพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การวิเคราะห์สถิติค่าประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson correlation coefficient) พบว่าตัวแปร Y (ความเป็นพลเมืองดิจิทัล) นั้นไม่มีความสัมพันธ์กันกับตัวแปร X (พฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัล) นั่นคือ ตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม แต่ในขณะที่ตัวแปร X มีความสัมพันธ์กันเอง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ Pearson Correlation ระหว่าง 0.015-0.688 ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งในกรณีนี้มีค่าน้อยกว่า 0.80 (Cooper & Schindler, 2006) นั่นคือแสดงว่าตัวแปรอิสระต่าง ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กันเอง จึงยอมรับได้ในการนำเข้าสู่ตัวแปรในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณต่อไปได้ แสดงในตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองดิจิทัลและพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่ แสดงในตารางที่ 3

เมื่อทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบนำตัวแปรเข้าทั้งหมด โดยผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นได้แก่ การตรวจสอบการเกิดปัญหา Multicollinearity ด้วยการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Variance Inflation Factor: VIF) พบว่าไม่เกิดปัญหา Multicollinearity โดยค่า VIF มีค่าระหว่าง 1.737 – 2.410 ซึ่งมีค่า VIF น้อยกว่า 10 และค่า Tolerance อยู่ระหว่าง 0.415 - 0.576 ซึ่งค่าต้องมากกว่า 0.10 ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยที่กำหนดให้ค่า (กัลยา วาณิชยบัญชา, 2556)

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองดิจิทัลและพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่

ตัวแปร	Y	X1	X2	X3	X4
Y ความเป็นพลเมืองดิจิทัล	1	-0.040	0.071	-0.015	0.139
X1 พฤติกรรมการทำตามกฎบนโลกดิจิทัล		1	0.627**	0.548**	0.533**
X2 พฤติกรรมการเคารพผู้อื่นบนโลกดิจิทัล			1	0.688**	0.586**
X3 พฤติกรรมมีส่วนร่วมบนโลกดิจิทัล				1	0.569**
X4 พฤติกรรมการรับผิดชอบบนโลกดิจิทัล					1
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).					

นอกจากนี้การตรวจสอบการเกิด Autocorrelation ใน Residuals โดยใช้ค่าสถิติ Durbin-Watson ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1.146 พบ Positive Autocorrelation ซึ่งน่าจะมีปัญหา Autocorrelation ในข้อมูล เนื่องจาก Durbin-Watson อยู่ต่ำกว่าขอบเขต 1.5-2.5 แต่ Durbin-Watson นั้นมีค่าที่มากกว่า 1 และไม่เกิน 3 แสดงว่าเกิดปัญหา Autocorrelation ไม่รุนแรงมากนัก (Field, 2009) จึงถือว่ายอมรับได้ และเมื่อทำการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) พบว่าพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลไม่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยค่า F มีค่าเท่ากับ 1.980 และ p-value มีค่าเท่ากับ 0.1980 นั่นคือ ตัวแปรอิสระไม่ส่งผลต่อตัวแปรตามอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงในตารางที่ 4

นอกจากนี้เมื่อทดสอบสมมติฐานว่าตัวแปรด้านพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีมีอิทธิพลต่อความเป็นพลเมืองดิจิทัล พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าเท่ากับ 0.0228 และ (r^2) มีค่าเท่ากับ 0.052 และค่าความแปรปรวนด้านพฤติกรรมการรับผิดชอบบนโลกดิจิทัล (X_4) มีค่าเท่ากับ 0.032 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือตัวแปรด้านพฤติกรรมการรับผิดชอบบนโลกดิจิทัล (X_4) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการความเป็นพลเมืองดิจิทัลของสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ แสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบนำตัวแปรเข้าทั้งหมด (Enter Multiple Regression Analysis)

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients B	Std. Error	Standardized Coefficients Beta	t	Sig.	95.0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
						Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	3.118	0.274		11.398	0.000	2.578	3.659		
X1	-0.134	0.085	0.274	-1.577	0.117	-0.302	0.034	0.553	1.807
X2	0.136	0.114	0.085	1.196	0.233	-0.089	0.361	0.415	2.410
X3	-0.124	0.093	0.114	-1.331	0.185	-0.307	0.060	0.475	2.105
X4	0.203	0.094	0.093	2.164	0.032*	0.018	0.388	0.576	1.737

$R = 0.228$, $R^2 = 0.052$, ANOVA: $F = 1.980$ ($p\text{-value} = 0.101$, Durbin-Watson = 1.146)

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและมีพฤติกรรมการใช้งานที่ชอบใช้เครือข่ายสังคม (Facebook) โดยใช้เวลาน้อยวันละ 1 ชั่วโมงในการใช้งานเครือข่ายสังคม อีกทั้งการใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์อยู่ที่บ้านเป็นหลักและมีเหตุผลในการเข้าใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อติดต่อกับบุคคลที่รู้จัก หาข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลรวมถึงการเล่นเกม (พีรพิชญ์ คำเจริญ และ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ, 2561) ในส่วนของความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านทักษะทั้ง 8 ด้าน จะเห็นได้ว่ามีสองด้านหลักที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ 1) ทักษะในการบริหารจัดการข้อมูล และ 2) ทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้มีการไตร่ตรองในการโพสต์หรือแชร์เรื่องราวส่วนตัวเพื่อไม่ให้กระทบต่อชีวิตในอนาคตและการยกเลิกหรือปิดบัญชีออนไลน์ต่าง ๆ ที่ไม่ได้ใช้แล้ว รวมถึงการลบข้อมูลออกจากเว็บไซต์ที่เก็บข้อมูลต่าง ๆ เช่นเดียวกันในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์ที่มีการตั้งรหัสผ่านในกิจกรรมที่ทำบนโลกออนไลน์ให้แตกต่างกันและการหลีกเลี่ยงการเข้าเว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสมไม่คลิกไฟล์แนบแปลกปลอมจากผู้อื่นและระมัดระวังความเสี่ยงจากการเปิดไฟล์ผ่านโปรแกรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด (พิมพ์ตะวัน จันทน์, มารุต พัฒนาผล, และ สิริวรรณ ศรีพหล, 2563) ซึ่งพฤติกรรมบ่งชี้ของกลุ่มตัวอย่างด้านทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์ คือ ไม่เปิดเผยข้อมูลจากความเป็นจริงหรือการเปิดเผยข้อมูลของผู้อื่นมีการเข้าถึงสื่อดิจิทัลอย่างปลอดภัยและมีการป้องกันภัยคุกคามบนโลกออนไลน์ ซึ่งเป็นประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญระดับมาก

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามของงานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่าตัวแปรอิสระที่เป็นพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี (X) ไม่มีค่าสหสัมพันธ์กับตัวแปรตามความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Y) อย่างมีนัยสำคัญ แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยการนำเข้าตัวแปรทั้งหมด (Enter Multiple Regression Analysis) จะเห็นได้ว่าตัวแปรอิสระที่เป็นด้านพฤติกรรมการรับผิดชอบบนโลกดิจิทัล (X4) มีอิทธิพลต่อความเป็นพลเมืองดิจิทัล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่า (r^2) หรือค่าความผันแปรของตัวแปรตอบสนองที่สามารถอธิบายได้มีอยู่ในตัวแบบเชิงเส้น คิดเป็นร้อยละ 5.2 ซึ่งต้องมีความรับผิดชอบในการใช้ดิจิทัล โดยจะต้องมีความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตในการบริหารจัดการ ควบคุม กำกับตน รู้ผิดรู้ถูก และรู้เท่าทัน โดยจะเป็น

บรรทัดฐานในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบ รวมทั้งเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีอย่างฉลาดและปลอดภัย (ลาวัลย์ นาคติลก, 2561)

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้เข้าใจกลุ่มตัวอย่างสมาชิกสภาเยาวชนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่มีคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีในด้านการบริหารจัดการข้อมูลที่ใช้งานมีการทิ้งไว้บนโลกออนไลน์ (Digital Footprints) และทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์ (Cybersecurity Management) อยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ในด้านพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัลของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสามารถนำไปพัฒนาแนวทางให้เกิดกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัล เช่น ด้านพฤติกรรมการรับผิดชอบต่อโลกดิจิทัล ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญส่งผลต่อคุณสมบัติความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีอย่างมีนัยสำคัญ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรพัฒนาพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดิจิทัลด้านการรับผิดชอบต่อบนโลกดิจิทัล โดยการสร้างการรับรู้ในการใช้อินเทอร์เน็ต การควบคุม การรู้ผิดรู้ถูกและรู้เท่าทัน

1.2 สร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องในการใช้เทคโนโลยีให้ปลอดภัย ภายในกลุ่มเยาวชนอำเภอแม่แตงเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1.1 ควรศึกษาเรื่องอื่น ๆ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2560 ที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียลออนไลน์ หรือการรับรู้ ความรู้ ความเข้าใจ

1.2 ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น กลุ่มเยาวชนอำเภอต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (ม.ป.ป.). ความเป็นพลเมืองดิจิทัล: พลเมืองแห่งศตวรรษที่ 21. สืบค้นจาก <https://thaidigizen.com/digital-citizenship/ch1-digital-citizenship/>
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2556). *การวิเคราะห์สถิติ : สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา เดชสม, และ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2564). การพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลของนักเรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*, 31(1), 151-163.
- จิตาภรณ์ จันทรมณี, นันทิตา ดำโช, และ ภัทธญาดา สุจริตธรรการ. (2562). ความเป็นพลเมืองดิจิทัล. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/digitalcitizens03718/about>
- พิมพ์ตะวัน จันทัน, มารุต พัฒนาผล, และ สิริวรรณ ศรีพหล. (2563). คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดิจิทัลของนิสิตระดับปริญญาตรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(12), 430-444.
- พีรพิชญ์ คำเจริญ, และ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2561). เด็กกับการรู้เท่าทันดิจิทัล. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 6(2), 22-31.
- ลาวัลย์ นาคดิลก. (2561). แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของเยาวชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 12(1), 163-172.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2561). *คู่มือพลเมืองดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล.
- Cooper, D. R., & Schindler, P. S. (2006). *Business Research Methods* (5th ed.). New York, NY: Tata McGraw-Hill.
- Eukeik .ee. (2564). Internet User ในประเทศไทย 2564 ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตไทยมากแค่ไหนเมื่อเทียบกับโลก. สืบค้นจาก <https://marketeeronline.co/archives/208372>
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). London: SAGE.
- Newground. (2560). ข้อเสนอ “การพัฒนาคนรุ่นใหม่” บนความเข้าใจ “วัฒนธรรมเยาวชน”. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2017/11/newsground01/>

Norman, E. (n.d.). *As the paradigm shifts from citizen to digital citizen*. Retrieved from <http://www.digitalcitizen.com/t-r-i-p>

Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative method in evaluation*. London: SAGE.

TeachThought Staff. (2020). 20 Examples of Digital Citizenship. Retrieved from <https://www.teachthought.com/the-future-of-learning/examples-dig-citizenship/>

**ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม
กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ***
**Factors Affecting the Innovative Organization A Case Study
of Synchrotron Light Research Institute
(Public Organization)**

นิสรา ใจชื่อ

Nissara Jaisue

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Faculty of Public Administration, Dhurakij Pundit University

E-mail: nissarajissj@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) 2) เพื่อศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาองค์การแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ในการศึกษาวิจัยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม คือการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรที่สังกัดในสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) จำนวน 215 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 144 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้รับแบบสอบถามตอบกลับมาทั้งสิ้น 132 คน และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างกับบุคลากรของสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) จำนวน 9 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติการถดถอยพหุคูณ

* ได้รับบทความ: 6 ธันวาคม 2565; แก้ไขบทความ: 30 มกราคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 7 กุมภาพันธ์ 2566

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า 1) การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านกระบวนการพัฒนานวัตกรรมขององค์กรด้านผลิตภัณฑ์นวัตกรรมขององค์กร ด้านการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร และด้านความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขององค์กร 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ได้แก่ ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นลูกค้า ปัจจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร และปัจจัยด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) 3) แนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ได้แก่ การบริหารความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขององค์กร เช่น การพัฒนากระบวนการทำงานใหม่ๆ ด้านผลิตภัณฑ์นวัตกรรมขององค์กร เช่น องค์กรอาจพิจารณาด้านความสามารถสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น หรือมีค่าใช้จ่ายที่ลดลงที่เชื่อมโยงจากผลงานด้าน การพัฒนานวัตกรรมขององค์กร และด้านการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร องค์กรอาจพิจารณาการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายขององค์กรเพื่อส่งเสริมจิตใจให้บุคลากรพัฒนาผลงานด้านนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: นวัตกรรม; องค์กรแห่งนวัตกรรม

Abstract

The objectives of this research are to 1) study the factors that affect an innovative organization: a case study of the Synchrotron Light Research Institute (Public Organization), and 2) study the approaches to developing an innovative organization: a case study of the Synchrotron Light Research Institute (Public Organization). In this study, mixed methods research was used: in the quantitative research, the population comprised 215 people affiliated with the Synchrotron Light Research Institute (Public Organization) and the questionnaires were used as a data collection tool from 144 samples with a total of 132 responses; in the

qualitative research, a semi-structured interview was conducted with 9 personnel of the Synchrotron Light Research Institute (Public Organization). The statistics used to analyze the data were percentages, mean scores, standard deviations, and multiple regressions.

The results of the study showed that 1) overall, being an innovative organization of the Synchrotron Light Research Institute (Public Organization) is at a high level. When considering each aspect, the ranks from the highest to the lowest are the organization's innovation development process, the organization's innovation outcomes, the organization's innovator creation, and the organization's capability of innovation creation, 2) factors affecting an innovative organization: a case study of the Synchrotron Light Research Institute (Public Organization) are customer focus, the organization's management of information technology, and the organization's management of innovative networks, with a statistical significance at the 0.05 level, which is consistent with the qualitative research results, 3) approaches to developing an innovative organization: a case study of the Synchrotron Light Research Institute (a public organization) include managing the organization's capability of innovation creation, such as the development of a new work process; the organization's innovation outcomes, such as the ability to increase income or decrease expenses associated with output from the organization's innovation development; and the organization's innovator creation. The organization may consider a variety of activities to encourage personnel to continuously create innovation.

Keywords: innovation; innovative organization

1. บทนำ

การบริหารงานขององค์กรแต่ละองค์กรในสังคม ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงหลากหลายด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ซึ่งทำให้แต่

ละองค์การต้องมีการปรับตัวและมีความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาองค์การ คือการใช้นวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนองค์การให้มีศักยภาพที่สูงขึ้น นวัตกรรม คือ ความคิดสิ่งใหม่ๆ ที่จะสามารถนำไปปรับปรุง พัฒนาองค์การให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งนวัตกรรมอาจเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานที่ทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลิตรายการหรือบริการใหม่ๆ ที่องค์การสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อส่งมอบคุณค่าใหม่ๆ ให้กับลูกค้า

นวัตกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ความรู้ใหม่เพื่อเปลี่ยนกระบวนการขององค์กร หรือสร้างผลิตภัณฑ์และบริการขององค์การให้มีศักยภาพ มีความสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงขององค์การให้เกิดการเติบโต (Dess, McNamara, Eisner, & Lee, 2019) นวัตกรรมขององค์การ เป็นความสามารถอย่างหนึ่งขององค์การที่ทำให้้องค์การปรับตัว สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่มีคุณค่าต่อองค์การ และสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าต่อลูกค้าขององค์การ ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาที่ก้าวหน้าขององค์การต่อไปได้ (Maital & Seshadri, 2012) นวัตกรรมขององค์การมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์การให้ก้าวหน้า ก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน สร้างความแตกต่างขององค์การ และนวัตกรรมขององค์การเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น หากแต่ละองค์การมีการพัฒนานวัตกรรมจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมในการพัฒนาประเทศให้นวัตกรรมที่ก้าวหน้าต่อไป

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564 ได้กล่าวถึงสาระสำคัญในการพัฒนาประเทศ เช่น การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 สถานการณ์โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก และในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เป็นความท้าทายที่ประเทศไทยต้องปรับตัวในการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา ตลอดจนนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประเทศไทย นอกจากนี้นวัตกรรมจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและส่งเสริมขีดความสามารถของมนุษย์ซึ่งจะส่งผลให้ผลิตภาพการผลิตสูงขึ้น และเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาประเทศต่อไป (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) เป็นองค์การหนึ่งที่มีความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมขององค์การ โดยสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) เมื่อวันที่ 19 กันยายน

2551 ปัจจุบัน (ในปีพ.ศ. 2565) สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) มีวิสัยทัศน์ คือ “เป็นที่หนึ่งและเป็นศูนย์กลางในอาเซียนด้านแสงซินโครตรอน เพื่อสนับสนุนประเทศในการพัฒนาด้านอาหาร การเกษตรและอุตสาหกรรม เป็นเวลา 10 ปี” จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) มีการดำเนินงานที่สำคัญหลายๆ ด้าน เช่น ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้ร่วมดำเนินการตามนโยบายของ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ทำการพัฒนาห้องแยกโรคความดันลบแบบมอดูลาร์สำหรับโรงพยาบาล (Modular - Negative pressure Isolation room) ตามความต้องการของแพทย์ผู้ใช้งาน และได้ผลิตและส่งมอบให้โรงพยาบาลในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา กรุงเทพมหานคร และพื้นที่อื่นๆ โดยสามารถใช้งานรองรับผู้ป่วยฉุกเฉิน ผู้ป่วยรอสังเกตอาการ หรือผู้ป่วยติดเชื้อรอส่งต่อได้ เป็นต้น (สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน), 2560) นอกจากนี้ สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ได้เข้าร่วมแผนงานบูรณาการพัฒนาดาวเทียมเพื่อการสำรวจอวกาศ ร่วมกับ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) และสถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) ในการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในประเทศ เพื่อสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนเทคโนโลยีทางด้านดาวเทียม รวมถึงการพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีดาวเทียมและระบบโดยรอบส่งเสริมให้เกิดอุตสาหกรรมอวกาศในประเทศ รวมถึงการพัฒนาระบบทดสอบสถานะการทำงานของดาวเทียมเพื่อการสำรวจโลก อวกาศและอุปกรณ์โดยรอบ (สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน), 2560) จากการดำเนินงานของสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) มีลักษณะการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญของการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม และมีการพัฒนานวัตกรรมขององค์กรอย่างต่อเนื่อง และมีส่วนสนับสนุนให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร และหน่วยงานภายนอก ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมที่สำคัญของประเทศ จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจวิจัยในเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมกรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) โดยนำผลไปใช้เป็นข้อมูลให้กับสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) เพื่อใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมหรือเป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ต่อไป และเป็น

แนวทางในการพัฒนาองค์การอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียง โดยใช้แนวทางในเรื่องการพัฒนาองค์การ
แห่งนวัตกรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสง
ซินโครตรอน (องค์การมหาชน)
2. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาองค์การแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสง
ซินโครตรอน (องค์การมหาชน)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ
(Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัย
กำหนดแนวทางแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีรายละเอียด คือ ประชากรในการ
วิจัย (Population) คือ บุคลากรที่สังกัดในสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน)
จำนวน 215 คน โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 144 คน โดยการเปิดตารางเลขสุ่มตาม
แนวคิดของยามาเน่ (Yamane, 1973) ซึ่งวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่ม
แบบอาศัยความสะดวก (Convenience Sampling) และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน
132 คน คิดเป็นร้อยละ 91.66

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการออกแบบสอบถาม

1.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากเอกสารรายงานของสถาบันวิจัย
แสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับ
องค์การนวัตกรรม เป็นต้น

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม โดยผู้วิจัยสร้าง
แบบสอบถามสำหรับสอบถามบุคลากรในสังกัดของสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การ
มหาชน) และนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาเนื้อหาคำถามของ

แบบสอบถาม จากนั้นผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขในการใช้ภาษา และเนื้อหาให้ถูกต้องครอบคลุม และให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบให้คำแนะนำ โดยใช้เกณฑ์การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามวิจัย (Index of Item Objective Congruence) (IOC) คือ หากค่า $IOC \geq 0.5$ จะถือว่าเป็นแบบสอบถามที่ถือว่ามีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้ ประกอบกับการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

โดยการออกแบบสอบถามด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ได้ศึกษาแนวคิดจากงานวิจัยที่หลากหลาย อาทิ ปัจจัยด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม ได้ศึกษาจากแนวคิดของ Christiansen (2000) อ้างถึงใน กิริติ ศยียงยง, 2552, น. 78-87) ปัจจัยด้านการจัดการความรู้ขององค์กร ศึกษาจากงานวิจัยของ วัฒนชัย ศิริญาณ (2560) ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร ศึกษาจากแนวคิดของ พัทธสิริ ชมภูคำ (2552, น. 158-171) ปัจจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น วรธรรม พงษ์สีชมพู (2555) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรม ศึกษาแนวคิดของ สุชาติ ไตรภพสกุล และ ชาคริต พิษณุางกูร (2564, น. 236-232) ปัจจัยด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร และปัจจัยด้านการมุ่งเน้นลูกค้า ศึกษาจากแนวคิดของ พยัต วุฒิรงค์ (2562, น. 81-83)

1.2.2 การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มทดลองที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ต้องการศึกษาแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำผลไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือเพื่อดูความสอดคล้องของข้อคำถาม ใช้สูตรสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เป็นสถิติวิเคราะห์ที่ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ไม่ต่ำกว่า 0.70 ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญ โดยในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มทดลองที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ต้องการศึกษาแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับบุคลากรของสถาบันเทคโนโลยีนิวเคลียร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) จำนวน 35 คน แล้วนำมาหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) โดยใช้วิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ .982

1.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากรสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเกี่ยวกับองค์การนวัตกรรม โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) กำหนดเป็น แนว สัมภาษณ์ กับ กลุ่ม ผู้ให้ ข้อมูล ที่ สำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 คน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความ ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุปหรือธรรมหรือสภาพการณ์ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงไปถึงการหาข้อสรุปในการศึกษา โดยการหาข้อสรุปในการศึกษาเชื่อมโยงไปถึงความรู้ระดับแนวคิดหรือทฤษฎีได้ และใช้การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า ใช้กระบวนการวิธีที่หลากหลาย (The Multiple – Method Approach) โดยพิจารณาความสอดคล้อง และความแตกต่างของข้อมูลที่ได้มีการจัดระเบียบของข้อมูล จากนั้นนำมาหาข้อสรุป และตีความในรูปแบบพรรณนาตามกรอบแนวคิดการวิจัย (ภาพที่ 1) และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่ง

นวัตกรรม ประกอบด้วย

1. วิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม
2. การจัดการความรู้ขององค์กร
3. การจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร
4. การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร
5. วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรม
6. การบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร
7. การมุ่งเน้นลูกค้า

องค์กรแห่งนวัตกรรม

ประกอบด้วย

1. ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขององค์กร
2. กระบวนการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร
3. ผลลัพธ์นวัตกรรมขององค์กร
4. การพัฒนานวัตกรรมขององค์กร

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดในงานวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม
กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) โดยภาพรวมพบว่า มีค่าเฉลี่ย 3.65 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66 และอยู่ในระดับความคิดเห็นระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ปัจจัยด้านการจัดการความรู้ขององค์กร มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3.80 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.69 อยู่ในระดับความคิดเห็นระดับมาก รองลงมาคือปัจจัยด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร มีคะแนนเฉลี่ย 3.74 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.80 อยู่ในความระดับความคิดเห็นระดับมาก ปัจจัยด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม มีคะแนนเฉลี่ย 3.71 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.67 อยู่ในระดับความคิดเห็นระดับมาก ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร มีคะแนนเฉลี่ย 3.67 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 อยู่ในระดับความคิดเห็นระดับมาก ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นลูกค้า มีคะแนนเฉลี่ย 3.63 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.78 อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรม มีคะแนนเฉลี่ย 3.52 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.77 อยู่ในระดับมาก และปัจจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร มีคะแนนเฉลี่ย 3.52 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.89 อยู่ในระดับมาก ดังแสดงในตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ในภาพรวม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ในภาพรวม

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็น องค์กรแห่งนวัตกรรม ในภาพรวม	ระดับความคิดเห็น		
	Mean	S.D.	ระดับ
ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม	3.71	0.67	มาก
ด้านการจัดการความรู้ขององค์กร	3.80	0.69	มาก
ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร	3.67	0.68	มาก
ด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร	3.52	0.89	มาก
ด้านวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรม	3.52	0.77	มาก
ด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร	3.74	0.80	มาก
ด้านการมุ่งเน้นลูกค้า	3.63	0.78	มาก
รวม	3.65	0.66	มาก

1.2 ระดับความคิดเห็นที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษาสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) โดยภาพรวมพบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.72 และอยู่ในระดับความคิดเห็นระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านกระบวนการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.71 อยู่ในระดับความคิดเห็นระดับมาก ด้านผลลัพธ์นวัตกรรมขององค์กร มีคะแนนเฉลี่ย 3.66 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.76 อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก ด้านการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร มีคะแนนเฉลี่ย 3.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.82 อยู่ในระดับความคิดเห็นระดับมาก และด้านความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขององค์กร มีคะแนนเฉลี่ย 3.54 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.80 อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก ดังแสดงในตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่า

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมในภาพรวม

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมในภาพรวม

การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมในภาพรวม	ระดับความคิดเห็น		
	Mean	S.D.	ระดับ
1. ด้านความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขององค์กร	3.54	0.80	มาก
2. ด้านกระบวนการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร	3.68	0.71	มาก
3. ด้านผลลัพธ์นวัตกรรมขององค์กร	3.66	0.76	มาก
4. ด้านการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร	3.63	0.82	มาก
รวม	3.64	0.72	มาก

1.3 การทดสอบสมมติฐานในการศึกษา การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานไว้ ดังนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ประกอบด้วย 1) ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม 2) ด้านการจัดการความรู้ขององค์กร 3) ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร 4) ด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร 5) ด้านวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรม 6) ด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร และ 7) ด้านการมุ่งเน้นลูกค้า ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม การทดสอบสมมติฐานแสดงในตารางที่ 3 การวิเคราะห์การถดถอยเชิงซ้อนแบบขั้นตอน (Multiple Linear Regression Analysis- Enter) ระหว่างปัจจัยที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ดังนี้

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การถดถอยเชิงซ้อน แบบขั้นตอน (Multiple Linear Regression Analysis- Enter) ระหว่างปัจจัยที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม

ปัจจัย	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.209	.095		3.109	.002
ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม(X1)	.095	.073	.090	1.311	.192
ด้านการจัดการความรู้ขององค์กร (X2)	.086	.076	.084	1.129	.261
ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร (X3)	.084	.078	.080	1.088	.279
ด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร (X4)	.174	.050	.216	3.502	.001 *
ด้านวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรม (X5)	.097	.082	.105	1.183	.239
ด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร (X6)	.165	.067	.183	2.470	.015 *
ด้านการมุ่งเน้นลูกค้า (X7)	.268	.056	.293	4.804	.000 *
R = 0.899 , R Square = 0.809, Adjuster R Square = .805					
Std. Error of the Estimate = 0.29417 Durbin-Watson = 1.918 F = 88.794, Sig = 0.000					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่าผลลัพธ์ค่า Sig. เท่ากับ 0.00 เมื่อเปรียบเทียบกับระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (Sig มีค่าน้อยกว่า 0.05) แสดงให้เห็นว่ามีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัว (ปัจจัยที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม) ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม (Y) พบว่าคะแนนมาตรฐานของปัจจัยที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร (X4) ด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร (X6) และด้านการมุ่งเน้นลูกค้า (X7) โดยที่มีผล

ในทางเดียวกัน ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม (Y) (Bata) มีค่าเท่ากับ .216, .183, และ .293 โดยปัจจัยที่มีต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรมด้านการมุ่งเน้นลูกค้า (X7) ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม (Y) สูงสุด และปัจจัยที่มีต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรมด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์การ (X6) ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม (Y) ต่ำสุด

ผลวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณของการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม (Y) กับปัจจัยที่มีต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรมด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์การ (X4) ด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์การ (X6) และด้านการมุ่งเน้นลูกค้า (X7) โดยที่ตัวพยากรณ์ ทั้ง 3 ด้าน มีค่า (R) เท่ากับ .899 นอกจากนี้ค่า (R Square) มีค่าเท่ากับ 0.809 หมายความว่า ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม (Y) ได้โดยประมาณร้อยละ 80.90 มีความคลาดเคลื่อนในการพยากรณ์ .095 สมการนี้มีความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระกัน (No Autocorrelation) โดยมีค่า Durbin-Watson เท่ากับ 1.918

2. ผลการศึกษาข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 คน สรุปได้ดังนี้

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม
กรณีศึกษาสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) มีองค์ประกอบ 7 ปัจจัย
สรุปรายละเอียดคือ

2.1.1 ปัจจัยด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม พบว่า ปัจจัยด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม สนับสนุนในการเป็นทิศทางการดำเนินการขององค์การ บุคลากรสามารถรับทราบถึงวิสัยทัศน์และกลยุทธ์เชิงนวัตกรรมในแนวทางเดียวกัน และนำไปสู่การปฏิบัติได้

2.1.2 ปัจจัยด้านการจัดการความรู้ขององค์การ พบว่าปัจจัยด้านการจัดการความรู้ขององค์การมีความสำคัญส่งเสริมต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม โดยองค์การมีการจัดการความรู้ขององค์การอย่างเป็นระบบ มีการจัดทำบันทึกความรู้เป็นฐานข้อมูล สามารถสืบค้นข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไปได้

2.1.3 ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์การ พบว่า ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญส่งเสริมต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม โดยองค์การมีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขององค์การอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การสรรหา การคัดเลือกบุคลากร

ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคณะกรรมการในการคัดเลือกบุคลากรอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนา ความรู้ และทักษะของบุคลากร มีการสนับสนุนบุคลากรให้เกิดการพัฒนานวัตกรรม ทั้งแบบรายบุคคล แบบทีม และแบบโครงการ เป็นต้น

2.1.4 ปัจจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์การ พบว่า ปัจจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์การมีความสำคัญ ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม โดยองค์การมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์การที่สามารถใช้ในการปฏิบัติงานได้ดี และมีส่วนสนับสนุนในการรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนางานนวัตกรรมได้

2.1.5 ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์การที่ส่งเสริมนวัตกรรม พบว่า ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์การที่ส่งเสริมนวัตกรรม มีความสำคัญต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม โดยวัฒนธรรมองค์การ ทำให้บุคลากรมีความเข้าใจในแนวทางวิถีปฏิบัติขององค์การ วัฒนธรรมองค์การมีบรรยากาศของการทำงานที่ส่งเสริมนวัตกรรม เช่น การทำงานในโครงการต่างๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนางานด้านนวัตกรรม

2.1.6 ปัจจัยด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์การ พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์การ ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม โดยเห็นว่าการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์การ มีส่วนสนับสนุนในการพัฒนานวัตกรรมขององค์การ เช่น การร่วมกันในด้านการช่วยเหลือด้านทรัพยากรต่างๆ ในการพัฒนานวัตกรรม การแลกเปลี่ยนความรู้ ในการพัฒนานวัตกรรม เป็นต้น

2.1.7 ปัจจัยการมุ่งเน้นลูกค้า พบว่า ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นลูกค้า ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม โดยเห็นว่าการมุ่งเน้นลูกค้า มีความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมขององค์การ เนื่องจากการพัฒนานวัตกรรมขององค์การ จะต้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และเหมาะสมกับผู้ใช้นวัตกรรม

2.2 ความคิดเห็นที่มีต่อการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน)

2.2.1 ปัจจัยความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขององค์การ พบว่า ปัจจัยความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขององค์การ มีหลากหลาย มีการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง ความสามารถที่เกิดจากการสร้างนวัตกรรม เช่น องค์การมีการพัฒนานวัตกรรมที่

เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านแสงซินโครตรอนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย มีการนำโจทย์วิจัยใหม่ๆ พัฒนาเป็นนวัตกรรมที่สามารถพัฒนาต่อในการใช้ประโยชน์ได้

2.2.2 ปัจจัยด้านกระบวนการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร พบว่า มีการพัฒนานวัตกรรมในหลากหลายขั้นตอน เช่น การพัฒนาต้นแบบ การทดสอบ การประเมินผลนวัตกรรม เพื่อปรับเปลี่ยนการพัฒนาของนวัตกรรมให้เหมาะสมกับผู้ใช้นวัตกรรม และมีการสนับสนุนการพัฒนาผลงานนวัตกรรมทั้งจากภายในองค์กร และขอรับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

2.2.3 ปัจจัยด้านผลลัพธ์นวัตกรรมขององค์กร พบว่า ปัจจัยด้านผลลัพธ์นวัตกรรมขององค์กร มีการประเมินผลลัพธ์ในหลากหลายรูปแบบ เช่น ศึกษาจากความพึงพอใจในการให้บริการลูกค้าขององค์กร การประเมินด้านคุณภาพ เวลา งบประมาณ และนวัตกรรมตรงกับความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์ เป็นต้น

2.2.4 ปัจจัยด้านการพัฒนานวัตกรรม พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรม โดยส่งเสริมให้บุคลากรในฝ่ายต่างๆ ได้นำเสนอแนวคิด การพัฒนานวัตกรรมเปิดโอกาสให้บุคลากรเขียนโครงการเพื่อนำเสนองานด้านนวัตกรรม และเปิดโอกาสให้บุคลากรสร้างนวัตกรรมใหม่ สร้างแรงจูงใจโดยสนับสนุนบุคลากรในการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) จากผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis- Enter) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ได้แก่ ปัจจัยการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร ปัจจัยการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร และปัจจัยการมุ่งเน้นลูกค้า ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05

1. ปัจจัยการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่พบว่า ปัจจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรมีความสำคัญ ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม โดยองค์กรมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรที่สามารถใช้ในการปฏิบัติงานได้ดี และมีส่วนสนับสนุนในการรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนางานนวัตกรรมได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พรทิศา อังกินันท์ (2560) ได้ศึกษา

เรื่อง แนวทางการพัฒนาองค์การประเภทธุรกิจธนาคารสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษา ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) โดยผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กร ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านการพัฒนาบุคคลและทีมงาน ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและบรรยากาศองค์กร และปัจจัยด้านการจูงใจ

2. ปัจจัยการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กรมีความสำคัญต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม โดยเห็นว่า การบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร มีส่วนสนับสนุนในการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการ พยัต วุฒิรงค์ (2562, น. 81-83) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 3 ปัจจัยหลักที่ประกอบด้วย 13 ปัจจัยย่อยที่มีความเชื่อมโยงกัน องค์ประกอบดังกล่าวประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อมภายในองค์กร ประกอบด้วย 5 ปัจจัยคือ การรับรู้และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของผู้นำ ลักษณะโครงสร้างองค์กร การมีทรัพยากรที่เพียงพอ การมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการลูกค้า และการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน 2) การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ ประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ การให้คำมั่นสัญญาในการเรียนรู้ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเปิดใจรับสิ่งใหม่ และการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร และ 3) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ กระบวนการรับคนเข้าดำรงตำแหน่ง การฝึกอบรมและพัฒนา การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการให้รางวัลตามสถานการณ์

3. ปัจจัยการมุ่งเน้นลูกค้า ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม กรณีศึกษา สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่พบว่า ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นลูกค้า มีความสำคัญต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม โดยเห็นว่า การมุ่งเน้นลูกค้า มีความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร เนื่องจากการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร จะต้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และเหมาะสมกับผู้ใช้นวัตกรรม การศึกษาถึงความต้องการของลูกค้า และตอบสนองความต้องการของลูกค้า จึงเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กนกวรรณ ภูโหม (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมองค์กร บริบท ธนาคารพาณิชย์

ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมองค์กรและปัจจัยภายนอกองค์กรร่วมกันส่งผลต่อการสร้างนวัตกรรมของธนาคารพาณิชย์ไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่นวัตกรรมองค์กรมีองค์ประกอบคือการมีความคิดสร้างสรรค์และการบริหารจัดการภายในองค์กรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด รองลงมาคือ การสร้างแรงจูงใจและโครงสร้างองค์กร ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยภายนอก ส่งผลทางอ้อมต่อการสร้างนวัตกรรมโดยส่งผลผ่านนวัตกรรมองค์กร ซึ่งปัจจัยภายนอกมีองค์ประกอบ คือการจัดจ้างองค์กรภายนอกเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด รองลงมาคือเทคโนโลยีและลูกค้า ตามลำดับ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยได้ข้อค้นพบในการเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม โดยปัจจัยที่สำคัญที่ควรพิจารณาในการพัฒนาองค์การนวัตกรรม คือ 1) ปัจจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร โดยองค์การที่จะเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม ควรมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่รวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร มีข้อมูลที่อยู่ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรที่ถูกต้องและทันสมัย ส่งเสริมต่อการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร 2) ปัจจัยด้านการบริหารเครือข่ายนวัตกรรมขององค์กร การพัฒนาองค์การแห่งนวัตกรรม ควรพิจารณาถึง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในองค์กรและภายนอกองค์กร เพื่อสนับสนุนการทำงานด้านนวัตกรรมขององค์กรให้เกิดความสำเร็จได้ 3) ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นลูกค้า โดยควรให้ความสำคัญและมุ่งเน้นด้านลูกค้าผู้ใช้นวัตกรรม สามารถศึกษาถึงแนวโน้มความต้องการของลูกค้าและตลาดผู้ใช้นวัตกรรมได้ รับรู้และเข้าใจความต้องการของลูกค้าผู้ใช้นวัตกรรม และสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าผู้ใช้นวัตกรรมได้อย่างถูกต้อง ทันเวลา

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงบริหาร

1.1 องค์การอาจพิจารณาด้านการบริหารความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขององค์กร เช่น การพัฒนากระบวนการทำงานใหม่ๆ เป็นต้น

1.2 ด้านผลลัพธ์นวัตกรรมขององค์กร เช่น องค์กรอาจพิจารณาด้านความสามารถสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น หรือมีค่าใช้จ่ายที่ลดลงที่เชื่อมโยงจากผลงานด้านการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร

1.3 ด้านการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร องค์กรอาจพิจารณาการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายขององค์กรเพื่อส่งเสริมจิตใจให้บุคลากรพัฒนาผลงานด้านนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาวิจัยกับองค์กรที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อขยายความรู้ด้านองค์กรนวัตกรรมที่เพิ่มมากขึ้น

2.2 ควรศึกษาถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ซึ่งส่งผลต่อการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กรนวัตกรรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ภูใหม่. (2559). การศึกษาปัจจัยสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมองค์กร บริบทธนาคารพาณิชย์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- กิริติ ยศยิ่งยง. (2552). องค์กรแห่งนวัตกรรม แนวคิด และกระบวนการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรจิตา อังกินันทน์. (2560). แนวทางการพัฒนาองค์กรประเภทธุรกิจธนาคารสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษา ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พัชสิรี ชมภูคำ. (2552). องค์กรและการจัดการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พยัต วุฒิรงค์. (2562). การจัดการนวัตกรรม จากแนวคิดสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วรรณธรรม พงษ์สีชมพู. (2555). อิทธิพลของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรรัฐวิสาหกิจที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และองค์กรแห่งนวัตกรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พัฒนชัย ศิริญาณ. (2560). รูปแบบที่ส่งเสริมให้เกิดองค์กรแห่งนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน). (2560). ข่าวสำคัญ. สืบค้นจาก <https://www.slri.or.th/th/slrinews.html>
- สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน). (2560). นโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ. สืบค้นจาก <https://www.slri.or.th/th/aboutus/slri-performancereport/policy-vision-mission.html>
- สุชาติ ไตรภพสกุล, และ ชาคกริต พิชญางกูร. (2564). การจัดการนวัตกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=6420&filename=develop_issue
- Dess, G., McNamara, G., Eisner, A., & Lee, S. H. (2019). *Strategic management* (9th ed.). New York, NY: McGraw-Hill Education.
- Maital, S. & Seshadri, D. V. R. (2012). *Innovation management: strategies, concepts and tools for growth and profit* (2nd ed.). New Delhi: SAGE.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis* (3rd ed.). New York, NY: Harper & Row.

หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุ ด้วยหลักแห่งภาวนา 4 *

Principles of Preparation to be Elderly with the Principles of Bhāvanā 4

โกมินทร์ วังอ่อน, ชาญชัย ฤทธิร่วม, และ ปรัชญาณินทร์ วงศ์ทิติกุล
Gomin Wang-on, Chanchai Rittiruam, and Pratjayanin Wong-a-thitikul
สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
School of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University
Corresponding Author, E-mail: gomin5816@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย และวิเคราะห์หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่งภาวนา 4 ประการ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ รวมจำนวน 66 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 70-79 ปี ในพื้นที่ 11 ชุมชนวัดในจังหวัดเชียงราย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายที่ให้ข้อมูล เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย แต่สัดส่วนไม่ต่างกันมากนัก เป็นผู้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำกิจกรรมทางศาสนาเป็นเนืองนิตย์ ชื่นชอบการทำงานเพื่อสังคม ประกอบอาชีพหรือธุรกิจส่วนตัวของครอบครัว และการเกษตรกรรมในชุมชนนอกเมือง

หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่งภาวนา 4 สำหรับผู้อยู่ในวัยทำงาน ผู้ที่กำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ สามารถเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้ตาม

* ได้รับความเห็นชอบ: 14 พฤศจิกายน 2565; แก้ไขบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2566; ตอรับตีพิมพ์: 17 กุมภาพันธ์ 2566

จิตชอบที่เอื้อต่อการพัฒนาวิธีคิดและพฤติกรรมเชิงบวกของตนในการใช้ชีวิตและการทำงาน ได้แก่ 1) หลักแห่งกายภาวนา คือ ความไม่ประมาทในตนจะทำให้เป็นผู้ไม่ไปในทางที่เสื่อม 2) หลักแห่งศีลภาวนา คือ การสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม และการใช้ชีวิตที่ไม่เสื่อมถอยจะนำความปกติสุขมาสู่ชีวิตได้ 3) หลักแห่งจิตตภาวนา คือ การได้แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องจากผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักศาสนา การมีความเพียรพยายามชอบจะสามารถลดได้ซึ่งความทุกข์และเพิ่มความสุขแก่ตนเองได้ และ 4) หลักแห่งปัญญาภาวนา คือ การมีสติและปัญญาเป็นเครื่องกำกับและพิจารณา การบ่มเพาะ “วิชา” อันเป็นทางสู่พฤติกรรมแห่งความดีในการใช้ชีวิตและการทำงาน ดังกล่าวนี้เป็นแนวปฏิบัติความสุขที่มีคุณค่าต่อชีวิตของมนุษย์

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ; การเตรียมความพร้อม; ภาวนา 4

Abstract

This research aims to study the art of living with the happiness of the elderly in Chiang Rai Province and to analyze the preparation to become an elderly with Bhāvanā 4 principles. This study is qualitative research using an in-depth interview with 66 key informants who are elderly people aged 70-79 years old from 11 communities in Chiang Rai Province. Content analysis is used to analyze the qualitative data.

The results showed that the respondents are mostly female. They all believe in Buddhism, regularly participate in religious activities, enjoy social work, have their own business or family business, and work in farmland outside the city.

The preparation to become an elderly person with Bhāvanā 4 principles for those who are working and becoming elderly. They can choose to apply all or any aspect of the Bhāvanā 4 principles which is proper to develop their positive way of thinking and behavior in living and working. The principles include; 1) Kaya Bhāvanā: negligence in oneself in order to not misbehave, 2) Sila Bhāvanā: building social bonds and living a life in the ways that bring normalcy to life,

3) Jitta Bhāvanā: obtaining the right practices from the good practitioners according to religious principles, preserving to reduce suffering and increase self-happiness, 4) Panya Bhāvanā: having consciousness and wisdom as a tool to regulate and consider, and cultivation of wisdom, which is the way to good behavior in life and work. These are happiness practices that are valuable to human life.

Keywords: elderly people; preparation; Bhāvanā 4

1. บทนำ

สังคมปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุ มีความพร้อมและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย พฤติกรรม จิตใจ และการพัฒนาปัญญา (นวินดา นิลวรรณ, สิทธิโชค ปาณะศรี, และ พระครูโกศลอรธกิจ, 2563, น. 38) การคิดและการเตรียมการต่าง ๆ ควรเริ่มตั้งแต่วัยทำงาน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและเพื่อจะได้ค่อย ๆ ค่อยชินกับความคิดและแนวปฏิบัติของคนในวัยสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้น ของ Abraham Harold Maslow ที่ ดวงเดือน ศาสตรภัทร (2564, น. 1) กล่าวถึง การจะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นสุข แรกทีเดียวควรเริ่มจากการเตรียมตัวรับสภาพการเป็นผู้สูงอายุตั้งแต่เนิ่น ๆ ซึ่งบางคนเตรียมตัวตั้งแต่เข้าทำงานเป็นวันแรก คือต้องวางแผนชีวิต ยึดหลักที่เหมาะสม ที่ผ่านมามีนักวิชาการหลายท่านศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิต ได้แก่ พระทองสี ญาณธโร (พรหมโพธิ์) (2560) ประยูร เจนตระกูลโรจน์ (2562) นวินดา นิลวรรณ, สิทธิโชค ปาณะศรี และ พระครูโกศลอรธกิจ (2563) พระปลัดธัญวัฒน์ อโศโก (รักษ์เพ็ชร) (2563) อาจ เมธารักษ์, พระมหาดนัยพัชร คัมภีร์ปัญญา (ยุนิรัมย์) และ อุเทน ลาพิงค์ (2564), พระครูสุทธีวราญาณ นิธิมณฑลชัย, อาษา ศรีประวดี และ ถาวร โคตรชัย (2565) ให้ข้อสรุปสำคัญไว้ว่า หลักธรรมะเพื่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ กาวนา 4 อันเป็นหลักการของการพัฒนาให้บุคคลเจริญขึ้น 4 ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญา โดยการประยุกต์ใช้หลักกาวนา คือการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภค ใช้ชีวิตแบบพออยู่พอกิน การประยุกต์ใช้หลักศีลกาวนา คือการพัฒนาพฤติกรรมของตน และการฝึกอบรมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย การประยุกต์ใช้หลักจิตตกาวนา คือการยกระดับจิตตนให้สูงขึ้น ยึดมั่นในความไม่ประมาท

สำรวมระวังอินทรีย์และมีคุณธรรม การประยุกต์ใช้หลักปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญา และ อธิปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อที่จะได้เข้าใจสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งที่ เกิดขึ้นในโลก ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า หลักแห่งภาวนา 4 ประการนั้น เป็นแนวปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ ทั้งด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้าน ปัญญา เสมือนเป็นเครื่องมือปรับปรุงพฤติกรรมของมนุษย์ และช้อนอยู่ภายใต้การดำเนินชีวิต ของมนุษย์นั่นเอง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกลไกชุดความคิดซึ่งทุกคนจะมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับ บุคคลว่าจะเลือกใช้หลักการแบบใดเพื่อนำมาปรับใช้ให้เข้ากับชีวิตของตน (Lifestyle for my live, 2562) แต่กระนั้น โดยหลักวิชาการดังกล่าวยังขาดซึ่งแนวทางปฏิบัติที่ดีจากผู้ซึ่งมี ประสบการณ์ในการนำไปใช้แล้วได้ผลและหรือบรรลุซึ่งความสุขตามอัตภาพของแต่ละบุคคลใน สภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้น แนวปฏิบัติว่าด้วย “หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับ การเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่งภาวนา 4 นั้น ผู้ที่จะบอกได้ดีและตรงที่สุด คือตัวผู้สูงอายุ ผู้มี ประสบการณ์ชีวิตที่สามารถจัดการกับปัญหาชีวิตเพื่อลดหรือแก้ปัญหาคำดำรงชีพให้มีความสุข ตั้งแต่ก่อนเป็นผู้สูงอายุ สู่การเป็นผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ และบั้นปลายความสุขของการสูงวัย และ จนถึงพร้อมด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมตามสภาพชีวิต

ด้วยเหตุดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย ด้วยมี ผู้สูงอายุจำนวนมากที่ผ่านพ้นการเป็นผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว และมีพื้นฐานคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรง อยู่ภายใต้วัฒนธรรมและระบบคุณค่าที่สัมพันธ์กับชุมชนวัดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลต่อ สถานภาพด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุโดยตรง โดยเชื่อว่าผู้สูงอายุเหล่านั้นครองชีวิตได้อย่างเหมาะสม และมีความสุขสมวัยตามอัตภาพ การ ถอดบทเรียนชีวิตที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีนำไปสู่การสังเคราะห์แนวปฏิบัติและหลักธรรมอันเป็นจุด เปลี่ยนสู่ความสุขของผู้สูงอายุ อันจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่บุคคลอื่นสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง ปฏิบัติได้ เป็นแบบอย่างการใช้ชีวิตที่ดีแก่อนุชนคนรุ่นหลัง และผู้กำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็น ผู้สูงอายุต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อวิเคราะห์หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่ง ภาวนา 4 ประการ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่องพุทธวิถีการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุทำการศึกษาเฉพาะในชุมชนวัดหลัก ๆ สำคัญในเขตเมืองจำนวน 4 ชุมชนวัด และในเขตนอกเมืองอีกจำนวน 7 ชุมชนวัดในจังหวัดเชียงราย กำหนดกลุ่มเป้าหมายเฉพาะคือผู้สูงอายุในแต่ละชุมชนวัด ๆ ละ 4-6 คน เป็นกรณีศึกษาจำนวน 66 คน โดยทำการคัดเลือกตัวแทนที่ดีจากชุมชนอย่างมีเงื่อนไข กำหนดอายุระหว่าง 70-79 ปี เพราะเป็นบุคคลที่สามารถบริหารจัดการชีวิตได้อย่างมีความสุขผ่านพ้นช่วงวัยของการเป็นผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์มาแล้ว และบั้นปลายของการสูงวัยได้ครองชีวิตอย่างเหมาะสม มีความสุขสมวัยตามอัตภาพ มีกิจวัตรเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ได้รับการยกย่องนับถือ และมีคุณธรรมสมวัย ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติชีวิตที่ดีอันนำไปสู่ความสุขทางกาย ทางสังคม ทางใจ และทางสติปัญญา หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูล จัดหมวดหมู่ และหาความสัมพันธ์ในโครงสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นที่ตั้งคำถาม ตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูล ความครบถ้วนของข้อมูลแบบสามเส้า ทั้งจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการถามหลาย ๆ ตัวอย่างหลาย ๆ ครั้งจนเชื่อถือได้ว่าข้อมูลนั้นมีความถูกต้องแล้วจึงยุติการตรวจสอบ การทำข้อสรุปชั่วคราวและการลดทอนข้อมูล ทั้งนี้มีหลายกรณีศึกษาที่นำข้อมูลออกด้วยให้ข้อสรุปไม่ชัดเจน หลังจากนั้นสร้างบทสรุปการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อสรุปผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มาวิเคราะห์ตามหลักแห่งภavana 4 ประการ คือ 1) กายภavana 2) ศีลภavana 3) จิตตภavana และ 4) ปัญญาภavana โดยสังเคราะห์แนวปฏิบัติและหลักธรรมอันเป็นจุดเปลี่ยนสู่ความสุข ซึ่งเป็นหลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่งภavana 4 ด้วยการจัดประชุมกลุ่มย่อยระหว่างคณะผู้วิจัย ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา นักวิชาการด้านวัฒนธรรม และผู้แทนองค์กรพุทธศาสนา จำนวน 5 ครั้ง ๆ ละจำนวน 10 คน ร่วมกัน วิเคราะห์ ตีความ วิพากษ์ อธิบายเสริมการบูรณาการและสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ให้มีความสมบูรณ์และครอบคลุม ที่บุคคลอื่นสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย ที่ให้ข้อมูลเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายแต่สัดส่วนไม่ต่างกันมากนัก เป็นกลุ่มคนที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำกิจกรรมทางศาสนาเป็นนิจเนื่องด้วยกลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดเขตเมือง มีอาชีพส่วนตัว ประกอบธุรกิจ และทำงานเพื่อสังคมหลังเกษียณ ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนวัดนอกเขตเมืองเช่นกันมีอาชีพธุรกิจส่วนตัวในครอบครัว และการทำเกษตรกรรม จากผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติชีวิตที่ดีอันนำไปสู่ความสุขทางกาย ทางสังคม ทางใจ และทางสติปัญญาของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย นำไปสู่การสังเคราะห์แนวปฏิบัติและหลักธรรมอันเป็นจุดเปลี่ยนสู่ความสุข ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่บุคคลสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้ที่เราเรียกว่า “หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่งภavana 4” อันประกอบด้วย 1) หลักแห่งกายภาวนา 2) หลักแห่งศีลภาวนา 3) หลักแห่งจิตตภาวนา และ 4) หลักแห่งปัญญาภาวนา คณะผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. หลักแห่งกายภาวนา

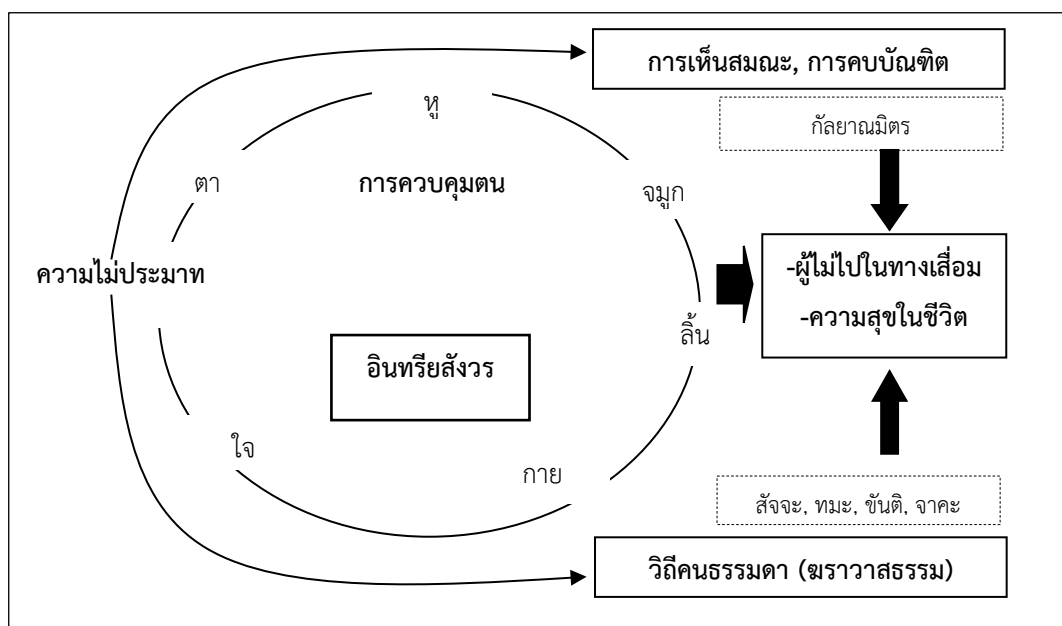
หลักแห่งกายภาวนา คือ การเจริญกาย การฝึกอบรมกาย โดยการสำรวมอินทรีย์อายตนะ ให้ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งจะนำไปสู่การก่อเกิดกุศลธรรม อันเป็นหนึ่งในหลักการเตรียมความพร้อมเพื่อการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีความสุขที่เราเรียกว่า “ความสุขทางกาย” ซึ่งมี 3 แนวทางปฏิบัติ ได้แก่ 1) การควบคุมตนไม่ให้ตกอยู่ในความประมาท 2) การพบปะสนทนาที่พร้อมด้วยภูมิธรรมจะนำความสุขมาให้ และ 3) การปฏิบัติตนในฐานะคนธรรมดาให้สมบูรณ์ด้วยหลักขรรยาวาสธรรม 4 ประการ ซึ่งบุคคลสามารถเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้ตามจริตชอบที่เอื้อต่อการพัฒนาวิถีคิดและพฤติกรรมเชิงบวกของตนได้ นั่นคือ “ความไม่ประมาทในตนจะทำให้เป็นผู้ไม่ไปในทางที่เสื่อม” ดังภาพที่ 1 มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

1.1 การควบคุมตนไม่ให้ตกอยู่ในความประมาท

แนวปฏิบัติในการควบคุมตนไม่ให้ตกอยู่ในความประมาท คือ บุคคลพึงสำรวมในการเรียนรู้อารมณ์ ด้วยอายตนะ โดยการสำรวมทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เมื่อได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส และกระทบสัมผัส คตินึก ทำให้สติและปัญญาย่อมเกิดรู้ความจริงของสภาวะธรรมที่มีในขณะ โดยเมื่อรับรู้แล้วสามารถควบคุมอารมณ์ไม่ให้ไหลไปในทางที่ชั่ว แต่หากสามารถถึงกลับย้อนไปสู่การทำได้ดี ทำให้ไม่เป็นอกุศลเพราะกุศลเกิดขึ้นเมื่อได้พิจารณา นั่นคือ “อินทรีย์สำรวม” อันเป็นการสำรวมต่อสิ่งที่เข้ามากระทบทวารแห่งการรับรู้อารมณ์ตน ถือได้ว่าตั้งตนอยู่ใน “ความไม่ประมาท” แล้ว ซึ่งได้แก่ การพูดอันไม่นำความเดือดร้อนมาแก่ตนและผู้อื่น

ประการที่หนึ่ง การจัดการเรื่องราวได้ของตนเอง ประการที่สอง การดูแลสุขภาพร่างกายและการออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์และตรงเวลา ประการที่สาม และประการที่สี่ คือ การเตือนใจปฏิบัติและอบรมคนในครอบครัวไม่ให้ไปในทางที่ชั่ว เพราะแนวปฏิบัตินี้ เป็นความพยายามควบคุมตนเอง การครองตนให้เป็นคนดี ให้อยู่ในวิถีของความไม่ประมาทในชีวิต

ภาพที่ 1. หลักแห่งกายภาวนา (ความสุขทางกาย)

1.2 การพบบัณฑิตที่พร้อมด้วยภูมิธรรมจะนำความสุขมาให้

การได้พบ พระสงฆ์ พระนักพัฒนา ที่เสมือนเป็นต้นแบบและผู้ชี้นำทางชีวิต ด้วยความเป็นกัลยาณมิตร ชวนให้ปรึกษาไตร่ตรอง นำเคารพ นำยกย่องในทางคุณความรู้ รู้จักพูดให้เหตุผล ถ้อยคำน่ารับฟัง สามารถอธิบายธรรมได้เข้าใจ และชักนำพาไปในทางที่ดี การเข้าถึงพระท่านผู้เป็นบัณฑิต ผู้ถึงพร้อมด้วยความเป็นกัลยาณมิตรนั้น เป็นแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้ได้รับความสุขจากการเรียนรู้จากตัวอย่างที่ดี และนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติชีวิตตนได้เป็นประการแรก ทั้งนำไปสู่การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมมีประโยชน์ ประการที่สอง

การก่อให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ด้วยศีล สมาธิและปัญญา อันเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการบริหารชีวิตได้ดียิ่งขึ้นตามอัตภาพสมควร เป็นประการที่สาม

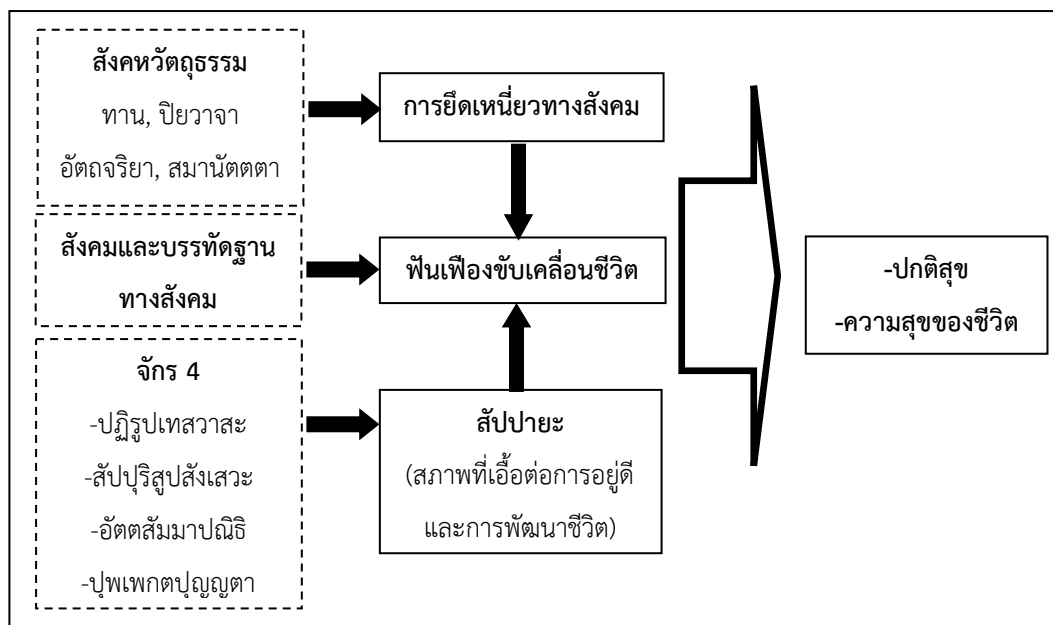
ดังในหมวดธรรมมงคลชีวิตที่ 2 ว่าด้วยการคบบัณฑิต (ธรรมะไทย, 2565ก) ความว่า “การคบหาบัณฑิตเป็นมิตรไว้ จะช่วยให้พ้นทุกข์สุขสันต์ ความคิดดีเลิศล้ำยิ่งสมควรคบกันอย่าเชวทุกเวลา”

1.3 การปฏิบัติตนในฐานะคนธรรมดาให้สมบูรณ์ด้วยหลักพรหมวิหารธรรม 4 ประการ

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมที่ว่าด้วย สัจจะ (ความซื่อสัตย์) ทมะ (การฝึกตนข่มใจ) ขันติ (การอดทน) และ จาคะ (การบริจาค, การเสียสละ) ด้วยผู้ที่ดำเนินชีวิตในทางโลกนั้น ย่อมต้องรับภาวะธรรมอันเกิดภายในครอบครัว กิจกรรมงานที่ทำ อารมณ์กระทบในทางอกุศล แม้เมื่อได้รู้สึกทุกข์ เหนื่อยหน่ายจากงาน ควรใช้กิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับศาสนา เช่น ทำบุญ ตักบาตร เข้าวัดฟังธรรม จิตอาสาพัฒนาวัด เพื่อสร้างความสุขอัมบุญจากการที่ได้ทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา ดังกล่าวนั้นสามารถปลดปล่อยความทุกข์ได้ อีกทั้งการอดทนต่อการบีบบังคับ ของความทุกข์นั้น รวมทั้งการฝึกฝน ความซื่อสัตย์ เสียสละ และการข่มใจ เพื่อผ่อนคลายก็ทำให้ เป็นสุขยิ่งขึ้น ซึ่งอานิสงค์ของ “พรหมวิหารธรรม” จะทำให้เกิดความตระหนักแน่น มั่นคงในตน การงานหน้าที่ ครอบครัว การยับยั้งตนไม่ให้หลงทำผิดไปในทางที่ชั่ว เป็นหลักครอบครัวได้ สร้าง ความปลอดภัยแก่ตนเอง อารมณ์ผ่องใสและนิสัยแห่งการเสียสละ ย่อมเกิดทรัพย์ในบ้านและมิตร ดีในสังคม

2. หลักแห่งศีลภาวนา

แนวปฏิบัติของการเจริญศีล การพัฒนาความประพฤดีให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยของ สังคม อันเป็นหนึ่งในหลักการเตรียมความพร้อมเพื่อการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีความสุขที่ เรียกว่า “ความสุขทางสังคม” ซึ่งมี 3 แนวทางปฏิบัติ ได้แก่ 1) ความเพียรบริหารกิจการด้วย หลักสังคหวัตถุธรรม 2) การดำเนินชีวิตตามบรรทัดฐานทางสังคมโดยปกติสุข และ 3) การมี สังคมดี ชีวิตมีความสุข ซึ่งบุคคลสามารถเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้ตามจริตชอบที่เอื้อต่อการพัฒนา วิธีคิดและพฤติกรรมเชิงบวกของตนได้ นั่นคือ “การสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม และการใช้ชีวิต ที่ไม่เสื่อมถอยจะนำความปกติสุขมาสู่ชีวิตได้” ดังภาพที่ 2 มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

ภาพที่ 2. หลักแห่งศีลภาวนา (ความสุขทางสังคม)

2.1 ความเพียรบริหารกิจการด้วยหลักสังคหวัตถุธรรม

ความเพียรบริหารในกิจการตามหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อการบริหารคน บริหารงานของผู้บริหารกิจการ เป็นการตั้งอยู่บนหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น ด้วยการผูกไมตรี การเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลที่สงเคราะห์แก่กัน ซึ่งจะได้รับผลในเบื้องต้น ท่ามกลาง และ เบื้องปลายได้ในที่สุด อันเป็นคุณธรรมเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการ ได้แก่

2.1.1 การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่งาน คนทำงาน ลูกจ้าง เห็นว่าทุกคนเป็นส่วน หนึ่งของกิจการที่อยู่รอดได้ การเพิ่มรายได้ สวัสดิการ การให้ความมั่นคงปลอดภัย (ทาน)

2.1.2 การพูด การสอนงานที่ดีมีประโยชน์มากกว่าการกล่าวโทษ และการสาน สายสัมพันธ์ที่ดีด้วยเหตุผลความจริง การสร้างไมตรีแม้เมื่อมีความโกรธเข้ามากระทบ (ปิยวาจา)

2.1.3 การสงเคราะห์ต่อคน การบำเพ็ญประโยชน์แก่งานององค์กรที่เกี่ยวข้อง การจัดโรงทานช่วยเหลือสังคม (อิตถจริยา)

2.1.4 ความก้าวหน้าและการดำรงอยู่ของกิจการนับได้ว่าเป็นผลแห่งหลักปฏิบัติบริหารบุคคล และกิจการ ยังคงประโยชน์สุขร่วมกัน ด้วยความพยายามปฏิบัติให้เสมอตันเสมอ ปลาย จนกลายเป็นค่านิยมร่วมที่สืบทอดและมอบให้แก่บุตรหลาน (สมานัตตดา)

2.2 การดำเนินชีวิตตามบรรทัดฐานทางสังคมโดยปกติสุข

แนวทางปฏิบัติ คือ การปรับตัวดำเนินชีวิตให้เป็นปกติ มีพื้นฐานชีวิต คือ ศีล 5 ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีของสังคม ความเพียรสร้างงานที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม และการรักษาระเบียบสังคม ได้แก่ การทำงานช่วยเหลือชุมชน วัด เพื่อนบ้าน งานจิตอาสา กับการมีส่วนร่วมตามประเพณี การสมาคมกับเพื่อนสมาชิก การปะทะสังสรรค์ พุดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิต อันเป็นความสุขที่พึงปฏิบัติได้ไปตามวิถีชนคนปกติทั่วไป

ดังนั้น การดำเนินชีวิตของบุคคลที่เป็นตามบรรทัดฐานสังคมเสมือนเป็นฟันเฟืองขับเคลื่อนชีวิตในปกติย่อมนำความสุขมาให้ โดยความปกติสุขในความเป็นจริงนั้น มีทั้งสุขและทุกข์ปะปนกันไปในหลายสถานการณ์ชีวิต อันเป็นปกติแสนธรรมดา การกำกับช่วงชีวิตให้อยู่ในทางปฏิบัติที่เรียกว่า “ศีลภาวนา” โดยมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ไม่ละเลยกาย วาจาใจ และคอยบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นในการเพียรละความชั่ว เร่งทำความดี และหมั่นชำระจิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ

2.3 การมีสังคมดี ชีวิตมีความสุข

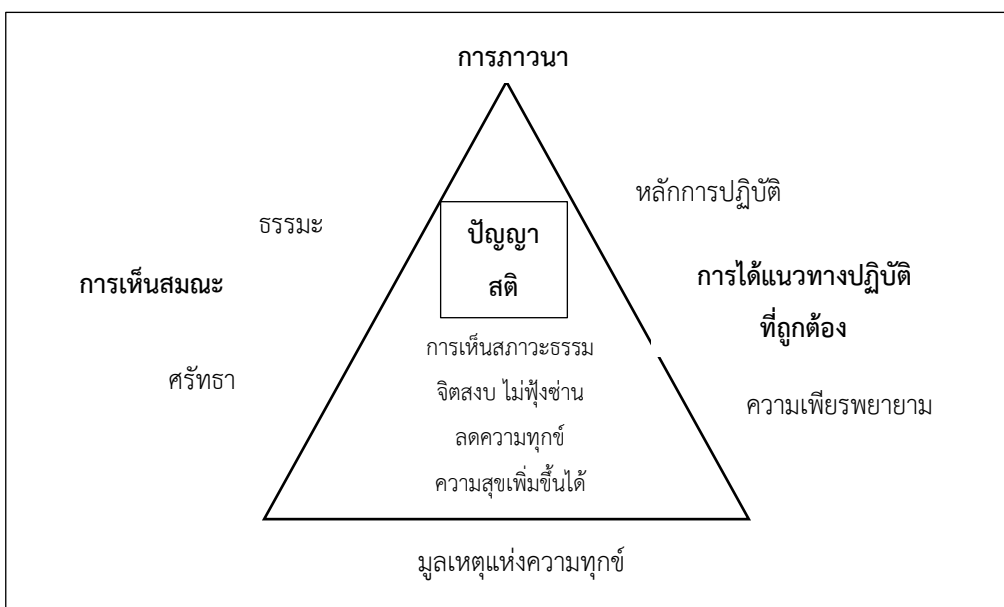
สิ่งที่บุคคลพึงแสวงหา คือ การได้การสนับสนุนการใช้ชีวิตและการทำงานที่เหมาะสม การเกื้อกูลช่วยเหลือกัน ที่จะทำให้ไม่เสื่อมถอยในสังคม ซึ่งเรียกว่า “สัปปายะ” อันจะนำบุคคลไปสู่ความเจริญด้วยธรรมที่เรียกว่า “จักร 4 ประการ” ได้แก่ การได้อยู่ในถิ่นที่ดี มีสภาพแวดล้อมอันเหมาะสม การเข้าไปคบกับคนดี ต้นแบบในการทำงาน การตั้งปณิธานไว้ถูกต้อง และหากมีบุญเก่าสนับสนุนแล้วด้วยจะช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต ดุจล่อนำรถไปสู่เป้าหมาย

การขับเคลื่อนชีวิตให้ถึงเป้าหมาย งานสำเร็จ การมีชีวิตที่รื่นรมย์ จำต้องเกิดจากการได้เข้าร่วมกิจการงานตามประเพณีศาสนา การพุดจาแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์กับเพื่อน ๆ สมาชิกชุมชน การได้เรียนรู้ธรรม การได้ปฏิบัติธรรมะ การปฏิบัติกิจกรรมที่พึงปฏิบัติได้ ทำแล้วเกิดความสุข สบายใจ ไม่มีความกังวลงานอื่นที่จิตปรารถนาดีแล้ว จะทำให้บุคคลเข้าใจถึงความสุขในช่วงวัยชีวิตที่พึงต้องการได้ด้วยความสุข สบายใจ ในธรรมจักร 4 ประการ

3. หลักแห่งจิตตภาวนา

หลักแห่งจิตตภาวนา คือ การเจริญจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญอกงามด้วยคุณธรรม ซึ่งเกิดจากการปริกรรมภาวนา อันเป็นหนึ่งในหลักการเตรียมความพร้อมเพื่อการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีความสุขที่เรียกว่า “ความสุขทางใจ” ซึ่งมี 2 แนวทางปฏิบัติ ได้แก่ 1) การเห็นสมณะ การปฏิบัติชอบ ย่อมนำทางสว่างมาแก่ตน และ 2) ความทุกข์ลดได้ด้วย การภาวนา ซึ่งบุคคลสามารถเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้ตามจริตชอบที่เอื้อต่อการพัฒนาวิธีคิดและพฤติกรรมเชิงบวกของตนได้ นั่นคือ “การได้แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องจากผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักการศาสนา การมีความเพียรพยายามชอบจะสามารถลดได้ซึ่งความทุกข์ และเพิ่มความสุขแก่ตนเองได้” ดังภาพที่ 3 มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

ภาพที่ 3. หลักแห่งจิตตภาวนา (ความสุขทางใจ)

3.1 การเห็นสมณะ การปฏิบัติชอบ ย่อมนำทางสว่างมาแก่ตน

แนวทางปฏิบัติสำหรับบุคคล หากด้วยอุปนิสัยเดิมสนใจในการทำสมาธิภาวนาอยู่แล้ว วันหยุดจากการทำงานควรจะเข้าวัดหาโอกาสฝึกทำสมาธิ จะทำจิตใจให้สงบ สบายขึ้น เกิดความรู้สึที่ดี จะทำให้พร้อมกลับไปสู่กับการทำงานต่อไป การได้พบผู้ชี้ทางสว่างให้เกิดเป็น

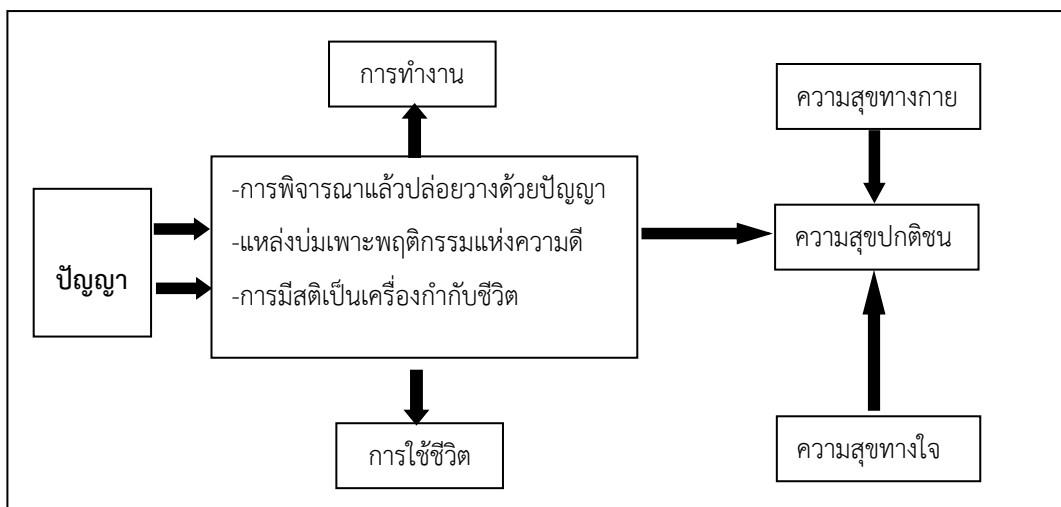
แนวทางปฏิบัติที่ดีจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง และจะทำให้พบเห็นความมหัศจรรย์ของพลังจิต การเสพรสพระธรรม การดื่มด่ำกับสมาธิภาวนาแล้วเกิดความสุข สภาวะธรรมจะเสริมพลังบวกให้แก่ชีวิตได้ ดังมงคลที่ 29 การเห็นสมณะ (สละมนานัญจะ ทัสสนัง) “การพบเห็นสมณะ ผู้สงบแล้วนอนบิณฑบาต ไตรสิกขา หมั่นฝึกหัดทุกวัน ด้วยปัญญา ย่อมจักพา จิตตรงมงคลดี” (ธรรมะไทย, 2565) เช่นนี้เป็นความเข้าใจถูกต้อง การปฏิบัติถูกต้อง ย่อมเป็นหนทางแห่งความสุขสว่างแก่ชีวิตต่อไป

3.2 ความทุกข์ลดได้ด้วยการภาวนา

การที่บุคคลได้รับโอกาสเข้าถึงแหล่งเสริมพลังทางจิต หลักสูตรสอนสมาธิที่มีองค์ประกอบของการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ การได้ปฏิบัติภาวนาบริการอย่างต่อเนื่อง บ่อย ๆ จะเป็นผลดีปรากฏด้วยกายและใจ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีที่จะทำให้บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ โดยเฉพาะภาวะทางจิตใจ อารมณ์ ความศรัทธาในจิตจะได้บรรเทาเบาบางลงได้ด้วยความเพียรพยายาม การทดลองทำปฏิบัติตามหลักการและวิธีที่ผู้สามารถบอกทางที่ถูกต้องได้ เป็นการเข้าถึงการภาวนาของบุคคลขั้นง่ายที่จะทำให้ชีวิตพลิกผันอันสืบเนื่องจากความทุกข์ในชีวิต อาทิ ปัญหาในครอบครัว เครือญาติ และสุขภาวะทางกาย ที่รู้ร่ำไร กระแทกชีวิตทำให้เกิดการแสดงอารมณ์ พฤติกรรมทั้งในเชิงลบ ทั้งนี้จะเป็นการหยุดยั้งอารมณ์ที่เป็นฝ่ายต่ำลงได้ ทำให้ลดซึ่งความทุกข์ทางกายและใจ นำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น

4. หลักแห่งปัญญาภาวนา

หลักแห่งปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญากับการใช้ชีวิตและการทำงาน อันเป็นหนึ่งในหลักการเตรียมความพร้อมเพื่อการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีความสุขที่เรียกว่า “ความสุขทางปัญญา” ซึ่งมี 3 แนวทางปฏิบัติ ได้แก่ 1) การปล่อยวางแล้วความสุขจะปรากฏ 2) การสร้างความสุขเมื่อยามแก่ชราด้วยกิจกรรมทางศาสนา และ 3) การมีสติ และปัญญาจะนำพาความสุขมาให้ ซึ่งบุคคลสามารถเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้ตามจริตชอบที่เอื้อต่อการพัฒนาวิธีคิดและพฤติกรรมเชิงบวกของตนได้ นั่นคือ “การมีสติและปัญญาเป็นเครื่องกำกับและพิจารณา การบ่มเพาะ “วิชา” อันเป็นทางสู่พฤติกรรมแห่งความดีในการใช้ชีวิตและการทำงาน” ดังภาพที่ 4 มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

ภาพที่ 4. หลักแห่งปัญญาภาวนา (ความสุขทางปัญญา)

4.1 การปล่อยวางแล้วความสุขจะปรากฏ

วิถีชีวิตคนทำงานเลี้ยงชีพที่มีบริบททางสังคมที่โอบล้อมด้วยธรรมะ (สมณะ, ธรรมะ, แนวปฏิบัติที่ถูกต้อง, ความเชื่อและวิถีโลกมนุษย์) อันเป็นทางที่พึงแสวงหา เพราะจะเป็นเครื่องชักจูงให้ปัจเจกบุคคลได้เข้าใกล้แสงสว่างแห่งธรรมได้มากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัญญาของการเข้าถึงของแต่ละคนกับการเพ่งหรือพิจารณาธรรมตามความเป็นจริงของชีวิต หากบุคคลสามารถตัดซึ่งปิลิโพธ ที่ตนยึดเกาะมานาน ปล่อยละ วาง วางเว้นได้ จะเห็นความสุขอันเกิดจากการละ วางสิ่งนั้น อันเป็นความรู้สึกของคนในที่สูงหรืออยู่ในที่สว่างพอ บุคคลนั้นย่อมมองเห็นความจริง ดังนั้น ความสุขจะปรากฏจากการปล่อยวางภารกิจการงาน การมอบหมายให้ลูกหลานได้เจริญรอยตามวิถีแห่งความอยู่รอดของมนุษย์ การทำเกษตรกรรม การแสวงหารายได้ การเลี้ยงครอบครัวและดูแลเครือญาติ ประหนึ่งของการตัดซึ่ง “ปิลิโพธ” ความกังวลที่ตนยึดเกาะไว้นานชั่วชีวิตที่ผ่านมา อันยังให้ราคาเบาบางลงในช่วงบั้นปลายชีวิตสูงวัย แล้วหันเข้าหาซึ่งสมณะและศาสนาอันควรเป็นที่พึ่งสุดท้ายของทางชีวิต แล้วความสุขจะเกิดขึ้นทั้งทางกายและใจที่เบิกบานเป็นสุข

4.2 การสร้างความสุขเมื่อยามแก่ชราด้วยกิจกรรมทางศาสนา

ความชราวัยของบุคคลที่ไม่อาจหยุดยั้งได้ จึงต้องหาทางบ่มเพาะพฤติกรรมแห่งความดีแก่ตน ด้วยการมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาให้เป็น

ศูนย์กลางของชีวิต ซึ่งจะเป็นบ่อเกิดของความรู้ ความเข้าใจในตน รู้ในงาน รู้ในธรรม อันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันที่เรียบง่าย โดยอาศัยปัญญา 3 ประการ คือ สุตมยปัญญา (การฟัง) จินตมยปัญญา (การคิด) และภาวนามยปัญญา (การลงมือปฏิบัติ) เป็นเครื่องพิจารณาทำความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตได้อยู่เนื่อง ๆ และจะทำให้เกิดความสุขทางกายและทางใจได้อยู่เนื่อง ๆ ด้วยเช่นกัน

4.3 การมีสติและปัญญา จะนำพาความสุขมาให้

การมีสติเป็นเครื่องมือของการพิจารณาเหล่าธรรมที่เกิดขึ้น สติเป็นความระลึกได้ หรือสำนึกพร้อม ยื่อนำพาไปสู่การเกิดปัญญา หากเมื่อบุคคลหมั่นเก็บรักษาใจไว้ในกลางกาย เป็นเนืองนิตย์เป็นนิตย์ ให้มีสภาพรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ของโลก จะสร้างความสุขแก่ปกติชนได้ดังนี้

4.3.1 การเข้าใจสังขารธรรม เชื่อและสัมผัส สภาพเห็นทุกข์ที่ตนหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ยังสามารถที่จะใช้ชีวิตให้มีความเป็นปกติสุขได้

4.3.2 การพยายามสร้างกุศลธรรมในชีวิตประจำวัน ด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา

4.3.3 การเพติดเพลนกับกิจวัตรคร่ำเรื้อน ทำให้ครอบครัวย่อมมีความสุขปกติ

4.3.4 การไม่ฝักใฝ่แสวงหาเกินกำลัง พึงมีทรัพย์และปัจจัยสี่ที่เพียงพอต่อการยังชีพเป็นความสุขที่เพียงพอแล้ว

4.3.5 การทำกิจกรรมที่ชอบและเหมาะสมกับวัย ไม่ให้เกิดความเครียด การร่วมกิจกรรมสันทนาการกับเพื่อนบ้าน ก็จะเป็นสุขยิ่งในชีวิต

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยให้ข้อสรุปสำคัญเกี่ยวกับหลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่งภavana 4 ประการ ได้แก่ 1) หลักแห่งกายภาวนา คือความไม่ประมาทในตนจะทำให้เป็นผู้ไม่ไปในทางที่เสื่อม 2) หลักแห่งศีลภาวนา คือการสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมและการใช้ชีวิตที่ไม่เสื่อมถอยจะนำความปกติสุขมาสู่ชีวิตได้ 3) หลักแห่งจิตตภาวนา คือการได้แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องจากผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักการศาสนา การมีความเพียรพยายามชอบจะสามารถลดได้ซึ่งความทุกข์ และเพิ่มความสุขแก่ตนเองได้ และ 4) หลักแห่งปัญญาภาวนา

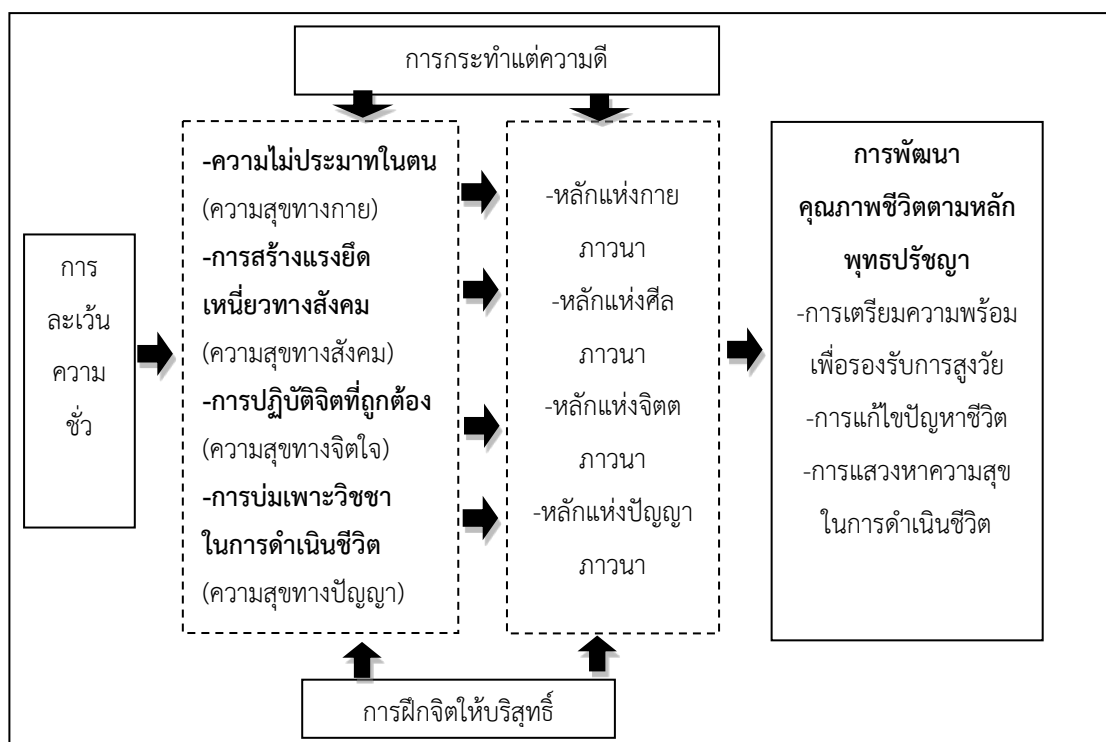
คือการมีสติและปัญญาเป็นเครื่องกำกับและพิจารณา การบ่มเพาะ “วิชา” อันเป็นทางสู่พฤติกรรมแห่งความดีในการใช้ชีวิตและการทำงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ การละเว้นความชั่ว การกระทำแต่ความดี และการฝึกจิตให้บริสุทธิ์ เพราะเมื่อเรารู้จักตนเอง เป็นอย่างดี การทำคุณงามความดีบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่น การมีศรัทธาและปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และการมีปัญญาที่ทำให้รู้จักการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง เหล่านั้นเป็น แนวปฏิบัติความสุขที่มีคุณค่าของชีวิต สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระปลัดธวัชวัฒน์ อโศโก (รักษ์เพ็ชร) (2563) พระทองสี ญาณธโร (พรหมโพธิ์) (2560) ที่พบว่า การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น มนุษย์จะต้องรู้จักการพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญา โดยผลการศึกษาของ นวินดา นิลวรรณ, สิทธิโชค ปาณะศรี และ พระครูโกศลอรรรถกิจ (2563) ได้สนับสนุนการ ประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหา ให้กับผู้สูงอายุในสังคมได้อย่างครบถ้วนทุกมิติ และทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น และผลการศึกษาของ ประยูร เจนตระกูลโรจน์ (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่าหลักไตรสิกขาและภาวนา 4 เป็นหลักธรรมเพื่อ พัฒนามนุษย์ให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม เสริมสร้างให้มีความรู้ความเข้าใจในสภาวะแห่ง ความเป็นจริงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้เกิดการยอมรับกับความจริงได้อย่างมีความสุข

ทั้งนี้หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุด้วยหลักแห่งภาวนา 4 มีความสอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา จากการศึกษา ของชัชฎาภรณ์ อยู่เย็นเป็นสุข (2562) ที่ชี้ว่าเป็นแนวคิดพื้นฐานเรื่องมนุษย์ซึ่งมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ไม่แยกจากกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ และเน้นการพัฒนาที่คน ที่เรียกว่า ภาวนา อันหมายถึงการพัฒนาทั้งด้านพฤติกรรม ความประพฤติ เป็นการพัฒนาระดับศีล ด้านจิตใจ คุณธรรมจริยธรรม เป็นการพัฒนาระดับสมาธิ และด้านปัญญา รวมเรียกว่าไตรสิกขา ทั้งสาม อย่างนี้ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และจากการศึกษา ของพระครูโสภณรัตนบัณฑิต และ พระครูวุฒิสาครธรรม (2563) ที่ให้ข้อสรุปว่า ผลจากการ พัฒนาตามหลักพุทธปรัชญาก็เพื่อจะได้พัฒนากาย วาจา และจิตใจ ส่งผลให้มีความสามารถในการคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาและปรับตัว ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในหลัก พุทธธรรม เพื่อที่จะได้มีจิตใจที่มีความสุข รื่นเริง มีเมตตา มีสติ มีสมาธิ และคุณภาพชีวิตที่ดี

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือปรับปรุงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งซ่อนอยู่ภายใต้การดำเนินชีวิตของมนุษย์นั่นเอง การเตรียมความพร้อมของชีวิต การแก้ไขปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้น และการแสวงหาความสุขในการดำเนินชีวิตนั้น จะต้องเข้าใจหัวใจของพระพุทธศาสนาว่าด้วย การละเว้นความชั่ว การกระทำแต่ความดี และการฝึกจิตให้บริสุทธิ์ ซึ่งครอบคลุมโดยหลักไตรสิกขา และสามารถสังเคราะห์ลงในหลักภาวนา 4 ที่สามารถพัฒนาปัจเจกบุคคลให้มีความสุขทางกายด้วยความไม่ประมาท มีความสุขทางสังคมด้วยการสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม มีความสุขทางจิตใจด้วยมีหลักปฏิบัติจิตที่ถูกต้องบนความเพียรชอบ และมีความสุขทางปัญญาด้วยการพิจารณาบ่มเพาะวิชาในการใช้ชีวิตและการทำงาน อันเป็นหลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา

ภาพที่ 5. หลักการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา

7. ข้อเสนอแนะ

หลักแห่งภavana 4 ประการ เป็นแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การแก้ไข ปัญหา และการสร้างความสุขในชีวิต ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ดีต่อการเตรียมความพร้อมของบุคคล เพื่อรองรับการสูงวัยคุณภาพในอนาคต ดังนั้น ผู้อยู่ในวัยทำงาน ผู้ที่กำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ สามารถเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้ตามจริตชอบที่เอื้อต่อการพัฒนาวิธีคิดและพฤติกรรมเชิงบวกของตนในการใช้ชีวิตและการทำงานได้ตามเหมาะสมควรแก่ตน

เอกสารอ้างอิง

ชัชฎาภรณ์ อยู่เย็นเป็นสุข. (2562). การศึกษาพุทธปรัชญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 15(1), 155-166.

ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์. (2564). สูงวัยอย่างมีคุณภาพชีวิตและเป็นสุข. บทย่อความประกอบการบรรยายในประชุมของคณะกรรมการศึกษาและพัฒนาความรู้ทางจิตวิทยาและสังคม ครั้งที่ 3/2564 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

ธรรมะไทย. (2565ก). มงคลที่ 2 การคบบัณฑิต. สืบค้นจาก <http://www.dhammadownload.org/treatment/poem/poem02.php>

ธรรมะไทย. (2565ข). มงคลที่ 29 การได้เห็นสมณะ. สืบค้นจาก <http://www.dhammadownload.org/treatment/poem/poem29.php>

นวินดา นิลวรรณ, สิทธิโชค ปาณะศรี, และ พระครูโกศลธรรมาภิกขุ. (2563). การประยุกต์ใช้หลัก ภavana 4 ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมผู้สูงอายุ. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 7(3), 38-39.

ประยูร เจนตระกูลโรจน์. (2562). ผู้สูงอายุ : ดูแลอย่างไรให้แก่อายุมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรม, 2(2), 44-54.

พระทองสี ญาณธโร (พรหมโพธิ์). (2560). ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตตามหลักภavana 4 ในพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร. อุบลราชธานี, 2(3), 88-102.

พระครูสุทธธรรมาภิกขุ นิธิมงคลชัย, อาษา ศรีประวดี, และ ถาวร โคตรชัย. (2565). ภavana 4 : หลักธรรมะเพื่อการพัฒนาองค์กรให้คนเก่งคิดและเก่งทำ. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 9(6), 67-75.

- พระครูโสภณรัตนบัณฑิต, และ พระครูวุฒิสาครธรรม. (2563). พุทธปรัชญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 7(5), 21-33.
- พระปลัดธัญวัฒน์ อโศโก (รักษ์เพ็ชร). (2563). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านบ่อเกตุ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 7(2), 35-46.
- อาจ เมธารักษ์, พระมหาดนัยพัชร คัมภีร์ปัญญา (ยุนิรัมย์), และ อุเทน ลาพิงค์. (2564). พุทธวิธีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ. *วารสารปรัชญาอาศรม*, 3(1), 40-51.
- Lifestyle for my live. (2562). ปรัชญาในการดำเนินชีวิตคืออะไรกันนะ?. สืบค้นจาก <https://www.lifestyle-forum.org/ปรัชญาในการดำเนินชีวิต/#page-content>

**การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยว
รองรับสังคมสูงอายุ ในจังหวัดขอนแก่น ***
**Driving the Bowon Power Network of Tourist Temples
to Support the Aging Society in Khon Kaen Province**

พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ (กล้าลอด)
Phramaha Daosaya Vajirapañño (Klalod)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus
E-mail: starsiam45@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมสูงอายุในจังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยว เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น และ 3) เพื่อพัฒนาเครือข่ายพลังบวรในระยะยาวของวัดท่องเที่ยว เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มเฉพาะ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ประชาชนในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 60 รูป/คน สนทนากลุ่ม จำนวน 20 รูป/คน และนำผลการวิจัยแต่ละขั้นตอนมาวิเคราะห์รวบรวมข้อมูล จัดทำข้อสรุป วิเคราะห์แบบอุปนัย จำแนกชนิดข้อมูล เปรียบเทียบเชิงเนื้อหา และสรุปข้อมูลการวิจัย

* ได้รับบทความ: 7 ธันวาคม 2565; แก้ไขบทความ: 10 มีนาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 17 มีนาคม 2566

ผลการวิจัยพบว่า

1) การจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่นพบปัญหาการติดเมื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยวประจำปี ผู้ให้บริการรถรับจ้างปรับราคาค่าโดยสารเกินราคาปกติ ปฏิเสธลูกค้า หรือต้องการรับเฉพาะชาวต่างชาติในราคาเหมาจ่าย อีกทั้งผู้ประกอบการโรงแรม ร้านค้า ขึ้นราคาห้องพักและราคาสินค้า รวมถึงไม่มีการสนับสนุนจิตอาสาในการเข้าร่วมอบรมให้มีความรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเองและของกลุ่ม และไม่ทราบแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน เกิดการกระจายรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและบริการของจิตอาสา

2) การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยว เพื่อรองรับสังคมสูงอายุในจังหวัดขอนแก่น กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้มีส่วนในการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ แก่เด็กและเยาวชน มีการอบรมพัฒนาสมรรถนะให้ความรู้ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และสื่อสารสนเทศ ในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เพื่อให้วัดท่องเที่ยวสามารถรองรับสังคมสูงอายุได้

3) วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถรองรับสังคมสูงอายุ มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการวางแผน ได้แก่ 1) การจัดทำแผนงาน/โครงการ 2) การจัดการศึกษา 3) การกำหนดและจัดสถานที่เผยแพร่ข้อมูล 4) การจัดพิพิธภัณฑ์หรือมุมแสดงนิทรรศการให้ความรู้ 5) การรักษาความสะอาด 6) การจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น

คำสำคัญ: เครือข่ายพลังบวร; วัดท่องเที่ยว; สังคมสูงอายุ

Abstract

The research studied on “Driving the bowon power network of tourist temples to support the aging society in Khon Kaen province” aims 1) to study the tourism management of tourist temples in Khon Kaen Province, 2) to drive the Bowon’s power network of tourist temples to support the aging society in Khon Kaen Province and 3) to develop Bowon’s power network in a long-term of tourist

temple to support the aging society in Khon Kaen Province. In this qualitative research, the team used the data collection methodology of participatory action research which uses document analysis techniques, In-depth interview techniques, and specific group conversation techniques. The key informants were monks, community leaders, the elderly, relevant government agencies, the public sector, and the Tourism Authority of Thailand (TAT) Khon Kaen Office. The samples for the In-depth Interview were 60 people, specific group conversation techniques were 20 people. The researcher used the information from the research results in each step, to analyze the data, including explaining the conclusions build, inductive analysis, classifying data types, content comparison, and summary of the research results.

The results showed.

1) The tourism management of the tourist temples in Khon Kaen has an inevitable traffic jam in Khon Kaen when it comes to the annual tourism season (Taxi, Grab) overpriced fare hikes, and rejected passengers. The taxi drivers often gave reasons for not accepting the passengers that they must add fuel (gas), they didn't know the route, or some of them want to accept only foreign tourists at a fixed price. Including, hotel operators and some shops increased the room rates throughout the product. Moreover, There were conflicts between local policies to support participants' knowledge of the roles and responsibilities of the group. Strengths and weaknesses in the way of driving community-based tourism to achieve sustainability, income distribution in the community from selling products, and volunteer service.

2) Promoting the Bowon Power Network of tourist temples to support the aging society in Khon Kaen. The Department of Religious Affairs and Ministry of Culture supervised, followed up, and evaluated the results to be developed to achieve a pattern of achievement, knowledge is transferred to children and youth with a sense of belonging, and performance development by arranging the

Observational study from thinking and speaking and having public relations such as printed media, television media, online media, and information media. The government agency, private sector, and civil society let the tourist temples support the aging society, to be generous, be kind to the elderly society community through a set of knowledge and learning centers.

3) The Development of a long-term network of tourism temples to support the elderly society in Khon Kaen. A tourist temple supported the elderly society by encouraging the integration of enterprises from the production of cultural products based on the potential of the elderly. There were Wisdom Markets in educational institutions, Temples/religious places, and communities. The government and civil society sectors have promoted more channels for expressing opinions on various aspects of planning which were 1) preparation of work plans/projects 2) education management 3) information release location 4) Museum or knowledge exhibition corner 5) cleanliness 6) Preparation of temple's map and storage of important documents through knowledge from the Tourism Authority of Thailand (TAT), Khon Kaen Office.

Keywords: Bowon's Power Network; Tourist Temple; Aging Society

1. บทนำ

จากสถานการณ์โครงสร้างประชากรที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะการมีอายุที่ยืนยาวขึ้นของประชากร จะเห็นว่าในหลายประเทศกำลังก้าวเข้าสู่ "สังคมสูงอายุ"(Aged society) โดยในปี พ.ศ. 2563 ทวีปยุโรปมีอัตราผู้สูงอายุสูงที่สุดในโลกคือ ร้อยละ 25.7 รองลงมาคือทวีปอเมริกาเหนือ ที่มีอัตราผู้สูงอายุ ร้อยละ 23.1 ส่วน ทวีปเอเชียมีอัตราผู้สูงอายุร้อยละ 13.1 " ขณะที่ในกลุ่มประเทศอาเซียนมีอัตราผู้สูงอายุ คือ ผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ถึงร้อยละ 10 โดย ประเทศสิงคโปร์มีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด คือ ร้อยละ 21 รองลงมาคือประเทศไทยมีอัตราผู้สูงอายุ ร้อยละ 18 จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าในหลายๆ

ด้าน ขณะเดียวกัน สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยคาดว่าประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ภายในปี 2565 คือ มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 20.5 ของประชากรทั้งหมด และเมื่อมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่การออมลดลงเนื่องจากผู้สูงอายุขาดรายได้หรือมีรายได้ลดลง ในขณะที่วัยทำงานต้องรับภาระมากขึ้นทำให้มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น สำหรับภาครัฐบาลจำเป็นต้องเพิ่มงบประมาณค่าใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการและการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นเพื่อดูแลและปฐมพยาบาลผู้สูงอายุมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบทางด้านสังคม ได้แก่ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง อาจมีปัญหาทางจิตใจเนื่องจากไม่ได้ทำงาน นอกจากนี้ผู้สูงอายุจะมีสุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม ไม่แข็งแรงจำเป็นต้องมีผู้ดูแลเอาใจใส่และจะต้องใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลทำให้มีรายจ่ายเพิ่มขึ้นขณะที่ไม่มีรายได้จึงทำให้ผู้สูงอายุ มีความเป็นอยู่ที่ลำบาก ดังนั้นการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การที่โครงสร้างของประชากรมีการเปลี่ยนแปลง สัดส่วนของผู้สูงอายุมีมากขึ้นย่อมทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2564)

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับภาคีเครือข่ายและผู้ทรงคุณวุฒิได้ประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมที่วัดได้ ด้วยดัชนีบาร์เทิลหรือดัชนี ADL (Barthel ADL index) ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มติดสังคม กลุ่มติดบ้าน และกลุ่มติดเตียง โดยในปี พ.ศ. 2564 พบว่า มีผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคม ร้อยละ 96.53 กลุ่มติดบ้าน ร้อยละ 2.78 และกลุ่มติดเตียง ร้อยละ 0.68 ผู้ประเมินได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จึงได้ร่วมกันดำเนินงานแผนงาน “โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและผู้พิการ” โดยบูรณาการงานร่วมกับภาคีเครือข่ายโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพผู้สูงอายุให้มีสุขภาพที่พึงประสงค์โดยผสมผสานมาตรฐานการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งสุขภาพกายและจิต ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าถึงการบริการสุขภาพอย่างถ้วนถึงและเท่าเทียม พัฒนาระบบบริการเพื่อดูแลสุขภาพผู้สูงอายุให้มีคุณภาพทั้งในสถานบริการและการบริการเชิงรุกในชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ และผู้พิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2564)

การทองเที่ยวในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ การนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดความสนใจและให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้เกิดรูปแบบการ ทองเที่ยวเป็นจำนวนมาก เช่น การทองเที่ยวเชิงสุขภาพ การทองเที่ยวเชิงผจญภัย การทองเที่ยวเชิงนิเวศน์

และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ ได้พบกับความสว่าง สงบ ร่มเย็นและความสบายใจเมื่อได้มาท่องเที่ยวในวัด และศึกษาศรัทธาในพระพุทธศาสนา การที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจท่องเที่ยววัด เนื่องจากวัดได้มีส่วนทำให้คนที่เข้าวัด ได้รู้จักวัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น รวมถึงการเดินทางเพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนมัสการพระเกจิอาจารย์ และการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งนักท่องเที่ยวไทยส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธมาตั้งแต่ครั้งโบราณ จึงปรากฏหลักฐานที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งร่องรอยเหล่านี้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาและเที่ยวชมได้ที่อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน พุทธศิลปกรรมและวัดทางพระพุทธศาสนา อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ ที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้น ๆ ศาสนสถานของศาสนาพุทธ แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม (อิโคโมสไทย, 2550, น. 196) ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็เกิดปัญหาการจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ปัญหาการติดภายในเมืองขอนแก่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยวประจำปี ปัญหาผู้ให้บริการรถรับจ้างไม่ว่าจะเป็น การปรับราคาค่าโดยสารเกินราคาปกติ ปัญหาการปฏิเสธผู้โดยสาร โดยผู้ให้บริการมักให้เหตุผลในการ ไม่รับผู้โดยสารว่าต้องเต็มเชื้อเพลิง (ก๊าซ) หรือ ไม่รู้เส้นทาง หรือบางรายต้องการรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในราคาเหมาจ่าย ปัญหาผู้ประกอบการโรงแรม ร้านค้า ขึ้นราคาห้องพักและราคาสินค้า นอกเหนือจากนั้นยังมีความขัดแย้งระหว่างนโยบายท้องถิ่น การแก้ปัญหาจึงควรมีการสนับสนุนผู้เข้าร่วมอบรมให้มีความรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเองและของกลุ่ม สามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนและแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน มีการกระจายรายได้ในชุมชนจากการจำหน่ายสินค้าอย่างทั่วถึง

ดังนั้น การสร้างแหล่งรองรับสังคมผู้สูงอายุให้สามารถปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยและสังคมโลกที่พลิกโฉมฉับพลันอย่างทันที่ ผู้วิจัยเห็นว่าควรอาศัยพลังบรร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ให้เกิดความร่วมมือ เป็นแหล่งเรียนรู้บริหารจัดการบริหารวัดให้มีลักษณะเสมือนพิพิธภัณฑ์และอุทยานการท่องเที่ยวให้กับ เด็ก เยาวชน และนักท่องเที่ยว รวมถึงผู้สูงอายุ สอดคล้องกับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่นสร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้สูงอายุให้ได้ทราบว่าสังคมไม่ได้ทอดทิ้งและในอนาคตเป็นสังคมที่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวในการรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อพัฒนาเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวในระยะยาวรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการเก็บข้อมูลโดยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่การศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ “การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น” การจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่นตลอดถึงกระบวนการจัดการการให้บริการด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของ ผู้สูงอายุ เพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยว และการพัฒนาวัดพลังบวรให้เป็นศูนย์กลางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเครือข่ายระยะยาว

2. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ดังนี้ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ตัวแทนวัด 10 รูป/คน ตัวแทนผู้นำชุมชน 10 รูป/คน ตัวแทนผู้สูงอายุ 10 รูป/คน ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง 10 รูป/คน ตัวแทนภาคประชาชน 10 รูป/คน และตัวแทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น 10 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 60 รูป/คน

การจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้แก่ ตัวแทนวัด 3 รูป/คน ตัวแทนผู้นำชุมชน 3 รูป/คน ตัวแทนผู้สูงอายุ 3 รูป/คน ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่

เกี่ยวข้อง 3 รูป/คน ตัวแทนภาคประชาชน 3 รูป/คน และตัวแทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) 3 รูป/คน สำนักงานขอนแก่น 2 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตสถานที่ศึกษาวิจัย คือ พื้นที่วัดเจติยภูมิ (พระธาตุขามแก่น) หมู่บ้าน ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

4. สรุปผลการวิจัย

1. การจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น

การจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่นมีปัญหารถติดภายในเมืองขอนแก่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยวประจำปี ผู้ให้บริการรถรับจ้าง ปรับค่าโดยสารเกินกว่าราคาปกติ และยังมีการปฏิเสธผู้โดยสาร โดยคนขับแท็กซี่มักให้เกิดผลในการไม่รับผู้โดยสาร คือ ต้องเติมเชื้อเพลิง (ก๊าซ) รวมถึงไม่รู้เส้นทางหรือบางรายต้องการรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในราคาเหมาจ่าย ขณะที่ผู้ประกอบการโรงแรม ร้านค้าได้ปรับขึ้นราคาห้องพักและราคาสินค้า นอกเหนือจากนั้นยังมีความขัดแย้งในนโยบายท้องถิ่น ฉะนั้นจึงควรมีการสนับสนุนผู้เข้าร่วมอบรมให้มีความรู้ในบทบาทหน้าที่ของกลุ่ม แสวงหาแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน เกิดการกระจายรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและบริการแก่จิตอาสาในชุมชน

การท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่นมีปัญหา ได้แก่ 1) ชุมชนในจังหวัดขอนแก่นมีจำนวนมาก แต่ขาดการควบคุมและส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งยังขาดงบประมาณในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในวัดอย่างต่อเนื่อง และขาดการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง 2) ปัญหาในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากพื้นที่ใช้สอยสาธารณะมีน้อย เกิดปัญหาสถานที่คับแคบ ทำให้ ไม่สามารถขยายพื้นที่ออกไปได้ สถานที่ในการจอดรถมีจำกัด เกิดการแย่งพื้นที่ทำมาหากินของคนในชุมชน ประกอบกับคนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหา 3) ปัญหาด้านภัยธรรมชาติเกิดอุทกภัยเป็นประจำทุกปี ชุมชนเกิดความเดือดร้อนจากทรัพยากรสาธารณะที่ชำรุดทรุดโทรม ปัญหาวัชพืชและสัตว์ทำลายแหล่งท่องเที่ยว หลายชุมชนที่ผู้นำชุมชนปล่อยปะละเลย ไม่ดูแลรักษา วัชพืชที่เกิดขึ้นบนสถานที่ท่องเที่ยวทำให้สถานที่ท่องเที่ยวชำรุด หรือหักพังลงมา อีกทั้งยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการซ่อมบำรุง ขาดวัสดุอุปกรณ์และ

เทคโนโลยีที่มีคุณภาพและทันสมัยในการบูรณปฏิสังขรณ์แหล่งท่องเที่ยว 4) ปัญหาเรื่องความสะอาดเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะเมื่อมีนักท่องเที่ยวมากก็ย่อมเกิดปัญหาในเรื่องการทิ้งขยะ วัดจะต้องจัดหาที่ทิ้งขยะให้เพียงพอ ความสะอาดของห้องสุขา การดูแลรักษาความสะอาดห้องสุขาต้องดูแลเป็นพิเศษ ยิ่งมีความสะอาดมากก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวพอใจและชักชวนเพื่อน ๆ มาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสุขาของคนพิการและผู้สูงอายุ ห้องสุขาไม่จำเป็นต้องติดเครื่องปรับอากาศเหมือนบางแห่งแต่ต้องสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็น 5) ปัญหาด้านงบประมาณ ขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และต้องอาศัยเวลา บางชุมชนได้เปรียบกว่าชุมชนอื่น ๆ เพราะได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนมาก สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง บางชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐก็ต้องอาศัยคนในชุมชนช่วยกัน ชุมชนจึงพัฒนายาก

การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น การบริหารโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรตามหลัก จิตอาสา เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักคุณธรรมจริยธรรม นำมาบูรณาการเข้ากับหลักจิตอาสาในการประยุกต์ใช้กับการบริหารโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร โดยมีกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามกรอบยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ มีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมผ่านสื่อสาธารณะ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และสื่อสารสนเทศ ในลักษณะของผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นผู้มีน้ำใจต่อชุมชน มีการประสานไปยังหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานทั้งด้านทฤษฎีและด้านการปฏิบัติ

2. การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น

การพัฒนาเครือข่ายระยะยาวพลังบวรของวัดเจติยภูมิ (พระธาตุขามแก่น) หมู่บ้าน ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น การท่องเที่ยวรองรับสังคมสูงอายุในจังหวัดขอนแก่น รวมกลุ่มวิสาหกิจจากการผลิตสินค้าในวัดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามศักยภาพของผู้สูงอายุ มีการจัดตลาดนัดภูมิปัญญาในสถานศึกษา วัด/ศาสนสถานและชุมชน โดยภาครัฐและภาคประชาสังคม ส่งเสริมเพิ่มช่องทางเศรษฐกิจโดยอาศัยความผูกพันระหว่างพี่น้องเครือญาติ เป็น

การพัฒนาเครือข่ายสังคมสูงอายุ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมร่วมดูแลรับผิดชอบสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้สูงอายุกับคนทุกวัยในชุมชน ในการร่วมกันทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ การอบรมธรรมะ และการเข้าวัดฟังธรรม การแข่งขันกีฬาของผู้สูงอายุ และการเป็นครูวิทยากรด้านวัฒนธรรมประเพณี ในวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมสูงอายุในจังหวัดขอนแก่น

การพัฒนาเครือข่ายระยะยาวพลังบวรของวัดท่องเที่ยวในการรองรับสังคมสูงอายุ เพื่อให้เกิดประโยชน์ ต่อการปรับตัวเข้าสู่บทบาทผู้สูงอายุ จะต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่อนาคตให้ตนเองนั้นมีคุณภาพ การฝึกฝนที่จะเป็นผู้สูงอายุตามค่านิยมทางวัฒนธรรมจารีตประเพณี ความผูกพันระหว่างพี่น้องเครือญาติ การกตัญญูทดแทนบุญคุณ จะต้องมิชอบเขตจำกัด จึงเกิดลักษณะวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่ต่างคนต่างช่วยตนเอง หรือ ตัวใครตัวมัน ซึ่งผู้ที่อยู่ในสังคมสมัยใหม่ได้ จะต้องมีความสามารถแบบพหุสูต รอบรู้ทุกเรื่อง และที่สำคัญต้องพึ่งตนเองได้

3. การพัฒนาเครือข่ายระยะยาวพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น

การพัฒนาเครือข่ายระยะยาวการรับมือกับสังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบในระดับปฏิบัติการ จนถึงการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคลเตรียมความพร้อมเชิงระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และประชาชนทุกช่วงวัยมีทัศนคติที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนทุกวัยในชุมชนได้ร่วมทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาของวัดร่วมกับองค์กรทุกเครือข่ายในพื้นที่ ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณธรรม พึ่งพาตนเองได้ มีเหตุผล การมีส่วนร่วมและความเสียสละโดยมี ผู้นำชุมชน ผู้แทนภาคประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุ ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องนำบ้านวัด/ศาสนสถาน โรงเรียน“บวร”ซึ่งเป็นองค์กรหลักในชุมชนเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นในการวางแผนงานในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การจัดทำแผนงาน/โครงการ 2) การจัดการศึกษา 3) สถานที่เผยแพร่ข้อมูล 4) พิพิธภัณฑ์หรือมุมแสดงนิทรรศการให้ความรู้ 5) ความสะอาด 6) การจัดทำแผนผังวัดและการจัดเก็บเอกสารสำคัญ ผ่านการให้ความรู้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น

การจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น ปัญหาที่พบ ได้แก่ ปัญหารถติดภายในเมืองขอนแก่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อถึงฤดูการท่องเที่ยวประจำปี ผู้ให้บริการรถรับจ้างได้ปรับราคาค่าโดยสารเกินราคาปกติ และยังมีการปฏิเสธผู้โดยสาร โดยคนขับแท็กซี่มักจะให้เหตุผลในการไม่รับผู้โดยสารเนื่องจากต้องเติมเชื้อเพลิง (ก๊าซ) ไปจนถึงไม่รู้เส้นทางหรือบางรายต้องการรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในราคาเหมาะสม รวมถึงผู้ประกอบการโรงแรมร้านค้า ขึ้นราคาห้องพักรวมถึงราคาสินค้า นอกเหนือจากนั้นยังมีความขัดแย้งระหว่างนโยบายท้องถิ่น การแก้ปัญหาควรมีการสนับสนุนผู้เข้าร่วมอบรมให้มีความรู้ในบทบาทหน้าที่ของกลุ่มสามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนและหาแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน เกิดการกระจายรายได้ในชุมชนอย่างทั่วถึง จากการจำหน่ายสินค้า และบริการของจิตอาสา

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์การจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น พบปัญหาและส่งผลกระทบดังนี้ 1) ชุมชนในจังหวัดขอนแก่นมีจำนวนมาก แต่ขาดการควบคุมและส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งยังขาดงบประมาณในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในวัดอย่างต่อเนื่อง และขาดการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ปัญหาในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากพื้นที่ใช้สอยสาธารณะมีน้อย คนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เกิดปัญหาสถานที่คับแคบ ไม่สามารถขยายพื้นที่ ทำให้จำกัดสถานที่ในการจอดรถ และการแย่งพื้นที่ทำมาหากินของคนในชุมชน 3) ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ อุทกภัยซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวชำรุดทรุดโทรม ปัญหาวัชพืชและสัตว์ที่ทำลายแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย หลายชุมชนที่ผู้นำชุมชนปล่อยปละละเลย ไม่ดูแลรักษาวัชพืชที่เกิดขึ้นบนสถานที่ท่องเที่ยวทำให้สถานที่ท่องเที่ยวชำรุด หรือหักพังลงมาอีกทั้งยังขาดผู้เชี่ยวชาญ ขาดวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบูรณปฏิสังขรณ์แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ 4) ปัญหาเรื่องความสะอาด เป็นประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ก็ย่อมมีปัญหาในเรื่องการทิ้งขยะ วัดจะต้องจัดหาที่ทิ้งขยะให้เพียงพอ ปัญหาความสะอาดของห้องสุขา ซึ่งการดูแลรักษาความสะอาดห้องสุขาต้องดูแลเป็นพิเศษ

ยังสะอาดมากก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวพอใจ และชวนเพื่อน ๆ มาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะห้องสุขาของคนพิการ และผู้สูงอายุจำเป็นอย่างยิ่ง ขณะที่ห้องสุขาไม่จำเป็นต้องติดเครื่องปรับอากาศเหมือนบางแห่ง แต่ต้องสะอาดและไม่มีกลิ่นเหม็น 5) ปัญหาด้านงบประมาณ ขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และต้องอาศัยเวลา บางชุมชนได้เปรียบกว่าชุมชนอื่น ๆ เพราะได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนมาก สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง บางชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐก็ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนด้วยกัน

การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น และการบริหารโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรตามหลัก จิตอาสา เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักคุณธรรมจริยธรรม นำมาบูรณาการเข้ากับหลักจิตอาสาในการประยุกต์ใช้กับการบริหารโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร โดยมีกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามกรอบยุทธศาสตร์ที่กำหนดเอาไว้ ดังนั้นเมื่อนำยุทธศาสตร์การดำเนินงานมาบูรณาการร่วมกับหลักจิตอาสา

การสร้างค่านิยมและจิตสำนึกคุณธรรมภายใต้หลักธรรมทางศาสนา การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักษุภความเป็นไทย รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยใช้ภาษาไทยอนุรักษ์สืบสานประเพณี วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการมีความคิดเห็นถูกต้อง รับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่ายสังคมได้อย่างต่อเนื่อง มีการส่งเสริมความรู้ให้ครูมีภูมิปัญญา ส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนที่สนใจ ให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมนั้น ๆ การพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมแก่บุคลากรและองค์กรเครือข่าย โดยจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม พร้อมศึกษาดูงาน ด้วยการคิด พูด และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเมตตา มองโลกในแง่ดี มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมผ่านสื่อสาธารณะ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และสื่อสารสนเทศ ในลักษณะของผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นผู้มีน้ำใจต่อชุมชน มีการประสานไปยังหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ให้ร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานทั้งด้านวิชาการสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ และ วรากร เกรียงไกรศักดิ์ดา (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา

แนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ” ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุประกอบด้วย 7 กิจกรรมหลักคือ กิจกรรมพบกันประจำเดือน กิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ กิจกรรมกลุ่มดูแลกันเอง กิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกาย กิจกรรมสวัสดิการผู้สูงอายุ และกิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 ปัจจัยคือ ด้านทุนทรัพยากรบุคคล ด้านเงินทุนในการดำเนินงาน ด้านการสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย ด้านระบบการบริหารจัดการของชมรมผู้สูงอายุ ด้านบริบทวัฒนธรรมชุมชน และด้านคุณลักษณะของประชาชนในตำบล การสรุปแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุสามารถอธิบายได้ว่าการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในชุมชนต้องดำเนินการภายใต้การสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินการผ่านการจัดการระบบการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีกลไกการดำเนินงานคือระบบบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ และการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม โดยมีแกนนำผู้สูงอายุและผู้สูงอายุจิตอาสาในชุมชนเป็นกลไกด้านทรัพยากรบุคคลเป็นสำคัญ

2. การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น

การพัฒนาเครือข่ายระยะยาวพลังบวรของวัดเจติยภูมิ (พระธาตุขามแก่น) ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ท่องเที่ยวรองรับสังคมสูงอายุในจังหวัดขอนแก่น รวมกลุ่มวิสาหกิจจากผลิตสินค้าในวัดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามศักยภาพของผู้สูงอายุ มีการจัดตลาดนัดภูมิปัญญาในสถานศึกษา วัด/ศาสนสถานและชุมชน โดยภาครัฐภาคประชาสังคมส่งเสริมเพิ่มช่องทางเศรษฐกิจโดยอาศัยความผูกพันระหว่างพี่น้องเครือญาติ เป็นการพัฒนาเครือข่ายสังคมสูงอายุ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมร่วมดูแลรับผิดชอบ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนทุกวัยในชุมชน ได้ร่วมกันทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา การอบรมธรรมะ การเข้าวัดฟังธรรม แข่งขันกีฬาของผู้สูงอายุ พัฒนาครูวิทยากรด้านวัฒนธรรมประเพณี วัดท่องเที่ยวรองรับสังคมสูงอายุในจังหวัดขอนแก่น

การพัฒนาเครือข่ายระยะยาวพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมสูงอายุเกิดประโยชน์ การปรับตัวเข้าสู่บทบาทผู้สูงอายุเป็นเรื่องยาก จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่อนาคตให้ตนเองนั้นมีคุณภาพ การฝึกฝนที่จะเป็นผู้สูงอายุ รู้จักค่านิยมทางวัฒนธรรมจารีตประเพณี ความผูกพันระหว่างพี่น้องเครือญาติ ความกตัญญูต่เวที จะต้องมีความชอบเขตจำกัด จึงเกิดลักษณะ

วัฒนธรรมสมัยใหม่ ในลักษณะที่ต่างคนต่างช่วยตนเอง หรือ ตัวใครตัวมัน ผู้ที่จะอยู่ในสังคมสมัยใหม่ได้ จะต้องมีความสามารถแบบพหุสูต คือ รอบรู้ทุกเรื่อง และที่สำคัญต้องพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะดา ภักดีอำนาจ และ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลกาตอง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา” ผลการวิจัยพบว่า การจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลกาตอง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ระดับการจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุ จากเกณฑ์ทั้ง 6 ด้าน ได้ผ่านเกณฑ์แค่ 1 ด้าน คือ ด้านที่ 5 การสร้างความมั่นคงแก่ผู้สูงอายุ โดยมีการดำเนินการกิจกรรมคือ การเปิดโอกาสในการเรียนรู้สภาวะการจ้างงานศพ การรณรงค์การอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ เป็นต้น และไม่ผ่านจำนวน 5 ด้าน คือ ด้านที่ 1 การบริการสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ด้านที่ 2 การจัดสวัสดิการรายได้แก่ผู้สูงอายุ ด้านที่ 3 การบริการที่พักแก่ผู้สูงอายุ ด้านที่ 4 การส่งเสริมนันทนาการแก่ผู้สูงอายุ และด้านที่ 6 การบริการและเครือข่ายแก่ผู้สูงอายุ การที่จะทำให้ผ่านเกณฑ์นั้นองค์การบริหารส่วนตำบลกาตองจะต้องดำเนินการกิจกรรมเพิ่มเติม คือ มีการจัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุ การบริการตรวจสุขภาพที่บ้าน การจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุยากจนหรือไม่มีบ้าน การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ การให้ยืมที่พักอาศัยแก่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพ การจัดให้ยืมที่พักแก่ผู้รับการรักษาในสถานพยาบาล การมีสโมสรผู้สูงอายุเพื่อการนันทนาการ การจัดทัศนศึกษาแก่ผู้สูงอายุ การจัดให้มีศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ การมีศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในเวลากลางวัน การจัดตั้งระบบเฝ้าระวังและดูแลผู้สูงอายุ

3. การพัฒนาเครือข่ายระยะยาวพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น

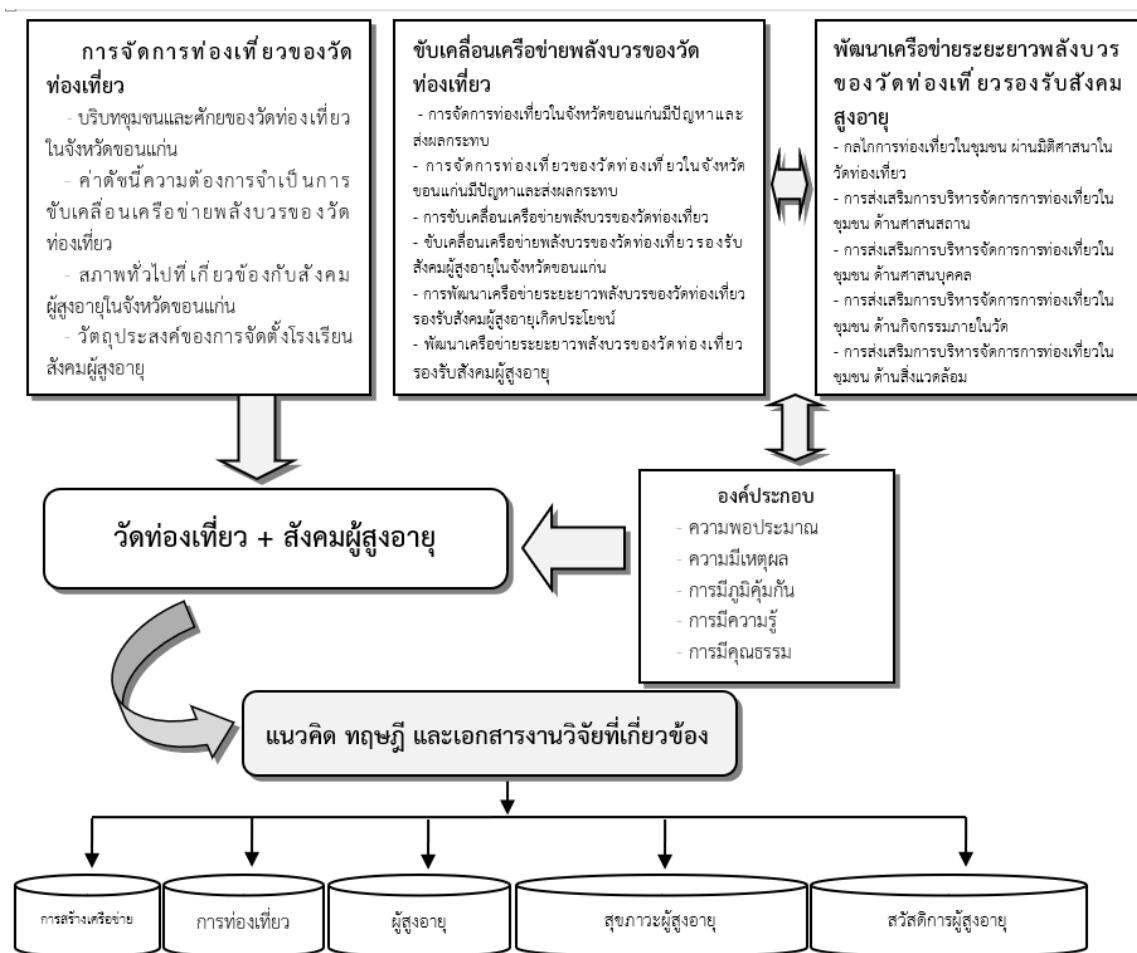
การพัฒนาเครือข่ายระยะยาวการรับมือกับสังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบระดับปฏิบัติการ รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคลเตรียมความพร้อมเชิงระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมดูแล การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ประชาชนทุกช่วงวัยมีทัศนคติที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนทุกวัยในชุมชนได้ร่วมทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาวัดร่วมกับองค์กรทุกเครือข่ายในพื้นที่ ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณธรรม พึ่งพาตนเองได้พอมีพอกิน พอใช้ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน จากการมีส่วนร่วมและความเสียสละโดยมี ผู้นำชุมชน แทนภาคประชาชน กลุ่มผู้สูงอายุ ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องนำบ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน“บวร”

ซึ่งเป็นองค์กรหลักในชุมชนเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นในการวางแผนงานในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การจัดทำแผนงาน/โครงการ 2) การจัดการศึกษา 3) สถานที่เผยแพร่ข้อมูล 4) พิพิธภัณฑหรือมุมแสดงนิทรรศการให้ความรู้ 5) ความสะอาด 6) การจัดทำแผนผังวัดและการจัดเก็บเอกสารสำคัญ ผ่านการให้ความรู้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภารัตน์ สุดสมบูรณ์ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุไทยยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น 1) ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ แยกส่วนระหว่างงานด้านสุขภาพกับงานด้านสังคม กระจายความรับผิดชอบตามหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ 2) ขาดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง 3) ความไม่พร้อมของงบประมาณ และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านผู้สูงอายุโดยตรง และ 4) สวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สูงอายุ ไม่สามารถตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริงและไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุได้ทั้งหมด แต่ประเด็นที่สำคัญคือ บุตรหลานหรือคนในครอบครัวขาดความตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุจะต้องมีการ บูรณาการจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นผู้มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยวรองรับสังคมสูงอายุในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้กำหนดผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1. การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดทองเที้ยวรองรับสังคมสูงอายุ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบริการสังคมแก่ผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน ทั้งด้านการดูแลสุขภาพ การศึกษา ความมั่นคงทางรายได้ รวมถึงสวัสดิการทางสังคมด้านต่าง ๆ ซึ่งแต่ละด้านเน้นให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง

1.2 องค์กรท้องถิ่นร่วมกับวัด ชุมชน โรงเรียน และสถานีนามัย ร่วมกันกำหนดนโยบายในการดำเนินการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุ ในการจัดทำแผนพัฒนาในระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัดเพราะจากการศึกษาพบว่า การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุเริ่มจากการดำเนินงานของบุคคลซึ่งคือพระสงฆ์ ไม่ได้เกิดจากนโยบายขององค์กรท้องถิ่น

1.3 มีการนำนโยบายในการดำเนินการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุ เข้าสู่ภาคปฏิบัติ โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการ โดยมีการกำหนดโครงการ กิจกรรมดำเนินงาน เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนในเชิงปฏิบัติในการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุและชุมชนได้อย่างแท้จริง

1.4 การวางแผนการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และภาคเอกชน

1.5 มีพระราชบัญญัติหรือกฎหมายเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุที่ชัดเจน เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นที่รับผิดชอบมีแนวปฏิบัติในการดำเนินงานอย่างถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 หน่วยงาน องค์กร และสถาบันที่จะจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุควรทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมายและบริบทของชุมชน รวมถึงความต้องการของผู้สูงอายุ และแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายก่อนดำเนินการ

2.2 ควรมีการกำหนดกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุให้ชัดเจน พร้อมทั้งมีระเบียบเกี่ยวกับการเบิกจ่ายงบประมาณของโรงเรียนผู้สูงอายุให้ชัดเจน

2.3 การดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุควรมีสถานที่จัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน หรือมีการให้สถานที่ร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว แต่ต้องมีแผนการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างชัดเจน

2.4 ควรมีการประชุมสัมมนาให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้มีแนวทางการบริหารที่เป็นมาตรฐานและเป็นเอกภาพ

2.5 ควรมีการฝึกอบรมและพัฒนาครูผู้สอนเพื่อให้มีเทคนิคและวิธีการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุเชิงพุทธ

3.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุวิถีพุทธ

3.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย. (2564). รายงานผลการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ประจำปีงบประมาณ 2564. สืบค้นจาก https://eh.anamai.moph.go.th/th/elderlycluster/download?id=66747&mid=33846&mkey=m_document&lang=th&did=20886
- กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ, และ วรากร เกรียงไกรศักดิ์ดา. (2560). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุ. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 22(1), 81-97.
- ปิยะดา ภักดีอำนาจ, และ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. (2557). แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลกาตอง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา. *วารสารวิทยาการจัดการ*, 31(2), 121-122.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2564). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2563*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์. (2557). สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 7(1), 73-82.
- อิโคโมสไทย. (2550). *การอนุรักษ์และการพัฒนามรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในแนวทางการการข้ามศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

การสร้างระบบอาหาร: ศูนย์การเรียนรู้ใจไก่ จังหวัดน่าน
กับกลุ่มพลังทางสังคม พ.ศ.2557–2562 *

Food Regime Building: The Joko Community Learning
Center Nan Province and Social Forces, 2014–2019

สันทราย วงษ์สุวรรณ, และ วัชรพล พุทธิรักษา
Sunsai Wongsuwan, and Watcharabon Buddharaksa
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Faculty of Social Science, Naresuan University
Corresponding Author, E-mail: sunsaiw61@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อวิเคราะห์กระบวนการทำงานการสร้างระบบอาหารของศูนย์การเรียนรู้ใจไก่ จังหวัดน่าน และอธิบายปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพลังทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นช่วง พ.ศ. 2557-2562 ซึ่งปัจจัยเชิงสถาบันได้เปิดช่องให้บริษัทข้ามชาติ ทั้งด้านเมล็ดพันธุ์ อุตสาหกรรมการเกษตรและอาหาร การทดลองทางเคมีและวิทยาศาสตร์ เข้ามาสู่ประเทศ กำลังพัฒนาด้วยข้ออ้างว่า “ประเทศไทยกำลังสร้างความมั่นคงทางอาหาร” การเข้ามาของบริษัทข้ามชาติและการลงทุนระหว่างประเทศ ส่งผลให้การสร้างระบบอาหารในระดับท้องถิ่นล่มสลายลงหลายพื้นที่ เนื่องจากต้นทุนของเกษตรกรที่มีน้อยกว่าและตลาดในชุมชนเล็กกว่า จึงทำให้ไม่สามารถต่อสู้กับทุนขนาดใหญ่ที่มีความเชี่ยวชาญและมีอำนาจในการกำกับดูแลระบบเศรษฐกิจได้

ผลการวิจัย พบว่า การจัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์การเรียนรู้ใจไก่ จังหวัดน่าน และกลุ่มพลังทางสังคมต่างๆ มีปฏิสัมพันธ์ในการต่อสู้ต่อรองกันกับภาครัฐ โดยเฉพาะเรื่อง

* ได้รับบทความ: 23 มกราคม 2566; แก้ไขบทความ: 18 มีนาคม 2566; ตอปรับตีพิมพ์: 21 มีนาคม 2566

ของสิทธิที่ดินทำกินของชาวบ้าน เนื่องจากที่ดินเกือบทั้งจังหวัดน่านเป็นพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ และป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเรื่องนี้ได้เป็นปัญหายาวนานกับชาวบ้าน และส่งผลต่อการสร้างระบบอาหารให้กับชุมชน ในจังหวัดน่าน ดังนั้น ผู้ศึกษาต้องการชี้ให้เห็นว่าอาหารไม่ใช่เพียงวัตถุดิบสำหรับการบริโภคเท่านั้น แต่อาหารคือ “อำนาจ” และระบบอาหารคือ “ความสัมพันธ์ทางอำนาจ” ที่กำหนดปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน

คำสำคัญ: ระบบอาหาร; กลุ่มพลังทางสังคม; บริษัทข้ามชาติ

Abstract

The objective of this article were to examine the working process of establishing a food regime at Joko Community Learning Center in Nan Province and to explain the interactions of various social forces from 2014 to 2019. Institutional factors had opened the door for multinational corporations to enter developing countries with seeds, agriculture, the food industry, and chemistry and science experiments under the guise that “Thailand’s efforts to build food security” The arrival of multinational corporations and international investments has impacted the establishment of local food regimes in many areas. The lower cost of farming and smaller community markets made it difficult for farmers to compete with capitalists, who help expertise and power over the economy.

The results of the research showed that: As a result of the relationship between Joko and social forces, it became necessary to interact and negotiate with the government, particularly regarding the villagers' land rights. Because almost all of Nan Province's lands were in the area of national parks and national reserved forests, this had long been a problem for the villagers and hampered the development of a food regime for the community in Nan Province. So, the authors wanted to emphasize that food was "power," and the food regime was "power

relations" that determined the interactions between the state, the private sector, and the people.

Keywords: food regimes; social forces; Transnational Corporations (TNCs)

1. บทนำ

หลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วง พ.ศ.2557 ที่มีการรัฐประหารและร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ผ่านการลงมติจนมาเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปี 2560 พบว่าประเด็นเรื่อง “อาหาร” ถูกให้ความสำคัญในมิติความมั่นคงทางอาหารและความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ โดยผู้ศึกษามองว่า การทำความเข้าใจปัญหาอันเกิดมาจากประเด็นทางอาหารที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งกรอบการศึกษาที่ใช้อยู่กันยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจ เนื่องจากการเกิดขึ้นของระเบียบอาหารและระบอบอาหารยุคที่สาม (1980-ปัจจุบัน) ระบอบอาหาร ประกอบไปด้วย 3 ยุค ช่วง ค.ศ.1870 - ค.ศ. 2000 (Bernstein, 2016) เป็นการอธิบายการปรับโครงสร้างและการเปลี่ยนผ่านของยุคอาหาร โดยลักษณะเด่นของระบอบอาหารทั้งสามยุค คือบทบาทของอาหารในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการครองอำนาจนำ (hegemony) ของโลก อนึ่ง ระบอบอาหารชุดแรก อังกฤษครองความเป็นเจ้าแสวงหาโอกาสในทุนนิยมอุตสาหกรรมและขยายพื้นที่การผลิตอาหารราคาถูกไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก ระบอบอาหารชุดที่สองเป็นยุคการนำของสหรัฐอเมริกา การค้าแบบตั้งกำแพงภาษีระหว่างประเทศ ซึ่งใช้ระบบ The Bretton Woods นำไปสู่การพึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศ ส่งผลให้เป็นเจ้าตลาดทางการค้าเรื่องของอาหารและการเกษตร และระบอบอาหารยุคที่สามเป็นบทบาทนำของบริษัทข้ามชาติ (Transnational corporations, TNCs) ที่ทำให้เกิดการปรับโครงสร้างการเกษตรและการแปรรูปอาหารข้ามชาติ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองกลไกตลาดและความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ

ระบอบอาหารยุคที่สาม (ค.ศ. 1980 – 2000) เป็นรูปแบบของเศรษฐกิจการเมืองหลังวิกฤตเศรษฐกิจราคาน้ำมัน และการล่มสลายของระบบ The Bretton Woods และเป็นกระแสของระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ยุคนี้เป็นการลดบทบาทสหรัฐอเมริกาเป็นบทบาทนำของบริษัทข้ามชาติ ในฐานะตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors) ที่เข้ามาส่งเสริมการผลิตอาหารเพื่อตอบสนองกลไกการตลาดและความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ยังเป็นยุค

ของการ “ปฏิวัติซูเปอร์มาร์เก็ต” (Reardon, Timmer, Barrett, & Berdegue, 2003) ดังนั้น ยุคที่สามประเด็นสำคัญคือ การเปิดการค้าเสรี (Free Trade) ทั่วโลกโดยบริษัทข้ามชาติ

จากที่กล่าวข้างต้น ทำให้เห็นแนวโน้มที่รัฐในฐานะตัวแสดงหลัก ได้ถูกแทนที่โดย อุตสาหกรรมเอกชน (บริษัทข้ามชาติ) ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เกิดการสะสมศักยภาพทางการเงิน และเทคโนโลยีของกลุ่มบริษัท (วีระ หวังสัจจะโชค, 2564, น. 25-27) ทั้งนี้ กระบวนการ เปลี่ยนแปลงวงจรอาหารให้เป็นภาวะข้ามชาติมีการจัดการทางการเมืองและเทคโนโลยี อุตสาหกรรมการเกษตรที่เกี่ยวกับระบอบอาหารหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยสหรัฐอเมริกาเข้า ยึดครองระบบการผลิตภายในประเทศและแถบยุโรป

ประเทศโลกที่สามจึงเปลี่ยนแปลงนโยบายอาหารและการเกษตรระดับชาติสู่การส่งออก ที่ถูกควบคุมด้วยบริษัทข้ามชาติ ซึ่งวิกฤตการณ์การเกษตรระดับโลกที่รุนแรงมากขึ้นแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งพื้นฐานในระบอบอาหาร ความท้าทายที่ก่อตัวขึ้นอย่างกว้างขวางต่อบริษัท เกษตร โดยในขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องอธิปไตยทางอาหาร หมายถึง สิทธิของประชาชนที่จะ กำหนดนโยบายเกษตรและอาหารของตนเองที่จะปกป้องและควบคุมการค้าและการผลิตทาง การเกษตรภายในประเทศ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่จะกำหนดขอบเขตที่ พวกเขาต้องการพึ่งพาตนเอง ที่จะจำกัดการทุ่มตลาดและที่จะให้ชุมชนประมงท้องถิ่นได้รับ ความสำคัญในการจัดการการใช้และสิทธิต่อทรัพยากร ที่เสนอว่า “อาหารต้องมาก่อน เพราะ เป็นแหล่งที่มาสำคัญที่สุดของสารอาหาร ทั้งนี้เรื่องการค้าขายต้องตามมาทีหลัง” (Campesina, 2003, p. 8) ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า การอธิบายสำหรับส่วนนี้ ต้องอาศัยกรอบ แนวคิดการเมืองเรื่อง “ระบอบอาหาร” (Food regime) ที่มองโครงสร้างทางการผลิตและ การบริโภคอาหารโลกถูกกำกับด้วยกรอบแบบทุนนิยมเสรีและโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (McMichael, 2009) และกรอบแนวคิดเรื่อง “รัฐแบบองค์รวม”(The Integral State) ในแง่มุม ของกลุ่มพลังทางสังคม (Social Forces) ดังที่กรัมสกีเคยเสนอไว้ว่า กลุ่มพลังที่จะเป็นพลังสำคัญ และเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของอนาคตก็คือชนชั้นกรรมาชีพและชนชั้นขบวนการ (Gramsci, 1978, pp. 441-462) อนึ่ง บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเมืองของระบอบ อาหารในเศรษฐกิจการเมืองไทย: กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ไร่ไผ่ จังหวัดน่าน พ.ศ. 2557 – 2562” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่ออธิบายการสร้างระบอบอาหารของศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ ผ่านปฏิสัมพันธ์และยุทธวิธีของศูนย์กับตัวแสดงทางสังคมต่าง ๆ
2. เพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างระบอบอาหาร ความมั่นคงทางอาหาร และอธิปไตยทางอาหาร และการมีระบอบอาหารทางเลือก ในกรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ จังหวัดน่าน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นสองวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล โดยมีรายละเอียดของการวิจัย ดังนี้

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ส่วนหนึ่งจึงเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ร่วมกับกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิพากษ์นโยบาย (Critical Policy) ทั้งนี้ ในส่วนของการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินไปในลักษณะของการพรรณนา (Descriptive) เป็นหลัก ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

เอกสารปฐมภูมิ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบอบอาหาร ความมั่นคงทางอาหารและการฟื้นฟูอธิปไตยทางอาหาร รวมทั้ง เอกสารวิจัย บทความ หนังสือที่เกี่ยวข้อง สรุปสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารประจำปี เช่น เอกสารนโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐบาล ทั้งจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานภายใต้การดูแลของรัฐบาล รวมถึงเอกสารรายงานขององค์กรระหว่างประเทศ เช่น และรายงานข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์

เอกสารทุติยภูมิ เช่น บทความวิเคราะห์ของนักวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการหรือพิมพ์รวมเล่มจากการสัมมนา รวมทั้งการวิเคราะห์ วิจัยของนักวิชาการตะวันตก นักวิชาการไทย และนักวิชาการเอเชีย และการเก็บข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกร่วมกับการสังเกตการณ์

4. สรุปผลการวิจัย

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับ “ระบอบอาหาร” บนพื้นฐานที่ว่าอาหารไม่ใช่เพียงวัตถุดิบสำหรับการบริโภคเท่านั้น แต่อาหารคือ “อำนาจ” และระบอบอาหารคือ “ความสัมพันธ์ทางอำนาจ” ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเศรษฐกิจ (ตลาด) ระบอบอาหารเกี่ยวข้องกับระเบียบเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศที่ถูกทำให้เป็นสถาบันขึ้นระหว่างยุคของการครองความเป็นเจ้า (Hegemony) ของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา (แมคไมเคิล, 2559, น. 7) โดยผู้ศึกษามองว่าภายใต้ระบอบอาหารแบบบรรษัท รัฐและกลุ่มทุนคือตัวแสดงหลักในการขับเคลื่อนผลประโยชน์ด้านอาหารและการเกษตร

1. กลไกการทำงานของ “ระบอบอาหาร”

แนวคิดระบอบอาหารในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ระบอบอาหารเกี่ยวข้องกับการจัดโครงสร้างทางการเมืองของเศรษฐกิจทุนนิยมโลก โดยการใช้กฎเกณฑ์ของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา รวมไปถึงยุคของการบริหารรัฐแบบเสรีนิยม ภายใต้กรอบการทำงานของระบอบอาหารในระเบียบโลก ใช้กฎเกณฑ์วิธีการทางการทหาร การเงินและวิธีเชิงสถาบัน ที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ภูมิรัฐศาสตร์ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การสะสมทุนของมหาอำนาจโลก อย่างอังกฤษและอเมริกา รวมไปถึงบรรษัทข้ามชาติที่ใช้หลักการทางเศรษฐกิจการเมือง เพื่อให้เกิดการค้าเสรีและเสรีภาพของเอกชนทางด้านการเกษตรและอาหาร ดังนั้น ผู้ศึกษามองว่า กลไกการทำงานของระบอบอาหารขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระดับโลกและการครอบครองตลาดของประเทศโลกที่สาม รวมทั้งกลุ่มทุนขนาดใหญ่สามารถขึ้นนำกลไกการทำงานของระบอบอาหารได้

ในระดับสากล คำว่า “ระบอบอาหาร” ตามความคิดของ Harriet Friedmann หมายถึง กฎเกณฑ์ที่ควบคุมโครงสร้างการผลิตและการบริโภคอาหารในระดับโลกที่ถูกกำกับด้วยกรอบแบบทุนนิยมเสรีและโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Friedmann, 1993) ทั้งนี้ ระบอบอาหารยังเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของผู้ผลิตและผู้บริโภคไปจนถึงรูปแบบการสะสมทุนของกลุ่มทุน โดยเห็นได้จากการเปลี่ยนผ่านของระบบทุนนิยมในยุคต่างๆ ตั้งแต่ ปี ค.ศ.1970 สำหรับประเทศไทย คำว่า “ระบอบ” หมายถึง แบบอย่าง ธรรมเนียม กฎระเบียบ เช่น ทำถูก ระบอบ ระเบียบการปกครอง เช่น การปกครองระบอบประชาธิปไตย การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และคำว่า “อาหาร” หมายถึง ของกิน เครื่องค้ำจุนชีวิต เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต เช่น อาหารเข้า อาหารปลา อาหารนก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) นอกจากนี้ คำว่า “ระบอบ” ในบริบททางรัฐศาสตร์ ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวาง ในสายความสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศ เช่น ทฤษฎีระบบบนครดงนั้น เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกัน คำว่า “ระบบอาหาร” ตามบริบทสังคมไทยจึงหมายถึง วิธีของสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกทำให้ดำรงอยู่วิธีการจัดการอาหาร ที่การผลิตและการบริโภคถูกควบคุมโดยกฎระเบียบและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ระบบอาหาร ทั้ง 4 ภาค ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้

จากความหมายของคำว่าระบบอาหารที่กล่าวมาข้างนั้น สำหรับบทความนี้ คำว่า “ระบบอาหาร” หมายถึง วิธีการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ของผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยสิ่งที่ดำรงอยู่ ตัวอย่างเช่น เครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) เข้ามาจัดการโครงสร้างระบบอาหารของประเทศไทยอย่างครบวงจร กล่าวคือ กลุ่มทุนรายย่อยหรือเกษตรกรถูกกีดขวางการจัดการด้านการเกษตรและอาหาร ซึ่งไม่เป็นไปตามกลไกตลาด จากที่ผู้ศึกษากล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าในขณะที่ระบบอาหารมีคุณสมบัติและบทบาทที่เอื้อต่อการสั่งสมทุนผ่านการจัดการโครงสร้างของรัฐ คำว่า “ระบบอาหาร” จึงรวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรอาหาร พร้อมด้วยรูปแบบที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผ่านการกักตุนอาหารอย่างมียุทธศาสตร์ของชุมชนสังคมและรัฐ หรือการให้เงินอุดหนุนรวมไปถึงการผูกขาดเข้าแทนที่ผู้ผลิตรายย่อยที่ไม่สามารถแข่งขันได้ การผูกขาดนี้เองจึงเป็นใจกลางสำคัญของระบบบริษัท (McMichael, 2005)

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษามองว่า กระบวนการแปลงวงจรอาหารให้เป็นภาวะข้ามชาติ ได้เข้ามาแทนที่การส่งออกส่วนเกินของอาหารแบบทวิภาคีที่มีการจัดการโดยการเมืองและเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเกษตรที่เกี่ยวข้องกับระบบอาหารหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นอกจากนั้นยังพบว่า ช่วงศตวรรษที่ 21 ประมาณหนึ่งในสามของการค้าแสดงให้เห็นถึงการซื้อระหว่างบริษัทย่อยภายใต้บริษัทใหญ่ อนึ่ง ด้วยการเกิดขึ้นของการค้าปลีกระดับโลก บริษัทเข้ายึดครองระบบการผลิตในหลายประเทศ (แมคไมเคิล, 2559, น. 85) ทั้งนี้ ระบบอาหารแบบบริษัทเป็นยุคที่ต่อจากการล่มสลายของระบบการเงินเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods) และกระแสความคิดแบบเสรีนิยมใหม่ ภายใต้การลดบทบาทของรัฐอย่างสหรัฐอเมริกา มาเป็นบทความนำของ “บริษัทข้ามชาติ” (Transnational Corporations, TNC) ในฐานะตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors) ดังนั้น ในยุคปัจจุบันระบบเศรษฐกิจการเมืองของอาหารโลกอยู่ในยุคของ “ระบบอาหารแบบบริษัท” ซึ่งเป็นยุคที่ทำให้เกิดการพรากจากกรรมสิทธิ์ที่ดินของเกษตรกรรายย่อยและเปลี่ยนพวกเขาเป็นแรงงานหรือลูกจ้างแทน

2. การสร้างระบอบอาหารในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้

ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ ตั้งอยู่ในบ้านราษฎร์สามัคคีหมู่ที่ 8 ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน คำว่า “โจ้โก้” เป็นภาษาล้านนาแปลว่า “หมู่บ้านบนภูเขา” เกษตรกรที่นี่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกพืชเชิงเดี่ยว หรือเน้นการปลูกพืชชนิดเดียวในพื้นที่และปริมาณมากและกระแสรผลิตดังกล่าวภายใต้วลีที่ว่า “ผลผลิตสูงและราคาดี” ทำให้ชาวบ้านหันมาปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้น ต่อมาเผชิญวิกฤตทางการเกษตร เนื่องจากระบบเกษตรกรรมแบบพันธนาการในจังหวัดน่าน ต่อมาชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันหารือเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีชมรมอนุรักษ์พรรณพืชพื้นบ้านจังหวัดน่าน เป็นแกนนำในการขับเคลื่อน จนได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างเกษตรกรคนในชุมชน และเป็นพื้นที่สำหรับเยาวชนในการใช้พื้นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ได้พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ เพื่อเผยแพร่แก่ผู้ที่มีความสนใจ 4 หลักสูตร ได้แก่ จุลินทรีย์ท้องถิ่น การเลี้ยงหมูหลุม การคัดพันธุ์ข้าวจากข้าวกล้อง และการคัดเลือกจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้จึงเป็นต้นแบบการศึกษาด้านการเกษตรที่ยั่งยืน นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจจะได้เรียนรู้การอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชพื้นบ้าน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเกษตรกร อีกทั้งพื้นที่นี้ยังได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนชาวนาให้เกษตรกรได้เข้ามาเรียนรู้และเปิดพื้นที่ให้เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จได้เป็นครู ถ่ายทอดวิชาแก่เกษตรกรรายอื่นและผู้สนใจ (ศยามล เจริญรัตน์, 2561, น. 28)

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างระบอบอาหาร ความมั่นคงทางอาหาร และอธิปไตยทางอาหารและการมีระบอบอาหารทางเลือกในกรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ จังหวัดน่านพบว่า ชุมชนเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เป็นหนึ่งในหลายชุมชนเกษตรกรรมที่กำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ เนื่องด้วยข้อจำกัดทางการทำเกษตร อย่างเช่น การเป็นชุมชนบนพื้นที่สูง การขาดระบบน้ำในการเพาะปลูก และปัจจัยด้านการผลิต ส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่ต้องหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวระยะสั้นคือข้าวโพด จากการสัมภาษณ์ (001 กลุ่มตัวแทนชาวนา, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2563) กล่าวว่า การปลูกข้าวโพดนั้น ส่งผลกระทบลหลายอย่าง แต่เกษตรกรก็เลือกที่จะทำ เนื่องจากเป็นพืชระยะสั้น ได้เงินเร็ว และที่สำคัญโรงสี (นายทุน) ออกค่าต้นทุนการเพาะปลูกให้ก่อนแล้วเก็บเงินในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว นอกจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเมืองจังยังมีปัญหาด้านแรงงาน เนื่องจากเกษตรกรหลายคนในชุมชนเริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุ ทำให้ความสามารถในการทำงานไม่คล่องตัวเช่นดั้งเดิม คนหนุ่มสาวมักเข้าไปหางาน

ทำในพื้นที่ต่างจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร (004 กลุ่มตัวแทนเกษตรกร, สัมภาษณ์, 09 ตุลาคม 2563)

ศูนย์เรียนรู้ใจโก้ ซึ่งเป็นหนึ่งในแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเมืองจัง จึงผลักดันให้เกษตรกร เพราะปลูกเมล็ดพันธุ์พืชท้องถิ่นที่ครอบครอง เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชน เกิดเป็นโครงการเพิ่มศักยภาพทักษะความรู้ผู้มียาได้น้อยของ ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน และจากการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการ (002 ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2563) กล่าวว่า โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้มียาได้น้อย และ ต้องการปรับวิถีการเกษตรจากที่เคยใช้สารเคมีและทำเกษตรเชิงเดี่ยว เปลี่ยนเป็นวิถีเกษตร ทางเลือก ซึ่งให้ความสำคัญกับคนในชุมชนให้เข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ “ถ้าเกษตรกรเข้าใจเรื่อง อำนาจและการควบคุม ตั้งแต่เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช เครื่องจักร หรือแม้กระทั่งน้ำ ก็จะทำให้มีระบอบอาหารทางเลือกมากขึ้น”

3. จากการวิจัยสรุปผลได้ดังนี้ การสร้างระบอบอาหารของศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ผ่าน ปฏิสัมพันธ์และยุทธวิธีของศูนย์กับตัวแสดงทางสังคมต่าง ๆ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้มีบทบาท สำคัญในการทำให้ระบอบอาหารการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ โดยอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มพลัง ทางสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนเป็นอย่างมาก เช่น คุณบัณฑิต ลำชา นักธุรกิจคนสำคัญในจังหวัดน่าน เครือเจริญโภคภัณฑ์ บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) (Siam Cement Group: SCG) เพื่อให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ในชุมชน ดังนั้น บทความนี้พบว่า การดำรงอยู่ของระบอบอาหารของศูนย์การ เรียนรู้ใจโก้อาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactions) และ กลุ่มพลังทางสังคม (Social Forces) ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างระบอบอาหารให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น

จากข้อมูลที่กำลังมาข้างต้น หากมองผ่านสองกรอบแนวคิด กล่าวคือ แนวคิดระบอบ อาหารที่สัมพันธ์กับแนวคิดรัฐแบบองค์รวม บทความนี้ได้เจาะจงไปที่ *แนวคิดระบอบอาหาร* ซึ่ง มองว่าการต่อสู้ทางสังคมและความเป็นสถาบัน การต่อรองในเรื่องของความหมายของผู้ผลิต (เกษตรกร) และการใช้อำนาจ (รัฐ/นายทุน) จะเห็นได้ว่าการสร้างระบอบอาหาร คือ ปรากฏการณ์ระหว่างเคลื่อนไหวทางอาหารของเกษตรกรและศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ รวมไปถึง สถาบันที่มีอำนาจในการสร้างกรอบขึ้นมาซึ่งหมายถึงการจัดการของภาครัฐ ต่อการกำหนดสิทธิ ที่ดินทำกินของชาวบ้าน การกำหนดราคาสินค้าพืชผลทางการเกษตรผ่านพ่อค้าคนกลาง จึงมีปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวโยงกันเป็นทอดๆของสังคมการเมืองที่เดิมพันด้วยวิถีชีวิตของเกษตรกร

5. อภิปรายผลการวิจัย

ปฏิสัมพันธ์ของศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ จังหวัดน่าน และกลุ่มพลังทางสังคมต่าง ๆ ในช่วง พ.ศ.2557-2562 เป็นความพยายามที่จะต่อสู้ต่อรองกับอำนาจรัฐ และร่วมมือกับหน่วยงาน เอกชนและหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมให้กับเกษตรกร เนื่องจากเกิดความเหลื่อมล้ำเป็นอย่างมากต่อเรื่องของที่ดินทำกินที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างระบบอาหาร ในพื้นที่ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ดังนั้น บทความนี้พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างศูนย์การเรียนรู้ใจโก้และกลุ่มพลังทางสังคมต่าง ๆ สามารถแบ่งกลุ่มความสัมพันธ์ออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ กลุ่มแรกความสัมพันธ์แบบให้ความรู้ กลุ่มที่สอง ความสัมพันธ์แบบปรึกษาหารือ และสุดท้ายความสัมพันธ์แบบได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยจะอธิบายดังนี้

1. กลุ่มแรกความสัมพันธ์แบบให้ความรู้

ความร่วมมือที่ได้รับจากหลายภาคส่วนที่เข้ามาให้ความรู้แก่เกษตรกรที่ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ ตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยต่าง ๆ หน่วยงานเอกชน มูลนิธิเอสซีจี เครือเจริญโภคภัณฑ์ ความสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวเป็นการอบรมให้ความรู้และการสาธิตให้แก่เกษตรกร รวมทั้งเป็นการพาเกษตรกรศึกษาดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ ที่ตรงกับประเด็นหัวข้อที่เกษตรกรให้ความสนใจที่จะศึกษา

2. กลุ่มที่สองความสัมพันธ์แบบปรึกษาหารือ

ผู้ศึกษามองว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นการปรึกษาหารือกันในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือ โดยจะมีการพูดคุยและจัดประชุมกันที่ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ กล่าวคือ ประเด็นเรื่องของการน้ำที่ใช้ เพื่อการเกษตรในฤดูหนาวตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - เมษายน ของทุกปี น้ำมีความจำเป็นสำหรับเกษตรกรอย่างมาก เนื่องจากต้องใช้ในการเพาะปลูก หมู่บ้านไหนอยู่ใกล้ที่กักเก็บน้ำสามารถทำไร่ นา ได้ แต่สำหรับพืชที่เชิงเขา ไม่สามารถที่จะเพาะปลูกได้ จึงเป็นที่มาของภูเขาหัวโล้น เพราะชาวบ้านจะเลือกปลูกข้าวโพดเพราะเป็นพืชทนแล้งได้ดี ทั้งนี้รวมไปถึงประเด็นเรื่องของสิทธิที่ดินทำกิน ผู้ศึกษาสังเกตจากการลงพื้นที่ พบว่า มีการปรึกษาหารือกันตลอดเป็นระยะ เพื่อติดตามผล เพราะในแต่ละกรณีที่เกิดขึ้น ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน และไม่มีที่ดินทำกิน ส่งผลให้เกิดการรุกพื้นที่ป่า ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ จึงเป็นตัวแสดงหลักที่เข้ามาประสานงานและเป็นตัวแทนของชาวบ้านเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม

3. กลุ่มที่สามความสัมพันธ์แบบได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพลังทางสังคมต่าง ๆ ความสัมพันธ์แบบได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้และเอกชน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน กล่าวคือ ผู้ศึกษามองว่า ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้และลงทุนการสาธิตบางอย่างให้กับเกษตรกร ตัวอย่าง การทำหมูลุม มุลนิตี SDG ได้นำมาซื้อและลูกหมูสุกรมอบให้ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้และเกษตรกร พร้อมทั้งได้ทำการวิจัยเรื่องหมูไปพร้อม ๆ กับการเลี้ยงของเกษตรกร จึงกลายเป็นการได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงเรื่องธนาคารน้ำใต้ดิน โดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจธ.) ที่เข้ามาช่วยเหลือให้ความรู้ สาธิตการทำธนาคารน้ำใต้ดิน พร้อมทั้งนำอุปกรณ์มาให้แก่ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ได้ทดลองทำ ซึ่งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ได้รับผลประโยชน์ในเรื่องของการทำโครงการวิจัย จึงทำให้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ต่อสู้ต่อรองกับอำนาจของภาครัฐ และร่วมมือกับเอกชน (กลุ่มทุน) จึงจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้จัดรูปแบบความสัมพันธ์กับกลุ่มพลังทางสังคมต่าง ๆ แบบหลากหลาย เพื่อการดำรงอยู่ของศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้และการดำเนินชีวิตของเกษตรกร

ดังนั้น รูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น จากสถานการณ์การสร้างระบอบอาหารกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและนโยบายภาคการเกษตรที่ส่งผลต่อชุมชนและศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ ในช่วงที่ผ่านมาจึงเป็นประเด็นสำคัญ ที่ผู้ศึกษามองว่าเป็นความท้าทายของการสร้างระบอบอาหารทางเลือก ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557-2562 รวมไปถึงการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดในการสร้างระบอบอาหารทางเลือก

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ความพยายามในการสร้างระบอบอาหารของศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ จังหวัดน่าน ที่อยู่ภายใต้ระบอบอาหารแบบบริษัท ซึ่งเป้าหมายในการผลิตอาหารของระบอบอาหารแบบบริษัทในปัจจุบัน เน้นการผลิตเพื่อตอบสนองกลไกตลาดและความสามารถในการแข่งขันทั้งในและต่างประเทศ โดยเป็นกระแสความคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่และบทบาทนำของ “บริษัทข้ามชาติ” ในฐานะตัวแสดงที่ไม่ใช้รัฐ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ จึงนำมาสู่การศึกษาความพยายามในการเคลื่อนไหวทางอาหารของศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ โดยผู้ศึกษาพบว่าสาเหตุที่ทำให้

ทรัพยากรป่าไม้ ที่ดินและความมั่นคงอาหารของชาวบ้านนั้น มี 4 ประการด้วยกัน 1) เกษตรกร ผู้ปลูกหรือชาวบ้าน 2) กลุ่มทุน ถ้าเป็นระดับหมู่บ้านอาจหมายถึง กลุ่มนายทุนย่อยที่ทำธุรกิจแปรรูปเมล็ดข้าวโพดแห้งแล้วส่งขายไปยังโซ่ระดับจังหวัดและระดับภาคใหญ่ขึ้นคือโรงงานแปรรูปอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ดังนั้น เส้นทางเหล่านี้จะมีตลาดรองรับผลผลิตตลอดเวลา 3) ทุน ในความหมายนี้ตั้งแต่ทุนชุมชน กองทุนหมู่บ้าน กองทุนของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตร สหกรณ์การเกษตร ให้เป็นปัจจัยมา เช่น ให้อุปโภค ให้อำนาจจัดตั้งธุรกิจ 4) กระบวนการส่งเสริมของรัฐ นโยบายส่งเสริมนักวิชาการนักส่งเสริมการเกษตร นักวิจัยทั้งหลาย ผู้เชี่ยวชาญจากบริษัทเอกชน รวมถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรและอาหาร เช่น นโยบายจำนำข้าว นโยบายประกันราคาข้าวโพด เมื่อมีกฎระเบียบ นโยบายรองรับผลผลิต เกษตรกรจึงมีความมั่นคงที่จะผลิตพืชเหล่านี้

ดังนั้น ผู้ศึกษามองว่า แนวทางการขับเคลื่อนการสร้างระบบอาหาร เพื่อแก้ไขปัญหาของศูนย์การเรียนรู้ไว้ไว้ ก็ต้องอาศัยกระบวนการสร้างการตระหนักและการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตและการใช้ที่ดินของเกษตรกร ที่สำคัญภายใต้กระบวนการดังกล่าวต้องการการหนุนเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพราะการแก้ไขปัญหาไม่สามารถทำทั้งจังหวัดได้ในคราวเดียว ต้องเจาะพื้นที่ลงระดับตำบลและลุ่มน้ำย่อยจึงเป็นกลยุทธ์ที่ขับเคลื่อนได้ในระยะยาวและเห็นผล และจึงขยายไปในพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

เรื่องของทักษะการมององค์ความรู้ของระบบเกษตรกรรมและอาหาร ที่เปลี่ยนเกษตรกรรายย่อยที่เพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ไปสู่เกษตรกรรมเชิงนิเวศหรือเกษตรทางเลือกที่ฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในการเกษตร และพัฒนาสายพันธุ์พืชที่หลากหลายโดยเกษตรกรรายย่อยและวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง สร้างความเป็นธรรมให้แรงงานในภาคเกษตรและอาหาร โดยมีพื้นที่รองรับอาหารและตลาดอาหารสำหรับชุมชน และการเพิ่มทักษะด้านอาชีพของชาวบ้านและเกษตรกร เน้นให้เกษตรกรจัดการตนเอง มีเมล็ดพันธุ์เป็นของตนเอง รู้จักการคัดแยกและจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไป และมีระบบการจัดการน้ำที่เพียงพอต่อการบริโภคและการเพาะปลูก ซึ่งกระบวนการตัดสินใจ เกษตรกรมีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อการตัดสินใจที่จะเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ในแต่ละฤดู รวมทั้งการเพาะปลูก

พืชทางเลือกแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งนอกจากศูนย์การเรียนรู้โจโก้ ควรมีหน่วยงานอื่น ๆ ที่เป็นเครือข่ายและต้องขยายองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ไปยังชาวบ้านและเกษตรกรในพื้นที่อื่น ให้ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อที่จะสามารถดำรงวิถีชีวิตให้อยู่รอดภายใต้การควบคุมของระบบอาหารแบบบรรษัท

เอกสารอ้างอิง

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). ใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th>
- วีระ หวังสัจจะโชค. (2564). การเมืองและการเคลื่อนไหวเรื่องอาหาร: การพัฒนาสถาบันของอธิปไตยทางอาหารในรัฐธรรมนูญ เปรียบเทียบประเทศโบลิเวีย อินโดนีเซีย และไทย. พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์.
- แมกไมเคิล, ฟิลิป. (2559). ระบบอาหารและคำถามว่าด้วยสังคมเกษตรกรรม (สร้อยมาสรุ่งมณี, ญัฐการ์ต อัครพงศ์พิศักดิ์, ทัททิม ทับทิม, และ ศักรินทร์ ณ น่าน, ผู้แปล). เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (ปีพิมพ์ต้นฉบับ 2013)
- ศยามล เจริญรัตน์. (2561). โครงการที่ 3 โครงการระบบอาหารกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้ผลิตสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีชีวิตแบบไทย (ปีที่ 1) (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bernstein, H. (2016). Agrarian political economy and modern world capitalism: the contributions of food regime analysis. *The Journal of Peasant Studies*, 43(3), 3-4.
- Campesina, V. (2003). Food sovereignty. Retrieved from <https://viacampesina.org/en/food-sovereignty>
- Friedmann, H. (1993). The political economy of food: a global crisis. *New left review*, 1(197), 6.
- Gramsci, A. (1978). *Selections from Political Writings (1921-1926) with additional texts*. London: Lawrence and Wishart.

McMichael, P. (2009). A food regime genealogy. *The Journal of Peasant Studies*, 36(1), 139-169.

McMichael, P. (2005). *Global development and the corporate food regime*. Bingley: Emerald Group.

Reardon, T., Timmer, C. P., Barrett, C. B., & Berdegue, J. (2003). The rise of supermarkets in Africa, Asia, and Latin America. *American Journal of Agricultural Economics*, 85(5), 1140-1146.

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มยังไพรด์คลับ จังหวัดเชียงใหม่ *

Social Movement of Young Pride Club in Chiang Mai Province

นิพนธ์ คุ้มสนุก

Nippeach Krueangsanuk

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Political Science and Public Administration, Chiangmai University

Email: nippeach_krueang@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม Young Pride Club 2) พัฒนาการแนวคิดและวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Young Pride Club และ 3) ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Young Pride Club โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีการดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 6 คน ซึ่งเป็นนักกิจกรรมเคลื่อนไหวเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement)

ผลการวิจัย พบว่า 1) ความเป็นมาของกลุ่ม Young Pride Club เกิดการก่อตัวของกลุ่มโดยผู้ก่อตั้งกลุ่มมีกรอบความคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศจึงรวมกลุ่มกับผู้ที่มีความคิดเห็นเดียวกันโดยกลุ่มรวมตัวกันอย่างไม่มีการสร้างองค์กร 2) พัฒนาการแนวคิดและวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคือวิธีการเคลื่อนไหวผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อขยายแนวร่วมกับกลุ่มนักศึกษาผ่านแนวคิดอัตลักษณ์ทางเพศกระทั่งช่วงขยายเครือข่ายกลุ่มประสบความสำเร็จผ่านแนวร่วม

* ได้รับบทความ: 23 ธันวาคม 2565; แก้ไขบทความ: 24 กุมภาพันธ์ 2566; ตอรับตีพิมพ์: 3 มีนาคม 2566

กับองค์กรการเคลื่อนไหวอื่นโดยการพัฒนาแนวคิดสู่ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนด้านอื่น ๆ เช่น กลุ่มผู้พิการ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่ม Sex Worker เป็นต้น 3) ปัจจัยภายนอกด้านโอกาสทางการเมืองในแง่ของการมีตัวแทนพรรคการเมืองเพื่อร่วมผลักดันสิทธิข้อเรียกร้องทางกฎหมาย แม้ช่วงรักษาเครือข่ายโอกาสทางการเมืองปิดเพราะเกิดสถานการณ์โควิด 19 กลุ่มสามารถยืดหยุ่นการเคลื่อนไหวโดยเปลี่ยนยุทธวิธีการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองผ่านกิจกรรมสื่อออนไลน์เพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องสิทธิอัตลักษณ์ทางเพศ

คำสำคัญ: กลุ่มยังไพรด์คลับ; กรอบโครงสร้างความคิด; อัตลักษณ์ทางเพศ

Abstract

The research of article were to study 1) the history of the Young Pride Club, 2) the development of concepts and movement methods of the Young Pride Club, and 3) the external factors influencing on the Young Pride Club movement. The study was a qualitative research study. The data was collected from relevant documents and in-depth interviews with 6 key informants. They as movement activist for data analysis using the concept of social movement.

The results showed that: 1) the history of the group was initiated by the founders of the group having the framing concept of gender identity. Therefore, They joined groups with people with the same ideology by grouping together without an organizational structure 2) the development of concepts and movement methods through various for the network expansion of student groups. in concept of gender identity which the group was successful in expanding collaboration with other movement organizations by has been expanded to other human rights issues, such as handicapped group, ethnic groups, sex worker groups, etc. 3) External factors in terms of political opportunities in terms of having representatives of political parties to join in pushing for legal claims, even when maintaining the network of political opportunities is closed because of the COVID-

19 situation, groups can be flexible in their movements by changing their tactics for claiming rights. Political activities through online media activities to develop a concept about gender identity rights.

Keywords: Young Pride Club; framing process; gender identity

1. บทนำ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New social movement) สะท้อนถึงการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องทางการเมืองและสังคมในทศวรรษ 1970 โดยการเคลื่อนไหวเป็นไปในทิศทางของการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ (The rights movements) กลุ่มคนในขบวนการเคลื่อนไหวมีอุดมการณ์เดียวกันและกลุ่มเคลื่อนไหวมักมีความคับข้องใจจากการถูกกดขี่หรือการกดขี่ความเป็นมนุษย์จึงต้องการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอัตลักษณ์ (identity) เพื่อสร้างค่านิยมผ่านตัวตน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540) สำหรับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางเพศเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1969 โดยกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “Gay Pride” โดยเกิดเหตุการณ์จลาจลที่สโตนวอลล์ อินน์ (Stonewall Inn) กรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถปลุกกระแสมการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเข้มแข็งและมีความเป็นพลวัตตามกระแสโลกาภิวัตน์ (Carter, 2004) กระทั่งขยายไปยังภูมิภาคเอเชียเช่น ปี ค.ศ. 2017 งาน “Taiwan LGBT Pride” เรียกร้องกฎหมายการจดทะเบียนสมรสเพศเดียวกัน ขบวนการพาเหรด “Viet Pride “Hanoi Pride” ประเทศเวียดนาม ต่อมาคือประเทศญี่ปุ่น “Rainbow Festa” ประเทศฮ่องกง “Hong Kong Pride Parade” ถือว่าเป็นช่วงที่ทำให้สังคมฮ่องกงเริ่มยอมรับกลุ่ม LGBTQ มากขึ้นด้วย (วรธรรมน ไตรยศักดา, 2562)

อย่างไรก็ดีพบว่า การเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยเริ่มต้นจากกลุ่มนายทุนเกย์ไทยและต่างชาติในย่านสีลมรวมตัวกันจัดงานพาเหรด “Bangkok Gay Festival” เพื่อรณรงค์เรื่องสิทธิและส่งเสริมการยอมรับจากสังคมในประเด็นเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของเกย์ กะเทย เลสเบี้ยน ซึ่งการเดินขบวน “Pride Parade” ส่งผลสะท้อนมาสู่ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่มีเครือข่ายเคลื่อนไหวของกลุ่ม “Chiangmai Gay Pride” จัดกิจกรรมการป้องกันโรคเอดส์และผลักดันเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศแต่เกิดการจลาจลปิดล้อมกลุ่มเคลื่อนไหวจึงต้องยุติการจัดงานหลังเหตุการณ์นั้นกลุ่มเคลื่อนไหวจึงได้ร้องเรียนความยุติธรรม (ชานนท์ ยอดหงษ์,

2563) กระทั่งงาน “Pride Parade” ต่อมาเกิดขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2562 โดยกลุ่ม Young Pride Club มีบทบาทสำคัญให้แก่องค์กรเคลื่อนไหวอื่น ๆ อย่างประสบผลสำเร็จ โดยกลุ่มใช้ยุทธวิธีในการกำหนดกรอบปัญหาผ่านแนวคิดอัตลักษณ์ทางเพศเพื่อขยายแนวร่วมกับองค์กรอื่น ๆ และมวลชนภายในสังคมเพื่อสร้างการรับรู้เรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ

ในบทความนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาความเป็นมาของการก่อตั้งกลุ่ม Young Pride Club โดยเริ่มต้นศึกษาพัฒนาการแนวคิดและวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มเป็นอย่างไร รวมถึงศึกษาปัจจัยภายนอกด้านโอกาสทางการเมืองที่มีส่วนในการส่งเสริมหรือปิดกั้นขบวนการเคลื่อนไหว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Young Pride Club
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการแนวคิดและวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Young Pride Club
3. เพื่อศึกษาปัจจัยภายนอกขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Young Pride Club

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงลึกซึ่งมุ่งเน้นการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการเคลื่อนไหวทางสังคมจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งหมด 6 คน ได้แก่ นักศึกษาแกนนำหลักของกลุ่ม Young Pride Club จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นนักกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม

2. เครื่องมือรวบรวมข้อมูล ส่วนที่ 1 ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไร้โครงสร้างโดยใช้คำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่ม ส่วนที่ 2 ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและวิธีการในการเคลื่อนไหวกับประเด็นแนวคิดที่กลุ่มต้องการผลักดันภายในกลุ่ม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์พรรณนาความ (Content Analysis) การเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยพัฒนาออกแบบด้วยตนเองตามกรอบศึกษาและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทความ วารสารวิชาการ งานวิจัย เอกสารออนไลน์ เว็บไซต์ ข่าว เพจ Facebook มีขั้นตอนตรวจสอบข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อยึดเป็นกรอบหลักการศึกษา ส่วนกรอบในการใช้เครื่องมือเพื่อรวบรวมข้อมูลภาคสนามยึดตามแบบสัมภาษณ์ตามคำถามวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ

3.2 การวิเคราะห์เชิงบริบท (Context Analysis) บริบทส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในปี พ.ศ. 2561 บริบทก่อนกลุ่มกำลังก่อตัวของกลุ่มในการเขียนบทความวิชาการของผู้ก่อตั้งกลุ่มและจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561- 2562 การขยายแนวร่วมกับองค์กรเคลื่อนไหวอื่น ๆ และมวลชน กระทั่ง ปี พ.ศ.2563 ช่วงการรักษาเครือข่ายของกลุ่ม

3.3 วิเคราะห์ข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลมาตรวจสอบด้านข้อมูล การตรวจสอบด้านเวลา บุคคล พื้นที่ เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับแกนนำพบความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

4. สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม Young Pride Club

ผลการวิจัยพบว่า จุดเริ่มต้นผู้ก่อตั้งกลุ่มมีกรอบโครงความคิด (framing process) สะท้อนออกมาจากงานเขียนบทความสองฉบับชื่อบทความ “การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดีบารัค โอบามา (ค.ศ. 2009-2017).” และบทความเรื่อง “ฉันเคยเป็นกะเทย ตอนนี้อันเป็นพ่อ: กะเทยและกาลเทศะ.” โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับกรอบโครงความคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ จากคำสัมภาษณ์ผู้ก่อตั้งกลุ่ม คือ

“...ก่อนหน้านั้นเกิดกลุ่มวิน (การรวมกลุ่มของสาวประเภทสอง สาวข้ามเพศ) แต่ไม่ได้เป็นการรวมกลุ่มแบบต่อรองหรือขับเคลื่อนทางสังคม เมื่อเข้าเรียนปริญญาโทจึงสนใจจัดตั้งกลุ่มเพื่อออกมาเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียม จึงตั้งชื่อกลุ่ม “Pride CMU” เพื่อผลักดันการรับรู้สิทธิ LGBT ในมหาวิทยาลัย” (ผู้ก่อตั้งกลุ่ม, สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2564)

เมื่อจบการศึกษาระดับปริญญาตรีได้ร่วมผลักดันประเด็นการแต่งกายตามเพศสภาพในงานพระราชทานปริญญาบัตร พ.ศ.2561 ผ่านเว็บไซต์ Change.Org แกนนำภายในกลุ่มพบว่าทุกคนมีอุดมการณ์เดียวกัน เช่น อัตลักษณ์ทางเพศมีความหลากหลายสิ้นไหลและเพศเป็นสิ่งที่มิชีวิตหรือมีความซ้อนทับกันในหลากหลายสถานะ โดยความที่แกนนำมีอุดมการณ์ความเชื่อส่งต่อกันมาทำให้กลุ่มเห็นพ้องกันว่าควรเคลื่อนไหวในระดับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่กิจกรรมแรกคือ “การเดินขบวนขึ้นดอย” พ.ศ.2561 กลุ่มมีวิธีนำเสนอการรับรู้ถึงกลุ่ม LGBT ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อหาแนวร่วม นักศึกษามาเคลื่อนไหวและใช้ชื่อกลุ่มคือ “Pride CMU” ในส่วนของการระดมแกนนำกลุ่ม Young Pride Club ส่วนมากเป็นกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่โดยมีสมาชิกแกนนำทั้งหมด 6 คน

สมาชิกภาพในกลุ่มประมาณ 10 คนในจังหวัดเชียงใหม่ และ ผู้ร่วมทำงานในทีม 5-6 คน การทำงานในกลุ่มแบ่งออกเป็นสามสาขา คือ 1) งานบริหาร เช่น เอกสาร โครงการ ประสานงาน 2) งานด้านสื่อออนไลน์ 3) งานกิจกรรม เช่น กิจกรรมเล็ก (Gender Talk , การฉายภาพยนตร์) และกิจกรรมใหญ่ (Chiang Mai Pride) ส่วนมากนั้นสมาชิกจะได้จากการที่มีอาสาสมัครนักศึกษามหาวิทยาลัยมาร่วมกิจกรรมบ้างเป็นครั้งคราว เพราะฉะนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มจึงเป็นองค์กรไม่เป็นทางการตาม “ลักษณะความสัมพันธ์แบบแนวราบ” โดยทำงานในความสัมพันธ์เพื่อน พี่น้อง คอยพูดคุยหรือแบ่งปันความคิดเห็นขณะทำงานเมื่อมีการประชุมภายในกลุ่มทุกคนสามารถออกข้อเสนอนะและแบ่งงานกันทำตามความถนัดแม้มีการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ แต่ว่าภายในกลุ่มก็มีการวางแผนระยะยาวในการเคลื่อนไหวร่วมกันดังนั้นกิจกรรมของกลุ่มได้ถูกผลิตซ้ำผ่านกรอบโครงความคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศและกำหนดกรอบยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มทั้งสามช่วงเวลาตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาต่อไป

2. พัฒนาการแนวคิดและวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Young Pride Club

ผลการวิจัยพบว่า แกนนำกลุ่มมีกรอบโครงความคิดหลัก (master frame) เรื่องอัตลักษณ์ทางเพศแนวคิดนี้จึงถูกนิยามถึงปัญหา (blame) โปรมอดผ่านกิจกรรมโดยมีกรอบยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ดังนั้นช่วงก่อตัวของกลุ่ม Young Pride Club พบว่า

2.1 การเคลื่อนไหวผ่านเพจ Facebook และ Website โดยการโพสต์ประเด็นทางสังคมที่มีกระแสนิยมโดยกลุ่มสร้างกรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic frame) ขณะนั้นทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องจากอัตลักษณ์ทางเพศ ส่วนใน Website เช่นการนำเสนอเนื้อหาสาระข่าวเว็บไซต์นำเข้าข่าวต่างประเทศ “OK Girl” เกี่ยวกับสิทธิกลุ่ม LGBTQ+ และเนื้อหาบทความของสมาชิกกลุ่มเพื่อสร้างการรับรู้อัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลายขึ้นอีกหนึ่งวิธีในการปลุกกระดมปัญหาให้แก่ประชาชนเข้ามาแลกเปลี่ยนความเห็น เช่น ประเด็นการถูกล้อเลียน เสียดสี เหยียดเพศ มีการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มองค์กรอื่น ๆ ที่เคลื่อนไหวประเด็นที่มีอุดมการณ์เหมือนกันส่วนสำคัญทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักผ่านสื่อออนไลน์มากขึ้นสามารถหาแนวร่วมมวลชนผ่านสื่อออนไลน์เพื่อสร้างแรงกดดันทางสังคมอีกทั้งผู้ก่อตั้งกลุ่มมีเพจ Facebook ส่วนตัวชื่อเพจ “In Toey View” โดยนำเสนอเนื้อหาการถูกเลือกปฏิบัติจากอัตลักษณ์ทางเพศ เนื้อหาการนำเสนอทางสื่อออนไลน์ของกลุ่มจึงพยายามสร้างจิตสำนึกเพื่อให้มวลเข้าใจเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศที่มีหลากหลายภายในสังคมไทย

2.2 กิจกรรมเสวนา Gender Talk :LGBTQ & University และ กิจกรรม Movie Night ซึ่งกลุ่มได้เนร่วร่วมนักศึกษาผ่าน Facebook มีการฉายภาพยนตร์บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศภายในกิจกรรมได้สอดแทรกแนวคิดเพื่อให้ผู้ร่วมรับฟังปัญหาการถูกเลือกปฏิบัติทางเพศ เช่น นักศึกษา บุคลากร หรือ อาจารย์เป็นกลุ่ม LGBTQ โดยให้เหตุผลเชื่อมโยงว่ามหาวิทยาลัยควรวางมาตรการแก่บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ LGBTQ และควรปฏิบัติต่อกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศเฉพาะกลุ่มอย่างไร จึงมีการเสนอกรอบแนวทางออกของปัญหา (prognostic frame) เช่น การมีห้องน้ำ หรือนโยบายการปฏิบัติตัวรวมทั้งการจัดเวทีเพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมออกมาพูดคุยประสบการณ์ทางเพศเพื่อหาจุดร่วมอุดมการณ์เดียวกัน

2.3 กิจกรรม Gender Talk Contest ยังพบว่ามีนำเสนอปัญหาเหตุการณ์หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาเพื่อสร้างความหมายผ่านชุดกรอบโครงสร้างความคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศหรือความเชื่อให้แก่มวลชนได้ดีขึ้นทำให้กลุ่มสามารถขยายเนร่วร่วมนในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยอื่น ๆ กลุ่มเริ่มเป็นที่รู้จักเพราะเปิดรับเนร่วร่วมนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในประเทศไทยโดยกิจกรรมเป็นการบอกเล่าปัญหาความเดือดร้อน (grievances) จากประสบการณ์ส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางเพศ เช่น อาชีพทนายที่ถูกจำกัดการแต่งกายเพราะอัตลักษณ์ทางเพศไม่ตรงตามเพศกำเนิดของตนเอง หลังจากกิจกรรมกลุ่ม “Pride CMU” ได้เปลี่ยนชื่ออย่างเป็นทางการชื่อกลุ่ม “Young Pride Club” ทำให้ได้รับความสนใจจากสื่อภายนอกและมหาวิทยาลัยอื่นมากขึ้นจนนำไปสู่การนิยามปัญหากิจกรรมที่กลุ่มเคลื่อนไหวถัดมา

2.4 กิจกรรม My Body My Right จัดขึ้นต่อเนื่องมาจากการผู้ก่อตั้งกลุ่มมีประสบการณ์ผลักดันประเด็นรณรงค์การแต่งกายตามเพศสภาพเมื่อปี พ.ศ. 2561 โดยกลุ่มให้เหตุผล (causality) ถึงปัญหาการแต่งกายที่ยึดติดกับเพศกำเนิด ฉะนั้นกิจกรรมนี้กลุ่มได้เสนอแนวทางออกปัญหาคือ ยื่นหนังสือผ่านพระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ พ.ศ.2558 ในเรื่องประเด็นการเปลี่ยนรูปร่างเอกสารสำคัญทางการศึกษา เช่น บัตรนักศึกษาใบแสดงผลการศึกษา และ ใบคาดว่จะสำเร็จการศึกษา และสำเร็จตามเป้าหมายการเคลื่อนไหวด้วยเหตุผลทางนโยบายการเมืองทำให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ปฏิบัติตามตัวชี้วัดความเท่าเทียม (Sustainable Development Goal 5: ความเท่าเทียมทางเพศ)

2.5 กิจกรรม Young Trans Club พบว่า กรอบโครงสร้างความคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศซึ่งถูกขยายอุดมการณ์ผ่านการสร้างเนร่วร่วมนผู้นำนักศึกษา LGBT สี่ภาค จากประเทศมีการระบุประเด็นปัญหากิจกรรมเรื่องรูปร่างที่ยึดติดตามเพศสภาพของนักศึกษาในการกำหนดเอกสารสำคัญต่าง ๆ

ซึ่งต่อเนื่องมาจากกิจกรรม “My Body My Right” โดยกำหนดแนวทางออกปัญหา ให้ตัวแทนผู้นำนักศึกษาเรียนรู้วิธีการต่อรองและสอนเทคนิคการเขียนจดหมายราชการ เก็บข้อมูลการถูกละเมิดหรือเลือกปฏิบัติโดยเหตุแห่งเพศในมหาวิทยาลัยของแต่ละภูมิภาคเพื่อยื่นผ่านกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลง.) การขยายกรอบโครงความคิดดังกล่าวจึงสำเร็จในบางมหาวิทยาลัยในประเด็นปัญหาการรณรงค์เรื่องการแต่งกายในการเข้ารับปริญญาบัตร เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นต้น

3. ช่วงขยายเครือข่าย พบว่า กลุ่มได้จัดกิจกรรม Chiang Mai Pride และมีข้อค้นพบจากการศึกษาสองประการโดยจำแนกผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 พัฒนาการแนวคิดของกลุ่ม พบว่า การขยายกรอบโครงความคิด (frame alignment processes) การพัฒนาแนวคิดทั้งสองกรอบเชื่อมโยงกัน (Frame bridging) ในเรื่องการเรียกร้องสิทธิที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม การถูกจำกัดสิทธิในแต่ละด้านทำให้ประเด็นปัญหาของกลุ่มและตัวแทนกลุ่ม LGBT รุ่นเก่ามีความสอดคล้องกันเชิงอุดมการณ์และเป็นการสร้างฐานความคิดตามสภาพการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยขบวนการเคลื่อนไหวได้ระบุปัญหาการเรียกร้องนโยบายสิทธิความหลากหลายทางเพศและร่วมหาหรือแนวทางออกการแก้ปัญหาโดยการกล่าวแถลงการณ์ในแต่ละประเด็น เช่น การสมรสเท่าเทียม กฎหมายรับรองเพศสภาพ คำนำหน้านาม การระบุเพศเพราะในสังคมไทยความหมายคำว่า “อัตลักษณ์ทางเพศ” ถูกจำกัดแนวคิดแคบจนเกินไปและในทางชีววิทยามีการกำหนดอัตลักษณ์เพียงเพศชายและเพศหญิง อัตลักษณ์ทางเพศที่นอกเหนือจากนั้นคือเพศนอกขนบจารีตของสังคมไทย ดังนั้นการขยายความหมาย (Frame amplification) แนวคิดอัตลักษณ์ทางเพศเช่นนี้ได้ทำลายความน่าเชื่อถือในการกล่าวถึงการเลือกปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลโลก ทั้งนี้การนิยามปัญหากรอบโครงความคิดอัตลักษณ์ทางเพศถูกนำมาตีความถึงสิ่งที่มนุษยชนคนหนึ่งควรได้รับในฐานะพลเมืองควรมีสหิเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติทางเพศเป็นความเชื่อที่ไม่สามารถยอมรับได้อีกต่อไปนำมาสู่การขยายกรอบโครงความคิด (Frame Extension) ในเรื่องของแนวคิดสิทธิมนุษยชนด้านอื่น ๆ เช่น กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ กลุ่มคนชายขอบ ในกลุ่มแนวร่วมองค์กรขบวนการเคลื่อนไหว เช่น กลุ่ม Sex worker กลุ่มชาติพันธุ์ เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายผู้พิการ ดังนั้นการถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านกรอบยุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่กลุ่มนำไปปฏิบัติภายในขบวนการได้สร้างแรงจูงใจและความเชื่อมั่นให้กับองค์กรแนวร่วมอื่น ๆ ในการออกมาเคลื่อนไหวว่าสามารถแก้ไขปัญหากับสิ่งที่เผชิญอยู่ได้ สุดท้ายนั้นขบวนการยังได้สร้างความหมายใหม่ (Frame transformation) ให้สังคมเข้าใจและตระหนักถึงสิทธิ

ด้านต่าง ๆ ในฐานะพลเมืองควรได้รับอย่างเท่าเทียมทุกพื้นที่ของสังคมส่งผลให้การขยายแนวร่วมผ่านมวลชนและสังคมที่ให้การสนับสนุนและช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมในการนิยามความหมายใหม่กับกลุ่มแนวร่วมขององค์กรขบวนการเคลื่อนไหว

3.2 การขยายแนวร่วมขบวนการเคลื่อนไหว (mobilizing structure) พบว่า

ภาพที่ 1. โครงสร้างการระดมแนวร่วมองค์กรขบวนการเคลื่อนไหว (SMO)

จากภาพที่ 1 โครงสร้างการระดมแนวร่วมองค์กรขบวนการเคลื่อนไหวผ่านลักษณะความสัมพันธ์ในเครือข่ายเป็น “ลักษณะแนวราบ” คือ การทำงานเฉพาะกับกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวและบางองค์กรเข้ามาช่วยงานในนามบุคคลเท่านั้น เช่น ตัวแทนของกลุ่ม LGBT รุ่นเก่า (กลุ่มเสาร์ชาวเอ็ด) ดึงกลุ่ม LGBT (กลุ่มเสาร์ชาวเอ็ด) และยังให้การสนับสนุนในเรื่องของสถานที่การจัดงานประชุมที่ร้านนวด Le Best ซึ่งรู้จักส่วนตัวกับกลุ่ม LGBT ทำงานภาคธุรกิจได้ชักชวนมาร่วมทำกิจกรรม เช่น ร้าน 6ixcret show และ รุ่งอรุณ ลำปาง โดยความช่วยเหลือจากกลุ่ม LGBT ภาคธุรกิจจึงทำให้งานออกมาในรูปแบบของงาน Pride Parade แต่ละองค์กรมีประสบการณ์การทำงานแตกต่างกันภายในการทำงานจึงมีการเขียนแผนผังการประชุมแบ่งกันทำงานตามความถนัด เช่น บางองค์กรเป็นผู้พูดให้ภายในกิจกรรม มุลนิธิ M plus ทำงานฝ่ายเอนเตอร์เทน วงดนตรี โลฟสด

โซว์คาบาเรต์ หรือส่งตัวแทนจากองค์กรต่าง ๆ มาร่วมทำงาน เช่น องค์กร CAREMAT รุ่งอรุณลำปาง บางองค์กรมีหน้าที่เป็นฝ่ายสวัสดิการต่างๆ ส่วนแกนนำกลุ่มบางคนมีหน้าที่ประสานงานกับภาครัฐ ดูชุมชน สถานที่ กลุ่มไม่ได้มีข้อคัดค้านในวิธีการเคลื่อนไหวและการวางรูปแบบของกิจกรรมอย่างเป็นระบบตามประสบการณ์และความสมัครใจขององค์กรที่เคลื่อนไหวอย่างอิสระ สามารถทำงานข้ามองค์กรเพื่อปรึกษาปัญหาและมีความเอื้อเฟื้อหนุนเวียนทรัพยากรภายในชุมชนการทุกองค์กรไว้นั่นคือเชื่อใจในการทำงานของทุกฝ่าย หากองค์กรเคลื่อนไหวสนับสนุนใดไม่สะดวกมาช่วยงานกลุ่มมีการประสานงานหรือรายงานสถานการณ์โดยตรงผ่านสื่อกลางการพูดคุยแอปพลิเคชัน LINE ซึ่งมีกลุ่มแนวร่วมองค์กรเป็นสมาชิกอยู่ภายในกลุ่ม LINE เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแจ้งความคืบหน้าการทำงานภายในองค์กรเคลื่อนไหวและมีโครงสร้างการขยายแนวร่วมขององค์กรการเคลื่อนไหว (mobilizing structure) ประกอบด้วย 1) **กลุ่มองค์กรสนับสนุน (supportive organization)** จากความสัมพันธ์กับศูนย์สตรีศึกษาเนื่องจากผู้ก่อตั้งกลุ่มศึกษาปริญญาโทที่ให้ความช่วยเหลือด้านความรู้ และทำงานร่วมกับองค์กรความเท่าเทียมทางเพศในการเคลื่อนไหว เช่น กลุ่มสตรีชาติพันธุ์ มูลนิธิ Empower (ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง) และจังหวัดเชียงใหม่มีเครือข่ายศูนย์กลางซึ่งเป็นภาคประชาสังคมเพื่อความเท่าเทียมระหว่างเพศ (CSOs for Gender Equality) ทำงานร่วมกับเครือข่ายผู้ค้าประเวณี Sex worker กลุ่มผู้อพยพ เครือข่ายผู้สูงอายุ และเครือข่ายผู้พิการภายในเครือข่ายมีหลายองค์กรผนึกรวมกัน ซึ่งองค์กรทั้งหมดเหล่านี้เป็นองค์กรเคลื่อนไหวมีอาชีพที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นจากความสัมพันธ์ที่แลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกลุ่มกับศูนย์สตรีศึกษาทั้งการช่วยงานและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมจึงทำให้รู้จักองค์กรเคลื่อนไหวเหล่านี้ผ่านการช่วยงานวันสตรีสากล (Women March) ทำให้กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายองค์กรสนับสนุนกลุ่มนี้ได้อย่างรวดเร็วและแกนนำกลุ่มมีเครือข่ายส่วนตัว เช่น มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (HRDF) กลุ่มแรงงานข้ามชาติภาคเหนือ และเครือข่ายแรงงานข้ามชาติได้รับการสนับสนุนด้านทักษะการเคลื่อนไหวและร่วมเดินขบวนภายในกิจกรรม 2) **แนวร่วมองค์กรเคลื่อนไหวอื่น ๆ** บางองค์กรเคลื่อนไหวอาจให้ความช่วยเหลือทางด้านทรัพยากรทุนหรือสิ่งของ บางองค์กรส่งตัวแทนมาร่วมกิจกรรมเดินขบวน 3) **กลุ่มมวลชน** ประชาชนในท้องถิ่นมาให้กำลังใจ และกลุ่มร้านอาหารบริเวณไนท์บาร์ซ่าให้ความร่วมมือในการเปิดพื้นที่เดินขบวนรวมถึงกลุ่มชาวต่างชาติ LGBT ที่มาร่วมเดินขบวนและมีความสนใจกับการเดินขบวนงาน Pride Parade ในส่วนของกลุ่มมวลชนภาคธุรกิจ คือ บริษัทนิมชีเส็ง 1988 จำกัด ได้ให้การสนับสนุนเป็นน้ำดื่ม และร้านอาหาร Goodview มีส่วนสนับสนุนด้านของทุนทรัพย์ 4) **กลุ่มอาสาสมัคร** เช่น กลุ่มเยาวชน

อาสาสมัครเป็นกลุ่มที่ได้มาจากการประกาศหาคนช่วยเหลือทาง Facebook ส่วนใหญ่นั้นมาร่วมประชุมงานภายในกลุ่ม และนักศึกษาอาสาสมัครจากห้อง American Conner คณะรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษารุ่นน้องที่รู้จักกับแกนนำบางคนภายในกลุ่มเพราะผู้ก่อตั้งกลุ่มเองเป็นศิษย์เก่าด้วย

5) สื่อออนไลน์ กลุ่ม Young Pride Club มีสื่อในการทำงานเป็นของกลุ่มเอง และเพจ Facebook “Chiang Mai Pride” ซึ่งแกนนำกลุ่มเป็นแอดมินผู้ประสานงานสื่อทั้งในเรื่องของการจัดกิจกรรมการลงทะเบียนให้ประชาชน walk in เพื่อระดมมวลชนให้มาเข้าร่วมกิจกรรม และสร้างแรงกดดันผ่านกระแสสังคม

6) พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ (parties and interest groups) ตัวแทนพรรคการเมืองเป็น LGBT มาร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวเนื่องจากรู้จักกับตัวแทนกลุ่ม LGBT รุ่นเก่าจึงเข้าร่วมรับฟังแถลงการณ์เพื่อนำนโยบายที่ขบวนการต้องนำข้อเรียกร้องปรับเปลี่ยนทางนโยบาย

4. ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Young Pride Club

4.1 ช่วงขยายเครือข่าย มีปัจจัยภายนอกเอื้อต่อการเคลื่อนไหว คือ บริบททางการเมืองที่มีการบริหารงานภายใต้รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีการเลือกตั้งอีกครั้งและมีพรรคการเมืองได้รับเลือกเป็นตัวแทนมาจากฝ่ายประชาธิปไตยเข้าร่วมรับฟังแถลงการณ์จึงเป็นโอกาสสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนประเด็นต่าง ๆ ของแนวร่วมที่ต้องการผลักดันทางนโยบาย

4.2 ช่วงรักษาเครือข่าย พบว่า กลุ่มพยายามรักษาเครือข่ายจากความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและเครือข่ายแนวร่วมองค์กรขบวนการเคลื่อนไหวอื่น ๆ จึงไม่มีการระดมทรัพยากรเพราะไม่สามารถเคลื่อนไหวกิจกรรมใด ๆ เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 19 โดยการประกาศใช้ตามพระราชกฤษฎีกา พ.ศ.2548 ระบุไว้ว่า “ห้ามประชาชนชุมนุมและออกนอกเคหาสถาน” กลุ่มจึงปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการเคลื่อนไหวตามความเหมาะสมผ่านสื่อออนไลน์แอปพลิเคชัน ZOOM และ Clubhouse โดยการนำเสนอเหตุการณ์เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศให้แก่มวลชนหรือกิจกรรมเสวนาต่าง ๆ เช่น กิจกรรมความลับมหาวิทยาลัยที่ไม่มีใครเปิดเผย

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มยังไพรด์คลับ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถเคลื่อนไหวอย่างประสบผลสำเร็จและนำมาอภิปรายผลตามแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) จากการเคลื่อนไหวของกลุ่มยังไพรด์คลับมีพัฒนาการแนวคิดการ

วิเคราะห์ขบวนการทางสังคมเชิงจิตวิทยาสังคม โดย เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์ (2556) กล่าวว่า ทฤษฎีกรอบโครงความคิด (framing process) คือ การวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวผ่านการนำเสนอเหตุการณ์ ประสพการณ์ต่าง ๆ และสร้างความหมายผ่านชุดความคิดหรือความเชื่อให้แก่ผู้มีจุดหมายร่วมหรือสาธารณชนให้เข้าร่วมกิจกรรม รณรงค์ และสนับสนุน ในลักษณะการจูงใจเพื่อระดมทรัพยากรภายในขบวนการ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Snow & Benford (1992) เสนอทัศนะกรอบโครงความคิดนำมาสู่การหาแนวร่วมขบวนการและให้ความสำคัญที่แปรเปลี่ยนตามวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติ ตามพลวัตสภาพแวดล้อมทางสังคมส่วนของการนำเสนอกรอบโครงความคิดผ่านเหตุการณ์ประสพการณ์เริ่มต้นจากความเป็นมาของกลุ่มมีกรอบโครงความคิดหลักในการเคลื่อนไหวโดยใช้แนวคิดของอัตลักษณ์ทางเพศโดยมีการกำหนดกรอบยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ได้แก่ กรอบการวินิจฉัยเพื่อนิยามปัญหาที่เกิดขึ้นรวมไปถึงสาเหตุของปัญหาและความมีเหตุผลของปัญหาความเดือดร้อนภายในสังคมเพื่อที่จะได้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาและนำมาแก้ปัญหาภายในขบวนการเคลื่อนไหวร่วมกันและกลุ่มได้สร้างกรอบแนวทางแก้ปัญหาตามยุทธวิธีการกำหนดกรอบการเคลื่อนไหวดังกล่าวผ่านพัฒนาการแนวคิดทั้งสามช่วงเวลาเช่นกัน

นอกจากนี้กระบวนการกำหนดกรอบยุทธวิธีเคลื่อนไหวเกี่ยวข้องกับการวางกรอบคิด (framing process) โดยความพยายามขององค์กรขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้พัฒนากรอบคิดเพื่อเชื่อมโยงการบรรลุเป้าหมายในการระดมสมาชิกแนวร่วมและการระดมทรัพยากรต่าง ๆ ผ่านกระบวนการจัดกรอบ ดังนั้นในช่วงของการขยายเครือข่ายการเคลื่อนไหวมีการขยายกรอบโครงทางความคิดภายในแนวร่วมขบวนการเคลื่อนไหวจนนำมาสู่การขยายกรอบโครงความคิดเพื่อผสานกันแนวคิดเรื่องประเด็นสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ซึ่งสัมพันธ์กับ Snow & Benford (2000) กล่าวถึง การเชื่อมโยงกรอบทั้งสองกรอบเข้าหากันโดยสอดคล้องกันเชิงอุดมการณ์เกี่ยวกับประเด็นปัญหาเฉพาะเรื่องและการขยายความเพื่อการสร้างความชัดเจนหรือความน่าเชื่อถือในการตีความเรื่องอุดมคติ กระทั่งการขยายกรอบโครงความคิดขององค์กรขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อตีความให้ครอบคลุมรวมประเด็นของผู้ที่สนใจโดยทำให้เห็นว่ามี ความหมายและความสำคัญกับขบวนการเพื่อให้ได้รับแรงสนับสนุนเพิ่มขึ้นจนมีการเปลี่ยนแปลงกรอบโครงความคิดร่วมกันจากการสร้างความหมายแบบใหม่และมีข้อค้นพบในทฤษฎีการระดมทรัพยากรอีกว่ากลุ่มมีโครงสร้างการระดมองค์การเคลื่อนไหว (mobilizing structure) สอดคล้องกับ (McAdam, McCarthy, & Zald, 1996) ในลักษณะความสัมพันธ์กับเครือข่ายภายในชุมชนซึ่งเป็นโครงสร้างขององค์กรลักษณะการทำงานแบบแนวราบ

อาจเริ่มต้นจากการระดมกลุ่มเคลื่อนไหวขนาดเล็กในการระดมมวลชน เช่น กลุ่มครอบครัว เครือข่ายเพื่อน เครือข่ายนักเครือข่ายนักเคลื่อนไหว หรือสมาคมอาสาสมัคร

ปัจจัยภายนอก คือ โอกาสทางการเมืองที่เปิดกว้างส่งผลต่อการขยายสิทธิทางการเมือง เพราะการขยายแนวร่วมมาสนับสนุนหรือเป็นตัวแทนเพื่อเจรจาต่อรองและป้องกันการปราบปรามจากรัฐสอดคล้องกับแนวคิดของ Tarrow (1998) ค้นพบว่า โอกาสทางการเมืองกลุ่มเคลื่อนไหวต้องมีแนวร่วมเพื่อปกป้องกลุ่มเคลื่อนไหวจากการใช้อำนาจของรัฐแลบรรลุข้อเรียกร้องได้ และสอดคล้องกับ วีรณัฐ พรหมจักร (2564) กล่าวว่า การเปิดโอกาสทางการเมือง เช่น การล๊อบบี้พรรคการเมือง ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีอำนาจแก้ไขนโยบายหรือมีส่วนร่วมตามกระบวนการทางกฎหมายได้อย่างเป็นธรรมเช่นเดียวกับงานวิจัยนี้กลุ่ม Young Pride Club ได้ผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียมของสิทธิกลุ่ม LGBTQ และประเด็นสิทธิมนุษยชนกับแนวร่วมองค์กรอื่นซึ่งมีกลุ่มตัวแทนมาจากพรรคการเมืองฝ่ายประชาธิปไตยร่วมรับฟังแถลงการณ์และนำข้อเรียกร้องสู่กระบวนการทางกฎหมายต่อไป ขณะเดียวกันอุปสรรคที่กลุ่มพบในช่วงรักษาเครือข่ายโอกาสทางการเมืองปิดตัวลง เพราะรัฐบาลประกาศ พรก. ฉุกเฉินจากสถานการณ์โควิด 19 ซึ่งเป็นกลไกในการสกัดกั้นสิทธิของประชาชนงดเว้นชุมนุมนอกเคหสถาน ดังนั้นกลุ่มจึงปรับยุทธวิธีวิธีการเคลื่อนไหวผ่านกิจกรรมออนไลน์เพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศจึงไม่มีการระดมแนวร่วมกับหมุ่่นักศึกษาและองค์กรเคลื่อนไหวอื่น ๆ แม้พบอุปสรรคระหว่างการเคลื่อนไหวขบวนการสามารถปรับตัว คือ แนวทางการเคลื่อนไหวเอื้อต่อการรับรู้พัฒนาการแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศในสังคมไทยเพื่อสร้างแนวร่วมบนพื้นที่สาธารณะออนไลน์เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาสังคมทั่วโลกเป็นกระบอกเสียงร่วมผลักดันข้อเรียกร้องแนวทางนี้จึงยึดหยุ่นกับสถานการณ์ตามครรลองขบวนการเคลื่อนไหวยุคสังคมโลกาภิวัตน์

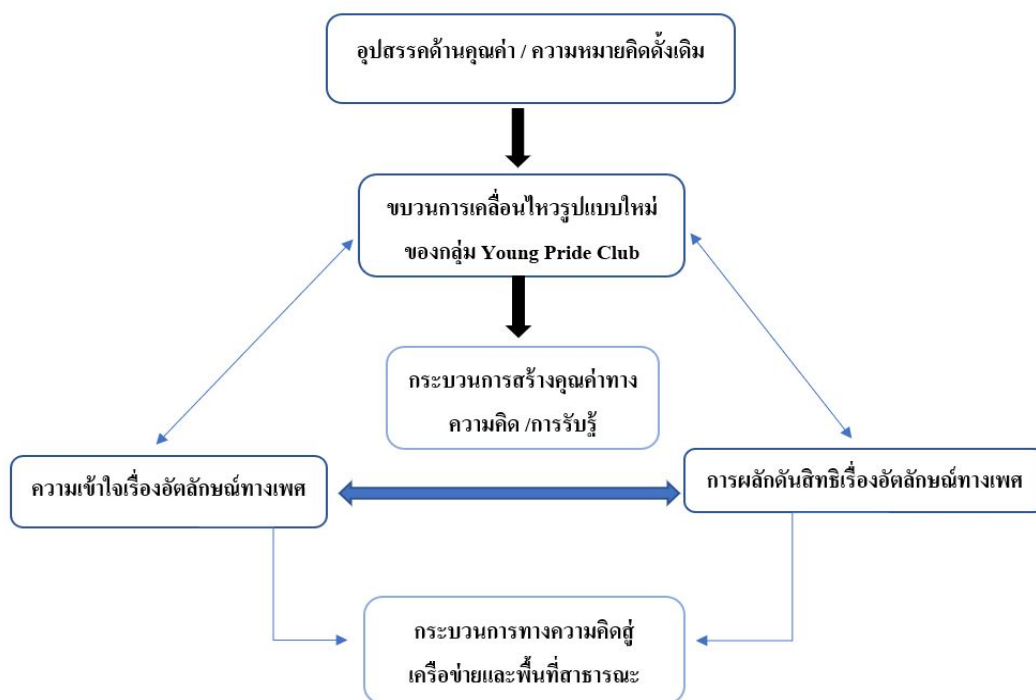
6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาของ Stone (2016) ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวจากการระดมเครือข่ายของเกย์ต่อนโยบายประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ เพื่อสร้างองค์กร ACT UP ผลักดันนโยบายต่อต้านโรคเอดส์ในต่างประเทศ ส่วนงานศึกษาของ กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระมหาอรุณ ปญญารุโณ, และ สุพัตร สันติรุ่งโรจน์ (2562) ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มชายรักชาย กลุ่มหญิงรักหญิงซึ่งศึกษารายละเอียดรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศของทุกกลุ่มและได้สรุปผลของลักษณะการเคลื่อนไหว

อย่างเป็นระบบมีแบบแผนในการทำกิจกรรมและมีบทบาทสำคัญภายในสังคมมากขึ้นโดยเฉพาะการต่อสู้กับรัฐเพื่อเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมทางเพศ ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่ม Young Pride Club จึงมีวิธีการแตกต่างไปจากการชูประเด็นอัตลักษณ์ทางเพศของแต่ละกลุ่มจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบข้อแตกต่างว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มยังไพรด์คลับและความแตกต่างกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือยุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่แตกต่างในการขยายแนวร่วมในมวลชนโดยการเคลื่อนไหวผ่านมิติของความหมายทางอุดมการณ์ ความเชื่อ จากการกำหนดกรอบโครงความคิดเพื่อกำหนดกรอบยุทธวิธีการนิยามปัญหาและกรอบแนวทางออกของปัญหาในการต่อสู้ภายในขบวนการเคลื่อนไหวซึ่งทำให้กลุ่มสามารถแทรกซึมแนวคิดผ่านพื้นที่สาธารณะทางสังคมได้เป็นอย่างดีแม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวจะหยุดนิ่งหรือตายตัวตามสถานการณ์การเมืองไม่เอื้อเอื้อของการเคลื่อนไหว

โดยสรุปตามองค์ความรู้การวิจัยคือ การจัดการรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างคุณค่าทางความคิดและการรับรู้ในเรื่องของอัตลักษณ์ทางเพศผ่านปฏิสัมพันธ์ร่วมกับแนวร่วมกลุ่มเคลื่อนไหวอื่น ๆ และแนวร่วมสาธารณะ ทั้งนี้ลักษณะของการเรียกร้องเป็นไปในทางสร้างความตระหนักเข้าใจแก่มวลชนโดยการปลูกฝังความหมายและสัญลักษณ์ทางเพศของกลุ่ม LGBTQ+ เพื่อนำไปสู่การผลักดันสิทธิความเป็นมนุษย์ซึ่งถูกตีกรอบคำว่าเพศอย่างจำกัดโดยข้อกฎหมายต่าง ๆ ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงระบบคิดในเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศจากระบบคิดแบบเดิมสู่การแทนที่โดยความหมายใหม่ก็มีอุปสรรคด้านของความรู้ความเข้าใจระหว่างกัน ถึงอย่างไรรุ่นกลุ่มสามารถสร้างกระบวนการรับรู้ผ่านคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ผ่านทางอุดมการณ์ทางความคิด ดังนั้นการก่อตัวขึ้นผ่านรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ กระทั่งเกิดรูปธรรมของเครือข่ายนำมาซึ่งเป้าหมายอย่างชัดเจนและกระบวนการเหล่านี้ยังคงแทรกซึมสู่กระบวนการรับรู้ผ่านพื้นที่สาธารณะอย่างรวดเร็ว โดยอธิบายองค์รู้ผ่านรูปภาพ ดังนี้

ภาพที่ 2. รูปแบบกระบวนการการเคลื่อนไหวของกลุ่มยังไพรด์คลับ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาพัฒนาการแนวคิดการเคลื่อนไหวในแต่ละประเด็นอย่างละเอียดผ่านกิจกรรมที่เป็นประเด็นต่อเนื่องเพื่อให้เห็นถึงวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่ม กระบวนการและศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวเฉพาะของกลุ่ม

2. ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มในสภาวะการเมืองเอื้อต่อการขยายแนวร่วมของกลุ่มหลังจากกฎหมายอนุญาตให้รวมตัวได้อีกครั้งประเด็นที่กลุ่มขับเคลื่อนสามารถนำไปเป็นแนวทางต่อยอดการเรียกร้องในเชิงนโยบายต่อภาครัฐเพื่อให้เกิดการผลสะท้อนให้มากยิ่งขึ้นเนื่องจากระหว่างการศึกษาวิจัยฉบับนี้อยู่ในช่วงของสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาระหว่างกลุ่มเครือข่ายแกนนำนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ และศึกษากระบวนการก่อรูปเพื่อสร้างสถานะผู้นำอย่างเป็นทางการภายในกลุ่มนักศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระมหาอรุณ ปณฺญารุโณ, และ สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์. (2562). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(8), 3759-3772.
- ชานนท์ ยอดหงษ์. (2563). ยินดียิ่งแล้ว แหกแก้วมาไพรด์ กับเหตุผลที่เราต้องไป Chiang Mai Pride 2020 กัน. สืบค้นจาก <https://thematter.co/thinkers/chiang-mai-pride-2020/101065>
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- วรรณมน ไตรยศักดิ์ดา. (2562). อัปเดตวันงาน LGBT Pride หัวเอเชียในครึ่งปีหลัง. สืบค้นจาก <https://thestandard.co/lgbt-pride-date>
- วีรณัฐ พรหมจักร. (2564). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย เพื่อสิทธิสตรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(1), 216-226.
- เอกพลณัฐ ญัฐพัชร์นันท์. (2556). พลวัตภายในแนวการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์*, 43(1), 181-204.
- Carter, D. (2004). Stonewall: the riots that sparked the gay revolution. Retrieved from <https://us.macmillan.com/books/9780312671938/stonewall>
- McAdam, D., McCarthy, J., & Zald, M. (1996). *Comparative perspectives on social movements: political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Snow, D. & Benford, R. (1992). Master frames and cycles of protest. In A. D. Morris and C. M. Mueller (Eds.), *Frontier in Social Movement Theory* (pp. 133-155). New Haven, CT: Yale University Press.
- Snow, D. & Benford, R. (2000). Framing processes and social movements: an overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26, 611-639.
- Stone, L. A. (2016). The impact of anti-gay politics on the LGBTQ movement. *Sociology Compass*, 10(6), 3-13.
- Tarrow, S. (1998). *Power in Movement Social Movements and Contentious Politics*. New York, NY: Cambridge University Press.

**กลยุทธ์การพัฒนาท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีชุมชน
บ้านป่าตาล ตำบลบวกก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ***
**The Strategy of OTOP Nawatvithi Community Tourism
Development for Banpatan, Buak Khang Sub-District
San Kam Phaeng District, Chiang Mai Province**

สาธินี วัฒนกุล, บงกชมาศ เอกเอี่ยม, เฉลิมชัย ปัญญาดี, และ สุริยจารัส เตชะตันมินสกุล

Sathinee Wattanakul, Bongkochmas Ekiem, Chalermchai Panyadee

and Suriyajaras Techatunminasakul

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

School of Administrative Studies, Maejo University

Corresponding Author, E-mail: sathinee.wattanakul@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทของการท่องเที่ยว และ ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี รวมไปถึงศึกษากระบวนการ ขั้นตอน การบริหารจัดการของกลุ่มท่องเที่ยว และ จัดทำกลยุทธ์ของการพัฒนาการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีชุมชนบ้านป่าตาล ตำบลบวกก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งแบบปริมาณ และ คุณภาพโดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการจัดสนทนาแบบกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ คณะกรรมการท่องเที่ยวของบ้านป่าตาล จำนวน 30 คน และ คนในชุมชนบ้านป่าตาล จำนวน 217 คน

ผลการศึกษา พบว่า บริบทการท่องเที่ยวของบ้านป่าตาล มีความเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยอง ภายในชุมชนมี แหล่งท่องเที่ยวทั้ง วัด พิพิธภัณฑ์

* ได้รับความเห็นชอบ: 30 มกราคม 2566; แก้ไขบทความ: 14 มีนาคม 2566; ตอปรับตีพิมพ์: 17 มีนาคม 2566

ฐานการเรียนรู้ ร้านอาหาร โฮมสเตย์ของชุมชน และมีการจัดกิจกรรม ด้านประเพณีวัฒนธรรม จะเกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ และประเพณีของชาวไทยอง ด้านผลิตภัณฑ์ เป็นงานฝีมือที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชุมชน ส่วนกระบวนการ การบริหารจัดการท่องเที่ยวบ้านป่าตาลพบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับ บุคลากร ทักษะ โครงสร้าง ค่านิยมร่วม ระบบ รูปแบบ กลยุทธ์ ตามลำดับ ส่วนปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ผู้นำ กฎระเบียบ การบริหารจัดการ แหล่งเงินทุน และการตลาด เพื่อนำมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อม SWOT analysis และจัดทำ TOWS Matrix เพื่อสร้างกลยุทธ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าตาลแบ่งเป็น 4 ด้าน 6 กลยุทธ์ดังนี้ กลยุทธ์เชิงรุก คือ 1) การต่อยอดการท่องเที่ยวของชุมชน 2) การประสานความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กลยุทธ์เชิงแก้ไข คือ 3) การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 4) การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในชุมชน กลยุทธ์เชิงรับ คือ 5) การส่งเสริมการตลาดต่อการท่องเที่ยว และ กลยุทธ์เชิงป้องกัน คือ 6) การสร้างจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

คำสำคัญ: OTOP นวัตกรรม; กลยุทธ์; การท่องเที่ยวชุมชน; การพัฒนาการท่องเที่ยว

Abstract

The objective of This study tourism status and factor of Pa-tan community-based tourism: OTOP Inno-life (Nawatvithi) to successful as well as to propose a process to Developing suggestion of Pa-tan village, Buak Khang, San Kamphaeng District, Chiang Mai province. Research instruments in this study were quantity and quality by questionnaire, interview and focus group discussion. The sample groups in this study included 30 committee Community tourism and 217 people in village.

Result of the study were In tourise, There are show identity and culture of “Tai-yong” in form temple, learning, restaurant and home stay. In culture There have many religion relations and tradition of “Tai-yong”. Management Process of committee Community tourism Regarding it was found that the informants put the importance on the following most: Management Process of committee

Community tourism Regarding it was found that the informants put the importance on the following most are Staff , skill , structure , Shared Values ,Systems , Style , Strategy respectively and Regarding factor cause successful of tourism community in terms of the following are participation , leader , regulations, Management ,capital and marketing. Applying SWOT analysis using TOWS matrix into 4 categories 6 strategies 1) strategy to further the original community - based tourism 2) strategy cooperation for Sustainable Tourism 3) strategy develop public relations tourism 4) Personal development strategy 5) strategy promoting Marketing for tourism 6) strategy create prominent point of tourist attraction.

Keywords: OTOP Nawatvithi; Strategy; Community-Based Tourism; Tourism Development

1. บทนำ

ประเทศไทยมีชื่อเสียง เรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญอย่างมาก จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อใช้เป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจได้บรรลุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 หมายความว่า 2 ไทยเป็นจุดหมายในการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) โดยเป็นการต่อยอดจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ด้านการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนเชื่อมโยงจะเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ เพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์และความเป็นไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งต้องการกระจายรายได้ไปสู่คนในระดับท้องถิ่นและชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ซึ่งกระทรวงมหาดไทยน่านโยบายของภาครัฐมากำหนดทิศทางการดำเนินงาน ได้มีการมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2560)

จังหวัดเชียงใหม่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศ และต่างประเทศ จำนวนมากเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรม และ ธรรมชาติที่สวยงาม ซึ่งนักท่องเที่ยวในทุกกลุ่มสามารถเข้ามาท่องเที่ยว เช่น เชิงวัฒนธรรมที่มีประวัติความมา และสถานที่ทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์สวยงาม ผลิตภัณฑ์ สินค้ามากมาย อีกทั้งภายในจังหวัดนั้นจะมีโบราณสถานตั้งอยู่ทั่วเมืองเชียงใหม่ ซึ่งผสมผสานกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ยังคงรักษาและสืบสานโบราณสถานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ให้ควบคู่กับการดำรงชีวิตของคนเชียงใหม่จึงทำให้เป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมจำนวนมากในแต่ละปี

ทางการพัฒนาชุมชนจึงมีการดำเนิน โครงการชุมชน OTOP นวัตกรรมขึ้น เพื่อต้องการให้ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาอาชีพ มีรายได้ ยกระดับเศรษฐกิจฐานราก และศักยภาพชุมชนอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนตามศักยภาพในพื้นที่ของชุมชน โดยเน้นสิ่งที่พื้นที่มีอยู่นำมาต่อยอดทั้งเอกลักษณ์วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงภูมิปัญญาภายในพื้นที่ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) แต่ยังประสบปัญหาในหลายพื้นที่ของชุมชนที่เข้าร่วมโครงการฯ ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ซึ่งเกิดจากการขาดความร่วมมือกันภายในชุมชน ไม่มีการต่อยอดโครงการฯ และการใช้งบประมาณที่สูญเปล่า จึงต้องมีการศึกษาชุมชนที่ได้รับรางวัลชุมชนต้นแบบฯ เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการและนำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างกลยุทธ์ให้กับชุมชน OTOP นวัตกรรมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยชุมชนบ้านป่าตาลได้รับรางวัลหมู่บ้านต้นแบบและเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่จึงทำให้บ้านป่าตาลเป็นการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีเสียงชื่อย่างมา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องมีการศึกษาความสำเร็จในกระบวนการดำเนินงานของชุมชน โดยใช้แนวคิด 7SMcKinsey เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการบริหารภายในกลุ่ม ที่ประกอบด้วย โครงสร้าง, กลยุทธ์, ระบบ, รูปแบบ, บุคลากร, ทักษะ และค่านิยมร่วม (Peters & Waterman, 1980) เพื่อใช้ในการพิจารณาวางแผนในการกำหนดกลยุทธ์ และแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จในการประกอบธุรกิจชุมชน คือ 1) การเงิน 2) การตลาด 3) การบริหารจัดการ 4) ผู้นำ 5) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 6) ระบบข้อบังคับ เพื่อนำไปวิเคราะห์จัดทำแนวทางเชิงกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม ในพื้นที่บ้านป่าตาล และพื้นที่ชุมชนต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบททางสังคม ประเพณี วัฒนธรรมและสภาพการณ์ของชุมชน ที่มีผลต่อการท่องเที่ยวบ้านป่าตาล ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานและปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านป่าตาล ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางเชิงกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในพื้นที่บ้านป่าตาลจังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ คือ คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านป่าตาล จำนวน 30 คน ดำเนินการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรในชุมชนบ้านป่าตาล จำนวน 475 คน โดยใช้สูตร TaroYamane ในการคำนวณขนาดตัวอย่างจำนวน 217 คน ความคลาดเคลื่อน 0.05 ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านป่าตาล จำนวน 9 คน ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ และได้มีการจัดสนทนาแบบกลุ่มของคณะกรรมการฯ จำนวน 15 คน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix และร่วมกันจัดทำกลยุทธ์การท่องเที่ยวของชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นแบบเลือกตอบ เกณฑ์มาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ท (Likert rating scale) 5 ระดับ จากระดับ 1 น้อยที่สุด ถึงระดับ 5 มากที่สุด โดยผู้วิจัยอ้างอิงเกณฑ์การประเมินจากแนวคิดกระบวนการดำเนินการ (7S McKinsey) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542) และความสำเร็จเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured interview) และจัดการสนทนากลุ่ม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้มีการรวบรวมเอกสาร รายงานการวิจัย หนังสือ บทความทางวิชาการ วารสารข้อมูลทางระบบออนไลน์ต่าง ๆ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสนทนาแบบกลุ่ม

4. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ SWOT Analysis เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาบริบททางสังคม ประเพณีวัฒนธรรมและสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าตาลนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์มา วิเคราะห์สภาพแวดล้อมซึ่งมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส

และอุปสรรคแล้ว ก็จะนำมาสิ่งวิเคราะห์ทั้งหมดมาวิเคราะห์ในรูปแบบตารางที่เรียกว่า TOWS Matrix ซึ่งเป็นตารางการวิเคราะห์เพื่อสร้างกลยุทธ์ (เรวัต ต้นตยานนท์) และจากการสนทนาแบบกลุ่ม แล้วนำมาสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาชุมชน OTOP นวัตกรรมใหม่ของบ้านป่าตาล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้กับชุมชนอื่นที่มีความต้องการจะพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน

5. การทดสอบเครื่องมือวิจัย ได้นำแบบสอบถามไปทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยวิธีการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นตามวิธีของ Cronbach's alpha โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ซึ่งทดลองกับประชากรที่มีความคล้ายคลึงกัน เป็นหมู่บ้านที่มีบริบทคล้ายกัน และเข้าร่วมโครงการฯ ผู้วิจัยได้เลือกบ้านแพะขวาง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลคณะกรรมการท่องเที่ยวบ้านแพะขวาง จำนวน 30 คน ผลการทดสอบอยู่ในระดับ 0.766 และ คนในชุมชน จำนวน 30 คน ผลการทดสอบอยู่ในระดับ 0.937 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ กระบวนการดำเนินงาน และ ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมบ้านป่าตาล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์บริบททางสังคม ประเพณี วัฒนธรรมและสภาพการณ์ของชุมชนที่มีผลต่อการท่องเที่ยวบ้านป่าตาล

ผลการศึกษา พบว่า มีระดับความพึงพอใจที่มีต่อการท่องเที่ยวบ้านป่าตาล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.89, SD = 0.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า

1.1 ด้านสถานที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15) เพราะ แหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย และมีเอกลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณี จากการสัมภาษณ์ นักเล่าเรื่องของชุมชนบ้านป่าตาล พบว่า ชุมชนบ้านป่าตาลมีอัตลักษณ์ของชาวไทยองแฝงอยู่ในสถานที่ต่างๆ อาทิ วัดป่าตาล ที่มีอายุเก่าแก่ 200 ปี โดยภายในวัดได้เป็นที่ตั้งฐานการเรียนรู้ต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ชาวยอง ห้องเรียนจำลอง อาคารที่ใช้แสดงตู้พระธรรม ฐานการเรียนรู้ทอผ้า การจัดแสดงผ้าขึ้นไทยอง ฐานยาสมุนไพร ฐานนวดสมุนไพร ฐานทำตุ้มโย กำแพงภาพวาดฝาผนังสามมิติเป็นภาพการบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของชาวไทยองในอดีต ช่วงแะที่จัดแสดงหุ่นฟางที่เป็นสัตว์ในตำนานของตำบลบวกค้าง

1.2 ด้านผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.92) เนื่องจาก ผลิตภัณฑ์เป็นงานฝีมือของคนในชุมชน โดยการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการฯ ด้านผลิตภัณฑ์ จะสะท้อนความเป็นชุมชน วิถีชีวิตของชาวบ้านจะแฝงอยู่ในสินค้าทุกชิ้น ซึ่งจะสร้างรายได้ และ อาชีพให้กับคนในชุมชน เช่น หมวกกะโล่เป็นหมวกทรงโบราณที่ทำจากกระต๊าก ผ้าซิ่นยอเป็นผ้าที่มีลวดลายสีสันสดใส สมุนไพร โคมแขวนล้านนา ตุ๊กตา ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง

1.3 ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.89) เนื่องจาก คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานจัดกิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยวเพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่มิ่ค่านิยมร่วมกันในการให้ความร่วมมือ และมีความสามัคคีกันภายในชุมชน 4) ด้านการพัฒนาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.89) เนื่องจาก ชุมชนได้มีการพัฒนาสถานที่ แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้สวยงาม อีกทั้งยังมีการส่งเสริมความรู้ ทักษะ งานฝีมือต่างๆ ให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาอบรมให้ความรู้เรื่องการสร้าง รายได้ อาชีพให้กับชุมชน จากการสัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านป่าตาล พบว่า ชุมชนป่าตาลได้ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความร่วมมือของทุกคนในชุมชนในการร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนสม่ำเสมอ เน้นการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ประเพณี และการดำรงชีวิตของชาวไทยอง ทั้งการแต่งกาย ภาษา และกิจกรรมต่างๆ ที่ได้อนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ในชุมชน

1.4 ด้านประเพณีและวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์ คณะกรรมการฯ ระบุว่า เป็นส่วนสำคัญของการท่องเที่ยว เนื่องจากมีอัตลักษณ์ของชาวไทยองที่สืบสาน วัฒนธรรม ประเพณี โดยชุมชนได้มีการจัดงานเทศกาล ประเพณีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อไม่ให้ประเพณีเหล่านั้นได้สูญหาย และยังร่วมกันสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง จุดเด่นของประเพณีของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งเป็นการจัดขึ้นด้วยความพร้อมใจกันของคนในชุมชนได้รับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ วัด และชุมชนในการที่จะต้องการสืบสานประเพณี วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

2. ผลการวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการดำเนินงานของการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านป่าตาล

ผู้วิจัยได้นำเสนอกระบวนการดำเนินงานทั้ง 7 ด้าน โดยภาพรวม พบว่า มีระดับความคิดเห็นของคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านป่าตาล กระบวนการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.90, SD = 0.41) และ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า

กระบวนการดำเนินงานของการท่องเที่ยว ที่อยู่ในระดับมาก ทั้ง 7 ด้าน ตามลำดับ บุคลากร, ทักษะ, โครงสร้าง, ค่านิยมร่วม, ระบบ, รูปแบบ และ กลยุทธ์ จากการสัมภาษณ์ พบว่า ด้านกลยุทธ์ ได้ดำเนินงานตามแผนงานและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ส่วนด้านโครงสร้าง มีแผนผังลำดับชั้น แบ่งงานตามหน้าที่ได้รับมอบหมายอย่างชัดเจน ส่วนด้านระบบ การดำเนินเป็นกระบวนการขั้นตอนตามแผนงานที่ตั้งไว้ ต่อมาด้านรูปแบบ มีการทำงานเป็นทีมเน้นการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ต่อมาด้านบุคลากร ได้คัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และ ทำงานกับผู้อื่นได้ ส่วนด้านทักษะ มีการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เน้นการอบรมให้ความรู้สมาชิกเพื่อเพิ่มทักษะ และ นำไปต่อยอดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วม ส่วนด้านค่านิยม คือ การทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม และ ความสามัคคีของคนในกลุ่ม

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่สู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านป่าตาล

โดยภาพรวม พบว่า มีระดับความคิดเห็นของคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว พบว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านป่าตาล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, $SD = 0.41$) และ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ระดับมาก ทั้ง 6 ด้าน คือ ผู้นำ, การมีส่วนร่วม, กฎระเบียบ, การบริหารจัดการ, แหล่งเงินทุน และ การตลาด ตามลำดับ จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการพบว่า ด้านแหล่งเงินทุน สรรจากการเข้าร่วมโครงการต่างๆ แล้วนำเงินทุนมาจัดสรรให้แต่ละกลุ่มไปต่อยอดสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ไว้จำหน่าย เพื่อนำกำไรไปใช้หมุนเวียนภายในกลุ่ม ส่วนด้านการบริหารจัดการ ดำเนินการตามแผนงาน แนวทางที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกเป็นหลัก เพื่อลดความขัดแย้งภายในกลุ่ม ส่วนด้านผู้นำ ต้องเป็นบุคคลที่มี ความรู้ ความสามารถ และ ทัศนคติทำงานร่วมกันได้ พูดโน้มน้าวผู้อื่นได้ ต่อมา ด้านการมีส่วนร่วม คนในชุมชนให้ความร่วมมือ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ สะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีของทุกฝ่ายส่วนภายใต้ชุมชน ส่วนด้านกฎระเบียบ ข้อบังคับกำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อลดความขัดแย้งภายในกลุ่ม และ ด้านการตลาด มีช่องทางการตลาดหลายรูปแบบ ทั้งทางออนไลน์ หรือ ร้านค้า อีกทั้งยังได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ผลิตภัณฑ์ จากการออกงานจัดแสดงสินค้าต่าง ๆ

4. ข้อเสนอแนะทางเชิงกลยุทธ์ในอนาคตต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในพื้นที่ป่าตาลจังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาเรื่องข้อเสนอแนะทางกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีชุมชนบ้านป่าตาล ซึ่งได้มีผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมซึ่งมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ SWOT Analysis ของการท่องเที่ยวบ้านป่าตาล

จุดแข็ง (Strength)	-มีเอกลักษณ์ด้านประเพณี วัฒนธรรม ของชาวไทยองที่จะเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว -บุคลากรของชุมชนมีความรู้ทักษะในด้านต่างๆ -แหล่งท่องเที่ยวที่ หลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรม ฐานการเรียนรู้ต่างๆ -ผู้นำของชุมชนในด้านต่างๆมีความคิดสร้างสรรค์ในกาดำเนินการท่องเที่ยวชุมชน -ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลายและเป็นงานฝีมือ ภูมิปัญญาดั้งเดิมต่างๆในชุมชน -ได้รับการสนับสนุนความร่วมมือของวัด โรงเรียน และชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว -คนในชุมชนมีความสนใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน
จุดอ่อน (Weakness)	-ขาดกลุ่มคนรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการของชุมชน -ขาดสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นให้กับหมู่บ้าน -ขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง -ขาดศูนย์การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ของชุมชน
โอกาส (Opportunity)	-นโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน -หน่วยงานของภาครัฐเข้ามาสนับสนุนในการจัดโครงการและกิจกรรมภายในชุมชน -ชุมชนรอบข้างได้ให้ร่วมมือในการทำกิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณีร่วมกัน
อุปสรรค (Threat)	-โรคระบาดโควิด19และปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน -ผลิตภัณฑ์จากภายนอกมีราคาที่ถูกกว่าผลิตภัณฑ์ของชุมชนเนื่องใช้เครื่องจักรในการผลิต -การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนเข้าไม่ถึงกลุ่มคนบางกลุ่ม -แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมีเพิ่มขึ้นทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกเพิ่มขึ้น -โครงการของหน่วยงานภาครัฐขาดความต่อเนื่องทำให้ขาดเงินทุนในการพัฒนา

จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ตาราง TOWS Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์ใช้เป็นทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของป่าตาล โดยแบ่งเป็น 6 กลยุทธ์ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อสร้างกลยุทธ์การท่องเที่ยว

จุดแข็ง กับ โอกาส	จุดอ่อน กับ โอกาส
-กลยุทธ์การต่อยอดการท่องเที่ยวของชุมชน -กลยุทธ์การประสานความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนที่ยั่งยืน	-กลยุทธ์การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว -กลยุทธ์การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในชุมชน
จุดแข็ง กับ อุปสรรค	จุดอ่อน กับ อุปสรรค
-กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดต่อการท่องเที่ยว	-กลยุทธ์การสร้างจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

จากตารางการวิเคราะห์ TOWS Matrix ได้มีกลยุทธ์ 6 ข้อ ดังรายละเอียดนี้

1. กลยุทธ์การต่อยอดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการใช้ทุนเดิมที่มีอยู่แล้วนำมาพัฒนาซึ่งจะมี 3 ด้านคือ 1) สถานที่การพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงามสะอาดและเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยจะนำเอกลักษณ์ของสถานที่มาใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยว และ จัดทำแผนผังแนะนำแหล่งท่องเที่ยว และมีป้ายอธิบายประวัติความเป็นมา 2) ผลิตภัณฑ์ของชุมชน เน้นการพัฒนางานฝีมือ ต่อยอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิม มาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้มีความเหมาะสมสวยงาม ทันสมัย เพื่อให้เป็นที่ต้องการของท้องตลาดมากขึ้นการสร้างสินค้าของชุมชนจะสามารถสร้างรายได้อาชีพให้คนในชุมชนบ้านป่าตาล 3) โปรแกรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับปัจจุบันสามารถปรับเปลี่ยนแปลงโปรแกรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

2. กลยุทธ์การประสานความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เป็นกลยุทธ์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกส่วนทั้งด้านชุมชน ภาครัฐและเอกชนร่วมกันเข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างแหล่งท่องเที่ยวชุมชน พัฒนาสถานที่ สื่อประชาสัมพันธ์และหาเงินทุนเข้ามาสนับสนุนในการจัดทำศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านป่าตาล และประสานกับบริษัทนำเที่ยวต่างๆเพื่อจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวของบ้านป่าตาลให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

3. กลยุทธ์การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การสร้างเว็บไซต์เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เห็นสถานที่ท่องเที่ยวผ่านทางออนไลน์ และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามเพจต่างๆ หรือการออกงานจัดแสดงสินค้าเพื่อเป็นการแนะนำสินค้ากับแหล่งท่องเที่ยว การทำคลิปประชาสัมพันธ์ให้กับหมู่บ้านหรือโปรแกรมการท่องเที่ยวบ้านป่าตาลไว้ให้นักท่องเที่ยว ซึ่งจะเน้นการ

ประชาสัมพันธ์ ด้านประเพณี วัฒนธรรม และ วิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องราวผ่านการท่องเที่ยว การจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์แสดงสินค้าของชุมชน

4. กลยุทธ์การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในชุมชน ซึ่งบุคลากรถือเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานจึงต้องมีการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกให้มีความสามารถมากขึ้น เพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ชุมชน ต้องมีการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆเข้ามาอบรมให้ความรู้ สร้างงาน สร้างอาชีพ และพัฒนาการสร้างสื่อประชาสัมพันธ์รูปแบบออนไลน์ หรือ การสร้างบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม โดยนำวิทยากรที่มีความรู้ให้เข้ามามีส่วนในการพัฒนาศักยภาพถ่ายทอดความรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ในฐานการเรียนรู้ต่างๆเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ต่างๆร่วมกัน

5. กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดต่อการท่องเที่ยวบ้านป่าตาล เน้นเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ การแต่งกายพื้นเมือง แหล่งท่องเที่ยวต่างๆภายในชุมชนที่สะท้อนความเป็นชาวไทยอง จัดทำเป็นเส้นทางการท่องเที่ยว ผ่านการเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของสถานที่ โดยใช้คนเล่าเรื่องของชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอด การจัดประเพณีกิจกรรมต่างๆของชุมชนอย่างต่อเนื่อง การประชาสัมพันธ์ชักชวนนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน อาทิ เช่น จัดตั้งเป็นเส้นทางตลาดชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวได้จับจ่ายใช้สอย ซึ่งจะสร้างรายได้และอาชีพ

6. กลยุทธ์การสร้างจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน การดึงจุดเด่นของชุมชน นำมาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ที่มีสถานที่ถ่ายรูปตามจุดต่างๆทั่วชุมชน โดยสถานที่ต้องมีความสวยงามแฝงไปด้วยเรื่องราวของความเป็นชุมชน การจัดกิจกรรมต่างๆเช่น ตลาดชุมชน เส้นทางท่องเที่ยว และ การแต่งกายของชาวไทยองที่สวยงามสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตดั้งเดิม ฐานการเรียนรู้ที่มีการสาธิต ขั้นตอน กรรมวิธี ให้นักท่องเที่ยวได้รับชม

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการณ์ท่องเที่ยว และ กระบวนการดำเนินงานปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านป่าตาล จากการศึกษา การท่องเที่ยวของบ้านป่าตาล เป็นการท่องเที่ยวชุมชนที่มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทยองที่ สะท้อนผ่านแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ทั้งสถานที่ ผลิตภัณฑ์ ประเพณี กิจกรรมต่างๆได้อย่างลงตัว อีกทั้งคนในชุมชนให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่วนกระบวนการดำเนินงานของ

บ้านป่าตาล คณะกรรมการฯ ได้ ใช้แนวคิด 7S McKinsey มาปรับใช้ในการบริหารงานของชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานการท่องเที่ยวของกลุ่มเกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยปรับให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท่องเที่ยวที่นำเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวไทยองมาถ่ายทอดภายใต้การท่องเที่ยวชุมชน และได้รับความร่วมมือจากชุมชน หน่วยงานต่างๆให้การสนับสนุน โดยกระบวนการเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญอย่างมาก ได้สอดคล้องกับ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2555, น. 23) กล่าวว่า การวางแผนเพื่อกำหนดกลยุทธ์การบริหารจะต้องประสานกับ 7 ตัวแปรแต่ละตัวมีความสำคัญต่อการบริหารงานของกลุ่ม จากการศึกษาพบว่า กระบวนการที่สำคัญ คือ บุคลากรในกลุ่มมีความรู้ ทักษะงานฝีมือ ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนต่างๆ ได้มีการอบรม พัฒนาทักษะ ให้ความรู้ สร้างอาชีพในชุมชน และ เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานท่องเที่ยวของชุมชน โดยสอดคล้องกับ อำนาจ วัตจินดา (2553, น. 22) กล่าวว่า การจัดการบุคคลเข้าทำงานจะต้องการคัดเลือกบุคลากรที่มีความสามารถต้องพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับ ประชา ตันเสนีย์ (2550, น. 26) บุคลากร เป็นปัจจัยสำคัญต่อองค์กรที่จะประสบความสำเร็จมีการกำหนดคุณลักษณะการคัดเลือกอย่างเหมาะสม ต่อมา ด้านทักษะ สมาชิกมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมซึ่งเป็นงานฝีมือที่เอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยอง ถ่ายทอดทักษะผ่านฐานการเรียนรู้ให้บุคคลต่างๆได้เรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของทักษะ ฝีมือดั้งเดิมผ่านสมาชิกในแต่ละกลุ่ม โดยสอดคล้อง ประชา ตันเสนีย์ (2550, น. 27) กล่าวว่า ทักษะในการทำงานของบุคคลจะทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งที่ได้รับผิดชอบได้ดี ส่วนด้านค่านิยมร่วม คือ ความสามัคคีคนในชุมชนบ้านป่าตาลที่เข้มแข็ง การทำงานเป็นทีมของกลุ่ม และความเชื่อของคนในชุมชนเรื่องการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม โดย ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ (2550) กล่าวว่า ค่านิยมร่วมเป็นความเชื่อที่มีร่วมกันใช้เป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมของคนกับการทำงานเป็นทีม ต่อมา ด้านระบบ กลุ่มจะแบ่งหน้าที่ให้แต่ละกลุ่มขับเคลื่อนการทำงานกันแต่จะมีระบบ ขั้นตอนเน้นประสานงานความร่วมมือกันภายในกลุ่ม ซึ่ง (เกริกยศ ชลายนเดชะ, 2557, น. 44) กล่าวว่า ระบบเป็นกระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันทำงานให้บรรลุความสำเร็จและลำดับขั้นการปฏิบัติงานที่ต่อเนื่องสอดคล้องประสานกันทุกระดับ ส่วนด้านรูปแบบ ทำงานเป็นทีม เน้นการประชุมหารือปัญหาต่างๆร่วมกับสมาชิก รับฟังเสียงข้างมาก และปรับแก้ไขการทำงานให้ราบรื่น จะสอดคล้องกับ (เกริกยศ ชลายนเดชะ, 2557) ที่กล่าวว่า รูปแบบ เป็นการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมขององค์กร เช่น สิ่งการ ควบคุม จูงใจ ส่วน ด้านกลยุทธ์ กลุ่มเน้นประเพณี วัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยอง สร้างกลยุทธ์เป็นของชุมชน โดยการปรับใช้ร่วมให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่ง แนวคิดกลยุทธ์ของ ธรรมนูญฯ เจริญนันทน์ และ จินตนา บุญบงการ (2552, น. 16-18) กล่าวว่า กลยุทธ์มีความสำคัญต่อองค์การ คือ 1) กำหนดทิศทางขององค์การ 2) สร้างการจัดการเชิงกลยุทธ์จากทรัพยากรเดิมให้เกิดประโยชน์ 3) สร้างความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น 4) สร้างประสิทธิภาพในการแข่งขันช่วยสร้างประสิทธิภาพและศักยภาพในการแข่งขัน

2. การศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวบ้านป่าตาล พบว่า มี 6 ด้าน ดังนี้ ปัจจัยที่ส่งผลมาก คือ **1) การมีส่วนร่วมของชุมชน**ซึ่งให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคี ความเข้มแข็งของคนชุมชน **2) ปัจจัยการบริหารจัดการ**เน้นการทำงานร่วมกันภายในชุมชน ปฏิบัติตามแนวทางของกลุ่มเพื่อให้ทุกคนมีส่วนบริหารจัดการเป็นการสร้างการรับรู้ร่วมกันเพื่อให้เข้าในกระบวนการทำงานจึงทำให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ **3) ส่วนด้านผู้นำ**ของกลุ่มบ้านป่าตาล มีความรู้ความสามารถ รับฟังความคิดเห็นผู้อื่นและ ทำงานร่วมกับผู้อื่น มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว ที่สำคัญ **4) กฎระเบียบ** สามารถใช้ได้กับสมาชิกของกลุ่มเพื่อลดความขัดแย้ง และทุกคนปฏิบัติตามกฎที่ตั้ง **5) เงินทุน** ชุมชนหาจากภาครัฐและเอกชนขอทุนสนับสนุนพัฒนาสถานที่ผลิตภัณฑ์ และ **6) การตลาด** มีสินค้าจำหน่ายทั้ง ร้านค้า ออนไลน์ หรือการออกงานจัดแสดงสินค้าเพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จักและขยายฐานการตลาด สร้างรายได้ให้กับคนชุมชน สอดคล้องกับ แนวคิดความสำเร็จของธุรกิจชุมชน โดย (เอนก เหลาโชติ, 2547, น. 56-57) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของปัจจัยแห่งความสำเร็จการประกอบธุรกิจชุมชนมี 9 ปัจจัยหลักดังนี้ การเงิน การผลิต การตลาด บริหารจัดการ ผู้นำ แรงงาน การมีส่วนร่วมของสมาชิก ข้อบังคับ ปฏิสัมพันธ์กับภายนอก สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการบริหารที่เป็นปัจจัยหลักในการนำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่มฯ สอดคล้องกับงานวิจัยของธนพล จันทรเรืองฤทธิ์ (2561) ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต้องมาจากทุกภาคส่วน ข้อดีของการพัฒนาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวพบว่า มีการหมุนเวียนของเงินในชุมชน และ มีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ส่วนปัญหาที่พบคือแนวทางการพัฒนาไม่ชัดเจนจุดประสงค์ถูกเปลี่ยนจากการพัฒนาที่ยั่งยืน กลายเป็นมุ่งเน้นผลกำไร อีกทั้งยังได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลักษมี เสือแป้น (2555) ผลการศึกษา พบว่าเงื่อนไขสู่ความสำเร็จของกลุ่มอาชีพสตรี คือการวางแผน ประชุมร่วมกัน เพื่อจัดทำเป็นแผนการทำงานของกลุ่ม โครงสร้างปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับปัจจุบัน โดยเพิ่ม

ที่ปรึกษาที่มีความชำนาญงาน การจัดระเบียบข้อบังคับของกลุ่มใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันของกลุ่ม บทบาทได้มีกระจายความรับผิดชอบให้กับสมาชิก เงินทุนขอสนับสนุนจากหน่วยงานในภาครัฐ การตลาดหาพ่อค้าคนกลางในการรับซื้อและการกระจายสินค้าไปยังพื้นที่ต่าง ๆ

3. แนวทางเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม วิถีชีวิต ในพื้นที่ป่าตาล ผลการศึกษา แนวทางเชิงกลยุทธ์ที่ได้จากการระดมความคิดของคณะกรรมการฯ พบว่าชุมชนป่าตาลเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีทุนเดิมของสถานที่ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ทั้งยังมีผลิตภัณฑ์มากมาย เพียงต้องมีการนำมาพัฒนาต่อยอด การตลาดของชุมชน การประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ การประสานความร่วมมือในทุกภาคส่วนเพื่อให้มีการบูรณาการท่องเที่ยวร่วมกัน และพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความชำนาญมากขึ้นไป เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชน (รัชฎา รัตนบุญฤทธิกร, 2546, น. 22) กล่าวว่า เครื่องมือที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องมีศักยภาพของพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีแนวทาง ดังนี้ คือคนมีส่วนร่วมคิดและสนับสนุน การใช้แรงงาน วัสดุในชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นหลักในการสร้างผลิตภัณฑ์ การบริหารงานอย่างมีระบบ รายได้กลับคืนสู่ชุมชน การดำเนินงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การสร้างแรงจูงใจ ซึ่งสอดคล้องกับ กลยุทธ์การต่อยอดการท่องเที่ยวของบ้านป่าตาล 3 ด้านดังนี้ 1) สถานที่ที่เน้นเอกลักษณ์ความเป็นชาวไทยของ 2) ผลิตภัณฑ์ที่สวยงามและทันสมัย 3) โปรแกรมการท่องเที่ยวในรูปแบบปัจจุบัน ส่วน กลยุทธ์การประสานความร่วมมือกันในทุกภาคส่วน เข้ามาสร้างความเข้มแข็งต่อชุมชนและเกิดเครือข่ายท่องเที่ยวโดยมีหน่วยงานหลักคือ ชุมชน กับเทศบาลเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อน สอดคล้องกับ แนวคิดเครือข่ายความร่วมมือ โดย (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2546, น. 33-34) กล่าวว่า กระบวนการของการร่วมมือกันเพื่อพัฒนา หรือ จัดกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบของ กลยุทธ์การประสานความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชน จะได้มีการประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนในการทำงานทั้งบุคลากร ภาครัฐและเอกชนซึ่งการทำงานร่วมกับทุกส่วนภายในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน อีกส่วนที่สำคัญคือ กลยุทธ์การส่งเสริมพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชนบ้านป่าตาลจะต้องมีการอบรมให้ความรู้ ทักษะการทำงาน ทั้งในการผลิตและการตลาด สร้างอาชีพให้คนในชุมชน สอดคล้องแนวคิดของ ฐิระ ประवालพฤกษ์ (2538, น. 2) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาบุคคลช่วยให้บุคลากรได้ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น

กลยุทธ์การท่องเที่ยวชุมชนจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าตาล และชุมชนอื่นได้ขึ้นอยู่กับที่นำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตอย่างไร

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยนี้ได้องค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นกลยุทธ์การท่องเที่ยวชุมชนบ้านป่าตาลเพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนโดยได้จากการวิเคราะห์และการสนทนาแบบกลุ่ม ได้ข้อสรุป 4 ด้าน 6 กลยุทธ์ดังนี้ 1.ด้านเชิงรุกมี 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การต่อยอดการท่องเที่ยวของชุมชน และ กลยุทธ์การประสานความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 2.ด้านเชิงแก้ไข มี 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และกลยุทธ์การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในชุมชน 3.ด้านเชิงรับ คือ กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดต่อการท่องเที่ยว 4.ด้านเชิงป้องกัน คือ กลยุทธ์การสร้างจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้กลยุทธ์ทั้งหมดจะเป็นแบบแผนที่ใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืนให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านต่างๆของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1. กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านป่าตาล

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะของชุมชนบ้านป่าตาล

1.1 ชุมชนบ้านป่าตาลควรมีการตั้งแผนงานกลยุทธ์เป็นของตนเองให้สอดคล้องกับปัจจุบันเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน

1.2 การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นสถานการณ์ปัจจุบันในรูปแบบใหม่ ที่ปรับเปลี่ยนกิจกรรมได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

1.3 ควรมีการพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ๆ ทางด้านออนไลน์เพื่อให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้นเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านป่าตาลเป็นที่ได้รับความนิยม

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาด้านผลกระทบของโรคระบาดโควิด 19 ที่ส่งต่อการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาเป็นแนวทางการรับมือกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านลบเพื่อให้มีแนวทางป้องกันไว้ล่วงหน้า

2.2 ควรมีการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่อยากให้มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบใหม่

2.3 ควรมีการศึกษผลกระทบในด้านต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านป่าตาลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). คู่มือชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. สืบค้นจาก <https://korat.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/22/2018/05>

เกริกยศ ชลาชนเดชะ. (2557). *การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ฐิระ ประवालพฤกษ์. (2538). *การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). *ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ณัฐพันธ์ เขจรนันท์, และ จินตนา บุญบังการ. (2552). *การจัดการเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ. (2550). ภาวะผู้นำและนวัตกรรมทางการศึกษา: บทบาทของครู กับ Active Learning. สืบค้นจาก <https://www.ite.org>

ธนพล จันทรเรืองฤทธิ์. (2561). *แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชน ริมน้ำจันทบูร อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพฯ.

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2546). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม*. ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน.

ประชา ตันเสนีย์. (2550). *รูปแบบของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในอาชีพของผู้บริหารระดับสูง ของบริษัท (มหาชน) ในกลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสื่อสาร ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

รัชฎา รัตนตะบุญฤทธิ์กร. (2546). *การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ลักขมิ เสือแป้น. (2555). *ความสำเร็จของการพัฒนากลุ่มอาชีพและความเชื่อมโยงกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพสตรีแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยน้ำว้า บ้านเขาสะพายแร่ ตำบลสนามแย้ อำเภอนาทม จังหวัดน่าน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย สำนักนโยบายและแผน. (2560). *แผนยุทธศาสตร์ กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2560 – 2564*. สืบค้นจาก <https://anyflip.com/fgcxq/wxtc>

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2555). McKinsey 7-S Framework แนวคิดปัจจัย 7 ประการในการประเมินองค์กร. สืบค้นจาก

https://www.etda.or.th/etda_website/mains/display/459

สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20230307173518.pdf

อำนาจ วัดจินดา. (2553). การประเมิน McKinsey 7-S Framework แนวคิดปัจจัย 7 ประการในการประเมินองค์กร. สืบค้นจาก

https://www.hrcenter.co.th/file/columns/hr_f_20170512_102402.pdf

เอนก เหลาโชติ. (2547). *การบริหารจัดการธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษา กลุ่มหัตถกรรมตุ๊กตาราชบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร.

Peters, T. J. & Waterman, R. H., Jr. (1980). *In Search of Excellence* (2nd ed.).

London: Profile Book.

การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินแนวโน้มการแข่งขัน ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภาคอีสาน *

The Trend Potential Analysis in Isan Region Competitiveness of Tourism Industry

ธัญญา พากเพียร, สุดาพรรณ อากกล้า, และ สุภาวิตา อินทรพานิชย์

Thanya Pakpian, Sudapun Ajkla, and Supawita Intarapanich

คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร

Industry and Technology, Rajamangala University of

Technology Isan Sakonnakhon Campus

Corresponding Author, E-mail: supawita.in@rmuti.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลกระทบ 1) การมุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นการเรียนรู้และการมุ่งเน้นการตลาด มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน 2) การมุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นการเรียนรู้ การมุ่งเน้นการตลาด ความได้เปรียบทางการแข่งขัน มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ และ 3) วิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินแนวโน้มในการแข่งขัน จากการมีระบบการขนส่งสาธารณะรถไฟฟ้าความเร็วสูงในเมืองหลัก กลุ่มตัวอย่างข้อมูลเชิงปริมาณ คือผู้ประกอบการ ด้านสถานบันเทิง ธุรกิจรถเช่า ร้านอาหารและเครื่องดื่ม โรงแรมและที่พักใน 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา ขอนแก่น อุตรดิตถ์และหนองคาย จำนวน 1,424 คน ด้วยการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน เครื่องมือเก็บข้อมูลคือแบบสอบถาม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ เลือกตัวอย่างอย่างง่าย โดยแต่ละจังหวัดแต่ละธุรกิจสัมภาษณ์กลุ่มละ 10 คน รวมเป็นจำนวน 160 คน สถิติที่ใช้คือการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

* ได้รับบทความ: 3 พฤศจิกายน 2565; แก้ไขบทความ: 17 มกราคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 19 มกราคม 2566

ผลการวิจัย พบว่า 1) ความสามารถของผู้ประกอบการ (ความแข็งแกร่งในการแข่งขัน ความเป็นอิสระ และการมุ่งเน้นการแข่งขันเชิงรุก) มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน 2) ความสามารถในการเรียนรู้ (การมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ และความสามารถในการเรียนรู้ ปรับตัว) มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน 3) ความสามารถทางการตลาด (ความสามารถ ด้านลูกค้า และความสามารถด้านคู่แข่ง) มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน 4) ความสามารถ ของผู้ประกอบการ (การยอมรับความเสี่ยง และความเป็นอิสระ) มีผลต่อประสิทธิภาพด้าน โลจิสติกส์ 5) ความสามารถในการเรียนรู้ (การมุ่งเน้นการดูดซับความรู้ และการมุ่งเน้นนวัตกรรม การเรียนรู้) มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ 6) ความสามารถทางการตลาด (ความสามารถ ด้านลูกค้า และความสามารถในการประสานงานภายใน) มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ 7) ความได้เปรียบทางการแข่งขัน (การตอบสนองอย่างรวดเร็ว การสร้างความแตกต่าง และการ เป็นผู้นำด้านต้นทุน) มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ 8) ปัจจัยส่งผลกระทบต่อแนวโน้มประกอบด้วยการมุ่งเน้นการดูดซับความรู้ การมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ ความสามารถด้านลูกค้า ความสามารถในการประสานงานภายใน การตอบสนองอย่างรวดเร็ว การสร้างความแตกต่าง การเป็นผู้นำด้านต้นทุน

คำสำคัญ: การมุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการ; การมุ่งเน้นการเรียนรู้; การมุ่งเน้นการตลาด; ประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์; ความได้เปรียบทางการแข่งขัน

Abstract

This research aims to study about in effect of 1) Entrepreneurial orientation, Learning orientation and marketing orientation to competitive advantage 2) entrepreneurial orientation, learning orientation, marketing orientation and competitive advantage to logistics efficiency and 3) analysis of the potential for assess the competitive trend. The sample quantitative data is entrepreneurs in area of entertainment, car rental business, food and beverage outlets, hotels and accommodation high speed rail Nakhon Ratchasima Khon Kaen Udon Thani and Nong Khai provinces chosen by multi-stage cluster sampling from various districts

of the 4 provinces. The tool of this quantitative research is a questionnaire. The key informants quantitative data was entrepreneurs in the 4 area selected by sample random sampling from various districts of the 4 provinces. The data in this study was analyzed by multiple regression analysis.

The results were concluded as follows; 1) Entrepreneurial orientation (aggressiveness, autonomy and proactiveness) influence to competitive advantage 2) Learning orientation (innovative learning capability and adaptive learning capability) influence to competitive advantage 3) Marketing orientation (customer capability and competitor capability) influence to competitive advantage 4) Entrepreneurial orientation (risk acceptance and autonomy) influence to competitive advantage 5) Learning orientation (absorptive learning capability and innovative learning capability) influence to logistics efficiency 6) Marketing orientation (customer capability and interfunctional coordination capability) influence to logistics efficiency 7) competitive advantage (quick response and cost leadership) influence to logistics efficiency and 8) Factors that affect to trends consist: absorptive learning capability, innovative learning capability, customer capability, interfunctional coordination capability, differentiation, quick response, and cost leadership.

Keywords: entrepreneurial orientation; marketing orientation; learning orientation; logistics efficiency; competitive advantage

1. บทนำ

ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2564) ให้ความสำคัญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีนัยสำคัญต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเงื่อนไขการพัฒนาประเทศในอนาคต จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของบุคลากรและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตการท่องเที่ยวถือเป็น

แหล่งรายได้หลักของประเทศ ซึ่งจากสถิติยอดรวมปี 2563 การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ถึง 792,534.21 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563)

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับธุรกิจหลากหลายประเภท เช่น ธุรกิจสถานที่พักผ่อน ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ธุรกิจร้านอาหารและ เครื่องดื่ม ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และธุรกิจด้านการคมนาคมและการขนส่ง โดยเฉพาะ อย่างยิ่งปัจจุบัน คมนาคมขนส่งระบบราง มีรถไฟความเร็วสูง ทั้งนี้สำหรับการพัฒนาโครงข่าย

ในระยะแรกจะทำให้การเดินทางและขนส่งระหว่างจังหวัดในเขต โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) กับกรุงเทพฯ และภูมิภาคอื่นๆ สะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น ลดระยะเวลาและต้นทุนในการเดินทางเมื่อเทียบกับการเดินทางรูปแบบอื่น เมื่อมี เส้นทางขนส่งที่ดีย่อมดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศจึงเกิดการค้ำระหว่างประเทศ การจ้างงาน โรงงานอุตสาหกรรมเกิดเมืองใหม่ ภาคบริการท่องเที่ยว และนำมาสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจใน ท้ายที่สุด หลังจากนั้น การพัฒนาเครือข่ายดังกล่าว จะนำไปสู่เขตจังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น อุตรดิตถ์ และหนองคาย รวมทั้งกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงในระยะที่สอง ซึ่งเป็นการสนับสนุนและเชื่อมโยง พื้นที่ EEC อันเป็นการเปิดโอกาสด้านการพัฒนาเมือง การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว นำไปสู่ การกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ลดการย้ายถิ่นฐานสร้างงานในพื้นที่ และทำให้คนทำงานอยู่กับ ครอบครัวในสังคมผู้สูงอายุในอีก 5 ปีข้างหน้า

เส้นทางรถไฟดังกล่าวจะเป็นเส้นทางเชิงยุทธศาสตร์ที่จะเพิ่มศักยภาพและโอกาสทาง เศรษฐกิจของประเทศไทย และมีความสำคัญในด้านภูมิรัฐศาสตร์โลก (Geopolitics) ที่จะมีผลต่อ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นคู่ทางการค้า การลงทุน การท่องเที่ยวให้แก่ธุรกิจของไทย ผู้ประกอบการขนส่งเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานไปสู่การเปิดตลาดใหม่ๆ โดยเส้นทางระบบรางมีการ ศึกษาวิจัยโครงการรถไฟความเร็วสูงไทย - จีน: โอกาสของการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า รถไฟความเร็วสูงจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจภายในภูมิภาค ส่งเสริมการท่องเที่ยว และ ยกระดับ คุณภาพสังคม อันเป็นโอกาสครั้งสำคัญในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (หงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง และ จินตวัฒน์ ศิริรัตน์, 2563) จากข้อมูลดังกล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยสนใจในประเด็นการ ส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพความสามารถของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งการศึกษา ดังกล่าว จะทำให้ทราบถึงปัจจัยแนวโน้มการแข่งขัน เพื่อสามารถพัฒนาภาคการท่องเที่ยวให้ก้าว ต่อไปข้างหน้าได้อย่างมีคุณภาพและนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของทุกคนและเป็นการ

พัฒนาการท่องเที่ยวจากเมืองสู่การสร้างงานให้กับท้องถิ่นได้ในท้ายที่สุด รวมถึงยังสามารถนำข้อมูลที่ได้ วิเคราะห์เป็นแนวทางในการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. การมุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นการเรียนรู้และการมุ่งเน้นการตลาด มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน
2. การมุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นการเรียนรู้ การมุ่งเน้นการตลาด ความได้เปรียบทางการแข่งขัน มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์
3. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินแนวโน้มการแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากการมีระบบการขนส่ง สาธารณะรถไฟฟ้าความเร็วสูงในเมืองสถานีหลัก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้แบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1-2 ส่วนที่สองเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารอุตสาหกรรมบริการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) ธุรกิจสถานบันเทิง 2) ธุรกิจรถเช่า 3) ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม 4) ธุรกิจโรงแรมและที่พัก ในพื้นที่ 4 จังหวัด ที่เป็นสถานีหลักรถไฟฟ้าความเร็วสูงสายอีสาน ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น อุดรธานี และหนองคาย รวมทั้งสิ้น 27,546 แห่ง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา 1,424 ตัวอย่าง (โดยเลือกผู้บริหารของธุรกิจเป็นตัวแทนของแต่ละธุรกิจ) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (กรณีทราบขนาดประชากร) จากสูตรของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% สูตรในการคำนวณตัวอย่างใช้วิธีสุ่มตัวอย่างด้วยการเลือกตัวอย่างหลายชั้น (Multi-stage Sampling) จากทุกอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้ง 4 ประเภท โดยขั้นแรกการเลือกตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มตามพื้นที่จังหวัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ขั้นที่สองภายในแต่ละจังหวัด การเลือกตัวอย่างสุ่มแบบแบ่งเป็นชั้น (Stratified Random Sampling) ตามประเภท

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ชั้นที่สาม พิจารณาแต่ละประเภทอุตสาหกรรม เรียกว่าชั้นภูมิ (Stratum) และชั้นที่สัภายในแต่ละชั้นภูมิกำหนดขนาดตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) แล้วทำการเลือกตัวอย่างสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้ได้ตัวอย่างตามที่กำหนด

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวคิดของ Marshall, Cardon, Poddar, & Fontenot (2013) เสนอให้ใช้ขนาดตัวอย่างแบบกรณีศึกษาอย่างน้อย 6 แหล่งข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลอิ่มตัว การเลือกตัวอย่างสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมบริการการท่องเที่ยว 4 ประเภท ในแต่ละจังหวัดกลุ่มละ 10 คน รวมเป็นจำนวน 160 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ส่วนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก

3. วิธีการศึกษา

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

3.1.1. ศึกษาและค้นคว้าทบทวนวรรณกรรมเพื่อหาตัวแปรในการสร้างแบบสอบถาม สร้างกรอบแนวคิดและกำหนดขอบเขตการวิจัย

3.1.2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ด้วยวิธีหาค่า IOC

3.1.3 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ (จากข้อ 2.) และ Pretest จำนวน 30 ชุดกับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเทียบเคียงกับตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

3.1.4 ตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม วิเคราะห์ความถูกต้องเชิงโครงสร้าง ใช้ค่า VIF ต้องเกินกว่า 0.4 และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นเพื่อหาค่าความสอดคล้องภายในด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาควรมีค่ามากกว่า 0.6 (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2010) ผลตรวจสอบเป็นไปตามเกณฑ์

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

3.2.1 กำหนดวัตถุประสงค์ วิเคราะห์ปัญหา สร้างแบบสัมภาษณ์ตามทฤษฎีและกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงตามเนื้อหา และปรับปรุงตามคำแนะนำ

3.2.2 จากข้อ 1 ทดลองใช้กับผู้ประกอบการธุรกิจทั้ง 4 ประเภทๆ ละ 3 คน ที่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลักรวม 12 คน เมื่อเรียบร้อยแล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลจริง มีการบันทึกเสียงและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล

3.2.3 วิเคราะห์แนวโน้มใช้สองหลักเกณฑ์ร่วมกันคือ การอิมตัวของข้อมูล และความพอเพียงของข้อมูล ด้วยวิธี 1) การลดทอนข้อมูลด้วยการจัดระเบียบข้อมูล 2) การนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา 3) การสร้างข้อสรุป ยืนยันผลสรุป หรือข้อค้นพบจากการศึกษา

4. สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

ค่าสถิติพื้นฐานและข้อตกลงเบื้องต้นได้แก่ ค่าเฉลี่ย S.D. สถิติ Durbin-watson ค่าสัมประสิทธิ์คอนบราคแอลฟา ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม ใช้วิธีแบบ Stepwise คัดเลือกตัวแปรพยากรณ์ ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาการเกิด Multicollinearity รวมทั้งค่า VIF น้อยกว่า 10 (กัลยา วานิชย์บัญชา และ จิตา วานิชย์บัญชา, 2564) และได้โมเดลประหยัดที่สุด

4. สรุปผลการวิจัย

จุดประสงค์ข้อ 1 และ 2 ด้วยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยแยกพิจารณาผลการวิจัยแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ความสามารถของผู้ประกอบการ (EA) ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน (CA)

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ EA มี 4 มิติ คือ การยอมรับความเสี่ยง (Risk) การมุ่งการแข่งขันเชิงรุก (Proac) ความแข็งแกร่งในการแข่งขัน (Aggre) และความเป็นอิสระ (Freed) มีความสัมพันธ์กันเชิงบวก CA ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 นำตัวแปรดังกล่าวไปวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ความแข็งแกร่งในการแข่งขัน ความเป็นอิสระ และการมุ่งการแข่งขันเชิงรุก เรียงลำดับจากมากไปน้อยที่มีผลต่อ (สามารถพยากรณ์) ความได้เปรียบทางการแข่งขัน ร้อยละ 28.6 ($R^2=0.286$, $\text{sig}<0.05$) โดยที่เหลือเกิดจากปัจจัยอื่นๆ ได้สมการพยากรณ์ $CA=2.411+0.443\text{Aggre}+0.098\text{Freed}-0.068\text{Proac} \dots\dots\dots (1)$

2. ความสามารถในการเรียนรู้ (LA) มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน (CA)

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ LA มี 3 มิติคือการมุ่งเน้นการดูดซับความรู้ (Learn) การมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ (Innov) ความสามารถในการเรียนรู้ปรับตัว (Adapt)] มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกกับ CA ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 จากผลการวิเคราะห์

การถดถอย พบว่า การมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ และความสามารถในการเรียนรู้ปรับตัว
เรียงลำดับจากมากไปน้อย ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน ร้อยละ 36.4 ($R^2=0.364$,
 $\text{sig}<0.05$) โดยที่เหลือเกิดจากปัจจัยอื่นๆ ได้สมการพยากรณ์ดังนี้ $CA=1.809+0.770 \text{ Innov} -$
 $0.140 \text{ Adapt} \dots\dots\dots (2)$

3. ความสามารถทางการตลาด (MA) ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน (CA)

ตารางที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นความสามารถทางการตลาดและความได้เปรียบทางการแข่งขัน

ข้อมูล	CA	Custo	Compe	Inter	VIF
Mean	4.39	4.10	4.08	4.11	
S.D.	0.52	0.34	0.45	0.47	
CA	1.00				
Custo	0.360	1.00			2.279
Compe	0.614	0.739	1.00		5.565
Inter	0.612	0.564	0.849	1.00	3.700
Durbin-watson (Custo, Compe) = 1.399					

ตัวเอียง: ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปร ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

แถบทึบ: ข้อมูลเกิด Multicollinearity

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถด้านลูกค้า ความสามารถด้านคู่แข่ง และ
ความสามารถในการประสานงานภายใน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความได้เปรียบทางการ
แข่งขัน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 แต่ความสามารถด้านคู่แข่งกับความสามารถในการประสานงาน
ภายในมีความสัมพันธ์เกิน 0.8 จึงเกิด Multicollinearity ถือได้ว่าเกิดมีความสัมพันธ์กันสูงมาก
เสมือนใช้แทนกันได้ ดังนั้น ผู้วิจัยเลือกความสามารถด้านคู่แข่งไว้เนื่องจากมีค่าความสัมพันธ์กับ
ความได้เปรียบทางการแข่งขันสูงกว่า (เนื่องจาก Compe มีค่า Partial Correlation สูงกว่า
Inter และมีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ดีกว่า) จึงตัดความสามารถในการ
ประสานงานภายในออกจากการวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นนำตัวแปรดังกล่าวไปวิเคราะห์เพื่อดู
ภาพรวมของการวิเคราะห์การถดถอย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 Coefficients ความสามารถทางการตลาดกับความได้เปรียบทางการแข่งขัน

Model	Unstandardized Coefficients		t	Sig.	Partial Correlations
	B	Std. Error			
Constant	2.105	0.127	16.554	0.000	
Compe	0.871	0.035	25.068	0.000	0.554
Custo	-0.311	0.046	-6.777	0.000	-0.177
$R^2 = 0.396$, Std. Error of the Estimate=0.401, Sig. F Change=0.000					

จากตารางที่ 2 ความสามารถทางการตลาด เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ความสามารถด้านคู่แข่งและความสามารถด้านลูกค้า ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน ร้อยละ 39.6 ($R^2=0.396$, $\text{sig}<0.05$) โดยที่เหลือเกิดจากปัจจัยอื่นๆ ได้สมการพยากรณ์ดังนี้ $CA=2.105+0.871\text{Compe}-0.311\text{Custo}$ (3)

4. ความสามารถของผู้ประกอบการ(EA) ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ (LO)

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ EA มี 3 มิติคือ การยอมรับความเสี่ยง ความแข็งแกร่งในการแข่งขัน และความเป็นอิสระ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ LA ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 จากผลวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ความสามารถของผู้ประกอบการ เรียงลำดับจากมากไปน้อยคือ ความเป็นอิสระและการยอมรับความเสี่ยงตามลำดับที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ ร้อยละ 28.6 ($R^2=0.052$, $\text{sig}<0.05$) โดยที่เหลือเกิดจากปัจจัยอื่นๆ ได้สมการพยากรณ์ดังนี้ $LO=3.127+0.158\text{Freed}+0.064\text{Risk}$ (4)

5. ความสามารถในการเรียนรู้ (LA) ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ (LO)

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ LA มี 3 มิติ คือการมุ่งเน้นการดูดซับความรู้ การมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ปรับตัว มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ LA กับ LO ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เมื่อนำตัวแปรดังกล่าวไปการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ความสามารถในการเรียนรู้ เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ และการมุ่งเน้นการดูดซับความรู้ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ร้อยละ 58.1 ($R^2=0.581$, $\text{sig}<0.05$) โดยที่เหลือเกิดจากปัจจัยอื่นๆ ได้สมการพยากรณ์ดังนี้ $LO=0.640+0.767\text{Innov}+0.076\text{Learn}$ (5)

6. ความสามารถทางการตลาด (MA) ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ (LO)

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ MA มี 3 มิติ ความสามารถด้านลูกค้า ความสามารถด้านคู่แข่ง ความสามารถในการประสานงานภายในมีความสัมพันธ์เชิงบวก กับ LO ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 แต่ความสามารถด้านคู่แข่งกับความสามารถในการประสานงานภายใน เกิด Multicollinearity ถือได้ว่าเกิดมีความสัมพันธ์กันสูงมากเหมือนใช้แทนกันได้ ดังนั้น ผู้วิจัยใช้หลักการเดียวกับหัวข้อ 4.3 จึงเลือกความสามารถในการประสานงานภายในไว้ ผลวิเคราะห์การถดถอย พบว่าเรียงจากมากไปน้อย ความสามารถในการประสานงานภายใน และความสามารถด้านลูกค้า ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้าน โลจิสติกส์ ร้อยละ 66.7 ($R^2=0.667$, $\text{sig}<0.05$) โดยที่ เหลือเกิดจากปัจจัยอื่นๆ ได้สมการพยากรณ์ $LO=0.502+0.759\text{Inter}+0.1100\text{Custo}$ (6)

7. ความได้เปรียบทางการแข่งขัน (CA) ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ (LO)

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ CA มี 3 มิติคือการสร้างความแตกต่าง (Adcom) การเป็นผู้นำด้านต้นทุน (Leadc) และการตอบสนองอย่างรวดเร็ว (Respf) ความสัมพันธ์กันเชิงบวกกับ LO ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ผลวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ความได้เปรียบในการแข่งขัน เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การตอบสนองอย่างรวดเร็ว การสร้างความแตกต่าง และการเป็นผู้นำด้านต้นทุน ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ ร้อยละ 60.7 ($R^2=0.607$, $\text{sig}<0.05$) โดยที่ เหลือเกิดจากปัจจัยอื่นๆ ได้สมการพยากรณ์ ดังนี้ $LO=0.618+0.820\text{Respf}+0.028\text{Adcom}-0.046\text{Leadc}$ (7)

8. ผลการวิเคราะห์แนวโน้มการแข่งขันในธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากการมีระบบการขนส่งสาธารณะรถไฟฟ้าความเร็วสูงในเมืองสถานีหลัก

ประเด็นที่ 1 พบว่าผู้ประกอบการมีความสามารถของผู้ประกอบการ ในมิติการยอมรับความเสี่ยงโดยผู้ประกอบการมีความกล้าในการลงทุน และกล้าเผชิญปัญหาในระดับสูง มิติที่สอง มีการแข่งขันเชิงรุกโดยใช้การบริหารจัดการธุรกิจด้วยการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ มิติที่สาม มีความแข็งแกร่งในการแข่งขันโดยใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างจากคู่แข่งเพื่อความโดดเด่น โดนใจลูกค้าเป็นที่น่าสนใจ และมิติที่สี่ มีความเป็นอิสระโดยให้พนักงานในองค์กรช่วยกัน สร้างสรรค์ส่งเสริมสนับสนุนอย่างอิสระพัฒนาองค์กรให้ได้มากที่สุด

ประเด็นที่ 2 พบว่าผู้ประกอบการมีความสามารถในการเรียนรู้ มิติแรกมีการมุ่งเน้น นวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมอบรมเพิ่มเติมให้กับพนักงานอยู่ตลอดเวลาให้รู้เท่าทันโลก

เทคโนโลยีเพื่อมาปรับใช้ในธุรกิจและมิติที่สอง มีความสามารถในการเรียนรู้ปรับตัว ธุรกิจมีการอบรมสม่ำเสมอเพื่อการพัฒนาการบริการให้ตรงตามความต้องการของลูกค้ามากที่สุด

ประเด็นที่ 3 พบว่าผู้ประกอบการมีความสามารถทางการตลาด มิติแรกมีความสามารถด้านลูกค้า โดยการให้ความสำคัญและใส่ใจกับลูกค้า มิติที่สองมีความสามารถด้านคู่แข่ง โดยมีการวิเคราะห์ประเมินศักยภาพทั้งของตนเองและคู่แข่ง และมิติที่สาม มีความสามารถในการประสานงานภายใน โดยมีการจัดประชุมทุกสัปดาห์เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น

ประเด็นที่ 4 ผู้ประกอบการมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน มิติแรกมีการสร้างความแตกต่างโดยส่งเสริมการตลาดด้วยการให้ลูกค้าจดจำสร้างภาพลักษณ์เป็นที่รู้จักและยอมรับ มิติที่สองมีการลดต้นทุน โดยผู้บริหารนำประสบการณ์มาปรับใช้ มิติที่สาม มีการตอบสนองอย่างรวดเร็ว โดยสร้างความพึงพอใจ ปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นที่ 5 ผู้ประกอบการมีประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ คือมิติแรกมีการบริการที่ถูกต้องและตรงตามความต้องการของลูกค้า มีการวางแผนการทำงานที่เป็นขั้นตอน มิติที่สองมีการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากลูกค้า

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า มี 3 มิติ คือ ความแข็งแกร่งในการแข่งขัน ความเป็นอิสระ และการมุ่งการแข่งขันเชิงรุก (เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย) ที่ส่งผลให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันเชิงบวก (ทิศทางเดียวกัน) แสดงให้เห็นว่าธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีความแข็งแกร่งในการแข่งขันมากจะทำให้ได้เปรียบในการแข่งขันสูง สอดคล้องกับ วสุธิดา นักเกษม และ ประสพชัย พสุนนท์ (2561) ที่พบว่า

ความเป็นตัวของตัวเองหรือความมีอิสระในการดำเนินงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความได้เปรียบในการแข่งขันในผู้ประกอบการธุรกิจบริการ เพ็ญสุข เกตุมณี, วรลักษณ์ ลลิตศศิวิมล, สิริลักษณ์ ทองพูน และ กอแก้ว จันทร์กิงทอง (2561) เสนอแนะว่า แนวทางในการพัฒนาเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจคือการยืนหยัดด้วยตนเองหรือการมาพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้ ส่วนการแข่งขันเชิงรุกธุรกิจต่างๆ ได้นำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงลูกค้าได้มากขึ้น รวมทั้งขยายฐานลูกค้าให้สามารถแข่งขันกับธุรกิจใหม่ๆ ที่พัฒนาก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

2. จากการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า มี 2 มิติ คือ การมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้และความสามารถในการเรียนในการปรับตัว ที่มีผลให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันในเชิงบวก สอดคล้องกับ เกวลี แก่นจันดา (2565) ที่พบว่า ความสามารถทางนวัตกรรม การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ การนำผลิตภัณฑ์เดิมปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น การลดขั้นตอนการผลิต การเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน สอดคล้องกับ นิติยา สุภาภรณ์ (2564) ที่พบว่า ความสามารถทางการแข่งขันสำหรับการเป็นผู้ประกอบการต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่ผู้บริหารต้องหาวิธีในการบริหารจัดการความรู้ให้เกิดมูลค่าได้แก่ ความสามารถด้านนวัตกรรม และความสามารถในการค้นหาดูดซับความรู้เรียนรู้เพื่อที่จะปรับตัว จึงจะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้ และยังสอดคล้องกับ เสาวณี จันทะพงษ์ และ เจริญชัย เอกมาไพศาล (2564) ที่ได้นำเสนอบทความเรื่อง “ผลกระทบและการปรับตัว (Resilience) ของผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมและร้านอาหารช่วงโควิด-19: วิเคราะห์จากหลักคิด Outside-In เกิดเป็นปรากฏการณ์ “หงส์ดำ” ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันและคาดเดาไม่ได้ ทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับตัวทำให้บางธุรกิจต้องใช้กลยุทธ์การลดต้นทุน โดยการลดจำนวนพนักงาน หรือลดจำนวนชั่วโมงทำงานลง จึงจะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้

3. จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า ความสามารถในการประสานงานภายในกับความสามารถด้านคู่แข่งเกิด Multicollinearity จึงตัดตัวแปรออกแล้วใช้เพียงความสามารถด้านคู่แข่งเสมือนใช้แทน วิเคราะห์การถดถอยแล้วค่า R^2 ไม่ต่างจากเดิมนัก พบว่า ความสามารถด้านคู่แข่ง และความสามารถด้านลูกค้า เรียงตามลำดับที่ส่งผลให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในภาคอีสานที่มีความสามารถทั้ง 2 ด้านดังกล่าวสูงจะสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้มาก สอดคล้องกับ วรดิศ ธนภัทร และ วิจิต อุ๋อัน (2562) ที่อธิบายว่า การมุ่งเน้นคู่แข่ง โดยการติดตามความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานของคู่แข่ง ส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งหากวิเคราะห์ตามสถานการณ์ปัจจุบันทำให้ธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวต้องปรับเปลี่ยนเวลาและรูปแบบการให้บริการให้สอดคล้องกับประกาศของหน่วยงานภาครัฐอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องติดตามคู่แข่งอยู่เสมอ สอดคล้องกับ ฤชงค์ สิริพิพัฒน์กุล (2564) ที่นำเสนอกลยุทธ์ทางการตลาดในช่วงวิกฤติโควิด-19 การกำหนดราคาเพื่อกระแสเงินสด เพื่อกระตุ้นการตัดสินใจให้เร็วขึ้น และสร้างความเชื่อมั่นกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียและสร้างภาพลักษณ์ขององค์กร

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงต้องใช้ความสามารถด้านลูกค้าและความสามารถด้านคู่แข่งจึงจะสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้สูงขึ้นได้

4. จากการวิเคราะห์การถดถอยพบว่า มี 2 มิติ คือ การยอมรับความเสี่ยง และความเป็นอิสระ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์เชิงบวก ซึ่งสอดคล้องกับ สิริศักดิ์ พลสิมมา และ เกศรา สุกเพชร (2563) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ของความกล้าเผชิญความเสี่ยงส่งผลในทางบวกต่อประสิทธิผลการดำเนินงาน และด้านการเงินด้วยเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการที่มีความแข็งแกร่งหรือมีความกล้าได้กล้าเสียในการแข่งขัน จะมีผลการดำเนินงานด้านโลจิสติกส์เพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับ ศตพร วัฒนวัตถุ และ แหลมทอง เหล่าคงถาวร (2564) ที่พบว่า โครงสร้างปัจจัยที่ส่งผลต่อความก้าวร้าวในการแข่งขันคือ ด้านการแข่งขัน ด้านการจัดการกลยุทธ์และวิสัยทัศน์ และด้านการจัดการวัตถุดิบและการใช้เครื่องจักร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการดำเนินธุรกิจได้นอกจากต้องใช้ความสามารถด้านการแข่งขันแล้วยังต้องมีการจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการเกี่ยวกับวัตถุดิบและทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ให้สูงขึ้นได้

5. จากการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า มี 2 มิติ คือ การมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ และการมุ่งเน้นการดูดซับความรู้ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์เชิงบวก แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาคอีสานที่มีการมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้สูงก็จะเกิดประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์สูง สอดคล้องกับ สิริศักดิ์ พลสิมมา และ เกศรา สุกเพชร (2563) ที่พบว่า องค์กรที่มีความสามารถในการเรียนรู้และสามารถสร้างนวัตกรรมที่เป็นของตนเองได้ส่งผลต่อประสิทธิภาพทางการเงินและภาพรวม จะเพิ่มประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างผลกำไรหรือการลดต้นทุน การลดเวลาการให้บริการหรือการทำงานลง และสร้างความน่าเชื่อถือในการบริการให้สูงขึ้นได้ และสอดคล้องกับ วลัยจรรยา วิระกุล (2564) ที่พบว่า การดูดซับความรู้และเทคโนโลยีส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันเนื่องจากเกษตรกรที่มีการจัดการเรียนรู้ดี ทำงานได้เป็นอย่างดี สามารถนำความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่กลับมาใช้ใหม่ ใช้งานได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับ พิมภาญดา จันดาหัตถ, พลอยพรรณ สอนสุวิทย์ และ สุจินดา เจียมศรีพงษ์ (2563) ได้กล่าวว่า ความสามารถในการดูดซับความรู้มีความสัมพันธ์ทางตรงเชิงบวกต่อความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนั้น การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการยังมีความสัมพันธ์ทางอ้อมเชิงบวกต่อความสามารถในการแข่งขันผ่าน

ความสามารถในการดูดซับความรู้ อันเป็นกลไกสำคัญต่อการยกระดับผลการดำเนินงานของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง

6. ผู้ประกอบการที่มีความสามารถด้านการประสานงานภายในองค์กรได้ดี และความสามารถด้านลูกค้าจะเพิ่มประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ได้ สอดคล้องกับ วรดิศ ธนภัทร และ วิจิต อุ๋อัน (2562) พบว่าการมุ่งเน้นการตลาดที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพทางด้านการเงิน โดยการมุ่งเน้นการประสานงานภายในระดับค่อนข้างสูง สอดคล้องกับ นันทิพร พงษ์ศิริยะกุล, นิติพงษ์ ส่งศรีโรจน์ และ สุวรรณ หวังเจริญเดช (2563) พบว่า ความสามารถในการเรียนรู้ คู่แข่งขันส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรทำให้สรุปได้ว่าผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีความสามารถในการเรียนรู้คู่แข่งขันได้ดี และสามารถประสานงานภายในองค์กรมีการสื่อสารที่เกิดประสิทธิภาพย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ทั้งการลดต้นทุน การเพิ่มรายได้ เพิ่มความรวดเร็วในการให้บริการ และสร้างความน่าเชื่อถือในงานบริการได้เป็นอย่างดี ส่วนความสามารถด้านลูกค้ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการที่มีการมุ่งเน้นตอบสนองความต้องการของลูกค้ามากจะส่งผลให้ประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์สูงขึ้น สอดคล้องกับ สุภาวดี ธงภักดิ์ และ สันติธร ภูริภักดี (2564) ที่พบว่า ความต้องการในการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้ยากที่ธุรกิจร้านอาหารจะปรับตัวในการตั้งรับ แนวทางในการตอบสนองลูกค้ามีหลายระดับ ได้แก่ การให้บริการหน้าร้าน ก็ต้องสร้างมาตรการที่ให้ลูกค้าเชื่อมั่นในความปลอดภัยในการเข้าใช้บริการ

7. จากการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า การตอบสนองอย่างรวดเร็ว การสร้างความแตกต่างและการเป็นผู้นำด้านต้นทุน ตามลำดับ มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์เชิงบวก แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันผ่านกลยุทธ์การสร้างควมหลากหลายหรือความแตกต่างของผลิตภัณฑ์หรือการบริการ และกลยุทธ์การตอบสนองลูกค้าอย่างรวดเร็วได้ดี จะส่งผลให้เพิ่มประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ กิริติพงษ์ ปัญญาเรือง (2559) ที่พบว่า กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์และการตอบสนองรวดเร็วส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน หรือกล่าวได้ว่าผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่พัฒนากระบวนการให้บริการ หรือเพิ่มช่องทางการให้บริการที่หลากหลายสามารถเพิ่มรายได้หรือยอดขายได้เพิ่มขึ้น และการเป็นผู้นำด้านต้นทุนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ สอดคล้องกับ ไตรรงค์ สวัสดิกุล และ นภาพรณ พลนิกรกิจ (2562) ได้นำเสนอการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ไว้เป็นแนวทางในการเพิ่มผลการดำเนินงานของกิจการ โดยต้อง

บริหารต้นทุนตลอดทั้งห่วงโซ่คุณค่า การบริหารต้นทุนเป้าหมาย และการบัญชีแบบสิ้น จึงจะสามารถเพิ่มผลการดำเนินงานได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวกร อโนริย์ (2564) ได้อธิบายว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญปัจจัยความได้เปรียบในการแข่งขัน ด้านการเป็นผู้นำด้านต้นทุน และเชื่อมั่นว่าประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจที่ยาวนานจะส่งผลต่อการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานได้ ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการเป็นผู้นำด้านต้นทุน กับประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์

8. การวิเคราะห์แนวโน้มการแข่งขันในธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากการมีระบบการขนส่งสาธารณะรถไฟความเร็วสูงในเมืองหลัก โดยพิจารณาผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่มีผลอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการและกรณีตัวแปรที่มีผลต่อเปรียบทางการแข่งขันและประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์เกินร้อยละ 50 ขึ้นไป ดังนี้

8.1 ความสามารถในการเรียนรู้ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ พบว่าด้านการดูดซับความรู้ มีการมุ่งเน้นให้ความสำคัญในการเรียนรู้เพราะต้องศึกษานำมาปรับปรุงพัฒนาทั้งสินค้าและการให้บริการมีการติดตามสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา เพื่อวางแผนในการประกอบกิจการ และด้านการมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้มีการพัฒนาสินค้าและสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ เบญจพจน์ มีเงิน (2563) อธิบายว่า การพัฒนานวัตกรรมการให้บริการโลจิสติกส์ไทยจะต้องเชื่อมโยงและประสานกิจกรรมกันในทุกองค์ประกอบ โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนาผู้ประกอบการให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการบริหารจัดการ รวมถึงสร้างโอกาสทางการตลาดสำหรับสินค้าหรือบริการของธุรกิจ

8.2 ความสามารถในการทางการตลาด ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ พบว่าความสามารถด้านลูกค้า ธุรกิจมีการจัดโปรโมชั่นที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ ใส่ใจในเรื่องด้านสุขอนามัย ส่วนความสามารถในการประสานงานภายใน โดยมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว เพื่อรับทราบปัญหาปรับปรุงการให้บริการ ร่วมกันวางแผนพัฒนาองค์กรให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ อรจิรา ธนรัช (2564) อธิบายว่า การจัดทำแผนแม่บทจะทำให้กระบวนการโลจิสติกส์เป็นระบบ รวมถึงการนำกลยุทธ์ด้านการตอบสนองลูกค้ามาปรับใช้ โดยเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในสุขอนามัย เพื่อให้ลูกค้ามั่นใจในความปลอดภัย ซึ่งจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในแบรนด์จนสามารถเติบโตและสร้างกำไรได้ในที่สุด

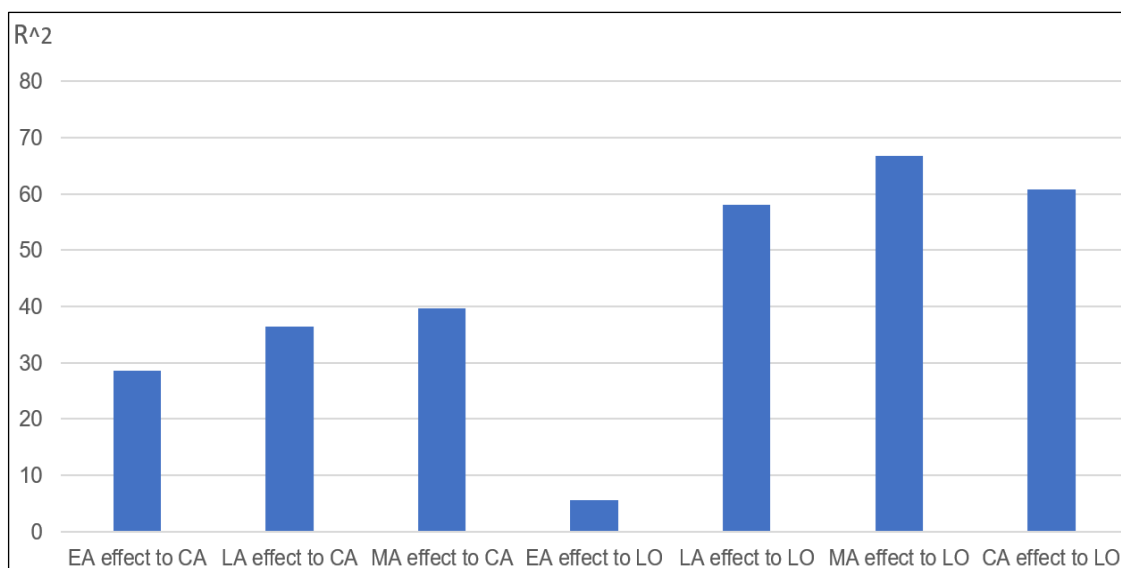
8.3 ความได้เปรียบทางการแข่งขันที่มีผลต่อความประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ พบว่าการตอบสนองอย่างรวดเร็ว โดยธุรกิจทั้ง 4 ประเภท มีเพจแสดงรายละเอียดของสินค้าหรือ

บริการที่ชัดเจนให้ลูกค้าได้เลือกสรรได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว สนองความต้องการของลูกค้าได้ทันทั่วทั้งที่ ด้านการสร้างความแตกต่าง โดยการมุ่งเน้นการสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับจากลูกค้า เช่น ธุรกิจด้านอาหารจะมีสูตรลับต้นตำรับเฉพาะร้าน และด้านการเป็นผู้นำด้านต้นทุน โดยใช้ประสบการณ์ในการทำธุรกิจหรือการจัดจ้างคนภายนอก ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าที่สุดที่สุด ซึ่งสามารถลดต้นทุนให้กับธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ วณิชญดา วาจิรัมย์, ณัฐฐวัฒน์ ภควันฉัตร และ กฤติยา อิศวเรศตระกูล (2565) อธิบายว่า การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ จะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านต้นทุน ควรมีการวางแผนเพื่อลดต้นทุนในการดำเนินงาน และสอดคล้องกับ สถาพร โอภาสานนท์ (2562) อธิบายว่า การจัดการโลจิสติกส์ในช่วงวิกฤติโรคระบาดจะต้องปรับกลยุทธ์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมุ่งเน้นความรวดเร็วในการตอบสนองให้กับลูกค้าเพื่อสร้างโอกาสในการทำกำไรให้มากยิ่งขึ้น

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการแข่งขันในธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากการมีระบบการขนส่ง สาธารณะรถไฟฟ้าความเร็วสูงในเมืองสถานีหลักมีการศึกษาตัวแปร 3 ตัวที่จะส่งผลให้ธุรกิจเกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันและประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ คือ ด้านความสามารถของผู้ประกอบการ ด้านความสามารถในการเรียนรู้ และด้านความสามารถทางการตลาด โดยผู้วิจัยได้พิจารณาจากค่าร้อยละของการอธิบายอิทธิพลของตัวแปรที่น่าสนใจ 2 ประเด็น ประกอบด้วยความสามารถในการเรียนรู้ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ที่มีค่าอิทธิพลน้อยที่สุด และด้านความสามารถในทางการตลาดที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ที่มีค่าอิทธิพลมากที่สุดดังภาพ

ภาพที่ 1. แสดงค่าอิทธิพล (ค่าร้อยละ) ของตัวแปรที่ศึกษาที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม

โดยความสามารถในการเรียนรู้ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ ในด้าน 1) ด้านการดูดซับ 2) ด้านการมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ อธิบายผลอิทธิพลของตัวแปรได้น้อยที่สุด (ร้อยละ 5.6) สะท้อนให้เห็นว่า ธุรกิจจะต้องพัฒนาด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นด้านการดูดซับความรู้หรือด้านการมุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ทางธุรกิจจะต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญให้มากยิ่งขึ้น อันเนื่องด้วยความรู้เป็นส่วนที่มีความสำคัญที่จะสนับสนุนให้บุคลากรเกิดความรู้ความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาให้เกิดการคิดค้นนวัตกรรมด้านการบริการหรือสินค้าให้กับธุรกิจ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ได้ ส่วนด้านความสามารถในทางการตลาด ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ ประกอบด้วย 1) ความสามารถด้านลูกค้า 2) ความสามารถในการประสานงานภายใน อธิบายผลอิทธิพลของตัวแปรมากที่สุด (ร้อยละ 66.70) สะท้อนให้เห็นว่า ธุรกิจในปัจจุบันมีแนวโน้มในความสามารถด้านลูกค้าที่ดี มุ่งเน้นให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจรู้สึกคุ้มค่ากับการรับบริการ รวมถึงธุรกิจมีการส่งเสริมให้มีการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรธุรกิจที่มีความหลากหลายช่องทาง เพื่อให้การประสานงานเกิดความรวดเร็วและทั่วถึงกัน ซึ่งจะส่งเสริมให้การบริหารงานประหยัดต้นทุนและเวลาเกิดความน่าเชื่อถือส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ให้สูงขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

1. ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาผลกระทบของความสามารถในการเรียนรู้ ความสามารถด้านการตลาด ความได้เปรียบในการแข่งขัน ที่มีผลต่อประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ พบว่า ค่าสถิติ Durbin-Watson ไม่อยู่ในช่วงตามเกณฑ์ที่กำหนด อาจส่งผลต่อการวิเคราะห์ครั้งนี้คือจะมีผลต่อค่าสัมประสิทธิ์ของสมการพยากรณ์ไม่สะท้อนค่าที่แท้จริง ดังนั้นในการศึกษาครั้งถัดไปควรศึกษาการวิเคราะห์การถดถอยแบบสองชั้นเพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างแท้จริง

2. ในการวิจัยครั้งนี้การวิเคราะห์แนวโน้มการแข่งขัน โดยการสัมภาษณ์และนำข้อมูลมาหาทิศทางของแนวโน้มที่เกิดขึ้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งถัดไปควรศึกษาโอกาสการเกิดเหตุการณ์ที่สนใจและสามารถพยากรณ์ได้ ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). สถิติการท่องเที่ยวปี 2563. สืบค้นจาก https://most.go.th/more_newsnew.php?cid=592.
- กัลยา วานิชย์บัญชา, และ ฐิตา วานิชย์บัญชา. (2564). การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามลดา.
- กิริติพงษ์ ปัญญาเรือง. (2559). กลยุทธ์การได้เปรียบในการแข่งขันที่มีต่อผลความสำเร็จในการดำเนินงานตามแนวความคิด Balance Scorecard ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแปรรูปอาหารของจังหวัดสุพรรณบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- เกวลี แก่นจันดา. (2565). การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการและการมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อความสามารถทางนวัตกรรมกับความได้เปรียบทางการแข่งขันของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. วารสารปัญญาวิวัฒน์, 14(1), 71-85.
- ไตรรงค์ สวัสดิกุล, และ นภาพรณ พลนิกรกิจ. (2562). ผลกระทบของเทคนิคการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ต่อผลการดำเนินงานของกิจการ. วารสารเกษตรศาสตร์ธุรกิจประยุกต์, 13(19), 43-58.

- นันทิพร พงษ์ศิริยะกุล, นิติพงษ์ ส่งศรีโรจน์, และ สุวรรณ หวังเจริญเดช. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์การตลาดออนไลน์กับความสำเร็จขององค์กรของธุรกิจนำเข้าเที่ยวในประเทศไทย. *วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 12(1), 88-99.
- นิตยา สุภาภรณ์. (2564). ความสามารถและความได้เปรียบทางการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและ ขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนนทบุรี. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 14(2), 43-52.
- เบญจพจน์ มีเงิน. (2563). การพัฒนานวัตกรรมธุรกิจเพื่อความยั่งยืน: รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการให้บริการโลจิสติกส์ไทย. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 5(7), 92-111.
- พิมภาญดา จันดาห้วง, พลอยพรรณ สอนสุวิทย์, และ สุจินดา เจียมศรีพงษ์. (2563). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) อุตสาหกรรมการผลิตในจังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*, 13(1), 1-20.
- เพ็ญสุข เกตุมณี, วรลักษณ์ ลลิตศศิวิมล, สิริลักษณ์ ทองพูน, และ กอแก้ว จันท์กิ่งทอง. (2561). ความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในยุค Thailand 4.0. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 37(4), 245-256.
- ภูษงค์ สติรพิพัฒน์กุล. (2564). กลยุทธ์การปรับตัวต่อผลกระทบจากโควิด-19 ของบริษัทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ.2563. *สารศาสตร์*, 4(2), 451-464.
- วณิชญดา วาจิรัมย์, ณัฐวิวัฒน์ ภาควินฉัตร, และ กฤติยา อิศวเรศตระกูล. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาาระบบโลจิสติกส์ด้านการขนส่งสินค้าบนถนนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(2), 145-154.
- วรดิศ ธนภัทร, และ วิชิต อุ๋อัน. (2562). การสร้างแบบจำลองความได้เปรียบทางการแข่งขันของโรงแรมขนาดเล็กในประเทศไทย. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 8(2), 465-475.

- วสุธิดา นักเกษม, และ ประสพชัย พสุนนท์. (2561). ปัจจัยที่มีส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของผู้ประกอบการธุรกิจบริการในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และ ศิลปะ*, 11(1), 2148-2167.
- วัลย์จรรยา วีระกุล. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของเกษตรกรแปลงใหญ่ ข้าวจังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 11(2), 197-211.
- ศตพร วัฒนาวัตถุ, และ แหลมทอง เหล่าคงถาวร. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความก้าวร้าวในการแข่งขันของผู้รับเหมาขนาดเล็กและขนาดกลางที่ก่อสร้างบ้านพักอาศัยในกรุงเทพมหานคร. *วิศวกรรมลาดกระบัง*, 38(1), 34-43.
- ศิวกกร อโนริย์. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน และความสำเร็จของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตจังหวัดราชบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- สถาพร โอภาสานนท์. (2563). การจัดการโลจิสติกส์ในช่วงวิกฤตโรคระบาด. สืบค้นจาก <https://www.tbs.tu.ac.th/wp-content/uploads/2020/04/การจัดการโลจิสติกส์ในช่วงวิกฤตโรคระบาด.pdf>
- สิริศักดิ์ พลสิมมา, และ เกศรา สุขเพชร. (2563) ความสัมพันธ์ของคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการต่อผลของการดำเนินกิจการของธุรกิจการให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 14(3), 146-161.
- สุภาวดี ธงภักดี, และ สันติธร ฐิริภักดี. (2564). แนวทางการปรับเปลี่ยนและพัฒนาการบริการของร้านอาหารที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม “ร้านอาหารยามเย็น กรุงเทพมหานคร” ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19. *วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ*, 4(2), 761-772.
- เสาวณี จันทะพงษ์, และ เจริญชัย เอกมาไพศาล. (2564). ผลกระทบและการปรับตัว (Resilience) ของผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมและร้านอาหารช่วงโควิด-19: วิเคราะห์จากหลักคิด Outside-In. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_26Oct2021.aspx.

- หงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง, และ จินตวัฒน์ ศิริรัตน์. (2563). โครงการรถไฟฟ้าความเร็วสูงไทย - จีน: โอกาส ของการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารไทยคดีศึกษา*, 17(2), 50-80.
- อรจิรา ธนรัช. (2564). *กรณีศึกษาบริษัทโลจิสติกส์ในไทยกับการปรับตัวในวิกฤตโควิด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607–610.
- Marshall, B., Cardon, P., Poddar, A., & Fontenot, R. (2013). Does sample size matter in qualitative research? A review of qualitative interviews in is research. *Journal of Computer Information Systems*, 54, 11-12.

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนภูมิสถาปัตยกรรม พื้นที่กลุ่มเหมืองแร่ดอยไก่อ๋ม *

Community Participation in Landscape Architecture Planning of Doi Kai Khia Mine Closure

ปริญญ์ ปฏินันท์¹, และพันธุ์พล หัตถโกศล²

Parinya Patiphanthan¹, and Panlop Huttagosol²

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้¹

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่²

Faculty of Architecture and Environmental Design, Meajo University¹

Faculty of Engineering, Chiang Mai University²

Corresponding Author, E-mail: dong_prinya@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวทางการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มเหมืองแร่ดอยไก่อ๋ม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการกระบวนการสร้างผังทางเลือก ตามหลักการออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปแบบของผังแนวคิด (Conceptual plan) มีวิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการวางแผนภูมิสถาปัตยกรรม 2 ผังทางเลือก และนำไปสู่ขั้นตอนการศึกษาภาคสนาม (Field Study) เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ต่อผังทางเลือก โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยครั้งนี้

* ได้รับบทความ: 25 มกราคม 2566; แก้ไขบทความ: 13 มีนาคม 2566; ตอปรับตีพิมพ์: 14 มีนาคม 2566

ผลการศึกษาพบว่า ทั้งกลุ่มของผู้นำชุมชน และกลุ่มของประชาชนทั่วไปให้ความคิดที่สอดคล้องกัน โดยเลือกผังทางเลือกที่ 1 คือ การออกแบบวางผังการปลูกป่าธรรมชาติเพื่อประโยชน์ของชุมชนมากที่สุด สามารถเสนอแนะแนวทางการพัฒนาได้ทั้งหมด 4 พื้นที่ คือ 1) พื้นที่ชุมเหมือง ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำและแหล่งศึกษาระบบนิเวศทางน้ำ 2) บริเวณพื้นที่ผนังบ่อที่มีความลาดชันสูง มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านธรณีวิทยาและเป็นพื้นที่กิจกรรมริมน้ำ 3) บริเวณพื้นที่กิจกรรมเหมืองที่มีความลาดชันปานกลาง มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่อนุรักษ์ระบบนิเวศ ปลูกไม้ยืนต้นพื้นถิ่น ที่อยู่อาศัยของนกประจำถิ่น และ 4) บริเวณพื้นที่กิจกรรมเหมืองที่มีความลาดชันน้อย สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่ปลูกป่าเศรษฐกิจ สวนสมุนไพร เส้นทางศึกษาธรรมชาติและจุดชมวิว เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคตได้ ซึ่งผลจากการศึกษาสามารถนำไปพัฒนาเป็นแผนแม่บทพื้นที่โครงการได้จริง (Master plan) แสดงให้เห็นถึงลักษณะการออกแบบและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณกลุ่มเหมืองแร่ดอยไก่อ๊ะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ต่อไป

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน; ผังทางเลือก; การวางผังภูมิสถาปัตยกรรม

Abstract

This article aims to provide guidelines for land use planning in Doi Kai Khia mine closure land with the community participation in the process of creating alternative plans according to the principles of landscape architecture design. In addition, this will be presented in the form of conceptual plan. We have divided research methods into two steps. First, we have applied documentary study in order to form two landscape planning which led to next step which is field study. In this step, we conducted survey utilizing questionnaire among interest group toward alternative plan.

As the result, it found that the group of community leaders and the general public provide a coherent idea which is the first choice of alternative plan.

On top of that, this is the design and layout of natural forest planting for the most of the community's benefit. This plan suggests the development guidelines in 4 areas. The first area is mining area which has the potential to be developed to be water storage and the study site for aquatic ecosystem. The second area provides about pond wall with the high slope area. It has the capability to be improved as a geologic learning center and a waterfront activity area. The third area refers to the mining processes area with the moderate slope. It also has the potential to be expanded as an ecological conservation area as well as perennials plantation and local birds' habitation. The fourth area provides mining processes area with the lower slopes. This can be developed to be an economic forest plantation, herb garden, nature trails and viewpoints to promote community economy in the future. The results of the study can be contributed to the master plan which demonstrating practical design and land planning utilization of landscape architecture principles in Doi Kai Khia Mine area, Chom Thong District, Chiang Mai Province.

Keywords: community participation; alternative plan; landscape architecture planning

ปัญหาหลักของการทำเหมืองในพื้นที่กลุ่มเหมืองแร่ดอยไถ่เขี้ยวที่ผ่านมานั้น พบว่ามีอุปสรรคในเรื่องการเว้นเขตพื้นที่ทำเหมืองระหว่างประทานบัตรตามที่กฎหมายกำหนด ทำให้ต้องสูญเสียทรัพยากรแร่ตามพื้นที่รอยต่อที่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่า ประทานบัตรบางรายไม่มีแผนพัฒนาพื้นที่ภายหลังสิ้นสุดการสัมปทาน ทำให้ประทานบัตรข้างเคียงไม่สามารถทำการผลิตแร่ได้ตามหลักวิธีการทำเหมืองที่ถูกต้องและปลอดภัย ประกอบกับหน่วยงานมีความสูงชันและอยู่ในสภาวะเสี่ยงที่จะเกิดการพังทลายและเป็นอันตราย (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2564) นอกจากนี้มีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการติดตามตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาด้านฝุ่นละอองจากการม่หินและการขนส่ง ปัญหาด้านเสียงและแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิด

ปัญหาด้านทัศนียภาพ ปัญหาการร่วมกันดูแลทำความเข้าใจกับชุมชนโดยรอบ ซึ่งนับเป็นข้อจำกัดในการฟื้นฟูพื้นที่และการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่เหมืองแร่ภายหลังสิ้นสุดการสัมปทาน ทั้งหมดคือปัญหาที่สำคัญด้านการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ เพื่อฟื้นฟูให้กลับมาใกล้เคียงกับธรรมชาติเดิมให้มากที่สุด โดยมีชุมชนโดยรอบเป็นผู้ที่อาจได้รับผลกระทบตามมาจากการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่เหมืองแร่ได้

การวางแผนภูมิสถาปัตยกรรมเป็นศาสตร์ทางการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์พื้นที่ การออกแบบ และการจัดการสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสภาพแวดล้อม โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย มรดกสภาพแวดล้อมท้องถิ่น คุณภาพชีวิต สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพสังคม และวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ สวัสดิภาพและความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่ โดยต้องอาศัยข้อมูลจากหลายส่วนที่เกี่ยวข้องตามการศึกษาวิจัยมาใช้พิจารณาประกอบรวมกับการออกแบบและจัดทำทางเลือกในการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งแร่เมื่อสิ้นสุดการทำเหมือง ตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม (Mine closure landscape planning) (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2564) สิ่งสำคัญคือการมีส่วนร่วมเพื่อนำเสนอการออกแบบแผนผังการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายหลังปิดเหมือง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการฟื้นฟูพื้นที่ โดยการออกแบบพื้นที่ตามหลักภูมิสถาปัตยกรรมจะดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนของการออกแบบร่างแนวคิดเบื้องต้น การออกแบบผังแนวคิด การระดมความคิดเห็นกลั่นกรองข้อมูลในผังทางเลือก (เดชา บุญค้ำ, 2539) ให้ได้มาซึ่งการสร้างสรรค์การออกแบบการใช้สอยพื้นที่ นำไปสู่ผังแม่บทที่สามารถเกิดขึ้นและเป็นจริงได้

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดเตรียมผังทางเลือกเบื้องต้น เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญต่อการการออกแบบเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเสียงสะท้อนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องรอบพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวแปรข้อมูลที่สำคัญต่อการจัดทำผังเพื่อพัฒนาพื้นที่ เพราะผังการออกแบบจะแสดงให้เห็นรายละเอียดชัดเจนและมีความเข้าใจได้ง่าย ทำให้ชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถรับทราบข้อมูลได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะสุดท้ายพื้นที่เหมืองเหล่านั้นต้องอยู่กับวิถีชีวิตของชุมชนไปตลอด และเพื่อให้สามารถพัฒนาผังทางเลือกจนนำไปสู่ขั้นตอนของการจัดทำผังแม่บทในการพัฒนาได้จริง จนสามารถเป็นต้นแบบหรือแนวทางในการออกแบบแผนผังโครงการทำเหมือง รวมทั้งเป็นต้นแบบการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายหลังสิ้นสุดการทำเหมืองในพื้นที่กลุ่มเหมืองของประเทศไทยได้ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะเชิงพื้นที่ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการวางผังภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่ของกลุ่มเมืองแร่ดอยไถ่เข้
2. เพื่อศึกษาการสร้างผังทางเลือกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการวางผังภูมิสถาปัตยกรรมนำไปสู่การพัฒนาแผนแม่บทของพื้นที่กลุ่มเมืองแร่ดอยไถ่เข้

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการวางผังภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่กลุ่มเมืองแร่ดอยไถ่เข้ มีวิธีและขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) เพื่อทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากการค้นคว้า หนังสือ ตำรา งานวิจัย และรายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงการได้มาซึ่ง ที่มา แนวทาง ขั้นตอน และวิธีการวางผังภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่เมืองแร่ ดังนี้

1.1 การศึกษาลักษณะที่ตั้ง (Site Introduction) เป็นขั้นตอนการศึกษาประวัติความเป็นมาของพื้นที่ ลักษณะที่ตั้งและการเข้าถึงของพื้นที่ศึกษา ตลอดจนลักษณะทางสภาพแวดล้อมโดยรอบ และการศึกษาผู้ใช้โครงการ รวมไปถึงการประเมินคุณภาพทางสายตาทางด้านภูมิทัศน์ โดยผลการศึกษาเรื่องลักษณะของแผนผังแสดงที่ตั้งนี้ จะได้มาซึ่งผลการศึกษาในลักษณะของแผน ข้อมูลการวิเคราะห์ที่ตั้งจะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล (Site Inventory and Analysis) เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่แบบละเอียด โดยเป็นการนำข้อมูลการศึกษาลักษณะที่ตั้งของพื้นที่ในส่วนแรกมาวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อกรอบการออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะออกมาในลักษณะของแผนผังที่แสดงข้อมูลถึงการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการออกแบบและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ ปัจจัยทางธรรมชาติ (Natural Factors) ที่ศึกษาถึงปัจจัยทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ความลาดชัน และรูปทรงที่ดิน แหล่งน้ำ และการระบายน้ำ คุณลักษณะของดิน รวมไปถึงลักษณะพืชพรรณและสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ โดยผลการศึกษาที่ได้จะแสดงในรูปแบบของแผนผังที่แสดงข้อมูลถึงการวิเคราะห์ปัจจัยทาง

ธรรมชาติที่มีผลต่อการออกแบบและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม ต่อมาคือปัจจัยที่มนุษย์สร้าง (Cultural Factors) จะศึกษาถึงปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม หรือสิ่งที่มนุษย์สร้าง เช่น ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ เส้นทางสัญจร ลักษณะสิ่งก่อสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวก รวมไปถึงกิจกรรมการใช้สอยของพื้นที่ศึกษา โดยผลการศึกษาที่ได้จะแสดงในรูปแบบของแผนผังที่แสดงข้อมูลถึงการวิเคราะห์ปัจจัยที่มนุษย์สร้างที่มีผลต่อการออกแบบและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม จากนั้นเป็นการศึกษาปัจจัยทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Factors) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทางด้านความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการมองเห็นวิวทิวทัศน์ มุมมอง ที่ว่าง ความรู้สึก รวมไปถึงผลกระทบทางด้านมลภาวะต่างๆ โดยผลการศึกษาที่ได้จะแสดงในรูปแบบของแผนผังที่แสดงข้อมูลถึงการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสุนทรียศาสตร์ ที่มีผลต่อการออกแบบและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม สุดท้ายคือเรื่องปัจจัยด้านผู้ใช้สอย (User Factors) เป็นการศึกษาถึงปัจจัยความต้องการของผู้ใช้สอยพื้นที่ในแต่ละกลุ่ม ความต้องการกิจกรรม และสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่างๆ ในพื้นที่ศึกษา (ศิริชัย หงส์วิทยากร, 2545) โดยผลการศึกษาที่ได้จะแสดงในรูปแบบของแผนผังที่แสดงข้อมูลถึงการวิเคราะห์ปัจจัยผู้ใช้สอย ที่มีผลต่อการออกแบบและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม

1.3 การสังเคราะห์ข้อมูล (Site Synthesis) เป็นขั้นตอนของการศึกษาเพื่อการประเมินด้านศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่โครงการให้เห็นเป็นภาพพจน์ เพื่อสร้างความเป็นไปได้ทางการออกแบบ แนวทางแก้ไข รวมไปถึงศักยภาพของการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อใช้ประกอบการกำหนดนโยบาย ประชญา ความต้องการที่เหมาะสมกับโครงการในอนาคตอย่างมีเหตุผล ซึ่งผลการศึกษาที่ได้ในขั้นตอนนี้ จะแสดงออกมาในลักษณะของแผนที่ของพื้นที่ศึกษา ที่แสดงรายละเอียดการสังเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่อพื้นที่ศึกษา เช่น คุณลักษณะของพื้นที่ (Site Characteristics) ศักยภาพในการพัฒนา (Development Potentials) โปรแกรมการพัฒนา (Program Development) ความต้องการในรายละเอียด (Program Requirements) (อัจฉรี เหมสันต์, 2551) เพื่อเตรียมข้อมูลสำหรับใช้ในการออกแบบได้

1.4 การออกแบบแนวคิด (Conceptual Design) เป็นขั้นตอนการสร้างผังทางเลือกเพื่อนำไปปรับปรุงข้อคิดเห็นในการศึกษาภาคสนามในการหาแนวทางการออกแบบเชิงพื้นที่ ในรูปแบบของผังแนวคิดในการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมของพื้นที่ (Conceptual plan) โดยผลที่

ได้คือรูปแบบผังมโนทัศน์ที่แสดงถึงแนวคิดในการออกแบบในพื้นที่ศึกษา โดยแสดงเป็นผังทางเลือกจำนวน 2 ผังทางเลือก ซึ่งใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาต่อยอดเพื่อออกแบบและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะการออกแบบพื้นที่ และรูปทัศนียภาพในมุมต่างๆ เพื่อนำผังทางเลือกที่สร้างขึ้นมาใช้ประกอบการสัมภาษณ์และสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ได้รับรู้ข้อมูลของลักษณะแผนผังทางเลือกการใช้ประโยชน์พื้นที่หลังปิดเหมือง ช่วยให้สามารถสื่อสารความต้องการได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ขั้นตอนการศึกษาภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างผังทางเลือกทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบัน ในพื้นที่ศึกษาเป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 ศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กรนโยบายในประเทศ โดยสุ่ม

แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของงานวิจัย คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่กลุ่มเหมืองแร่ดอยไถ่เจีย

2.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และข้อคิดเห็นจากผังทางเลือก ในการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ในพื้นที่กลุ่มเหมืองแร่ดอยไถ่เจีย เพื่อวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับพื้นที่เหมืองแร่ ภายหลังหมดสัมปทานในพื้นที่ไปแล้ว ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

3. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล และนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการวางผังภูมิสถาปัตยกรรม ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ชุมชนโดยรอบรวมไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในพื้นที่ได้รับทราบ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการออกแบบวางผังภูมิสถาปัตยกรรม และการสรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

4. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) คือ ประชากรกลุ่มตัวอย่างจากการสำรวจความต้องการของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่กลุ่มเหมืองดอยไก่อ๊ะในรัศมี 3 กิโลเมตร ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายหลังการทำเหมือง ด้วยวิธีแบบสำรวจ สัมภาษณ์ และข้อคิดเห็นต่อผังทางเลือก โดยใช้วิธีคัดเลือกจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามหลักวิชาการ (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2564) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ 1 ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้นำในพื้นที่อ่อนไหว หน่วยงานราชการ และสื่อมวลชน รวมทั้งหมด 102 คน กลุ่มที่ 2 ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงสำหรับครัวเรือนในรัศมี 0- 0.5 กม และ 0.5 - 3 กม. จำนวน 380 คน รวมกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 522 คน โดยให้ความคิดเห็นต่อผังทางเลือกในรูปแบบของแนวคิดในการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมทั้ง 2 ผัง โดยมีเกณฑ์ในการประเมินผังทางเลือกทั้งหมด 10 เกณฑ์ในการประเมิน

5. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การศึกษาเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวทางในการสัมภาษณ์ที่ทีมผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาด้วยตัวเอง ตามกรอบที่ได้รับจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดังต่อไปนี้

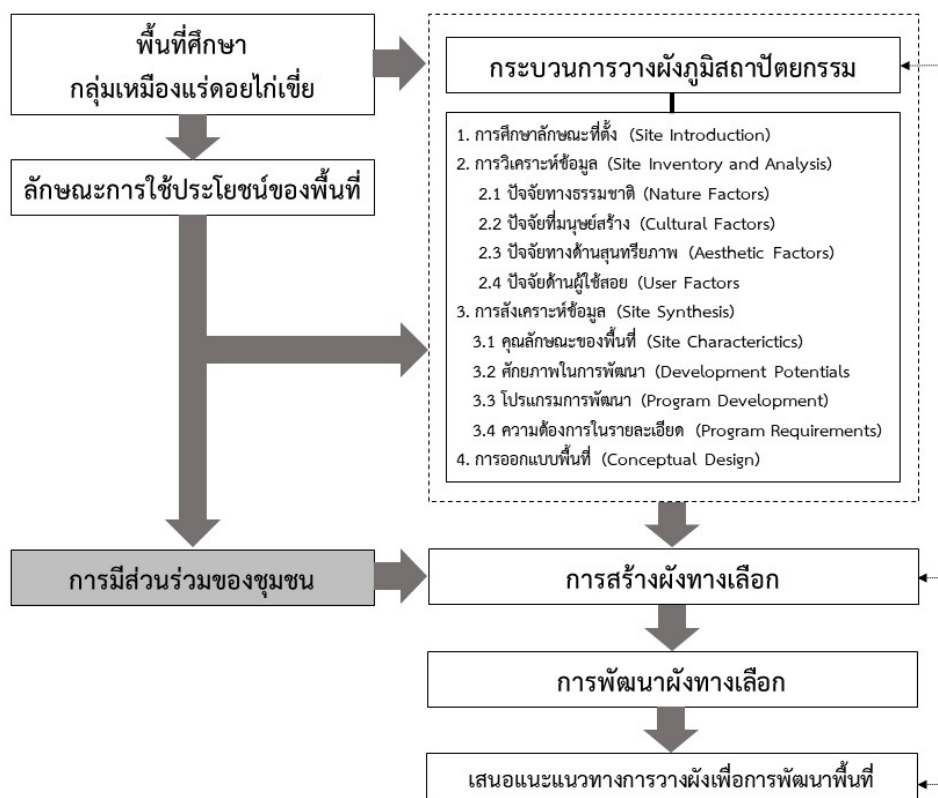
5.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้แนวทางในการกำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือวิจัย

5.2 กำหนดกรอบในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม โดยยึดกรอบของการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ตามที่มาและปัญหาของงานวิจัยที่ต้องการคำตอบ

5.3 นำแนวทางของคำถามในแบบสอบถามและแบบสำรวจความเห็นที่สร้างขึ้นไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษา แล้วนำไปพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข

5.4 นำแนวทางของคำถามไปทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่ก่อนนำไปใช้จริง

5.5 ดำเนินการปรับปรุงประเด็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมทุกประเด็นภายหลังจากการนำไปทดลองใช้

ภาพที่ 1. แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาเชิงเอกสาร

ผลการศึกษาลักษณะที่ตั้งกลุ่มเหมืองดอยไก่อ๋เอ๋ย ตั้งอยู่บนพื้นที่หมู่ที่ 2, 3, 6 และ หมู่ที่ 19 ของตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นโครงการร่วมแผนผังการทำเหมืองของผู้ประกอบการจำนวน 5 แปลง ประกอบด้วย โครงการเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง ประทานบัตรที่ 31228/15743 ของ หจก.เชียงใหม่ใต้เสียง ประทานบัตรที่ 20670/16297 ของ บจก. เอ็มแพคไมนิ่ง ประทานบัตรที่ 31224/15464 ของ บจก. สหพาสีสิทธิ์ ประทานบัตรที่ 31246/16153 ของ บจก. เขตศิลา และประทานบัตรที่ 22873/16057 ของ บจก.อาเชียน ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ร่วมแผนผัง โครงการทำเหมืองทั้ง 5 แปลงนี้มีลักษณะเป็นภูเขาและเนินเขาเต็มทั้งแปลง มีความสูงประมาณ 310-535 เมตร เหนือระดับทะเลปานกลาง มีอาณาเขตโดยรอบ

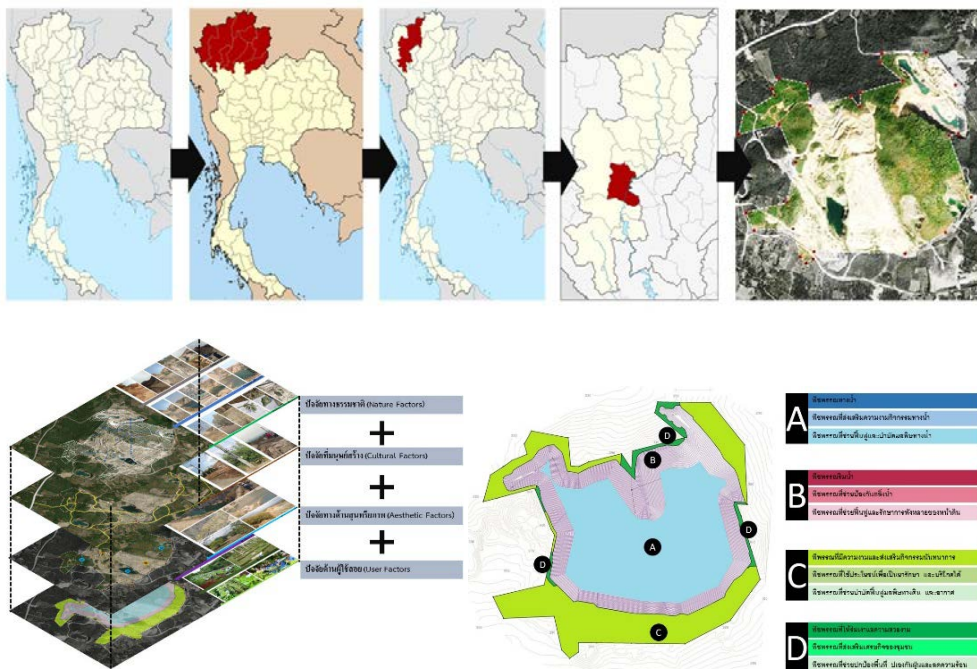
ผลการศึกษาในแต่ละบริเวณของพื้นที่ตามคุณลักษณะที่ประเมินได้จะสามารถทราบถึงศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ในแต่ละบริเวณ (Areas Zone) (Booth, Norman K. and Hiss, James E., 1991) ซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อเสนอแนะเป็นโปรแกรมการออกแบบได้ทั้งหมด 4 พื้นที่ คือ

1.1 พื้นที่ชุ่มเหมืองซึ่งจากการพิจารณาคุณลักษณะของพื้นที่นั้น มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำของโครงการในอนาคตได้

1.2 บริเวณพื้นที่ผืนบ่อซึ่งมีความลาดชัน 45-63 องศา เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่กิจกรรมริมทางน้ำในอนาคตได้

1.3 บริเวณพื้นที่กิจกรรมเหมืองซึ่งมีความลาดชัน 13-20 องศา เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมด้านนันทนาการของโครงการได้ และ

1.4 บริเวณพื้นที่กิจกรรมเหมืองที่มีความลาดชัน 4-12 องศา และเมื่อพิจารณาคุณลักษณะของพื้นที่สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่ส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคตได้ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2. แสดงผลการศึกษาเชิงพื้นที่

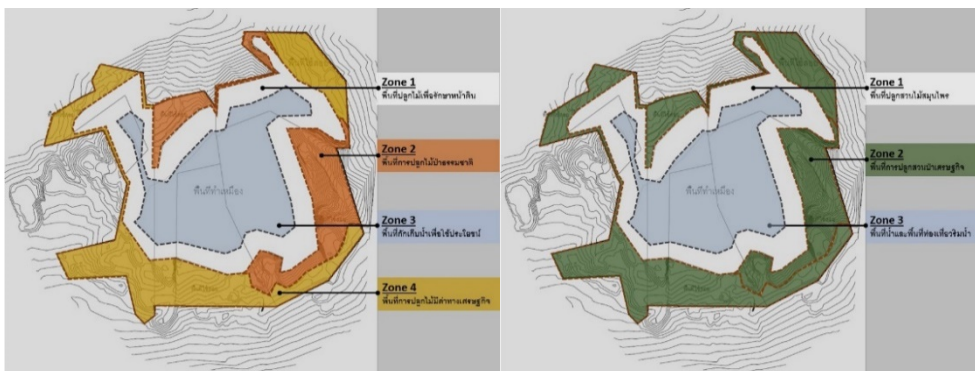

2. ผลการศึกษาแนวคิดในการออกแบบผังทางเลือก

ผลการศึกษาแนวคิดการสร้างผังทางเลือกในพื้นที่ศึกษาเหมืองดอยไก่เขี่ย โดยนำเสนอในรูปแบบของผังแนวคิด คือ รูปแบบการออกแบบเชิงพื้นที่ที่แสดงให้เห็นแนวคิดในการออกแบบเบื้องต้นถึงการวางแผนคิดการพัฒนาพื้นที่ที่คาดว่าจะเป็นไปได้ลงไปในพื้นที่แบบคร่าวๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ได้พิจารณาถึงความเหมาะสม ซึ่งผลการศึกษาผังที่ 1 มีแนวคิดเพื่อวัตถุประสงค์ในการเป็นพื้นที่การปลูกป่าธรรมชาติ พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ พื้นที่แหล่งน้ำ โดยชุมชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณทั้งทางเศรษฐกิจและเป็นอาหาร รวมไปถึงยารักษาโรคให้แก่ชุมชน อีกทั้งการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำของโครงการ ไม่ว่าจะเป็นการอุปโภค บริโภค และประโยชน์จากการแหล่งประมงยังชีพ รวมไปถึงการเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรทั้งในและนอกพื้นที่อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต ส่วนผังทางเลือกที่ 2 มีแนวคิดเพื่อวัตถุประสงค์ในการเป็นพื้นที่การปลูกป่าธรรมชาติ โดยให้ความสำคัญกับไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่มีความสามารถในการลดคาร์บอนไดออกไซด์ในรูปแบบของธนาคารต้นไม้ ที่เน้นการปลูกต้นไม้พันธุ์เดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นสำคัญ รวมไปถึงไม้ระดับกลางและระดับต่ำที่มีคุณสมบัติเป็นพืชสมุนไพร ในรูปแบบของสวนสมุนไพรต่างๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีต ทำให้เป็นศูนย์กลางของสวนสมุนไพรของชุมชนที่สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ รวมไปถึงการเป็นพื้นที่รับน้ำในรูปแบบของสวนเพื่อการพักผ่อนริมน้ำ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ในการเรียนรู้ป่าธรรมชาติ และป่าสมุนไพร จะช่วยส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน ดังภาพที่ 3

ผังทางเลือกที่ 1

ผังทางเลือกที่ 2

ภาพที่ 3. แสดงผลการศึกษาผังทางเลือก

3. ผลการศึกษาภาคสนาม

จากกระบวนการสร้างผังทางเลือก นำมาสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสนอแนะความคิดเห็นต่อ เณฑ์การประเมินผังทั้ง 10 เณฑ์ในการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งแร่ภายหลังสิ้นสุดการทำเหมืองเบื้องต้น (Conceptual plan) ตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม จำนวน 2 ผังทางเลือก เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม คือกลุ่มที่อาศัยอยู่ในรัศมี 0.5 กิโลเมตร และกลุ่มที่อาศัยอยู่ระหว่าง 0.5 ถึง 3 กิโลเมตรที่ ได้รับรู้ข้อมูลของลักษณะแผนผังทางเลือกการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายหลังการปิดเหมืองช่วยให้สามารถสื่อสารความต้องการของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างชัดเจน

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อผังทางเลือก

เกณฑ์ในการประเมินผังทางเลือก	ผังทางเลือกที่ 1				ผังทางเลือกที่ 2			
	การออกแบบวางแผนการปลูกป่า				การออกแบบวางแผนการปลูกป่าเพื่อ			
	ธรรมชาติเพื่อประโยชน์ของชุมชน				ส่งเสริมรายได้ให้ชุมชน			
	กลุ่ม 1		กลุ่ม 2		กลุ่ม 1		กลุ่ม 2	
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย
1. แนวความคิดในการออกแบบพื้นที่	83.61	8.20	97.63	1.32	79.51	9.84	66.84	3.16
2. ความเหมาะสมต่อการพัฒนาพื้นที่	82.79	4.92	95.79	1.58	77.87	11.48	61.32	3.68
3. เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่	86.89	4.10	96.84	1.58	78.69	8.20	54.47	2.11
4. พื้นที่มีเสถียรภาพและมีความปลอดภัย	91.80	8.20	98.95	1.32	83.61	9.84	94.47	4.47
5. สภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่	90.16	3.28	97.11	1.84	87.70	7.38	81.84	4.21
6. สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ	94.26	4.10	93.68	2.89	81.15	12.30	70.53	3.16
7. ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชุมชนโดยรอบ	93.44	3.28	90.00	4.74	90.98	13.11	86.84	4.47
8. มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ	88.52	2.46	94.74	3.68	95.08	16.39	57.63	5.00
9. มีคุณค่าในการรักษาสภาพแวดล้อม	92.62	0.82	92.89	3.95	84.43	13.93	77.63	3.68
10. ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน	98.36	0.82	99.47	0.26	88.52	2.46	78.95	3.95
	90.25		95.71		84.75		73.05	

ผลการศึกษาการประเมินผังทางเลือก (Conceptual plan) แบ่งกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 122 คน และกลุ่มครัวเรือน 380 คน พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินทั้ง 2 กลุ่มมีข้อคิดเห็นที่สอดคล้องกันคือ เห็นด้วยกับผังทางเลือกที่ 1 การออกแบบ

วางแผนการปลูกป่าธรรมชาติเพื่อประโยชน์ของชุมชนมากที่สุด โดยกลุ่มผู้นำชุมชนมีระดับความคิดเห็นร้อยละ 90.25 และกลุ่มครัวเรือนมีระดับความคิดเห็นร้อยละ 95.71 และผังทางเลือกที่ 2 ที่มีการออกแบบวางแผนการปลูกป่าเพื่อส่งเสริมรายได้ให้ชุมชนนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนรองลงมา โดยมีระดับความคิดเห็นร้อยละ 84.75 และ 73.05 ตามลำดับ

4. ผลการศึกษาการพัฒนาผัง

ในการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดการออกแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่ศึกษาใน 2 ผังทางเลือก คือ ทางเลือกที่ 1 เน้นการฟื้นฟูเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติและอ่างเก็บน้ำ ให้ความสำคัญกับไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ และทางเลือกที่ 2 เน้นการฟื้นฟูเป็นป่าเศรษฐกิจและส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ทั้ง 2 ทางเลือกชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ พบว่าประชาชนและผู้นำชุมชนมีข้อคิดเห็นที่สอดคล้องกัน คือ ทางเลือกที่ 1 ที่เน้นการฟื้นฟูเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติและอ่างเก็บน้ำเพื่อประโยชน์ของชุมชน ดังภาพ

ภาพที่ 4. แสดงผลการศึกษาการพัฒนาผัง

ผลจากการศึกษาในขั้นตอนสุดท้าย สามารถนำผังทางเลือกที่ 1 ไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาผังออกมาเป็นข้อเสนอแนะขั้นสุดท้าย และสามารถเสนอแนะเป็นแผนแสดงผังแนวคิดในการออกแบบวางแผนบริเวณพื้นที่โครงการที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะการออกแบบและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณกลุ่มเหมืองดอยไก่เขี่ย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแผนแม่บท (Master Plan) ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะการออกแบบ และวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และผังพืชพรรณตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม (Booth, Norman K. ,1983)

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเชิงเอกสาร ผลการศึกษาแนวคิดในการออกแบบผังทางเลือก ผลการศึกษาภาคสนาม และผลการศึกษาการพัฒนาผัง ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถเสนอแนะการคัดเลือกโปรแกรมการออกแบบที่เหมาะสมที่สุดลงในพื้นที่แต่ละบริเวณของพื้นที่กลุ่มเมืองแร่ ดอยไก่อ๊ะ โดยผลการศึกษาต่อผังทางเลือกที่ 1 คือ ผังที่มีแนวคิดการออกแบบวางผังเพื่อการปลูกป่าธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ของชุมชน เป็นผังที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความเห็นต่อการออกแบบพื้นที่มากที่สุด สามารถสรุปผลเพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ได้ทั้งหมด 4 พื้นที่ คือ 1) พื้นที่ชุมชนเมือง ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำและแหล่งศึกษานิเวศทางน้ำ 2) บริเวณพื้นที่ผ่นบ่อ ซึ่งมีความลาดชันสูง มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านธรณีวิทยาและเป็นพื้นที่กิจกรรมริมน้ำ 3) บริเวณพื้นที่กิจกรรมเมืองซึ่งมีความลาดชันปานกลาง มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่อนุรักษ์ระบบนิเวศ ปลูกไม้ยืนต้นพื้นถิ่น ที่อยู่อาศัยของนกประจำถิ่น และ 4) บริเวณพื้นที่กิจกรรมเมืองที่มีความลาดชันน้อย สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่ปลูกป่าเศรษฐกิจ สวนสมุนไพร เส้นทางศึกษาธรรมชาติและจุดชมวิว เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต เพื่อใช้เป็นต้นแบบการพัฒนาผังสู่การออกแบบในขั้นตอนสุดท้าย ที่มีการวางผังพืชพรรณ เส้นทางเดิน พื้นที่กักเก็บน้ำ ในการออกแบบผังแม่บทที่แสดงบริเวณการพัฒนาพื้นที่โครงการได้อย่างเหมาะสม เพื่อใช้เป็นต้นแบบนำไปพัฒนาพื้นที่กลุ่มเมืองแร่อื่นๆ ของประเทศไทยได้จริง ตามหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรมและการมีส่วนร่วมต่อไปในอนาคต

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยนี้จะมีประโยชน์สำหรับใช้เป็นต้นแบบหรือแนวทางในการออกแบบร่วมแผนผังโครงการทำเหมืองแร่ รวมทั้งการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายหลังสิ้นสุดการทำเหมืองในพื้นที่กลุ่มเมืองอื่น ๆ ในประเทศไทยด้วยการให้โอกาสชุมชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบริเวณพื้นที่เหมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ดังกล่าว ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการร้องเรียนและคัดค้านการทำเหมืองลงได้ในระดับหนึ่ง อีกทั้งเพื่อให้ภาครัฐและภาคประชาชนมีแบบแผนสำหรับการบริหารจัดการพื้นที่กลุ่มเมืองได้อย่างเหมาะสมและได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน จะช่วยให้มีการนำทรัพยากรแร่ในพื้นที่ขึ้นมาใช้ได้อย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด มีความปลอดภัย มีมาตรการควบคุมและป้องกันร่วมกัน และมีแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่กลุ่ม

เหมือนอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ในภายหลังหมดสัมปทานได้อย่างยั่งยืน ตลอดจนช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในภาพรวมของประเทศไทยได้

7. ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเรื่องการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ การพัฒนาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้นักวิจัยมีความสมบูรณ์มากขึ้น และครบถ้วนครอบคลุมทุกมิติ
2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่มีต่อพื้นที่และต่อชุมชนโดยรอบ รวมไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในรัศมีที่ไกลออกไปจากพื้นที่ศึกษา จะทำให้การวิจัยเรื่องการวางผังภูมิสถาปัตยกรรมและการมีส่วนร่วม มีความหลากหลายครบทุกมิติการพัฒนามากขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (2564). *โครงการออกแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่กลุ่มเหมืองแร่ตามหลักภูมิสถาปัตย์และการมีส่วนร่วม*. (รายงานวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เดชา บุญค้ำ. (2539). *การวางผังบริเวณและงานบริเวณ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริชัย หงส์วิทยากร. (2545). *ภูมิสถาปัตยกรรมเบื้องต้น*. เอกสารประกอบการสอนวิชา ภูมิสถาปัตยกรรมเบื้องต้น, เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้. [อัดสำเนา].
- อัจฉริ เหมสันต์. (2551). *ภูมิทัศน์ในเคหสถาน*. เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- Norman, K. Booth. (1983). *Basic Element of Landscape Architecture Design*. New York, NY: Waveland Press Inc.
- Norman, K. Booth. & James, E. Hiss. (1991). *Residential Landscape Architecture: Design Process for The Private Residential*. New Jersey, NJ: Prentice Hall.

การประเมินผลการดำเนินงาน
ภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน
กรณีศึกษา กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน ตำบลโคกเคียน
อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส *

Evaluation of Implementation Outcomes of the Livestock
Farming Promotion Project in the Southern Border
Provinces A Case Study of Betong Chicken Farmers in Khok
Khian Subdistrict, Mueang District, Narathiwat Province

พรไทย ศิริสาธิตกิจ
Pornthai Sirisatidkit
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University
E-mail: pornthai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงานภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และแบบประเมิน สำหรับการประเมินโครงการ ใช้แบบจำลองซิป

* ได้รับบทความ: 5 พฤศจิกายน 2565; แก้ไขบทความ: 16 มกราคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 19 มกราคม 2566

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน ก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวของเกษตรกรที่ต้องการสร้างอาชีพเสริมจากการทำเกษตร โดยกลุ่มมีลักษณะรวมตัวเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ และเลี้ยงโดยใช้ฐานการผลิตของครัวเรือน การก่อตั้งกลุ่มเริ่มจากวัตถุประสงค์ในการทดลองเลี้ยงไก่เบตงเพื่อการอนุรักษ์และค่อยพัฒนาทักษะการเลี้ยง เมื่อผ่านไประยะหนึ่ง สมาชิกกลุ่มค่อย ๆ ลดลง ทั้งนี้เพราะการเลี้ยงไก่เบตงต้องอาศัยทักษะและวิธีการเลี้ยงที่ซับซ้อน แต่ยังมีสมาชิกจำนวนหนึ่งที่เลี้ยงต่อเนื่องและเริ่มหาทางออกใหม่ โดยต้องการเพิ่มมูลค่าไก่เบตงด้วยการทดลองแปรรูปเป็น “ไก่เบตงสับ” พร้อมรับประทาน ด้วยเหตุนี้สมาชิกกลุ่มจึงเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน สำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่ได้รับการพัฒนาระดับด้วยการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (วทน.) ได้แก่ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไก่เบตงสับ 2) การพัฒนาโลโก้กลุ่ม และบรรจุภัณฑ์ และ 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบไก่เบตงสับ เพื่อนำไปสู่การจำหน่าย รวมถึงการอบรมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน และการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์ไก่เบตงสับให้กับสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียนและผู้สนใจ สำหรับการประเมินผลการดำเนินงาน พบว่าผลการดำเนินงานในภาพรวมประสบความสำเร็จอยู่ในระดับดี และเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากผลคะแนนมากไปน้อย ได้แก่ ด้านผลที่ได้รับอยู่ในระดับดีมาก ด้านปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับดีมาก ด้านบริบทอยู่ในระดับดี และด้านกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

คำสำคัญ: การประเมินผล; การพัฒนาผลิตภัณฑ์; ปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน; ไก่เบตง; การรวมกลุ่ม

Abstract

The purpose of this research was to evaluate the implementation outcomes of the livestock farming promotion project in the southern border provinces in the case study of Betong chicken farmers in Khok Khian Subdistrict, Mueang District, Narathiwat Province. Researcher used mixed methods approach: qualitative and quantitative research design, gathered data from interviews and

observations as well as evaluation forms. Using the CIPP model to evaluate the implementation outcomes of the project.

The results indicated as follows. Betong chicken farmers were local residents in Khok Khian Subdistrict of Narathiwat's Mueang District who wanted to increase their household income from raising Betong chicken. With the previous aim of conserving the chicken breed, the chicken farmers grouped together informally to support each other. However, the number of group members dropped afterwards because adequate skill and great care were required for raising Betong chicken. Therefore, the rest of the chicken farmers joined in the livestock farming promotion project to develop their strategy and work towards the solution. To maximize the profit, the goal of the Betong chicken farmers was to produce a ready-to-eat meal from Betong chicken meat. Regarding the product development following the national policy on science, technology and innovation (STI) under the livestock farming promotion project in the southern border provinces, Betong chicken farmers 1) launched a frozen menu from Betong chicken meat called "Chopped Betong Chicken; 2) designed logo and packaging; and 3) developed the prototype of the Betong chicken meat product for sale. Furthermore, provided training for other chicken farmers who were interested in producing the frozen Betong chicken meat product. In the whole picture, the implementation outcomes of the livestock farming promotion project in the southern border provinces in the case study of Betong chicken farmers in Khok Khian Subdistrict of Narathiwat's Mueang District were at good levels. When considering the individual aspects and sorting scores from the highest to lowest, the outcome in the product aspect was at excellent level, the outcome in the input aspect was at excellent level, the outcomes in the context was at good level, and the outcome in the process aspect was at moderate level.

Keywords: evaluation; product development; livestock farming in the southern border provinces; Betong chicken; grouping

1. บทนำ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.) ได้รับงบประมาณภายใต้ แผนงานบูรณาการพัฒนาพื้นที่ระดับภาค (ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ) เพื่อนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม (วทน.) มายกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการและชุมชน เพื่อสร้างโอกาสในการแข่งขันในตลาด และสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างความหลากหลายของสินค้าและบรรจุภัณฑ์ การพัฒนาระบบตรวจริบรองคุณภาพมาตรฐานสินค้าที่มีประสิทธิภาพ สนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อทดลองตลาด และสนับสนุนการเข้าถึงโรงงานต้นแบบเพื่อให้มีกำลังการผลิตที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาด ภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ ชายแดน และดำเนินการต่อเนื่องในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 (มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2564)

สำหรับการประเมินผลการดำเนินงานภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ ชายแดน ภูมิศึกษา กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นโครงการหนึ่งในจำนวน 9 โครงการ ที่อยู่ภายใต้ชุด “โครงการประเมินผลการดำเนินงานและผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ ภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564” โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ทั้งนี้เนื่องจากไก่เบตงเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดชายแดนใต้ เป็นไก่ที่มีความจำเพาะเป็นที่ยอมรับทั้งคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ด้วยมีคุณภาพเนื้อนุ่ม ไขมันต่ำ หนังหนึบ และกลิ่นหอม แต่การทำให้ไก่เบตงมีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ จำเป็นต้องพัฒนาในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการเลี้ยง (สยามรัฐออนไลน์, 2561) รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไก่เบตง เป็นต้น

กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน เป็นเกษตรกรกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เพิ่งก่อตั้ง โครงสร้างและการบริหารจัดการกลุ่มยังไม่ชัดเจน และยังขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนั้นกลุ่มจึงได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งและให้สามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยเหตุนี้การประเมินผลการดำเนินงานจึงมีความสำคัญ เพื่อจะ

ได้ทราบเกี่ยวกับผลการดำเนินงานที่ได้รับการพัฒนาภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงและชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสในการแข่งขัน และตอบโจทย์ความต้องการของตลาดได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบการพิจารณาตัดสินใจและวางแผนการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนากลุ่มต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินผลการดำเนินงานภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยกำหนดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการ จำนวน 41 คน ประกอบด้วยเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน จำนวน 37 คน และวิทยากร จำนวน 4 คน เป็นประชากรกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการศึกษาข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Secondary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Primary Data) สำหรับข้อมูลปฐมภูมิในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต (Observation) ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบประเมิน สำหรับข้อมูลทุติยภูมิใช้การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยใช้แบบจำลองชิป (CIPP Model) (Stufflebeam, 1993) เป็นเครื่องมือในการนำเสนอผลการประเมิน ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบริบท (Context) 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) 3) ด้านกระบวนการ (Process) และ 4) ด้านผลที่ได้รับ (Product) โดยมีการให้คะแนนความสำเร็จของการดำเนินงานในแต่ละประเด็นที่ทำการประเมินในแต่ละด้านตั้งแต่ระดับ 0-10 คะแนน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะเป็นลักษณะของการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ยประชากร (μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร (Sigma) (σ)

การแปลผลคะแนน โดยการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเกณฑ์การให้คะแนนของทุกตัวชี้วัด เพื่อสะท้อน “ระดับความสำเร็จของการดำเนินโครงการ” ทั้งในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลที่ได้รับ ซึ่งมีเกณฑ์ดังนี้ (Laxmi, 2021)

ระดับคะแนน 9.00 - 10.00	หมายถึง ความสำเร็จระดับดีมาก
ระดับคะแนน 7.50 - 8.99	หมายถึง ความสำเร็จระดับดี
ระดับคะแนน 6.00 - 7.49	หมายถึง ความสำเร็จระดับปานกลาง
ระดับคะแนน 5.00 - 5.99	หมายถึง ความสำเร็จระดับปรับปรุง
ระดับคะแนน 0.00 - 4.99	หมายถึง ความสำเร็จระดับไม่ผ่าน

4. สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน

“ไก่เบตง” หรือมีชื่อเรียกทางวิทยาศาสตร์ว่า *Betta splendens* Regan ตามประวัติความเป็นมาของไก่พันธุ์เบตงนี้ เป็นไก่พันธุ์เนื้อพื้นเมืองที่นำพันธุ์มาจากประเทศจีนเรียกว่า “ไก่กวางไส” มีต้นกำเนิดมาจากไก่พันธุ์เลนซาน มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศจีน เมื่อชาวจีนอพยพจากประเทศจีนและมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา จึงได้นำไก่พันธุ์นี้มาเลี้ยงอย่างแพร่หลายในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา จนถึงทุกวันนี้ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) ต่อมาไก่เบตงได้มีการนำไปเลี้ยงในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย เช่น ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เป็นต้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียนที่ก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวของเกษตรกรที่ต้องการสร้างอาชีพเสริมจากการทำเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน เมื่อราคายางตกต่ำลง เกษตรกรจึงได้รวมตัวกัน ประมาณ 40 คน ส่วนใหญ่เป็นสุภาพสตรีที่มีเวลาว่างจากภาคเกษตร และมีที่ดินว่างเปล่าที่สามารถกันเป็นคอกไก่อย่างง่าย โดยการก่อตั้งกลุ่มมีลักษณะรวมตัวกันเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ และเลี้ยงโดยใช้ฐานการผลิตของครัวเรือน

การตั้งกลุ่มเริ่มจากวัตถุประสงค์ในการทดลองเลี้ยงไก่เบตงเพื่อการอนุรักษ์ และค่อยพัฒนาทักษะการเลี้ยงไปสู่การเลี้ยงแบบอาชีพ เนื่องจากสมาชิกกลุ่มยังขาดทักษะการเลี้ยงไก่เบตง ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มเมื่อได้รับการแจกลูกไก่เบตง ก็ตัดสินใจเลี้ยงแบบธรรมชาติปล่อยให้หาอาหารกินเอง และมีการเสริมอาหารจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เมื่อการเลี้ยงผ่านไประยะหนึ่งสมาชิกกลุ่มค่อย ๆ ลดลง ทั้งนี้เพราะการเลี้ยงไก่เบตงต้องใช้ทักษะและวิธีการเลี้ยงที่ซับซ้อนกว่า

ที่คาดการณ์ไว้ และไม่สามารถสร้างรายได้ตามที่คาดหวัง อย่างไรก็ตามก็ดียังมีสมาชิกที่เลี้ยงไก่เบตงต่อเนื่องและเริ่มหาทางออกใหม่ โดยต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไก่เบตงเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ด้วยเหตุนี้สมาชิกกลุ่มจึงเข้ารับการส่งเสริมและสนับสนุนภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดนของกลุ่ม ผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน

2.1 การพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ไก่เบตงสับ เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการนำไก่เบตงมาต้มและสับเป็นชิ้น ๆ ขนาดพอดีคำ เพื่อความสะดวกในการรับประทาน ที่ผ่านกระบวนการแปรรูปตามขั้นตอน ได้แก่ การต้ม โดยมีส่วนผสมเป็นไก่เบตง 100%

ภาพที่ 1. ผลิตภัณฑ์ไก่เบตงสับ

2.2 การพัฒนาตัวบรรจุภัณฑ์ ได้แก่ การออกแบบโลโก้กลุ่ม (Logo) และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ไก่เบตงสับ ซึ่งมีลักษณะเป็นถุงใสซีลสุญญากาศ ขนาด 20x25 เซนติเมตร ติดสติ๊กเกอร์ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ขนาด 13x19 เซนติเมตร บนบรรจุภัณฑ์จะมีภาพและรายละเอียดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ปรากฏทั้งด้านหน้าและด้านหลังบรรจุภัณฑ์

ภาพที่ 2. โลโก้กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน

ภาพที่ 3-4. บรรจุภัณฑ์ต้นแบบไก่เบตงสับ (ด้านหน้า-ด้านหลัง)

โดยบนบรรจุภัณฑ์ด้านหน้าจะมีภาพและรายละเอียดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ เช่น โลโก้กลุ่ม คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ และปริมาณ เป็นต้น ส่วนบนบรรจุภัณฑ์ด้านหลังจะมีภาพและรายละเอียดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ เช่น วิธีรับประทาน ส่วนประกอบ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ราคา การเก็บรักษา และวันเดือนปีที่ผลิตและวันหมดอายุ เป็นต้น

2.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ สำหรับผลิตภัณฑ์ต้นแบบไก่เบตงสับที่พัฒนาขึ้นเพื่อการจำหน่าย มีลักษณะเป็นถุงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 20x25 เซนติเมตร ติดสติ๊กเกอร์ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ขนาด 13x19 เซนติเมตร เนื้อหาบนบรรจุภัณฑ์จะเหมือนกับเนื้อหาบนบรรจุภัณฑ์ต้นแบบที่กล่าวมา โดยผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ผลิตขึ้นเพื่อการจำหน่าย มีน้ำหนัก 200 กรัม ส่วนผสม ได้แก่ ไก่เบตง 100% การเก็บรักษาเก็บที่อุณหภูมิ <-18 องศาเซลเซียส หรือห้องแช่แข็ง จำหน่ายในราคา 100 บาท/ถุง (200 กรัม) ต้นทุนคงที่ 51.25 บาท ต้นทุนผันแปร 23 บาท ต้นทุนรวม 74.25 บาท ต้นทุนบรรจุภัณฑ์ต่อหน่วยจำหน่าย 21 บาท และอัตรากำไรขั้นต้น 25.75%

3. การอบรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดนของกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน

3.1 การอบรมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน (การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมยกระดับมาตรฐานการผลิตและพัฒนาศักยภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์สู่เชิงพาณิชย์) ให้กับกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน ได้แก่ 1) กลยุทธ์การตลาด SME 2) แนวทางและกระบวนการเขียนแผนธุรกิจ 3) การสร้างตราสินค้า 4) การจัดทำงบประมาณกำไรขาดทุนแสดงฐานะทางการเงิน 5) Process Design Thinking และ 6) การประเมินความเป็นไปได้ของแผนธุรกิจ

3.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์ไก่อเบตงสับให้กับสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงไก่อเบตงบ้านโคกเคียน และผู้สนใจ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดไปใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ไก่อเบตงสับที่สามารถวางจำหน่ายในท้องตลาดได้

4. การประเมินผลการดำเนินงานภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ ชายแดนของกลุ่มผู้เลี้ยงไก่อเบตงบ้านโคกเคียน

การประเมินผลการดำเนินงานจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 41 คน มีรายละเอียดการประเมินผลการดำเนินงาน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การประเมินผลการดำเนินงานภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ ชายแดนของกลุ่มผู้เลี้ยงไก่อเบตงบ้านโคกเคียน

รายการประเมิน	ตัวชี้วัด	ผู้ประกอบการ	วิทยากร	ภาพรวม
		μ σ ระดับ	μ σ ระดับ	μ σ ระดับ
1. ด้านบริบท				
1.1 วิเคราะห์ความต้องการและความจำเป็น	1.1.1 ระดับความจำเป็นของโครงการที่มีต่อสถานการณ์และพื้นที่	9.05	9.25	9.15
		1.43	0.50	0.97
		(ดีมาก)	(ดีมาก)	(ดีมาก)
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1.1.2 ระดับความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการ	8.78	9.00	8.89
		1.29	0.82	1.05
		(ดี)	(ดีมาก)	(ดี)
1.3 ความสอดคล้องกับนโยบาย	1.1.3 ระดับความสอดคล้องของโครงการกับนโยบายรัฐบาลหรือจังหวัดชายแดนภาคใต้	8.68	9.00	8.84
		1.38	0.82	1.10
		(ดี)	(ดีมาก)	(ดี)
รวม		8.84	9.08	8.96
		1.37	0.71	1.04
		(ดี)	(ดีมาก)	(ดี)

รายการประเมิน	ตัวชี้วัด	ผู้ประกอบการ	วิทยากร	ภาพรวม
		μ σ ระดับ	μ σ ระดับ	μ σ ระดับ
2. ด้านปัจจัยนำเข้า				
2.1 ความพร้อมด้านกำลังคน	2.1.1 ระดับความพร้อมของคนที่เข้าร่วมโครงการ	8.43 1.71 (ดี)	8.75 0.50 (ดี)	8.59 1.10 (ดี)
2.2 ผู้ให้บริการ	2.2.1 ระดับความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดของวิทยากร	9.08 1.28 (ดีมาก)	9.50 0.58 (ดีมาก)	9.29 0.93 (ดีมาก)
2.3 ผู้ประสานงานโครงการ	2.3.1 ระดับความสามารถและการประสานงานของผู้ประสานงานโครงการ	8.81 1.35 (ดี)	9.50 0.58 (ดีมาก)	9.16 0.97 (ดีมาก)
2.4 รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์	2.4.1 ระดับความสอดคล้องระหว่างรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์กับความต้องการของชุมชน	8.98 1.14 (ดี)	9.25 0.50 (ดีมาก)	9.11 0.82 (ดีมาก)
2.5 ความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์	2.5.1 ระดับความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำผลิตภัณฑ์หรือดำเนินการตามวัตถุประสงค์	8.70 1.27 (ดี)	9.0 0.81 (ดีมาก)	8.85 1.04 (ดี)
รวม		8.80 1.35 (ดี)	9.20 0.59 (ดีมาก)	9.00 0.97 (ดีมาก)

รายการประเมิน	ตัวชี้วัด	ผู้ประกอบการ	วิทยากร	ภาพรวม
		μ σ ระดับ	μ σ ระดับ	μ σ ระดับ
3. ด้านกระบวนการ				
3.1 การสำรวจความต้องการของชุมชน	3.1.1 ระดับการประชุมหรือพบปะพูดคุยเกี่ยวกับโครงการก่อนเริ่มดำเนินโครงการ	0.78 0.58 (ไม่ผ่าน)	1.25 1.50 (ไม่ผ่าน)	1.01 1.04 (ไม่ผ่าน)
3.2 การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย	3.2.1 ระดับความเหมาะสมของระบบหรือกลไกในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ	8.91 1.16 (ดี)	8.5 1.00 (ดี)	8.70 1.08 (ดี)
3.3 การสื่อสาร	3.3.1 ระดับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ประกอบการหรือชุมชนระหว่างดำเนินโครงการ	8.81 1.17 (ดี)	9.25 0.50 (ดีมาก)	9.03 0.84 (ดีมาก)
3.4 การให้บริการ	3.4.1 ระดับการให้บริการที่เป็นประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการ	9.46 8.80 (ดีมาก)	9.25 0.50 (ดีมาก)	9.36 4.65 (ดีมาก)
3.5 การติดตามโครงการ	3.5.1 ระดับการติดตามหรือประเมินผลการดำเนินโครงการ	8.57 1.44 (ดี)	8.75 0.96 (ดี)	8.66 1.20 (ดี)
รวม		7.31 2.63 (ปานกลาง)	7.40 0.89 (ปานกลาง)	7.35 1.76 (ปานกลาง)

รายการประเมิน	ตัวชี้วัด	ผู้ประกอบการ	วิทยากร	ภาพรวม
		μ σ ระดับ	μ σ ระดับ	μ σ ระดับ
4. ด้านผลที่ได้รับ				
4.1 ความพึงพอใจต่อโครงการ	4.1.1 ระดับความพึงพอใจด้านขั้นตอนการดำเนินงาน	9.29 1.08 (ดีมาก)	9.50 0.46 (ดีมาก)	9.39 0.77 (ดีมาก)
	4.1.2 ระดับความพึงพอใจด้านช่องทางการติดต่อสอบถาม	9.11 1.09 (ดีมาก)	9.58 0.52 (ดีมาก)	9.35 0.80 (ดีมาก)
	4.1.3 ระดับความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ	9.24 1.18 (ดีมาก)	10.00 0.00 (ดีมาก)	9.62 0.59 (ดีมาก)
	4.1.4 ระดับความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	9.05 1.23 (ดีมาก)	9.75 0.45 (ดีมาก)	9.40 0.84 (ดีมาก)
	รวม	9.17 1.15 (ดีมาก)	9.71 0.36 (ดีมาก)	9.44 0.75 (ดีมาก)
ภาพรวม		8.84 1.37 (ดี)	9.08 0.71 (ดีมาก)	8.96 1.04 (ดี)

จากตาราง พบว่า โครงการในภาพรวมเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จอยู่ในระดับดี ($\mu = 8.69$, $\sigma = 1.13$) ซึ่งผลการประเมินแต่ละด้านอยู่ในระดับดีมาก ระดับดี และระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากผลคะแนนมากไปน้อย ได้แก่ ด้านผลที่ได้รับอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.44$, $\sigma = 0.75$) ด้านปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.00$, $\sigma = 0.97$) ด้านบริบท

อยู่ในระดับดี ($\mu = 8.96$, $\sigma = 1.04$) และด้านกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 7.35$, $\sigma = 1.76$) ตามลำดับ และสามารถสรุปผลการดำเนินงานแต่ละด้านได้ดังนี้

4.1 ด้านบริบท มีผลสำเร็จอยู่ในระดับดี ($\mu = 8.96$, $\sigma = 1.04$) ซึ่งผลการประเมินแต่ละรายการอยู่ในระดับดีมากและดี โดยเรียงลำดับจากผลคะแนนมากไปน้อย ได้แก่ ระดับความจำเป็นของโครงการที่มีต่อสถานการณ์และพื้นที่อยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.15$, $\sigma = 0.97$) ระดับความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการอยู่ในระดับดี ($\mu = 8.89$, $\sigma = 1.05$) และระดับความสอดคล้องของโครงการกับนโยบายรัฐบาลอยู่ในระดับดี ($\mu = 8.84$, $\sigma = 1.37$) ตามลำดับ

4.2 ด้านปัจจัยนำเข้า มีผลสำเร็จอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.00$, $\sigma = 0.97$) ซึ่งผลการประเมินแต่ละรายการส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก โดยเรียงลำดับจากผลคะแนนมากไปน้อย ได้แก่ ระดับความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดของวิทยากรอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.29$, $\sigma = 0.93$) ระดับความสามารถและการประสานงานของผู้ประสานงานโครงการอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.16$, $\sigma = 0.97$) และระดับความสอดคล้องระหว่างรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์กับความต้องการของชุมชนอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.11$, $\sigma = 0.82$) ส่วนระดับความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำผลิตภัณฑ์หรือดำเนินการตามวัตถุประสงค์อยู่ในระดับดี ($\mu = 8.85$, $\sigma = 1.04$) และระดับความพร้อมของคนที่เข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับดี ($\mu = 8.59$, $\sigma = 1.10$) ตามลำดับ

4.3 ด้านกระบวนการ มีผลสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 7.35$, $\sigma = 1.76$) ซึ่งผลการประเมินแต่ละรายการส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมากและดี โดยเรียงลำดับจากผลคะแนนมากไปน้อย ได้แก่ ระดับการให้บริการที่เป็นประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.36$, $\sigma = 4.65$) ระดับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ประกอบการหรือชุมชนระหว่างดำเนินโครงการอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.03$, $\sigma = 0.84$) ระดับความเหมาะสมของระบบหรือกลไกในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับดี ($\mu = 8.70$, $\sigma = 1.08$) และระดับการติดตามหรือประเมินผลการดำเนินโครงการอยู่ในระดับดี ($\mu = 8.66$, $\sigma = 1.20$) ตามลำดับ ส่วนระดับการประชุมหรือพบปะพูดคุยเกี่ยวกับโครงการก่อนเริ่มดำเนินโครงการอยู่ในระดับไม่ผ่าน ($\mu = 1.01$, $\sigma = 1.04$) ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จึงส่งผลให้การประชุมหรือพบปะพูดคุยเกี่ยวกับโครงการก่อนเริ่มดำเนินโครงการ ไม่สามารถกระทำได้เท่าที่ควร

4.4 ด้านผลที่ได้รับ มีผลสำเร็จอยู่ในระดับดีมาก ($\mu = 9.44$, $\sigma = 0.75$) ซึ่งผลการประเมินแต่ละรายการอยู่ในระดับดีมาก โดยเรียงลำดับจากผลคะแนนมากไปน้อย ได้แก่ ระดับความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ($\mu = 9.62$, $\sigma = 0.59$) ระดับความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\mu = 9.40$, $\sigma = 0.84$) ระดับความพึงพอใจด้านขั้นตอนการดำเนินงาน ($\mu = 9.39$, $\sigma = 0.77$) และระดับความพึงพอใจด้านช่องทางการติดต่อสอบถาม ($\mu = 9.35$, $\sigma = 0.80$) ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

กลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน ก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวของเกษตรกรที่ต้องการสร้างอาชีพเสริมจากการทำเกษตร โดยกลุ่มมีลักษณะรวมตัวเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ และเลี้ยงโดยใช้ฐานการผลิตของครัวเรือน การตั้งกลุ่มเริ่มจากวัตถุประสงค์ในการทดลองเลี้ยงไก่เบตงเพื่อการอนุรักษ์และค่อยพัฒนาทักษะการเลี้ยง เมื่อผ่านไประยะหนึ่ง สมาชิกกลุ่มค่อย ๆ ลดลง ทั้งนี้เพราะการเลี้ยงไก่เบตงต้องอาศัยทักษะและวิธีการเลี้ยงที่ซับซ้อน แต่ก็ยังมีสมาชิกจำนวนหนึ่งที่เลี้ยงต่อเนื่องและเริ่มหาทางออกใหม่ โดยต้องการเพิ่มมูลค่าไก่เบตงด้วยการทดลองแปรรูปเป็น “ไก่เบตงสับ” พร้อมรับประทาน ด้วยเหตุนี้สมาชิกกลุ่มจึงเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดนเพื่อทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไก่เบตงสับ 2) การพัฒนาโลโก้กลุ่ม และบรรจุภัณฑ์ และ 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบไก่เบตงสับ เพื่อนำไปสู่การจำหน่าย รวมถึงการอบรมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดนและการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์ไก่เบตงสับให้กับสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียนและผู้สนใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของมงคล คงเสน (2561) ที่พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เบตงมีความต้องการความรู้ในการผลิตและมีความต้องการช่องทางการส่งเสริมผ่านสื่อราชการ คู่มือ และอินเทอร์เน็ต และต้องการวิธีการส่งเสริมแบบอบรมเชิงปฏิบัติการ สำหรับการประเมินผลการดำเนินงานภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดนของกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงบ้านโคกเคียน พบว่า ผลการดำเนินงานในภาพรวมเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จอยู่ในระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของคลินิกเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ (2563) ที่พบว่า การอบรมเชิงปฏิบัติการการถ่ายทอดเทคโนโลยี ผลการสำรวจความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เข้าอบรมอยู่ในระดับดี นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการสร้างธุรกิจภายในชุมชนจากการส่งเสริมการเลี้ยงไก่เบตงให้ได้คุณภาพมาตรฐาน ต่อยอดสู่การแปรรูป

ไก่เบตงให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เป็นที่รู้จัก เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค เกิดรายได้ในชุมชน และงานศึกษาของสุวรรณ ทอดอนคำ (2563) ที่พบว่า การอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตไก่เบตงที่ได้มาตรฐาน ผลการสำรวจความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เข้าอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด และการอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไก่เบตง ผลการสำรวจความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เข้าอบรมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพสุสัต์ไก่เบตงยังได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และนวัตกรรม ในกระบวนการผลิตสุสัต์ และกระบวนการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปสุสัต์ ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคใต้ชายแดนอีกด้วย

โดยผลการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เบตงที่ต้องการได้รับการพัฒนาและส่งเสริมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และอื่น ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด อันจะนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นข้อค้นพบที่มีประโยชน์ทั้งเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ เชิงวิชาการทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์บนฐานความรู้และทุนชุมชนที่สอดคล้องกับศักยภาพของกลุ่ม รวมถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานที่สะท้อนถึงระดับความสำเร็จของโครงการในด้านต่าง ๆ ส่วนเชิงปฏิบัติ ได้แก่ ข้อค้นพบดังกล่าวจะเป็นข้อมูลสะท้อนกลับไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบการพิจารณาตัดสินใจและวางแผนการดำเนินงานต่อไป ในลักษณะของการดำเนินงานแบบวงจร PDCA ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง (Act) เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความคุ้มค่าและประโยชน์สูงสุดทั้งในแง่ของประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งต่อหน่วยงานและพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ โดยให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มเพื่อสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้

1.2 การส่งเสริมเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่เบตงที่ได้มาตรฐาน เพื่อให้ได้ไก่เบตงที่มีคุณภาพ และมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของตลาด และการนำมาใช้เป็นวัตถุดิบหลัก ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยการส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไก่เบตงและการสร้างคอกไก่ที่ได้มาตรฐานและถูกสุขลักษณะ

1.3 การส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไก่เบตงเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มและการตลาดออนไลน์ให้กับกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตง โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้เลี้ยงไก่เบตงเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม

2.2 ควรศึกษาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ไก่เบตงส์ เพื่อให้ได้มาตรฐานการรับรองผลิตภัณฑ์

2.3 ควรศึกษาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ไก่เบตงในรูปแบบอื่น ๆ ในลักษณะของการสร้างมูลค่าเพิ่ม เพื่อการสร้างทางเลือกที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

มงคล คงเสน. (2561). โมเดลการส่งเสริมการผลิตไก่เบตงเชิงธุรกิจในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2564). ข้อเสนอโครงการประเมินผลการดำเนินงานและผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ ภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ภาคใต้ชายแดน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 [เอกสารถ่ายสำเนา]. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ คลินิกเทคโนโลยี. (2563). โครงการหมู่บ้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หมู่บ้านอนุรักษ์และพัฒนาการเลี้ยงไก่เบตง ประจำปีงบประมาณ 2563 (รายงานวิจัย). นราธิวาส: มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.

สยามรัฐออนไลน์. (2561, 17 กันยายน). อนาคต “ไถ่เบตง” :อนาคตคุณภาพชีวิต 3 จว.

ชายแดนใต้. สยามรัฐ. สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/n/46625>

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). *การเลี้ยงไก่เบตง*.

ยะลา: ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเบตง.

สุวรรณา ทองดอนคำ. (2563). *โครงการพัฒนาศักยภาพการผลิตด้านการเกษตร (การเพิ่มมูลค่าการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในพื้นที่จังหวัดยะลา) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563* (รายงานการวิจัย). ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

Laxmi. (2021). Converting percentage to GPA out of 10. Retrieved from <https://www.learnram.com/calculator/converting-percentage-to-gpa-out-of-10/>

Stufflebeam, D. L. (1993). *The CIPP model for program evaluation*. In G. F. Madaus, M. S. Scriven and D. L. Stufflebeam (Eds.), *Evaluation models*. Boston: Kluwer-Nijhoff.

รถคันเก่ากับเครื่องยนต์ใหม่:
การทำความเข้าใจการปฏิรูประบบราชการไทย
และปัญหาในอนาคต *

Old Car with New Engine: Understanding Bureaucratic
Reform in Thailand and Future Problem

นิติ มณีกาญจน์, และ กฤษฎา พรรณราย

Niti Maneekarn, and Gridsada Pannarai

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

Prince of Songkla University, Suratthani Campus

Corresponding Author, Email: maneekarnnay@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ต้องการอธิบายถึงรูปแบบการปฏิรูประบบราชการไทยและปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า การปฏิรูประบบราชการมีสองรูปแบบหลัก ได้แก่ การปฏิรูปเชิงโครงสร้างและการปฏิรูปเชิงวิธีการทำงาน การปฏิรูปเชิงโครงสร้างสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วและเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม แต่จะต้องอาศัยอำนาจทางการเมืองที่เข้มข้น เป็นเอกภาพ อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปเชิงโครงสร้างมักจะนำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางหรือตัวผู้ปกครอง ส่วนการปฏิรูปเชิงวิธีการทำงาน มักเป็นผลมาจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และอาศัยช่วงเวลาที่ยาวนานกว่าในการเปลี่ยนแปลง โดยที่ผ่านมานั้นระบบราชการของไทยได้มีการปฏิรูปทั้งในสองรูปแบบ การปฏิรูปเชิงวิธีการทำงานปรากฏอย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร และสืบเนื่องต่อมาจนกระทั่งปัจจุบันภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ส่งผลให้การบริการสาธารณะ

* ได้รับบทความ: 8 ธันวาคม 2565; แก้ไขบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2566; ตอรับตีพิมพ์: 17 กุมภาพันธ์ 2566

มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น ขณะที่การปฏิรูปเชิงโครงสร้างกลับไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ยังคงเน้นไปที่อำนาจของราชการส่วนกลาง ลำดับชั้นการบังคับบัญชาที่เข้มแข็ง การจำกัดบทบาทและควบคุมราชการส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้ในระยะยาวระบบราชการจะไม่สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างในช่วงแรกและจะเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการดำเนินตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิรูปประเทศในหลายด้าน การปฏิรูปเชิงโครงสร้างจึงมีความจำเป็น เพียงแต่จะต้องอาศัยอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็งในการเปลี่ยนแปลงและกระทำอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางเหมือนที่ผ่านมา

คำสำคัญ: การปฏิรูป; ระบบราชการไทย; ปัญหาในอนาคต

Abstract

This article aims to explain reformation patterns in Thai bureaucracy and problem in the future. By analyzing significant bureaucratic reform in Thai history, found that bureaucratic reform had 2 patterns; structural reform and method reform. Structural reform could be occurring promptly and has concrete results but its success depended on strong and unity of political power with no resistant, however, this type of change would lead to centralization of power at the end. While, method reform takes more time to change because of traditional working method familiarity. The main cause of reform in method is economic crisis and change in technologies, in addition, this type of change has been processing since Prime Minister Thaksin Shinawatra period and obviously in National Strategy 2018-2037 resulting in more improvement of public service efficiently and effectively. Opposed to structural reform that has no significant change central administration still has immense power, strong hierarchical control and limited and controlled local administration and civil society, in other words, old bureaucratic structure is incompatible with new method. This will decreasing effective and efficiency of

bureaucratic capacities and obstruct to the success in National Strategy 2018-2037 and National Reform Plan. So, structural reform is necessary in the future, however, this requires strong and unity of political power and must be protect problem of centralized power as well.

Keywords: reform; Thai bureaucracy; future problem

1. บทนำ

ตามแนวคิดของ Max Weber ระบบราชการ (bureaucracy) เป็นลักษณะหนึ่งของการจัดองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่มีขนาดใหญ่ โดยมีเป้าหมายคือการทำให้องค์กรเข้าสู่สถานะความเป็นจักรกล (mechanistic mode) (Visitchaichan, 2004, p. 129) กล่าวคือ มีโครงสร้างที่ชัดเจนเป็นทางการ มีกลไกในการบังคับบัญชา มีระเบียบในการควบคุมพฤติกรรม รวมถึงการนำตัวแปรที่ไม่มีเหตุผล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เรื่องตัวบุคคล หรือเรื่องอารมณ์ของมนุษย์ ออกไปจากองค์กร (อรุณี สันฐิตวิณัย, 2559, น. 683) ซึ่งสำหรับ Weber แล้ว การจัดองค์กรในรูปแบบดังกล่าวจะทำให้ระบบราชการกลายเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีเหตุผลมากที่สุดเช่นเดียวกับระบบสายการผลิตสินค้าในโรงงานอุตสาหกรรมสมัยใหม่ (Chowdhury, 1984; Serpa & Ferreira, 2019)

โดยทั่วไปแล้ว หลักในการจัดองค์กรแบบระบบราชการตามที่ Weber ได้กล่าวไว้นั้น ไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนักในแต่ละประเทศ จนอาจจะทำให้คิดไปว่าระบบราชการในทุกประเทศก็คงจะมีความคล้ายคลึงกัน แต่ในความจริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น สาเหตุหลักที่ทำให้ระบบราชการของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันก็คือลักษณะการเปลี่ยนแปลงของระบบราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในลักษณะของการปฏิรูป ทั้งในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการปฏิรูป รูปแบบของการปฏิรูป รวมไปถึงผลอันเกิดจากการปฏิรูป

บทความนี้ต้องการจะวิเคราะห์ถึงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของระบบราชการไทยผ่านเหตุการณ์การปฏิรูประบบราชการ โดยใช้ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เพื่ออธิบายถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้ง โดยจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงการปฏิรูประบบราชการในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ การปฏิรูประบบราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การปฏิรูประบบราชการในช่วงปี พ.ศ. 2540

เรียบร้อย และสามารถบังคับบัญชาหัวเมืองต่างๆ รวมไปถึงการป้องกันการแข่งขันของหัวเมืองขนาดใหญ่ พระองค์จึงได้ปฏิรูประบบราชการในเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ ระบบราชการในสมัยอยุธยาตอนต้น ก่อนหน้าที่จะเกิดการปฏิรูปนั้น ภายในราชธานีจะประกอบด้วยจตุสดมภ์อันได้แก่ กรมเวียง กรมวัง กรมคลัง กรมนา โดยแต่ละกรมจะมีเสนาบดีเป็นผู้บังคับบัญชา มีเมืองหน้าด่านหรือเมืองลูกหลวงรายรอบราชธานีทั้ง 4 ทิศ มีการส่งพระราชโอรสหรือพระประยูรญาติไปทำการปกครอง มีเมืองชั้นในที่อยู่ถัดออกไปจากเมืองหน้าด่าน โดยมีขุนนางที่กษัตริย์แต่งตั้งไปปกครอง มีเมืองพระยามหานครหรือเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราชที่ปกครองโดยเจ้าเมืองเดิม ครั้นเมื่อถึงรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ได้ทรงขยายอำนาจของราชธานีและลดอำนาจของหัวเมืองโดยการไปผนวกเอาเมืองใกล้เคียงเข้ามา ยกเลิกเมืองหน้าด่าน/เมืองลูกหลวง (เพื่อป้องกันปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติ)

นอกจากนี้ เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้ขุนนางคนใดคนหนึ่งหรือเจ้าเมืองใดเจ้าเมืองหนึ่งมีอำนาจ ทรัพยากร กองกำลังมากเกินไปจนอาจเป็นอันตรายกับพระมหากษัตริย์ จึงได้ทรงตั้งตำแหน่งอัครเสนาบดี 2 ตำแหน่ง คือ สมุหกลาโหม ที่ดูแลกิจการทางด้านทหาร และ สมุหนายก ที่ดูแลกิจการทางด้านพลเรือนและจตุสดมภ์ ซึ่งการแยกอำนาจและกิจการของฝ่ายทหารและพลเรือนออกจากกันและนำมาขึ้นไว้ที่ส่วนกลางนั้นทำให้ในโครงสร้างของระบบราชการใหม่นั้นองค์พระมหากษัตริย์ในราชธานีกลายเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจอย่างชัดเจน อีกทั้งยังทำให้เกิดการคานและถ่วงดุลอำนาจระหว่างสามฝ่ายคือ สมุหนายก สมุหกลาโหม และองค์พระมหากษัตริย์

ในส่วนของการส่วนภูมิภาค พระองค์ได้ทรงจัดให้ราชธานีมีอำนาจในการบังคับบัญชามากขึ้น มีการยุบเมืองหน้าด่าน เหลือแต่เมืองชั้นในที่มีขุนนางไปปกครองและต้องขึ้นตรงกับกษัตริย์ที่เรียกว่าผู้รั้ง ส่วนเมืองชั้นนอก แต่เดิมให้เจ้าเมืองหรือเชื้อสายเจ้าเมืองเดิมปกครองก็มีการแต่งตั้งข้าราชการที่ขึ้นตรงต่อกษัตริย์ไปปกครองหรือเข้าไปช่วยราชการในเมือง นอกจากนี้ เมืองชั้นนอกก็ถูกจัดระเบียบใหม่ตามความสำคัญ เมืองใดสำคัญมากก็มีสถานะเป็นเมืองเอกหรือเมืองโทที่จะต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ (หมายถึงเป็นที่ถูกจับตาเพื่อมิให้เมืองเหล่านี้แข็งเมือง) ในขณะที่เมืองประเทศราชต่างๆ เจ้าเมืองจะถูกเรียกเข้ามายังราชธานีเพื่อร่วมในพระราชพิธี การส่งธิดามาเป็นสนม การส่งเครื่องราชบรรณาการ การระดมพลเมื่อเกิดสงคราม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงระบบราชการของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั้นมีจุดประสงค์เพื่อกระชับอำนาจทางการเมืองและจัดระเบียบการบริหารราชการที่ราชธานี

สามารถควบคุมบังคับบัญชาได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการปฏิรูปเชิงโครงสร้างอย่างชัดเจน โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้การปฏิรูปครั้งนี้สำเร็จลงได้ก็คือการที่องค์พระมหากษัตริย์มีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็ง เป็นเอกภาพ ปราศจากการต่อต้าน ประกอบกับตัวของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั้นเป็นเชื้อสายของราชวงศ์สุพรรณบุรีและราชวงศ์พระร่วง (เนื่องจากเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระบรมราชาธิเบศที่ 2 (เจ้าสามพระยา) แห่งอยุธยา กับ พระราชธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ 2 แห่งสุโขทัย) ทำให้พระองค์เป็นบุคคลสำคัญในการผนวกรวมอาณาจักรสุโขทัยเข้ากับอยุธยา และก่อนที่จะทรงครองราชย์ พระองค์ได้มีประสบการณ์ในการควบคุมดูแลหัวเมืองทางเหนือเพื่อคานอำนาจกับอาณาจักรล้านนามาก่อน นอกจากนี้ พระองค์ยังเป็นกษัตริย์อยุธยาที่ครองราชสมบัติเป็นเวลานานที่สุด (บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ, 2559) คุณสมบัติเหล่านี้ขององค์พระมหากษัตริย์มีส่วนอย่างยิ่งในการทำให้การปฏิรูประบบราชการสำเร็จลงได้ อย่างไรก็ตามควรจะต้องตั้งเป็นข้อสังเกตว่าผลจากการปฏิรูปครั้งนี้ทำให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางไว้มาก่อนข้างมาก ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความเป็นระเบียบและความมั่นคงของอาณาจักรเป็นสำคัญ

3. การปฏิรูปสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การปฏิรูปเพื่อความเข้มแข็งของกษัตริย์

เฉกเช่นเดียวกับรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ บริบททางการเมืองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เต็มไปด้วยความไร้เสถียรภาพทางการเมือง แต่อาจต่างตรงที่นอกจากจะมีความไร้เสถียรภาพทางการเมืองภายในแล้วพระองค์ยังต้องเผชิญกับความไร้เสถียรภาพทางการเมืองภายนอกอันเกิดจากมหาอำนาจโลกในขณะนั้นด้วย สำหรับความไร้เสถียรภาพภายใน ได้เกิดสภาวะความไม่มั่นคงของพระราชอำนาจ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในขณะที่ยังเสด็จขึ้นครองราชย์นั้นทรงมีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องมีการตั้งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินเพื่อปฏิบัติภารกิจแทนพระองค์นั้นคือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว อำนาจการเมืองในราชสำนักได้กระจุกตัวอยู่ที่ขุนนางตระกูลบุนนาคตั้งแต่สมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิรติพย์ สุคันธเมศวร์, 2549) ครั้นเมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงต้องเผชิญกับกลุ่มอำนาจเก่า ซึ่งก็มีได้มีเพียงตระกูลบุนนาคเท่านั้น David K Wyatt กล่าวว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกลุ่มชนชั้นนำสยามในยุคนั้นได้แบ่งเป็น 3 กลุ่มด้วยกันได้แก่ 1) กลุ่มสยามหนุ่ม (Young Siam) มีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำ พร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ และขุนนางในวัยหนุ่ม รวมทั้งเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ซึ่งเป็นน้องชายของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ โดยกลุ่มสยามหนุ่มนั้นเป็นผู้ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดหรือได้รับการศึกษาจากตะวันตก ต้องการที่จะให้สยามมีการปฏิรูปสังคมทัดเทียมกับอารยประเทศ 2) กลุ่มสยามอนุรักษ์ (Conservative Siam) มีสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้นำ กลุ่มนี้ประกอบด้วยขุนนางผู้ใหญ่ที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงหรือรวดเร็ว แต่ต้องการคงสภาพเดิมของขนบธรรมเนียมประเพณีสยามไว้ให้มากที่สุด จะเปลี่ยนแปลงก็เฉพาะสิ่งที่เป็นความจำเป็นจริงๆ เท่านั้น 3) กลุ่มสยามเก่า (Old Siam) กลุ่มนี้มีกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทรงเป็นผู้นำและมีขุนนางในระดับต่างๆ ที่เกรงกลัวความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เพราะมองว่าจะมีผลกระทบถึงฐานะและตำแหน่งของตน กลุ่มนี้จึงต้องการแยกตัวอยู่ลำพัง ซึ่งโดยปกติจะไม่แสดงท่าทีสนับสนุนหรือไปเกี่ยวข้องกับฝ่ายใด โดยกลุ่มนี้ต่อต้านอารยธรรมจากตะวันตกมากกว่ากลุ่มสยามอนุรักษ์ (Wyatt, 1969)

โจทย์ใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการรับมือกับความไร้เสถียรภาพทางการเมืองภายในคือทำอย่างไรจึงจะสามารถลดทอนความเข้มแข็งของกลุ่มการเมืองอื่นและสร้างความเข้มแข็งให้กับพระราชอำนาจและกลุ่มสยามหนุ่ม และสิ่งที่พระองค์ทรงกระทำคือการปฏิรูปโครงสร้างของระบบราชการให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ตัวพระองค์เอง โดยระบบราชการที่พระองค์ทรงตั้งขึ้นใหม่และประสบผลเป็นอย่างมาก ได้แก่ สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of state) อันประกอบด้วยพระราชวงศ์ ข้าราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประธาน ทำหน้าที่ถวายคำปรึกษาและลงมติก่อนจะประกาศใช้เป็นกฎหมายบังคับ และ สภาที่ปรึกษาในพระองค์ (Privy Council) ซึ่งมีจำนวนสมาชิกไม่จำกัด ขึ้นกับพระราชประสงค์ สภาดังกล่าวนี้ขึ้นตรงต่อกษัตริย์ มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาและเสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ที่จะทรงนำเข้าสู่เสนอต่อสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และมีหน้าที่พิจารณาหรือปฏิบัติราชการไปตามที่ทรงรับสั่ง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2554, น. 116)

แน่นอนว่าเมื่อพระองค์ได้วางโครงสร้างใหม่และได้ดำเนินการผ่านกลไกการเมืองที่สำคัญ เช่น สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of state) โดยได้ดึงเอาเจ้านายระดับเจ้าพระยาเข้ามาร่วมทั้งจากกลุ่มสยามเก่า สยามอนุรักษ์ และกลุ่มอื่นๆ ก็ย่อมที่จะทำให้การตัดสินใจได้ก็ตามที่เกิดขึ้นในสภาแห่งนี้เท่าๆ กับเป็นมติที่ผ่านการยอมรับของกลุ่มการเมืองทั้งหลายด้วย หรือการตั้งส่วนราชการใหม่อย่างหอรัษฎากรณพิพัฒน์ ในแง่หนึ่งก็เป็นการลดทอนรายได้จากกลุ่มอำนาจเดิมลงอย่างได้ผล ทำให้สามารถดึงทรัพยากรและอำนาจทางการเมืองเข้าสู่ตัวพระองค์ เป็นต้น

สภาพดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดผลกระทบที่ค่อนข้างมากดังที่ ลิขิต อีรวะคิน ได้อธิบายว่า “การตั้งอำนาจทางการเมืองซึ่งจะต้องกระทำด้วยการปฏิรูปย่อมกระทบต่อผู้นำอีกสองกลุ่ม...การที่จะตั้งอำนาจทางการเมืองเข้ามาสู่เจือมพระหัตถ์ของพระองค์เพื่อจะได้สะดวกต่อการดำเนินนโยบายต่างๆ นั้น กระทำได้ก็โดยการปฏิรูปโครงสร้าง...” (ลิขิต อีรวะคิน, 2554, น. 112)

ส่วนการรับมือกับความไร้เสถียรภาพภายนอก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการบริหารและระบบราชการแบบจารีตไม่อาจทำให้สยามเป็นที่ยอมรับของอารยประเทศได้ ประกอบกับภัยคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมทั้งจากอังกฤษและฝรั่งเศสต่างก็ต้องการขยายอิทธิพลของตน สยามถูกบีบให้ทำสนธิสัญญาต่างๆ ส่งผลให้สยามต้องมีการปรับปรุงระบบการค้าพาณิชย์ การจัดเก็บภาษี กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (สยามในขณะนั้นมีสถานะเป็นรัฐชาติ (Nation-state) แล้ว) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของสังคมทำให้ระบบการปกครองแบบจตุสดมภ์ล้าสมัยและขาดประสิทธิภาพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงปฏิรูประบบราชการในเชิงโครงสร้างโดยการยกเลิกการปกครองแบบจตุสดมภ์และตั้งกระทรวงจำนวน 12 กระทรวงในวันที่ 1 เมษายน 2435 เพื่อทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน นอกจากนี้ยังได้ทรงปฏิรูปราชการส่วนท้องถิ่น โปรดเกล้าให้จัดระเบียบราชการบริหารส่วนท้องถิ่นโดยตราพระราชบัญญัติกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440 โดยให้กระทรวงนครบาลจัดสุขาภิบาลขึ้นในกรุงเทพฯ และทดลองจัดตั้งสุขาภิบาลที่ตำบลท่าฉลอม เมืองสมุทรสาคร ในปีพ.ศ. 2448 รวมไปถึงตราพระราชบัญญัติจัดการสุขาภิบาล ร.ศ.127 (อลงกต สารกาล, 2563)

จะเห็นได้ว่าเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองภายในและเสถียรภาพทางการเมืองภายนอก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้การปฏิรูประบบราชการในเชิงโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา โดยมีเป้าหมายคือการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางและการปรับระบบราชการให้เกิดความทันสมัย ซึ่งการปฏิรูปดังกล่าวสำเร็จได้เพราะการวางยุทธศาสตร์ของกลุ่มสยามหนุ่มและการสลายไปของกลุ่มการเมืองอื่นรวมถึงวิเทโศบายที่ชาญฉลาด อย่างไรก็ตาม ผลจากการปฏิรูประบบราชการในสมัยนี้ได้กลายเป็น “การรวมศูนย์อำนาจอย่างเกินขนาด (over-centralization)” (ลิขิต อีรวะคิน, 2549 : 243) จนทำให้หลังจากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โครงสร้างระบบราชการแทบจะไม่มีปรับเปลี่ยนมากนัก อำนาจยังคงถูกรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลางและยังคงลักษณะดังกล่าวสืบเนื่องต่อมา เพียงแค่เปลี่ยนศูนย์อำนาจจากองค์พระมหากษัตริย์มาเป็นกระทรวง ทบวง กรม ดังนั้น การปฏิรูประบบ

ราชการในยุคหลังจากนั้นเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในเชิงวิธีการทำงานมากกว่าการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง

4. การปฏิรูประบบราชการในช่วงปี พ.ศ.2540 วิกฤตเศรษฐกิจ รัฐธรรมนูญ และการปฏิรูปวิธีการทำงาน

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบราชการเป็นอย่างมาก นั่นคือ การเกิดวิกฤติเศรษฐกิจซึ่งส่งผลต่อการปฏิรูประบบราชการในเชิงวิธีการทำงาน และ การเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ซึ่งส่งผลต่อการปฏิรูประบบราชการในเชิงโครงสร้าง กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

4.1 การเกิดวิกฤติเศรษฐกิจที่เรียกว่าวิกฤติต้มยำกุ้ง จุดกำเนิดของวิกฤติเกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนหน้าปี พ.ศ.2540 และมาปรากฏชัดเจนในสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ การดำเนินการของรัฐบาลโดยตัดการผูกค่าเงินบาทกับเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐหรือการลอยตัวค่าเงินนั้นส่งผลให้ค่าเงินบาทลดลงอย่างมาก ประกอบกับก่อนหน้านี้ไทยมีภาระหนี้สาธารณะในระดับสูง จึงทำให้สัดส่วนหนี้กับ GDP เพิ่มขึ้น จนในที่สุดรัฐบาลได้ขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เพื่อให้เกิดการรักษาเสถียรภาพของสกุลเงิน อย่างไรก็ตาม การเข้าช่วยเหลือของกองทุนการเงินระหว่างประเทศดังกล่าวได้มีการวางเงื่อนไขบางประการที่นำไปสู่การปฏิรูประบบราชการในเวลาต่อมา นั่นคือ “หลักธรรมาภิบาล (Good Governance)” อันเป็นหลักการที่ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศนำมาใช้กับประเทศที่ยืมเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

ดังจะเห็นได้ว่า “หลักธรรมาภิบาล” ได้เข้ามาเปลี่ยนระบบราชการไทยเป็นอย่างมาก โดยเริ่มปรากฏในกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 เนื่องจากก่อนหน้านี้ระบบการทำงานของข้าราชการเป็นไปด้วยความล่าช้า เพราะมีขั้นตอนการปฏิบัติงานค่อนข้างมากและส่วนราชการต่างๆ มิได้กำหนดเป้าหมายร่วมกัน ขาดกลไกการปฏิบัติงานให้มีความสัมพันธ์กันจนทำให้การปฏิบัติงานเกิดความซ้ำซ้อน แนวทางแก้ไขปัญหานี้จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบการทำงานของระบบราชการทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นการปรับอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการใหม่ การปรับปรุงการบริหารงานโดยการจัดส่วนราชการที่สัมพันธ์กันในเชิงการปฏิบัติงานรวมไว้เป็นกลุ่มงานเดียวกัน เพื่อที่จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการปรับระบบการทำงานในรูปกลุ่มภารกิจเพื่อให้สามารถกำหนดเป้าหมาย และทิศทางการปฏิบัติงาน

ของส่วนราชการที่มีความเกี่ยวข้องกัน ให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งการลดค่าใช้จ่ายในส่วนงานที่ซ้ำซ้อนกันอีกด้วย (อลงกต สารกาล, 2563)

นอกจากนี้ การใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อการเปลี่ยนแปลงระบบราชการยังได้ปรากฏอย่างชัดเจนในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม คือ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2562) โดยได้วางแนวทางและหลักการบริหารภาครัฐแนวใหม่ไว้ดังนี้ 1) การบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน 2) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ 3) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ 4) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น 5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อเหตุการณ์ 6) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวก และได้รับการตอบสนองความ 7) มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดระบบการควบคุมตนเอง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหลักธรรมาภิบาลซึ่งได้ปรากฏขึ้นหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบราชการในแง่ของกระบวนการและวิธีการทำงานเป็นอย่างมาก

4.2 การเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬซึ่งได้ก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องการปฏิรูปการเมือง (ความจริงแล้ว กระแสการปฏิรูปการเมืองมีความรุนแรงอย่างมากหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ มีการผลักดันกฎหมายที่เป็นหน่ออ่อนของการปฏิรูปเช่นพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แต่มาปรากฏชัดเจนและเป็นระบบในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540) โดยมีเจตนารมณ์สามประการในการยกร่างรัฐธรรมนูญ นั่นคือ การสร้างเสถียรภาพของรัฐบาล การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้หากพิจารณาจากเนื้อหาของรัฐธรรมนูญแล้วจะพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงระบบราชการในเชิงโครงสร้าง ตัวอย่างเช่น มาตรา 78 รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ และตั้งแต่มาตรา 282-290 รัฐจะต้องให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยรัฐบาลเพียงทำหน้าที่กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น (วุฒิสาร ตันไชย, 2557)

แต่ถึงแม้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของระบบราชการไทยเอาไว้ ทว่าในทางปฏิบัติกลับไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร (ทั้งที่ความจริงแล้วสามารถจะทำให้สำเร็จได้เนื่องจากอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น พรรคไทยรักไทย มีความเข้มแข็งอย่างมาก) ข้อมูลจากงานวิจัยพบว่าเมื่อเทียบกับรัฐบาลชุดก่อนหน้านั้นที่ขาดเสถียรภาพทางการเมืองและมีนโยบายการกระจายอำนาจที่ไม่ชัดเจน รัฐบาลในสมัยนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร นั้นมีความเป็นไปได้มากสุดในการปฏิรูปโครงสร้างของระบบราชการจากการรวมศูนย์ไปสู่การกระจายอำนาจ แต่ในทางปฏิบัติแล้วกลับพบว่าอำนาจยังคงตกอยู่ในมือข้าราชการและนักการเมืองในระดับชาติ ประกอบกับการใช้กลไกนโยบายให้การถ่ายโอนภารกิจและทรัพยากรเป็นไปตามความสมัครใจเพื่อจะลดแรงต้านทางการเมือง โดยไม่ได้เกิดการบังคับ ไม่มีการผลักดัน ไม่มีบทลงโทษ ไม่มีการจูงใจ ส่งผลให้การปรับเปลี่ยนระบบราชการในเชิงโครงสร้างในยุคนั้นจึงไม่สำเร็จ (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557)

ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การขับเคลื่อนนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดินหลายประการของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร กลับส่งผลต่อการดำเนินนโยบายด้านการกระจายอำนาจ “ให้มีก้าวหน้าที่ซาลงไปได้” (ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล, 2556 : 77) ดังที่ ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล (2556) กล่าวว่า “เรากลับจะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาใดก็ตาม พลังจากการเมืองระดับชาติก็ยังคงสามารถยึดกุมกระบวนการจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นไว้ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการต่อสู้ในเกมการเมืองของการกระจายอำนาจ...” ดังนั้น เหตุผลทางการเมืองระดับชาติยังคงมีอิทธิพลทำให้การปฏิรูประบบราชการในเชิงโครงสร้างที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นไปได้ยาก (นักวิชาการบางคนถึงกับมองว่าการปฏิรูประบบราชการนั้น แท้จริงเป็นเรื่องของการเมืองและความพัวพันเชิงอำนาจด้วยซ้ำ ซึ่งสังคมไทยยังไม่พร้อมจะปรับเปลี่ยน (Bowornwathana & Poochareon, 2010) นอกจากนี้แล้ว อาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่าการที่รัฐบาลในขณะนั้นใช้นโยบายประชานิยมและส่งเสริมการปฏิรูปในเชิงวิธีการทำงานได้ ทำให้ประชาชนพึงพอใจกับบริการสาธารณะมากขึ้นกว่าเดิมอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีความจำเป็นในการที่จะไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบราชการอีก

5. การปฏิรูประบบราชการภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานสู่ดิจิทัล

แนวทางเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบบราชการในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยังคงเป็นการปฏิรูปในเชิงวิธีการทำงาน โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการจัดการข้อมูล ดังที่ปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 6 ว่า ภาครัฐมีความเชื่อมโยงในการให้บริการสาธารณะต่างๆ ผ่านการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ มีระบบการบริหารจัดการข้อมูลที่มีความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานและแหล่งข้อมูลต่างๆ นำไปสู่การวิเคราะห์การจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อการพัฒนา นโยบายและการให้บริการภาครัฐ เป็นต้น (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561)

นอกจากการเสนอให้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกระบวนการทำงานของภาครัฐแล้ว ในรายละเอียดหลายส่วนของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยังคงพบแนวคิดธรรมาภิบาล (good governance) ปรากฏอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น หลักการมีส่วนร่วม ปรากฏอยู่ในข้อที่ 4.3.2 ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะอย่างเหมาะสม (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) หรือในข้อที่ 4.3.3 ที่กล่าวถึงการส่งเสริมการกระจายอำนาจและสนับสนุนบทบาทชุมชนท้องถิ่นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีสมรรถนะสูง และตั้งอยู่บนหลักธรรมาภิบาล ในการที่จะจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) เป็นต้น

แม้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี จะมีแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงระบบราชการในเชิงโครงสร้างปรากฏอยู่บ้าง เช่น ในข้อที่ 4.3 ภาครัฐมีขนาดเล็กลง เหมาะสมกับภารกิจ ส่งเสริมให้ประชาชนและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ พร้อมทั้งมีการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นให้มีความชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อนกัน รวมทั้งมีการถ่ายโอนภารกิจที่สำคัญและการกระจายอำนาจในระดับที่เหมาะสมเพื่อให้ชุมชนและท้องถิ่นเข้มแข็ง (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) หรือในข้อที่ 4.3.1 ภาครัฐมีขนาดที่เหมาะสม ตรวจสอบความซ้ำซ้อนและปรับภารกิจและพันธกิจของหน่วยงานภาครัฐให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติในเชิงบูรณาการ โดยยุบเลิกภารกิจที่ไม่จำเป็น ถ่ายโอนภารกิจให้ภาคส่วนอื่นรับไปดำเนินการ รวมถึงการจัดระบบองค์กรภาครัฐที่แยกแยะบทบาทหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่กำกับและหน่วยงานผู้ให้บริการ เพื่อเพิ่ม

ประสิทธิภาพการดำเนินงานและมีการแข่งขันที่เป็นธรรม (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) ก็ตาม

แต่จะเห็นว่าการตั้งเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ได้มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิรูป เนื่องจากไม่ได้มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างองค์กรภาครัฐ ไม่ได้มีการจัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่แบบใหม่ ไม่ได้ยุบเลิกองค์กรเดิมที่ทรงอำนาจ แต่มีลักษณะเป็นการปรับองค์กรเพื่อให้การทำงานบรรลุผลได้ดีขึ้นรวมไปถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ดังนั้น จึงเป็นการปรับเปลี่ยนแต่เพียงในหน่วยงานหรือองค์กรย่อยโดยไม่ได้แตะโครงสร้างใหญ่ ซึ่งนัยดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในข้อที่ 4.4.1 องค์กรภาครัฐมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับบริบทการพัฒนาประเทศ ปรับโครงสร้าง และระบบบริหารงานราชการใหม่ในรูปแบบที่มีความหลากหลาย มีการดำเนินงานที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวเข้าสู่การเป็นสำนักงานสมัยใหม่ นำไปสู่การเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง สามารถปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล มีความคล่องตัว ไม่ยึดติดกับการจัดโครงสร้างองค์กรแบบราชการ สามารถยุบ เลิก ปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร กฎ ระเบียบ ได้ตามสถานการณ์ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) เป็นต้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ไม่ได้มุ่งปรับโครงสร้างใหญ่ของระบบราชการ แต่เป็นเพียงการปรับเปลี่ยนแค่ภายในระดับหน่วยงานมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติราชการ การทำให้ภารกิจมีความชัดเจนไม่ซ้ำซ้อน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม แอปพลิเคชันต่างๆ เพื่อที่จะทำให้การให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนหรือการบริหารภายในหน่วยงานทำได้รวดเร็ว คล่องตัวมากขึ้น นอกจากนี้ ยังพบอีกว่ายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีนี้ยังคงใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารควบคุมกำกับการทำงานภาครัฐเพื่อให้เกิดความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามกฎระเบียบ มีความรับผิดชอบ ฯลฯ ไม่แตกต่างจากแนวทางก่อนหน้านี้

สภาพของระบบราชการในปัจจุบันจึงมีลักษณะที่เน้นการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานโดยไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง กล่าวคือ การตัดสินใจยังคงถูกรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง การจัดสรรทรัพยากร การวางกฎระเบียบต่างๆ ในการบริหารจัดการ การกำหนดมาตรฐานก็ยังคงมาจากส่วนกลาง การควบคุมและประเมินจากส่วนกลาง เป็นต้น (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2559; ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล, 2556) ซึ่งสภาวะดังกล่าวจะทำให้ระบบราชการต้องเผชิญกับปัญหาสำคัญในอนาคต เพราะแม้จะเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานในการให้บริการประชาชนได้รวดเร็วและ

สะดวกขึ้น แต่สิ่งที่ยังไม่สามารถตอบสนองได้คือการทำให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการตนเองหรือพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจจะกลายมาเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติเองด้วยซ้ำ

ทั้งนี้ เนื่องจากเป้าหมายหลายประการที่ปรากฏในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นั้น ไม่สามารถพึ่งพาเพียงระบบราชการที่ทรงประสิทธิภาพ มีความสะดวกรวดเร็ว หรือการดำเนินการโดยภาครัฐเป็นหลัก แต่จำเป็นจะต้องอาศัยการบริหารจัดการโดยตัวประชาชนเองหรือการออกแบบโครงสร้างการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นแบบใหม่ ตัวอย่างเช่น ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่ต้องอาศัยตัวชุมชนเองในการบริหารจัดการ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) หรือการให้ชุมชนสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองทั้งในมิติทางสังคมและมิติทางเศรษฐกิจก็จำเป็นต้องอาศัยการสร้างกลไกของภาคประชาชนหรือภาคท้องถิ่นมากกว่ากลไกของระบบราชการแบบเดิม ดังในข้อที่ 4.4.5 พัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมืองและชุมชน รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัคร ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในท้องถิ่น (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) เป็นต้น

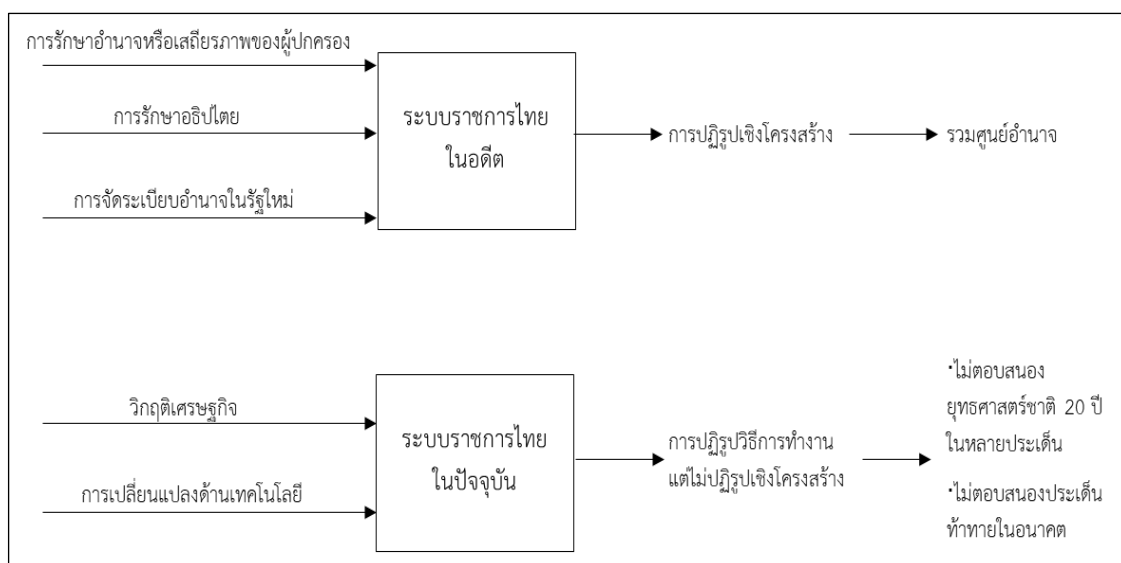
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่กล่าวถึงการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การจัดการตนเอง การพึ่งตนเอง การพึ่งพากันเอง รวมไปถึงการสร้างประชาธิปไตยชุมชน ดังปรากฏในข้อที่ 4.4.2 การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนได้บริหารจัดการและมีส่วนร่วมในกิจการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) หรือ ในข้อที่ 4.4.3 สร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน โดยสนับสนุนให้ประชาชนสามารถรวมกลุ่มและมีเวทีกลางเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและเพื่อปรึกษาหารือกิจการที่เป็นประเด็นสาธารณะ สร้างข้อตกลงร่วมกันที่สามารถผูกพันและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ตลอดจนปรับบทบาทภาครัฐให้เป็นฝ่ายสนับสนุนให้ชุมชนจัดการตนเองได้มาก (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) เป็นต้น

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป้าหมายหลายประการที่ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ต้องการจะผลักดันให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการ อนุรักษ์ ปันฟู ปกป้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต อัตลักษณ์ หรือการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถสร้างเครือข่าย จัดการตนเอง พึ่งพาตนเอง สร้างประชาธิปไตยขึ้นในชุมชน การ

สร้างความสมานฉันท์ สร้างการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะอย่างแท้จริง ไปจนถึงการตรวจสอบการทำงานของระบบราชการ และอีกหลายเรื่องย่อมจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถบรรลุผลได้เลยหากเปลี่ยนแปลงเพียงวิธีการทำงานโดยไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบราชการ

6. สรุปผล

ภาพที่ 1. การเปรียบเทียบการปฏิรูประบบราชการไทยในอดีตและปัจจุบัน

การปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีลักษณะเป็นการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางนั้นยังคงอิทธิพลสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นจากบทวิเคราะห์ข้างต้นว่าการปฏิรูประบบราชการของไทยในช่วงหลังจากรัชสมัยของพระองค์เป็นแต่เพียงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของวิธีการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการใช้หลักธรรมาภิบาลสำหรับการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ หรือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานราชการ และอย่างที่วิเคราะห์ไปแล้วว่าการปฏิรูปเชิงโครงสร้างนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการอาศัยอำนาจที่เข้มแข็ง เป็นเอกภาพ ปราศจากการต่อต้าน (ดังที่พบในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) อย่างไรก็ตาม แม้ในระยะหลังประเทศไทยจะมีรัฐบาลที่มีอำนาจเข้มแข็งปรากฏอยู่

บ้าง แต่ก็เห็นได้ว่ารัฐบาลที่มีอำนาจที่เข้มแข็งหรือมีเอกภาพมากพอ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลที่เกิดจากการยึดอำนาจหรือรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งก็ตาม กลับไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูประบบราชการในเชิงโครงสร้าง แต่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานมากกว่า

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์พบว่าการปรับเปลี่ยนระบบราชการเพียงแค่วิธีการทำงานนั้นไม่สามารถทำให้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีบรรลุผลได้ในหลายประเด็น รวมถึงไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการของประชาชนหรือจัดการกับปัญหาในรูปแบบใหม่ๆ นอกจากนี้ยังต้องเผชิญกับประเด็นท้าทายในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภัยธรรมชาติ การก่อการร้าย ปัญหาขยะ ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความขัดแย้งในชุมชน การเรียกร้องเข้าไปมีส่วนในการออกแบบองค์กรและวิธีการแก้ปัญหาในรูปแบบใหม่ๆ การสร้างระบบบริหารเฉพาะพื้นที่ ซึ่งการทำงานภายใต้โครงสร้างระบบราชการแบบเดิมไม่สามารถจะรับมือได้อีกต่อไป ด้วยเหตุนี้การปฏิรูปโครงสร้างของระบบราชการจึงมีความจำเป็นอย่างมาก แต่ก็จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังเพื่อที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจอย่างที่ผ่านมา ทางออกที่พอจะเป็นไปได้มากที่สุดคือการระบุประเด็นการปฏิรูปโครงสร้างของระบบราชการไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยอาจจะกำหนดเป็นขั้นตอนภายใต้กรอบเวลาที่ชัดเจนเพื่อให้รัฐบาลทุกชุดสามารถผลักดันไปได้อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์. (2557). รายงานโครงการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลการกระจายอำนาจของไทย. สืบค้นจาก <https://peaceresourcecollaborative.org/theories/political-structure-government/monitordecentralisation>
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ. (2559). จตุสดมภ์. สืบค้นจาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=จตุสดมภ์>
- พีรติพย์ สุคันธเมศวร์. (2549). การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่นำไปสู่การสร้างรัฐชาติ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. (2561, 31 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก, หน้า 1-71.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2557). *การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2549). *การเมืองการปกครองไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2554). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2559). *การรวมศูนย์อำนาจและการกระจายอำนาจกับการบริหารราชการแผ่นดินไทย: การทบทวนแนวคิด ข้อถกเถียงและข้อพิจารณาเพื่อการปฏิรูป*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ศุภสวัสด์ ชัชวาล. (2556). การเมืองในกระบวนการกระจายอำนาจ: ศึกษาผ่านบทบาทของนักวิชาการ ข้าราชการ นักการเมือง และประชาชน. *วารสารธรรมศาสตร์*, 32(1), 77.
- อรุณี สันฐิตินิชย์. (2559). ฐานปรัชญาของระบบราชการในอุดมคติ. *วารสารวิทยาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์*, 38(2017), 679-688.
- อลงกต สารกาล. (2563). บทวิเคราะห์การบริหารงานภาครัฐไทย: จากอดีตถึงปัจจุบัน. *วารสารพระปกเกล้า*, 47(3), 47-78.
- Bowornwathana, B. & Poocharoen, O. (2010). Bureaucratic politics and administrative reform: why politics matters. *Public Organization Review*, 10(2), 303-321.
- Chowdhury, M. (1984). Weber's ideal type of bureaucracy. *Indian Journal of Public Administration*, 30(1), 177-183.
- Serpa, S., & Ferreira, C. M. (2019). The concept of bureaucracy by Max Weber. *International Journal of Social Science Studies*, 7(2), 12-18.
- Visitchaihan, S. (2004). Revisiting Weber's theory of bureaucracy and its usefulness for analyzing organizational structures and issues. *Thai Journal of Public Administration*, 2(2), 127-146.
- Wyatt, D. K. (1969). *The Politics of Reform in Thailand: Education in the Reign of king Chulalongkorn*. New Haven: Yale University Press.

กรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์:
กรอบวิเคราะห์ใหม่ในการศึกษาขบวนการทางสังคม *

Good Frames: The New Approach in
Social Movement Studies

ศิริโสภา สันติสุขภูธร¹, และ ประไพศิริ สันติสุขภูธร²
Sirisopa Sunitissadeekorn¹, and Prapaisiri Santitissadeekorn²
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้¹
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่²
School of Administrative Studies, Maejo University¹
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus²
Corresponding Author, E-mail: sirisopa@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากรอบวิเคราะห์ขบวนการทางสังคม ด้วยวิธีการศึกษาเชิงเอกสารจากตำรา บทความวิชาการและงานวิจัย จากนั้นจึงนำผลการศึกษามาวิเคราะห์และอธิบายด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการศึกษา พบว่าทฤษฎีกรอบโครงความคิดของเดวิด สโนว์และแนวคิดอุดมการณ์ดั้งเดิม-จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ของอันโตนิโอ กรัมสกี สามารถนำมาใช้เป็นกรอบวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อศึกษาขบวนการทางสังคมในมิติเชิงอุดมการณ์ได้ ผู้เขียนเสนอให้ขยายหน้าที่การสร้างกรอบโครงความคิดหลัก ด้วยการสร้าง “กรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์” ซึ่งนอกจากจะทำให้รู้ว่าอุดมการณ์ดั้งเดิมใดเป็นรากฐานปัญหาและความทุกข์ร้อนที่เกิดขึ้นแล้ว ยังทำให้ขบวนการทาง

* ได้รับบทความ: 26 ตุลาคม 2565; แก้ไขบทความ: 20 มกราคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 27 มกราคม 2566

สังคมรู้ว่าจะประกอบสร้างอุดมการณ์ใดที่เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ให้เกิดขึ้นกับมวลชนในสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับอุดมการณ์เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่มีความมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม; กรอบโครงสร้างความคิด; โลกทัศน์แบบดั้งเดิม; กรอบโครงสร้างความคิดเชิงวิพากษ์

Abstract

This article aims to propose an approach in social movement. The current work employed documentary research using the academic textbooks, academic articles, and research papers.

The results were analyzed and then explained by a descriptive analysis method. It was proposed that Snow's Frame theory and Gramsci's common sense - good sense could be used together to study ideologies related to social movements. The authors introduced the extension of core framing tasks by framing "a good frame". This paper did not only present the common-sense causing problems and grievances but also present a protocol for constructing a new ideology to create a good sense. Therefore, the ideological changes might be a sustainable impact on the society.

Keywords: social movement; frames; good sense; good frame

1. บทนำ

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา การศึกษาขบวนการทางสังคมและปฏิบัติการรวมหมู่ของผู้คน ดำเนินผ่าน 3 ทฤษฎีหลัก ได้แก่ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource mobilization theory) ซึ่งเป็นกรอบวิเคราะห์ที่มุ่งศึกษาการรวบรวมทรัพยากรต่าง ๆ เช่น เงินทุน หรือกำลังคน มุ่งการศึกษารูปแบบองค์กรของขบวนการทางสังคม (Social movement organization-smos) เน้นการสร้างสำนึกการรับรู้ให้กับปัจเจกและองค์กรมุ่งศึกษากระแส

การหลั่งไหลของทรัพยากรและอธิบายผลได้ผลเสียที่ปัจเจกหรือองค์กรได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมของขบวนการทางสังคม ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (Political process theory) ซึ่งเป็นกรอบวิเคราะห์ที่เน้นการอธิบายและวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมโดยให้ความสำคัญที่สิ่งแวดล้อมทางการเมือง (Political environment) ที่ขบวนการทางสังคมเผชิญอยู่ โดยเฉพาะในมิติของโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity structures) อย่างไรก็ตาม การอธิบายปฏิบัติการรวมหมู่ (Collective action) ด้วยสองทฤษฎีดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคม โดยเฉพาะการละเลยมิติปัญหาและความทุกข์ร้อน อารมณ์ของผู้คน รวมทั้งวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้เกิดการประท้วงหรือการรวมตัวเป็นขบวนการทางสังคม จึงมีการพัฒนาทฤษฎีกรอบโครงความคิด (Frame theory) ขึ้นมาโดยเชื่อมโยงมุมมองจิตวิทยาสังคมเข้ากับมุมมองการระดมทรัพยากร และสร้างความหมายใหม่ให้กับสิ่งที่ขบวนการเรียกร้องเพื่อให้เกิดความสนใจและตระหนักถึงสิ่งที่ขบวนการเรียกร้อง ซึ่งนำมาสู่การสนับสนุนจากส่วนต่างๆ ของสังคม (เอกพลณัฐ ญัฐพัตธนันท์, 2556)

การสร้างกรอบโครงความคิด (Framing) ถูกนำมาอธิบายให้ชัดเจนขึ้นโดยเดวิด สโนว์ (David Snow) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันและคณะนักวิชาการในเครือข่าย สโนว์อธิบายการเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวของผู้คนในสังคม ด้วยการขยายมุมมอง “การวิเคราะห์กรอบประเด็น” (Frame) ของเออร์วิน กอฟแมน (Erving Goffman) ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับการนำมาใช้ศึกษาขบวนการทางสังคม สโนว์อธิบายว่าขบวนการทางสังคม รวมทั้งนักกิจกรรม มีหน้าที่ในการนำเสนอประเด็นความทุกข์และความเดือดร้อน (Problems and Grievances) มาสร้างกรอบโครงความคิดหลัก (Core framing task) 3 ประเภท ได้แก่ กรอบวินิจฉัยปัญหา (Diagnostic frame), กรอบเสนอทางออก (Prognostic frame) และกรอบจูงใจ (Motivational frame) เพื่อสื่อสารสู่กลุ่มเป้าหมายและสาธารณะ ให้เกิดการตีความไปในทิศทางที่ขบวนการทางสังคมต้องการ เกิดความเห็นชอบกับเป้าหมายและเข้าร่วมเคลื่อนไหวในกิจกรรมประเภทต่างๆ ที่ขบวนการทางสังคมจัดขึ้น (Snow, Rochford, Worden, & Benford, 1986)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าทฤษฎีกรอบโครงความคิดของสโนว์ จะให้ความสนใจกับมิติปัญหา ความทุกข์และอารมณ์ของผู้คนในสังคม แต่สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทฤษฎีนี้มิได้อธิบาย คือ มิติเชิงอุดมการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเข้าร่วมและการสนับสนุนขบวนการทางสังคมเช่นกัน ดังที่ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ เควิน ฮิววิตสัน (2552) ชี้ว่าสิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาขบวนการทางสังคมพึงต้องนำมาพิจารณา คือ มิติทางอุดมการณ์ และมิติของความเข้มแข็ง-อ่อนแอของการ

ต่อสู้เพื่อการช่วงชิงทางอุดมการณ์ (Ideology/ Hegemonic struggle) ของขบวนการทางสังคมหนึ่งๆที่เกิดขึ้นและมีอยู่ท่ามกลางการไหลเวียนของอุดมการณ์จำนวนมาก การวิเคราะห์มิติทางอุดมการณ์จะทำให้สามารถอธิบายได้ว่าในช่วงเวลาหนึ่งๆ ขบวนการทางสังคมเคลื่อนไหวและต่อสู้ภายใต้อุดมการณ์ความคิดใดเป็นรากฐาน รวมทั้งกรณีที่น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ความคิดเมื่อบริบททางสังคมและการเมืองเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะเป็นการขยายขอบเขตของการศึกษาขบวนการทางสังคมภายใต้กรอบวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New social movement) จึงเสนอให้มีการทบทวนและรื้อฟื้นการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์มากกว่าแค่คำอธิบายที่กรอบวิเคราะห์กระแสหลักจะอธิบายได้ ด้วยการกลับมาคิดถึงกรอบวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์อื่น ๆ ที่จะมีส่วนช่วยในการอธิบายความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้

ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำกรอบวิเคราะห์อุดมการณ์ดั้งเดิม-จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ (Common sense -Good sense) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) มาใช้วิเคราะห์มิติอุดมการณ์ที่ปรากฏและมีอยู่ขบวนการทางสังคม เพื่อการอธิบายถึงอุดมการณ์ดั้งเดิมในฐานะที่เป็นรากฐานของปัญหาและความทุกข์ร้อน (Roots of problems and grievances) และอุดมการณ์ใหม่ในฐานะที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติการรวมหมู่ (Collective action) ของมวลชนในขบวนการทางสังคม

2. กรอบโครงความคิดในขบวนการทางสังคม (Frames in social movement)

“กรอบโครงความคิด” ตามทัศนะของเดวิด สโนว์ มีรากฐานมาจากแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์และการประกอบสร้าง (Constructionist) ซึ่งเห็นว่าความหมาย มิได้มาพร้อมกับวัตถุ เหตุการณ์ หรือประสบการณ์ที่ผู้คนเผชิญ และมีได้เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ หากแต่เกิดจากกระบวนการสื่อสารระหว่างกัน กระบวนการรับรู้และกระบวนการตีความ นักวิชาการที่ศึกษาขบวนการทางสังคมด้วยกรอบวิเคราะห์ทฤษฎีกรอบโครงความคิด จะให้ความสนใจไปที่มิติของการประกอบสร้างชุดความหมาย (Meaning construction) ของขบวนการทางสังคมและนักกิจกรรม รวมทั้งการประกอบสร้างความหมายของขบวนการฝ่ายตรงข้าม และการต่อสู้ของกรอบโครงความคิด (Snow, 2004)

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552) อธิบายว่าหัวใจสำคัญของทฤษฎีกรอบโครงความคิด คือ การมองว่าปัญหาความเดือดร้อน (Grievances) และการประกอบสร้างทางสังคม (Social construction) เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัว มีลักษณะที่ผันแปรสลับไหลไปตามปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละบริบทเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกัน โดยทฤษฎีกรอบโครงความคิดเป็นการขยายมิติของกระบวนการระดมทรัพยากรที่มีใช้เงิน แรงงาน เวลา แต่เป็นการระดมพลังสนับสนุนผ่านการเชื่อมโยงในมิติทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อและทัศนคติ

การสร้างกรอบโครงความคิด (Framing) จึงนับว่าเป็นภารกิจหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement), องค์กรเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement organization) และนักกิจกรรม (Activist) สโนว์เรียกหน้าที่ในการสร้างกรอบโครงความคิดว่า “หน้าที่ในการสร้างกรอบโครงหลัก” (Core framing task) ซึ่งมีลักษณะเป็นการประกอบสร้างชุดความหมาย (Meaning construction) ให้เกิดความเข้าใจร่วมกันต่อสิ่งที่ปัญหาและความทุกข์ร้อนที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งเสนอทางออกของปัญหาเหล่านั้น เมื่อการนำเสนอกรอบโครงความคิดหรือชุดความหมายเหล่านั้นถูกตีความไปในทิศทางตรงกับความเข้าใจของมวลชน แนวโน้มที่มวลชนจะเข้าร่วมสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมกับขบวนการเคลื่อนไหวก็จะมีเพิ่มขึ้น ดังที่ Benford & Snow (2000) เชื่อว่าความสำเร็จของการระดมพลังมวลชน อยู่ที่ประสิทธิภาพของกรอบโครงความคิดว่าจะสามารถโน้มน้าวใจคนให้เข้าร่วมได้มากน้อยเพียงใด กรอบโครงความคิดจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคม Snow & Benford (1988) อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม องค์กรเคลื่อนไหวรวมถึงนักกิจกรรม มีภารกิจหน้าที่ในการสร้างกรอบโครงความคิดหลัก (Core framing tasks) ให้ออกมาเป็น 3 กรอบโครงได้แก่ กรอบวินิจฉัยปัญหา (Diagnostic Frame), กรอบเสนอทางออก (Prognostic frame) และกรอบจูงใจ (Motivational frame) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

2.1 กรอบวินิจฉัยปัญหา (Diagnostic Frame) คือ การระบุหรือนิยามว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหา (Problems) หรือความทุกข์ร้อน (Grievances) ที่เกิดขึ้น ผู้ใดเป็นต้นเหตุของปัญหาเหล่านั้น และผู้ใดจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ โดยนักกิจกรรม จะต้องกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนระหว่างสิ่งที่เป็นความดี (Good) และความชั่ว (Evil) ที่เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวต่อสู้ครั้งนี้

นอกจากนั้นยังต้องระบุฝ่ายที่เป็นพระเอก (Protagonist) ตัวร้าย (Antagonist) หรือเหยื่อ (Victims) ให้ชัดเจนอีกด้วย

2.2 กรอบเสนอทางออก (Prognostic Frame) คือ การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นที่ได้รับไว้ในกรอบแรก ซึ่งการสร้างกรอบเสนอทางออกจะต้องมีการสร้างความเชื่อมโยงกันระหว่างข้อเสนอการแก้ไขปัญหานั้น (Proposed solution), แผนการต่อสู้ (Plan of attack) และยุทธศาสตร์ที่จะดำเนินการตามแผนต่อสู้ (Strategies for carrying out the plan) นอกจากนี้ข้อเสนอทางออกนั้นจำเป็นต้องมีความเป็นไปได้ (Possible) และมีความสมเหตุสมผล (Reasonable) อีกด้วย

2.3 กรอบจูงใจ (Motivational frame) มีลักษณะเป็นการประกอบสร้าง “ศัพท์แสงแห่งแรงบันดาลใจ” (Vocabularies of motive) (Snow, Vliegthart, & Ketelaars, 2019) เพื่อกระตุ้นเร้าและโน้มน้าวให้มวลชนเห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมหรือให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

เป้าหมายในการสร้างกรอบความคิด คือ การโน้มน้าวใจมวลชนให้เข้าร่วมและสนับสนุนการเคลื่อนไหว และเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับกิจกรรมและข้อเรียกร้องของขบวนการนั้นๆ การสร้างกรอบความคิดจึงมีลักษณะเป็นยุทธศาสตร์การระดมพลมากกว่าการเป็นยุทธศาสตร์การร้อยเชื่อมความคิด ความเชื่อและอุดมการณ์ของผู้คน อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีกรอบความคิดมิได้อธิบายถึงสิ่งที่เป็น “ปัจจัยเชิงอุดมการณ์” (Ideological factors) อันเป็นต้นปัญหารากสาเหตุของความทุกข์ร้อนที่ขบวนการทางสังคมและนักกิจกรรมนำมาประกอบสร้างกรอบความคิดเหล่านั้นเท่าใดนัก โดยการทราบถึงสิ่งที่เป็นรากของปัญหาและความเชื่อมโยงกับโครงสร้างอื่นๆทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งจะทำให้องค์กรเคลื่อนไหวสามารถสร้างกรอบความคิดที่มีประสิทธิภาพในการโน้มน้าวใจมวลชนได้มากขึ้น สร้างแรงสั่นสะเทือนมากขึ้นและมีความยั่งยืนมากขึ้นด้วย

นอกเหนือจากการระดมพลังสนับสนุนที่มากขึ้นอันเป็นการสร้างแรงสั่นสะเทือนให้การเคลื่อนไหวที่เพิ่มมากขึ้นแล้ว การศึกษาปัจจัยเชิงอุดมการณ์ (Ideological factors) จะทำให้ผู้ศึกษาเห็นภาพของการต่อสู้ หรือการทำสงครามเพื่อครองอำนาจนำทางอุดมการณ์

(Hegemonic war) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อช่วงชิงและผลักดันโครงการทางการเมือง (Political project) แบบองค์รวมของชนชั้นหรือกลุ่มตนเอง โดยที่ผ่านมาขบวนการทางสังคมเน้นการต่อสู้แบบรายวัน และเป็นการต่อสู้ในประเด็นปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ เควิน ฮิววิสัน, 2552) ข้อเสนอให้นำกรอบวิเคราะห์หรือมโนทัศน์อื่นๆที่ถูกผลิตขึ้นมา เพื่อให้มีส่วนช่วยในการอธิบายความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จึงเป็นที่มาของการนำแนวคิดอุดมการณ์ดั้งเดิม-จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ (Common Sense-Good Sense) มาเป็นส่วนขยายการวิเคราะห์ให้มีความครอบคลุมเพิ่มขึ้น

3. อุดมการณ์ดั้งเดิม (Common sense)

อุดมการณ์ดั้งเดิม เป็นการอธิบายลักษณะของการมองโลกที่ถูกกล่อมเกลามาโดยบรรยากาศทางสังคมและวัฒนธรรมของปัจเจกชนทั่วไป โดยปราศจากการใช้เหตุผลเชิงวิพากษ์สำหรับกรัมซี คอมมอน เช่นสมิฐานะเป็น “ปรัชญาของผู้ที่ไม่ใช่นักปรัชญา” โดยการมองโลกในลักษณะดังกล่าวถูกสร้างขึ้นโดยชนชั้นปกครอง เพื่อเป็นการควบคุมโลกทัศน์ของผู้อยู่ใต้อำนาจ ให้ดำเนินไปในทางที่เป็นคุณ และเป็นไปตามที่ชนชั้นนำต้องการ กระบวนการสร้างอุดมการณ์ดั้งเดิม ถูกดำเนินผ่านกลไกต่างๆที่ปราศจากอำนาจบังคับในพื้นที่ประชาสังคม (วัชรพล พุทธรักษา, 2563) อุดมการณ์ดั้งเดิมนั้นมีลักษณะเป็นรูปแบบหรือวิธีคิดที่บุคคลมีต่อตนเองและโลกรอบตัวในลักษณะที่เชื่อว่าวิธีคิดเช่นนี้เป็นสิ่งปกติธรรมดาสำหรับทุกคนในสังคมเช่นกัน กรัมซีเห็นว่าวิธีคิดแบบสามัญสำนึกเป็นสิ่งที่มิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่เกิดขึ้นจากกระบวนการครองอำนาจนำ โดยการยึดครองพื้นที่ความคิดของประชาชนได้ ถือเป็นชัยชนะของชนชั้นครอบงำ (กาญจนา แก้วเทพ, 2551) นอกจากนั้นเขายังเชื่อว่ามนุษย์มีวิธีการและทัศนคติต่อการมองโลกที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์บางคนมองโลกที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยฐานของการวิพากษ์วิจารณ์ ในขณะที่มนุษย์บางคนรับวิธีคิดมาจากภายนอกและเชื่อตามนั้นโดยไม่มีการตั้งคำถามและไม่มีข้อสงสัยว่าเพราะเหตุใดตนจึงจะต้องเชื่อเช่นนั้น ซึ่งวิธีการมองโลกแบบหลังนี้เองคือสิ่งที่กรัมซีเรียกว่า “Common sense” (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2550) อุดมการณ์ดั้งเดิม (Common sense) นอกจากจะมีความสัมพันธ์กับ “อุดมการณ์” (Ideologies) แล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับศาสนา (Religions) มาายาคติ (Myths) รวมถึง ความเชื่อ (Beliefs) โดยการรับรู้

ของปัจเจกเกี่ยวกับโลกถูกกำหนดโดยสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ผ่านวัฒนธรรมและภาษาซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทพื้นที่อีกด้วย (Martin, 2002)

วัชรพล พุทธรักษา (2559) อธิบายว่ากริมซึ่งมุ่งหมายให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “จิตสำนึกเชิงวิพากษ์” (Good sense) หรือเป็นการสร้าง “คอมมอน เซ็นส์ใหม่” เพื่อให้เกิดการมองโลกแบบใหม่ แบบที่มีได้ยึดโยงกับชุดความคิดใดที่ชนชั้นปกครองสร้างขึ้นมาให้ นับว่าเป็นแนวทางการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับอุดมการณ์ของผู้คนในสังคม สามารถเกิดขึ้นได้จากการวางกลยุทธ์การทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of position) ผ่านกลไกต่าง ๆ ในระยะยาวโดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นผู้คนในสังคมให้มีการมองโลกเชิงวิพากษ์ และยึดครองพื้นที่ทางความคิดจากคอมมอนเซ็นส์ของสังคม

อุดมการณ์ดั้งเดิม (Common sense) สามารถนำมาใช้เป็นกรอบวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมได้ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นปัจจัยเชิงอุดมการณ์ (Ideological factors) ที่มีผลต่อการเกิดปัญหาและความทุกข์ร้อนของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะต่อกลุ่มผู้ที่มีพลังต่อรองน้อยหรือกลุ่มผู้มีสถานะรอง (Subaltern) ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง ผู้มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้พิการฯ ยกตัวอย่างเช่น อุดมการณ์ปิตาธิปไตย (Patriarchy) ที่กดทับสิทธิเสรีภาพและควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงมิให้แสดงออกหรือประกอบนิติกรรมใดโดยมิได้รับความยินยอมจากชาย รวมทั้งกดทับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ มิให้แสดงเจตจำนงสมรสและสร้างครอบครัวตามกฎหมายได้ เนื่องจากกฎหมายอนุญาตเพียงกรณีเดียว คือกรณีที่มีเพศสภาพและเพศกำเนิดเป็นชายและหญิงเท่านั้น

ดังนั้น การศึกษาขบวนการทางสังคม จึงมีอาจที่จะละเลยมิติทางอุดมการณ์ รวมทั้งการต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ทางอุดมการณ์ (Ideological/ Hegemonic struggle) การนำแนวคิดอุดมการณ์ดั้งเดิม (Common sense) มาเป็นกรอบวิเคราะห์จะสามารถทำให้นักวิชาการและนักกิจกรรมของขบวนการทางสังคม เห็นภาพของอุดมการณ์ซึ่งเป็นรากฐานของปัญหาและความทุกข์ (Roots of problems and grievances) ซึ่งจะเป็นการกำหนดทิศทางของการเคลื่อนไหวและการดำเนินการกิจต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการสร้างกรอบโครงสร้างความคิด (Framing) มีจะมียุทธศาสตร์ดั้งเดิมเป็นเป้าหมายสำคัญในฐานะอุดมการณ์ชั่วคราวสำหรับการสร้างอุดมการณ์ใหม่ขึ้นมาท้าทาย แข่งขันและต่อสู้ ด้วยความมุ่งหวังใหม่ที่จะครองอำนาจในระดับอุดมการณ์ ซึ่งนอกเหนือจากจะเพิ่มประสิทธิภาพในการระดมพลังมวลชนแล้ว การสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับอุดมการณ์จะนำมาซึ่งรากฐานของการดำรงอยู่ที่ยั่งยืนกว่าเป้าหมาย

รูปแบบเดิมของการเคลื่อนไหวที่มุ่งเพียงแค่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายหรือกฎหมายแต่เพียงเท่านั้น

4. กรอบความคิดเชิงวิพากษ์ (Good Frame)

แนวคิดทางการเมืองของกรัมชีหลายแนวคิดถูกนำมาใช้ศึกษาและอธิบายขบวนการทางสังคม โดยเฉพาะแนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ซึ่งถูกใช้เป็นกรอบวิเคราะห์มิติเชิงอำนาจและการครอบงำโดยเฉพาะของฝ่ายที่เป็นรัฐหรือกลุ่มผู้มีอำนาจในรัฐ และภาคประชาสังคม (ขบวนการทางสังคม) ซึ่งมีฐานะเป็นกลุ่มตรงข้ามฝ่ายครองอำนาจนำ (Counter hegemony) อย่างไรก็ตามเมื่อทบทวนวรรณกรรมเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคม โดยเฉพาะการศึกษาด้วยกรอบวิเคราะห์อุดมการณ์ดั้งเดิมและจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ พบว่ายังไม่มี ความชัดเจนในแง่ของการนำมาใช้วิเคราะห์และอธิบายขบวนการทางสังคมสักเท่าใดนัก ทั้งที่ แท้จริงแล้วแนวคิดเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และสามารถนำมาใช้ร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ ปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งการใช้กรอบวิเคราะห์หลักเพียง กรอบวิเคราะห์เดียวอาจไม่เพียงพอและอาจมีข้อจำกัดที่จะอธิบายปรากฏการณ์นั้นได้ ดังจะได้ อธิบายดังนี้

4.1 ทฤษฎีกรอบความคิดของเดวิด สโนว์ เป็นกรอบวิเคราะห์ที่ใช้อธิบายหน้าที่ใน การสร้างกรอบความคิดหลัก (Core framing tasks) จากปัญหาและความทุกข์ร้อน (Problems and grievances) ที่เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคม สโนว์แบ่งกรอบความคิดออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ กรอบระบุปัญหา (Diagnostic frame), กรอบเสนอทางออก (Prognostic frame) และกรอบจูงใจ (Motivational frame) เมื่อขบวนการเคลื่อนไหวสร้างกรอบโครง ดังกล่าวขึ้นมาแล้ว จะได้นำออกไปสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจมวลชนเป้าหมายให้เข้าร่วมกิจกรรม เคลื่อนไหวและสร้างความชอบธรรมให้กิจกรรมของตนเอง แต่ไม่ได้อธิบายว่าปัญหาและความ ทุกข์ร้อนเหล่านั้นเกิดขึ้นจากอุดมการณ์ความคิดใด รวมทั้งไม่ได้อธิบายมิติการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ ความคิด หรือการช่วงชิงพื้นที่ทางอุดมการณ์

4.2 แนวคิดอุดมการณ์ดั้งเดิมของอันโตนิโอ กรัมสชีจะอธิบายอุดมการณ์ดั้งเดิม (Common sense) ในฐานะชุดความคิดหนึ่งที่ถูกจัดวางไว้ในอดีต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำพราง และรักษาอำนาจบางประการไว้ อุดมการณ์ดั้งเดิมจะไม่ถูกตั้งคำถามและวิพากษ์ถกเถียงถึง ที่มาที่ไปรวมทั้งเหตุผลของการมีอยู่ กรัมสชีจึงเสนอว่าสังคมควรมีสิ่งที่เรียกว่าจิตสำนึก

เชิงวิพากษ์ (Good sense) หรือการมองโลกในแบบใหม่ ซึ่งเกิดได้ด้วยกระบวนการสร้างคอมมอนเซนส์ใหม่ขึ้นมาท้าทาย ต่อสู้และช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดจากอุดมการณ์ดั้งเดิม ซึ่งเขามองไปที่ระบบการศึกษาว่าจะเป็นสถาบันสำคัญที่จะทำหน้าที่สร้างจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ให้เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคมได้ (วัชรพล พุทธรักษา, 2559) อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากพื้นที่ทางการศึกษาแล้ว ยังมีพื้นที่การเรียนรู้และการต่อสู้ทางสังคม-การเมืองอีกหลายพื้นที่ซึ่งมีการต่อสู้ช่วงชิงความเป็นผู้ครองอำนาจนำทางอุดมการณ์อยู่ตลอดเวลา เป็นพื้นที่ซึ่งมีการไหลเวียนของอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและมีการต่อสู้แข่งขันกันอย่างเข้มข้น ดังนั้น ควรมีการนำกรอบวิเคราะห์อุดมการณ์ดั้งเดิม-จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ มาใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมอื่นๆที่เกิดขึ้น รวมทั้งอธิบายมิติเชิงอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวทางสังคมและขบวนการทางสังคมด้วย

ผู้เขียนได้นำทฤษฎีกรอบโครงความคิดของเดวิด สโนว์ (Snow's frame theory) และแนวคิดอุดมการณ์ดั้งเดิม-จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Gramsci's Common sense – Good sense) มาเป็นกรอบวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อขยายมุมมองการสร้างกรอบโครงความคิดหลัก (Core framing tasks) ของเดวิด สโนว์ ด้วยการนำคำว่า “Frame” รวมเข้ากับคำว่า “Good” เป็นคำว่า “Good frame” โดยใช้คำแปลภาษาไทยว่า “กรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์” ซึ่งเป็นการประกอบสร้างความหมายให้คนในสังคมตั้งคำถามต่ออุดมการณ์ดั้งเดิมที่มีอยู่ ว่านอกจากจะเป็นรากฐานของปัญหาและความทุกข์ร้อนที่เกิดขึ้นแล้ว อุดมการณ์ที่มีอยู่เดิมเหล่านั้นถูกสร้างและจัดวางเพื่อประโยชน์ของชนชั้นนำกลุ่มใด มีกลไกการครอบงำทางความคิดอย่างไร มีกระบวนการครอบงำผ่านพื้นที่ใดๆ โดยกรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์ จะเป็นกรอบโครงที่กระตุ้นเร้าให้ผู้คนในสังคมมีความคิดเชิงวิพากษ์ ตั้งคำถามและมุ่งหมายผลักดันให้เกิดการมองสังคมแบบใหม่ กรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์ที่ดี นอกจากจะสามารถกระตุ้นเร้าให้ผู้คนปรับมุมมองที่มีต่อสังคมใหม่แล้ว ยังสามารถเพิ่มระดับของพลังอำนาจในการท้าทาย ต่อรองและช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับอุดมการณ์เป็นการยกระดับการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคมจากเดิมที่อาจสู้แบบรายวัน หรือสู้เฉพาะประเด็นปัญหา เมื่อบรรลุเป้าหมายแล้วก็อาจเลิกกันไป ในขณะที่อุดมการณ์ที่กดทับและเป็นรากฐานของปัญหายังดำรงอยู่ แต่เมื่อสามารถต่อสู้และช่วงชิงพื้นที่ทางอุดมการณ์ได้ เชื่อว่าน่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนมากขึ้น

5. สรุป

กรอบวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมที่แตกต่างกัน มีผลต่อการสร้างคำอธิบายและองค์ความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม ขบวนการทางสังคม รวมทั้งปรากฏการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกัน อาจกล่าวได้ว่าไม่มีกรอบวิเคราะห์ขบวนการทางสังคม หรือกรอบวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ใดที่จะสามารถให้คำอธิบายขบวนการทางสังคม หรือปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างละเอียดและครอบคลุมเพียงกรอบวิเคราะห์เดียว ดังนั้น การมีคลังความรู้เกี่ยวกับกรอบวิเคราะห์ทางสังคมที่หลากหลาย จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะต่อนักวิชาการ นักศึกษาและผู้สนใจศึกษาขบวนการทางสังคม เบื้องต้นของการศึกษาขบวนการทางสังคม ส่วนใหญ่เริ่มต้นด้วยการศึกษาหาความรู้และทำความเข้าใจกรอบวิเคราะห์ที่มีอยู่มากมาย ซึ่งจะทำให้พบมิติที่กรอบวิเคราะห์เหล่านั้นมุ่งศึกษาอธิบาย เป็นจุดที่ถูกขบขันให้โดดเด่น รวมทั้งพบว่ามิติใดบ้างที่ถูกละเลยและมีได้อธิบายถึง ผู้ศึกษาขบวนการทางสังคมสามารถประยุกต์รวมกรอบวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์กรอบต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างมีหลักการได้ เปรียบเสมือนหนึ่งว่าเป็นการสร้างเครื่องมือใหม่ในการศึกษาขบวนการทางสังคม โดยนำจุดขบขันของแต่ละกรอบวิเคราะห์มาผนวกรวมกัน อันจะทำให้ผู้ศึกษาขบวนการทางสังคม รวมทั้งผู้ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมือง สามารถวิเคราะห์ สร้างคำอธิบายและสร้างองค์ความรู้ที่มีความครอบคลุมประเด็นมิติที่สำคัญ ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นและดำเนินอยู่ใน ทุกวัน รวมทั้งก้าวทันปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้นด้วย

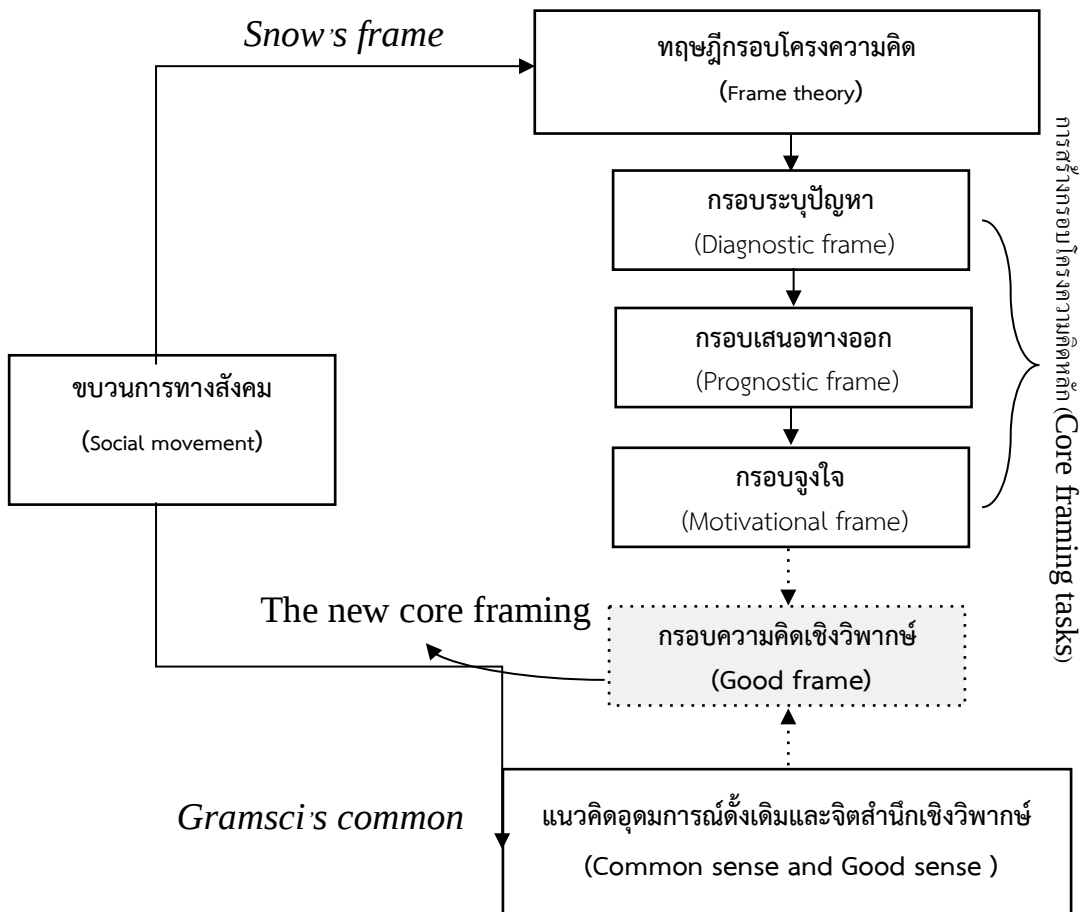
6. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากบทความวิชาการนี้ คือ การขยายขอบเขตการศึกษาขบวนการทางสังคม (Social movement studies) ในส่วนของการสร้างกรอบโครงสร้างความคิดเพื่อระดมพลังมวลชนสนับสนุน (Micro mobilization) โดยการพิจารณาและวิเคราะห์ครอบคลุมไปถึงมิติเชิงอุดมการณ์ การต่อสู้และแข่งขันทางอุดมการณ์ของชนชั้นปกครองเดิมกับขบวนการทางสังคมและมวลชนในสังคม ในฐานะที่อุดมการณ์ดั้งเดิมมีฐานะเป็นรากฐานของปัญหาและความทุกข์ร้อน (Roots of problems and grievances) ซึ่งขบวนการทางสังคมจะต้องนำมาเป็นฐานในการประกอบสร้างชุดความหมาย (Meaning construction) เพื่อระดมพลังมวลชนให้เข้ามาร่วมและสนับสนุนกิจกรรมเคลื่อนไหวตามกรอบวิเคราะห์ทฤษฎีกรอบโครงสร้างความคิด (Frame theory) ของเดวิด สโนว์ (David Snow) ซึ่งเมื่อนำกรอบวิเคราะห์อุดมการณ์ดั้งเดิมและจิตสำนึก

เชิงวิพากษ์ (Common sense And Good sense) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) มาวิเคราะห์ประกอบกัน จะทำให้ผู้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดความเข้าใจและสามารถอธิบายมิติเชิงอุดมการณ์และการต่อสู้เชิงอุดมการณ์เพื่อช่วงชิงพื้นที่ความคิดในสังคมที่เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยผู้เขียนเสนอว่าขบวนการทางสังคมหรือนักกิจกรรม มีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะต้องสร้างกรอบโครงความคิดเพิ่มอีกประเภทหนึ่งนอกเหนือจากกรอบโครงความคิด 3 ประเภทตามที่สโนว์เสนอ กรอบโครงความคิดใหม่นี้ดังกล่าว คือ “กรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์” (Good frame) เกิดขึ้นจากการนำคำว่า “Frame” จากทฤษฎีกรอบโครงความคิดของสโนว์มารวมกับคำว่า “Good” จากแนวคิดจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ (Good sense) ของกรัมสกี

กรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์ (Good frame) หมายถึง กรอบโครงความคิดชุดความหมาย หรืออุดมการณ์ใหม่ที่ขบวนการทางสังคมและนักกิจกรรมได้ประกอบสร้างขึ้นมาจากอุดมการณ์ดั้งเดิม (Common sense) ที่ดำรงอยู่ในสังคมก่อนหน้า โดยเป้าหมายหลักของการประกอบสร้างกรอบโครงความคิดเชิงวิพากษ์ คือการสร้างจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ให้เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคม ด้วยการกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามต่อสถานะและการดำรงอยู่ของอุดมการณ์ดั้งเดิม และความอยู่ดีธรรมที่แฝงตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆรอบตัว เช่น วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม กฎหมาย นโยบายฯ โดยให้ถือว่าการสร้างกรอบโครงเชิงวิพากษ์ เป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญเช่นเดียวกับการสร้างกรอบโครงความคิดประเภทอื่นๆ เพื่อให้เกิดผลสะท้อนและการเปลี่ยนแปลงแบบเป็นองค์รวมที่มีความมั่นคงและยั่งยืน ดังเช่นที่ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ เควิน ฮิววิสัน (2552) อธิบายว่าการศึกษามิติการครองอำนาจนำเชิงอุดมการณ์ (Hegemonic war) ดำเนินไปอย่างมีเป้าหมายเพื่อช่วงชิงและผลักดันโครงการทางการเมือง (Political project) แบบองค์รวมของชนชั้น(กลุ่ม)ของตนเอง จากเดิมที่ขบวนการทางสังคมเน้นการต่อสู้แบบรายวัน และต่อสู้เพื่อประเด็นปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

ภาพที่ 1. แผนภาพการประยุกต์ทฤษฎีกรอบโครงความคิดของเดวิด สโนว์ และแนวคิดอุดมการณ์ดั้งเดิม-จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ของอันโตนิโอ กรัมสกี

เอกสารอ้างอิง

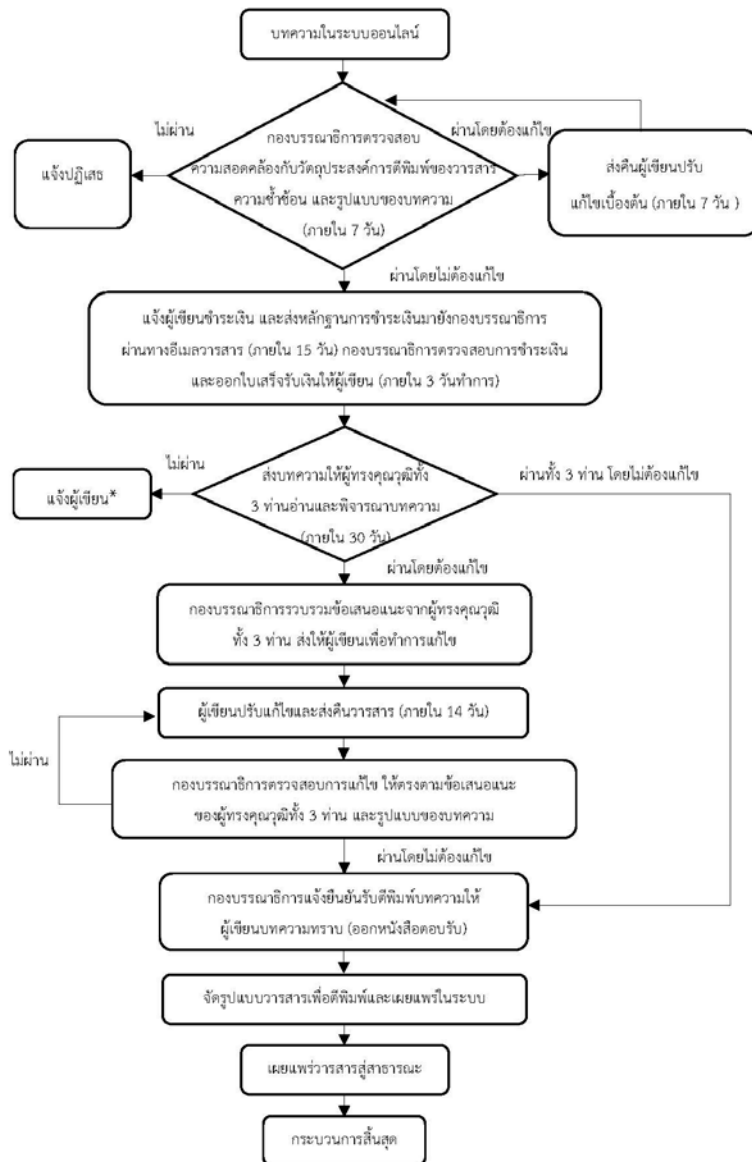
- กาญจนา แก้วเทพ. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ. (2550). เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ : Hegemony โดยสังเขป และวาทกรรมของแนวชุมชน. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2007/02/11572>
- เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ, และ เควิน ฮิววิสัน. (2552). บทวิพากษ์ "การเมืองภาคประชาชน" ในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ "ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่". สืบค้นจาก https://thaipoliticalprisoners.files.wordpress.com/2009/01/fadiewkan_20091.pdf
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2559). กรัสมชี การศึกษาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. สืบค้นจาก https://www.researchgate.net/profile/Watcharabon-Buddharaksa/publication/291357616_Gramsci_Education_and_Social_Transformation/links/56a2c60508aef91c8c0f15a6/Gramsci-Education-and-Social-Transformation.pdf
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2563). *บทสำรวจความคิดทางการเมืองของอันโตนิโอ กรัสมชี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมมติ.
- เอกพลณัฐ ญัฐพัชรัตน์. (2556). พลวัตภายในแนวการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 43(1), 181-204.
- Benford, R., & Snow, D. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 611-639.
- Martin, J. (2002). The political logic of discourse: a neo-Gramscian view. *History of European Ideas*, 28(1-2), 21-31.

- Snow, D. A. (2004). Social movements as challenges to authority: Resistance to an emerging conceptual hegemony. Retrieved from [https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1016/S0163-786X\(04\)25001-7/full/html](https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1016/S0163-786X(04)25001-7/full/html)
- Snow, D. A., & Benford, R. D. (1988). Ideology, frame resonance, and participant mobilization. *International Social Movement Research*, 1(1), 197-217.
- Snow, D. A., Rochford, E. B., Jr., Worden, S. K., & Benford, R. D. (1986). Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation. *American Sociological Review*, 51(4), 464-481.
- Snow, D. A., Vliegenthart, R., & Ketelaars, P. (2019). The framing perspective on social movements: Its conceptual roots and architecture. In D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, and H. J. McCammon (Eds.), *The Wiley Blackwell companion to social movements (2nd ed.)*. (pp. 392-410). Hoboken, NJ: Wiley Blackwell.

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์

แนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ อาคารเทพ พงษ์พานิช มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290 โทรศัพท์ 0-5387-5540-5

Email: sasjournal.mju@gmail.com

Website: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissions>

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี บรรณาธิการบริหาร 081-8840066
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ ผู้ช่วยบรรณาธิการ 093-2419191
3. นางนิตยา ไพอารมณ ผู้ช่วยบรรณาธิการ 081-8850800

กำหนดการออกวารสาร

- ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
- ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
- ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
- ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ต้องส่งผ่านระบบ
ลงทะเบียนออนไลน์ Website: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissions> และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของ
บทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่
จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะ
ทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่
พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 3 ท่าน* (*เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2564) ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Single Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. (1.5 นิ้ว) ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. (1.77 นิ้ว) และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. (1.58 นิ้ว) และ จัดระยะย่อหน้า 0.5 นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง ดังนี้

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ (Academic Article) ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้ อันเป็นประโยชน์ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความทางวิชาการ/บทความวิจัย ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และให้มีเพียง 3 ส่วนเท่านั้น คือ

1. **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
2. **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
3. **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 3 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนด วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่า จะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือ แผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 องค์ความรู้จากการวิจัย (Knowledge of Research) เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย เมื่อผู้นิพนธ์ได้ทำการเปรียบเทียบผลการวิจัยของตนกับผลการวิจัยของผู้อื่น ในหัวข้ออภิปรายผลการวิจัยแล้ว ได้ข้อสรุปที่เป็นความรู้ใหม่ ที่ไม่พบในงานวิจัยที่ทำการเปรียบเทียบมาก่อน เสนอในหัวข้อองค์ความรู้จากการวิจัย ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่า ประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

3.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association)

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับทราบเนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้นิพนธ์ต้องการนำเสนอ ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association)

4. การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

1. หนังสือ, บทความวารสาร, วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย, สื่ออิเล็กทรอนิกส์

(ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) หรือ ชื่อผู้แต่ง (ปีพิมพ์)

ผู้แต่งคนเดียว ผู้แต่งชาวไทยให้ระบุชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม และ ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยนามสกุล

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, 2550) หรือ วินิจ ผาเจริญ (2550)

(Phacharuen, 2007) หรือ Phacharuen (2007)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรหมกุล, 2551) หรือ

วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรหมกุล (2551)

(Phacharuen & Phromkun, 2008) หรือ

Phacharuen & Phromkun (2008)

ผู้แต่ง 3-5 คน ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งครบทุกคน และให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” จนถึงผู้แต่งคนสุดท้ายให้คั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, สุรพล พรหมกุล, และ เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2558)

(Phacharuen, Phromkun, & Panyadee, 2015)

ผู้แต่งมากกว่า 6 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งคนแรก และตามด้วย “และคณะ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ และคณะ, 2551)

วินิจ ผาเจริญ และคณะ (2551)

(Phacharuen et al., 2008)

Phacharuen et al. (2008)

กรณีที่เป็นการอ้างอิงข้อความ/เนื้อหาบางส่วน ให้ระบุเลขหน้าที่นำเนื้อหา/ข้อมูลนั้นๆ มากล่าวถึง โดยมีรูปแบบการเขียนดังนี้

(วินิจ ผาเจริญ, 2550, น. 45) หรือ

(วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรหมกุล, 2551, น. 112)

(Jones, 2007, p. 199) หรือ

(Kernis, Cornell, Sun, Berry, & Harlow, 1993, p. 145)

กรณีที่เนื้อหานั้น มีการกล่าวอ้างอิงถึงหลายผลงาน ให้ใช้เครื่องหมาย ; คั่นระหว่างผลงาน เช่น (วินิจ ผาเจริญ, 2550, น. 45; เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2558; Jones, 2007, p. 199)

2. สัมภาษณ์

(ผู้แต่ง, วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ระบุชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2550)

(Winit Phacharuen, personal communication, August 11, 2007)

(E. Robbins, personal communication, January 4, 2001).

5. การอ้างอิงท้ายบทความ ตามหลักเกณฑ์ APA

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
ผู้แต่ง 1 คน Single Author	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ <i>ชื่อหนังสือ</i> ./ สถานที่พิมพ์:/ ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of publication)./ <i>Title of work: Capital letter also for subtitle</i> ./ Location:/ Publisher.
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
ผู้แต่ง 2 คน Two Authors	ตัวอย่าง กำธร ชำรงค์ตระกูล. (2548). <i>มหัศจรรย์ผืนป่าแผ่นดินไทย</i> . กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.
	Helfer, M. E. (1997). <i>The battered child</i> . New York, NY: Springer.
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
ผู้แต่ง 3-7 คน Three to Seven Authors (ระบุชื่อครบทุก คน – FILL ALLL AUTHORS)	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1./ และ/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2./ (ปีที่พิมพ์)./ <i>ชื่อหนังสือ</i> ./ สถานที่พิมพ์:/ ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./ & Author, B. B./ (Year of publication)./ <i>Title of work: Capital letter also for subtitle</i> ./ Location:/ Publisher.
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
ผู้แต่ง 3-7 คน Three to Seven Authors (ระบุชื่อครบทุก คน – FILL ALLL AUTHORS)	ตัวอย่าง นิพนธ์ วราทนนท์กุล, และ จักรพันธ์ สมศรี. (2542). <i>โรคดอกไม้มือเมืองหนาว</i> . กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 6.
	Okuda, M., & Okuda, D. (1993). <i>Star trek chronology: The history of the future</i> . New York, NY: Pocket Books.
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
ผู้แต่ง มากกว่า 7 คน ขึ้นไป More than Seven Authors	ตัวอย่าง หาญกล้า วิจิตรประดิษฐ์, เสกสรรค์ จันทร์แรม, และ สุขสวัสดิ์ ทองคำ. (2540). <i>เทคโนโลยีการผลิตลำไยสีชมพู</i>. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A., Harlow, T., & Bach, J. S. (1993). <i>Organization</i>. Chicago, IL: University of Chicago Press.
	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง3,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง4,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง5,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง6,/... ชื่อ สกุลผู้แต่งคนสุดท้าย./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. (ระบุชื่อ 6 คน หลังชื่อคนที่ 6 ให้ใช้จุดไข่ปลาแทนชื่อผู้แต่งจากนั้นให้ระบุชื่อผู้แต่งคนสุดท้าย)
	Author, A. A./Author, B. B./Author, C. C./Author, D. D./Author, E. E./Author, F. F./... Author, G. G.Last Author)/(Year of publication)/Title of work: Capital letter also for subtitle./Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL) (Enter the names of 6 people. After the 6th person, use an ellipsis instead of the author's name, then add the last author's name)
	ตัวอย่าง นพรัตน์ บุญจรร, ชัยสิทธิ เอกเทศ, พงศ์ภัทร โลกสวย, ชัยพร เดชทิพย์, ปรีชา ทองคำขาว, จีรศักดิ์ แสงโชติช่วง, . . . ดารา หอมละมุน. (2552). <i>ระบบสารสนเทศทั้งภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำปิง: การจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำปิงเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ</i>. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. Miller, F. H., Choi, M. J., Angeli, L. L., Harland, A. A., Stamos, J. A., Thomas, S. T., . . Rubin, L. H. (2009). <i>Technical Communication</i>. New York, NY: Springer.
ผู้แต่งเป็น สถาบัน Organization as Author	หน่วยงานใหญ่ หน่วยงานย่อย./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. corporate author/(Year of publication)/Title of work: Capital letter also for subtitle./Location:/Publisher.

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL) ตัวอย่าง มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2552). <i>บทคัดย่อชุดโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง</i>. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. American Psychological Association. (2009). <i>APA Style</i>. New York, NY: Springer.
หนังสือแปล	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ <i>ชื่อหนังสือ</i> / (ชื่อผู้แปล, ผู้แปล)./ สถานที่พิมพ์: ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์./ (ต้นฉบับพิมพ์/ปี) Author, A. A./ (Year of publication)./ <i>Title of work: Capital letter also for subtitle</i> / (Translator, / Trans.)./ Location:/ Publisher./ (Original work published Year)
A Translation	ตัวอย่าง สติเวนสัน, วิลเลียม. (2536). <i>นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ</i> (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรีนติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง. (ปีพิมพ์ต้นฉบับ 1976) Laplace, P. S. (1951). <i>A philosophical essay on probabilities</i> (F. W. Truscott & F. L. Emory, Trans.). New York, NY: Dover. (Original work published 1814)
ผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ	ชื่อ สกุลบรรณาธิการ./ (บรรณาธิการ)./ (ปีที่พิมพ์)./ <i>ชื่อหนังสือ</i> ./ สถานที่พิมพ์: ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
Edited Book,	Editor, A. A./ (Ed./ Eds.)./ (Year of publication)./ <i>Title of work: Capital letter also for subtitle</i> ./ Location:/ Publisher.
No Author	ตัวอย่าง วิภาดา ภาพเขียน. (บรรณาธิการ). (2541). <i>ไทยยุคสุโขทัย</i>. กรุงเทพฯ: โครงการวิถิธรศน์. Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). <i>Consequences of growing up poor</i>. New York, NY: Russell Sage Foundation.
ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง	<i>ชื่อหนังสือ</i> ./ (ปีที่พิมพ์)./ สถานที่พิมพ์: ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. <i>Title of work: Capital letter also for subtitle</i> ./ (Year of publication)./ Location:/ Publisher.

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
Unknown Author	ตัวอย่าง แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544. (2542). กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. <i>Merriam-Webster's collegiate dictionary</i> . (1993). Springfield, MA: Merriam- Webster.
ปรากฏครั้งที่ พิมพ์ Edition other than the first	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อหนังสือ/ (ครั้งที่พิมพ์)/ สถานที่พิมพ์/ ชื่อสำนักพิมพ์หรือ โรงพิมพ์. Author, A. A./ (Year of publication)/ <i>Title of work: Capital letter also for subtitle</i> / (Edition.)/ Location:/ Publisher. ตัวอย่าง กำธร อารังค์ตระกูล. (2548). <i>มหัศจรรย์ผืนป่าแผ่นดินไทย</i> (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บ้านพระ อาทิตย์. Helfer, M. E. (1997). <i>The battered child</i> (5 th ed.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
ไม่ปรากฏเมืองที่ พิมพ์/ สำนักพิมพ์ No publisher of publication	ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ Enter [ม.ป.ท.] for Thai Documents and [n.p.] for Foreign language documents
ไม่ปรากฏปีที่ พิมพ์ No year of publication	ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ Enter [ม.ป.ป.] for Thai Documents and [n.d.] for Foreign language documents

บทความในหนังสือ - Chapter in Book	
ARTICLE OR CHAPTER IN AN EDITED BOOK	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อ สกุลบรรณาธิการ./ (บก.)./ ชื่อหนังสือ./ (น. เลขหน้า) ที่ปรากฏบทความจากหน้าใดถึงหน้าใด./ สถานที่พิมพ์./ ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article title./ In/ A. A. Editor/ (Ed./ Eds)./ Title of Book/ (p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp. page number-page number)./ Place:/ Publisher.
ตัวอย่าง	วิสาขา เจริญศิลป์. (2534). การรักษาโรคติดเชื้อทางเดินหายใจจากเชื้อไวรัส RSV (Respiratory Syncytial Virus) ในเด็ก. ใน สมศักดิ์ โล่เลขา, ชลรัตน์ ติเรกวัดชัย, และ มนตรี ตูจินดา (บก.), <i>อิมมูโนวิทยาทางคลินิกและโรคภูมิแพ้</i> (น. 99-103). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย และสมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย. ธิดา เมฆสุวรรณ. (2562). ความขัดแย้งระหว่างศาสนาในประเทศไทย. ใน ปรีดี หงส์สตีฟ, และ อัมไพร หมดเต็น (บก.), <i>ศาสนากับความรุนแรง</i> (น. 400-459). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions. Chumdermphrasejsuk, S. (1991). Acute Asthma Treatment in Children. In S. Lohlekha (Ed.), <i>Clinical Immunology and Allergy</i> (pp. 99-103). Bangkok: The Royal College of Pediatricians of Thailand & Pediatric Society of Thailand. O'Neil, J. M., & Egan, J. (1992). Men's and women's gender role journeys: A metaphor for healing, transition, and transformation. In B. R. Wainrib (Ed.), <i>Gender issues across the life cycle</i> (pp. 107-123). New York, NY: Springer.
บทความในวารสาร - Journal Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่(ฉบับที่)./ เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ. Author, A. A./ (Year of publication)./ Title of article./ Title of Periodical./ volume number(issue number)/ pages.
ตัวอย่าง	โมราร์ช ช่อขบา. (2536). แหล่งสารนิเทศบนอินเทอร์เน็ต. <i>วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์</i>, 13(2), 1-13.

บทความในวารสาร - Journal Article	
	Dubleck, L. (1990). Science fiction aids science teaching. <i>Physics Teacher</i> , 28(2), 316-318.
	Harlow, H. F. (1983). Fundamentals for preparing psychology journal articles. <i>Journal of Comparative and Physiological Psychology</i> , 55, 893-896.
บทความในแมกกาซีน, นิตยสาร - ARTICLE IN A MAGAZINE	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปี./เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อนิตยสาร./ปีที่(ฉบับที่)./เลขหน้าที่ปรากฏ.
	Author, A. A./ (Year./Month of publication)./Title of article./Title of Magazine./volume number(issue number)./pages.
ตัวอย่าง	ส้มโอมีอ. (2545, มีนาคม). อาหารบำรุงสมอง. <i>Update</i> , 20(210), 37-40. Henry, W. A., III. (1990, April). Making the grade in today's schools. <i>Time</i> , 135, 28-31.
บทความในหนังสือพิมพ์ - ARTICLE IN A NEWSPAPER	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปี./วันที่ เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./น./เลขหน้าที่ปรากฏ.
	Author, A. A./ (Year./Month/Date of publication)./Title of article./Title of Newspaper./p,pp./pages.
ตัวอย่าง	บัวช่อ รักษ์สุพรรณ. (2545, 8 พฤศจิกายน). อนาคตอิสราเอล-ปาเลสไตน์. <i>สยามนิวิสต์</i> , น. 6. พนิดา สงวนเสรีวานิช. (2554, 24 เมษายน). พระปลัดสุชาติ สุวัฑฒโกปกากะเกษม นักรักพัฒนา. <i>มติชน</i> , น. 17-18. Schultz, S. (2005, December). Calls made to strengthen state energy policies. <i>The Country Today</i> , pp. 1A, 2A. Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufactures flood Thai market. <i>The Nation</i> , p. 7A.

บทความในสารานุกรม - Encyclopedia Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อสารานุกรม/ (ฉบับที่./ หน้า)./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article Title./ In/ Encyclopedia Title/ (Vol. Number./ p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp. page number-page number)./ Place: Publisher.
ตัวอย่าง	เหมือนฝัน รักธรรม. (2537). คัวฮักคัวหาง. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ (ฉบับที่ 24, น. 274-275). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
	Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In <i>The encyclopedia Americana</i> (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier.
รายงานการวิจัย - Research report	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง/ (รายงานวิจัย)./ สถานที่พิมพ์./ ชื่อสำนักพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Title/ (Research report)./ Location:/ Publisher.
ตัวอย่าง	พินิจ ทิพย์มณี. (2553). การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตายของประเทศไทย (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
	Deming, D., & Dynarski, S. (2008). <i>The Lengthening of Childhood</i> (Research report). Nashville: American Economic Association.
เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Proceedings, Symposium	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อการประชุมหรือการสัมมนา/ (น./ เลขหน้า-เลขหน้า)./ สถานที่พิมพ์./ ชื่อสำนักพิมพ์.
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article title./ In/ Title of Conference/ (pp. page number-page number)./ Location:/ Publisher.
ตัวอย่าง	ชัชพล มงคลิก. (2552). การประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ในการจัดตารางการผลิตแบบพหุเกณฑ์: กรณีศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมผลิตยา. ใน การประชุมวิชาการการบริหารและการจัดการ ครั้งที่ 5 (น. 46). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
	Piyasiripon, N. (2016). Factors affecting Policy Implementation Effectiveness toward National Security Policy in Southernmost Provinces of Thailand. In <i>Proceeding of The 38th National Graduate Research Conference</i>

เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Proceedings, Symposium	
	(<i>Humanities and Social Science</i>) (pp. 169-176). Phitsanulok: Naesuan University Publishing House. Soutar, G., & Mazzaro, T. W. (1995). Gaining competitive advantage in education services exports: Forward integration and strategic alliances in a maturing market. In <i>Proceeding of the Academy of International Business Southeast Asia Regional Conference, Asia Pacific International Business: Regional integration and global competitiveness</i> (pp. 85-110). Perth: Murdoch University.
วิทยานิพนธ์ และ ปริญญาานิพนธ์ - Thesis	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนวิทยานิพนธ์./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์หรือปริญญาานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต)./ชื่อสถานศึกษา./สถานที่พิมพ์. Author, A. A./ (Year)./ <i>Title of dissertation</i>/(Doctoral dissertation or Master's thesis)./Name of Institute,/Location.
ตัวอย่าง	ช่อเพ็ญ นวลขาว. (2548). <i>ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศกับแบบแผนการผลิตและวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ศึกษากรณีชุมชนขนานนก จังหวัดนครศรีธรรมราช</i> (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, นครศรีธรรมราช. Nickels, D. W. (2005). <i>The relationship between IT-business alignment and organizational culture: An exploratory study</i> (Doctoral dissertation). University of Memphis, Memphis.
ราชกิจจานุเบกษา	
รูปแบบ	ชื่อเรื่อง./ (ปี./วัน/เดือน/ที่พิมพ์)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่./หน้า.
ตัวอย่าง	พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนที่ 67 ก, หน้า 33.

สื่อโสตทัศนและสื่ออื่น ๆ – Electronic Sources	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้ผลิต/(ผู้ผลิต),/และ/ชื่อ สกุลผู้กำกับ/(ผู้กำกับ),/(ปีที่ผลิต),/ชื่อเรื่อง/[ประเภทของสื่อโสตทัศน],/สถานที่ผลิต:/สถานที่ถ่ายทำ.
	Producer, P. P./(Producer),/&/Director, D. D./(Director),/(Date of publication),/Title of motion picture/[Motion picture],/Country of origin:/Studio or distributor.
ตัวอย่าง	ศรีัญญา จิตศิลป์. (2561). <i>คนชายขอบในประเทศไทยพัฒนา</i>. [วีดิทัศน์]. กรุงเทพฯ: फिल्मศิลป์. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2543). <i>รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมเรื่องน้ำ</i>. [ซีดีรอม]. กรุงเทพฯ: ฝ่ายสารสนเทศ กองสารสนเทศสิ่งแวดล้อม. Smith, J. D. (Producer), & Smithee, A. F. (Director). (2001). <i>Really big disaster movie</i> [Motion picture]. United States: Paramount Pictures. Important, I. M. (Producer). (1990, November 1). <i>The nightly news hour</i> [Television broadcast]. New York, NY: Central Broadcasting Service. Taupin, B. (1975). Someone saved my life tonight [Recorded by Elton John]. On <i>Captain fantastic and the brown dirt cowboy</i> [CD]. London, England: Big Pig Music Limited.
สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ หรือ บทความวารสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือ เอกสารจากฐานข้อมูล - Databases	
บทความจากเว็บไซต์ – Webpage/Online Content	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์),/ชื่อบทความ,/สืบค้นจาก/URL (แบบเต็ม) หรือชื่อฐานข้อมูล
	Author, A. A.,/&/Author B. B.,/(Date of publication),/Title of page/[Format description when necessary],/Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	สุรัชย์ เลียงบุญเลิศชัย. (2554). จัดระเบียบสำนักงานทนายความ. สืบค้นจาก http://www.lawyerscouncil.or.th/2011/index.php?name=knowledge CNN Wire Staff. (2011). How U.S. forces killed Osama bin Laden. Retrieved from http://www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/bin.laden.raid/index.html

บทความจากเว็บไซต์ – Webpage/Online Content	
	Eco, U. (2015). How to write a thesis [PDF file]. (Farina C. M. & Farina F., Trans.) Retrieved from https://www.researchgate.net/... How_to_write_a_thesis/.../Umberto+Eco-How+to+Write+... (Original work published 1977)
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
ไม่มีเลข DOI – With no DOI Assigned	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อบทความ/ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)./ เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ./ สืบค้นจาก/ URL (แบบเต็ม) หรือชื่อฐานข้อมูล Author, A. A./ (Year of Published)./ Title of article./ Title of Online Journal./ volume number(issue number),/ page range./ Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	สุนันทา เลาวัญศิริ. (2553). ธาตุอาหารหลักของน้ำสกัดชีวภาพแบะเข้มข้นจากขยะครัวเรือน. วารสารออนไลน์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 29(2), 165-169. สืบค้นจาก <a "="" full="" href="http://www.journal.msu.ac.th/msu.ac.th/index.php?option=com_content&task=Smyth, A. M., Parker, A. L., & Pease, D. L. (2002). A study of enjoyment of peas. Journal of Abnormal Eating, 8(3), 120-125. Retrieved from https://www.fakeexamplehomepage.com/full/url/
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
มีเลข DOI - With DOI Assigned	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อบทความ/ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)./ เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ./ เลข DOI Author, A. A., & Author, B. B./ (Year of Published)./ Title of article./ Title of Journal./ volume number(issue number if available),/ page range./ doi:00000000/000000000000 or https://doi.org/10.0000/0000
ตัวอย่าง	Brownlie, D. (2007). Toward effective poster presentations: An annotated bibliography. <i>European Journal of Marketing</i> , 41, 1245-1283. doi:10.1108/03090560710821161

บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
มีเลข DOI - With DOI Assigned	
	Wooldridge, M.B., & Shapka, J. (2012). Playing with technology: Mother-toddler interaction scores lower during play with electronic toys. <i>Journal of Applied Developmental Psychology</i> , 33(5), 211-218. https://doi.org/10.1016/j.appdev.2012.05.005
สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ประเภทอื่น ๆ	
บทความในหนังสือออนไลน์ – Online Book Chapter	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อ สกุลบรรณาธิการ (ถ้ามี)/ (บก.)./ ชื่อหนังสือ (บทที่หรือหมายเลขส่วน ถ้ามี)./ สืบค้นจาก/ URL (แบบเต็ม)
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article title./ In/ A. A. Editor/ (Ed./ Eds)./ <i>Title of Book</i> (chapter or section number)./ Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	Engelshcall, R. S. (1997). Module mod_rewrite: URL Rewriting Engine. In <i>Apache HTTP Server version 1.3 documentation</i> (Apache modules). Retrieved from https://httpd.apache.org/docs/1.3/mod/mod_rewrite.html Peckinpugh, J. (2003). Change in the Nineties. In J. S. Bough and G. B. DuBois (Eds.), <i>A century of growth in America</i> . Retrieved from GoldStar database.
สารานุกรม/พจนานุกรมออนไลน์ – Online Encyclopedias and Dictionaries	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ใน/ ชื่อสารานุกรม/พจนานุกรม./ สืบค้นจาก/ URL (แบบเต็ม)
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Article title./ In/ Title of Encyclopedias or Dictionaries./ Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	Feminism. (n.d.). In <i>Encyclopædia Britannica online</i> . Retrieved from https://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism

วิกิ - Wikis	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี/จาก/ชื่อวิกิ:/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./ (Year of Publication)./ Retrieved/ Month/Date, Year/ from/ Name of WIKI:/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2553 จาก วิกิพีเดีย: http://th.wikipedia.org/wiki/มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ OLPC Peru/Arahuay. (n.d.). Retrieved April 29, 2011 from the OLPC Wiki: https://wiki.laptop.org/go/OLPC_Peru/Arahuay
หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ – Electronic Books	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อหนังสือ./ สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./ (Year of publication)./ Title of work: Capital letter also for subtitle./ Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	De Huff, E. W. (n.d.). <i>Taytay's tales: Traditional Pueblo Indian tales</i> . Retrieved from https://digital.library.upenn.edu/ women/dehuff/taytay/taytay.html
หนังสือพิมพ์ออนไลน์ – Newspaper Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปี./วันที่ เดือนที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A. (Year, Month Day). Title of article. Title of Newspaper. Retrieved from https://www.homeaddress.com/
ตัวอย่าง	ข่าวสดออนไลน์. (2564, 5 มีนาคม). ครม.ไฟเขียว 764 ล้าน ซื้อเรือคืนหลังประมงเจอพิษแก๊สไอ ยูยู นายกหวั้นเวียนเทียน. ข่าวสด. สืบค้นจาก https:// www.khaosod.co.th/ economics/news_2277605 Parker-Pope, T. (2008, May 6). Psychiatry handbook linked to drug industry. <i>The New York Times</i> . Retrieved from https://well.blogs.nytimes.com/

หมายเหตุ: 1. ผู้แต่งชาวไทยให้ใส่ชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องใส่คำนำหน้าชื่อ ยกเว้นราชทินนามฐานันดรศักดิ์ ให้นำไปใส่ท้ายชื่อ โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อกับราชทินนามและฐานันดรศักดิ์ ส่วนสมณศักดิ์ให้คงรูปตามเดิม

2. กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้ใส่ชื่อทั้งสองคนตามลำดับที่ปรากฏ เชื่อมด้วยคำว่า “และ” สำหรับเอกสารภาษาไทย และใช้เครื่องหมาย “&” สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ ระหว่างคนที่ 1 และคนที่ 2 โดยเว้น 1 ระยะก่อนและหลัง

3. ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อสกุล ตามด้วยอักษรย่อชื่อต้น โดยเว้น 1 ระยะ และอักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) ทั้งนี้การกลับชื่อสกุลให้ใช้ตามความนิยมของคนในชาตินั้น โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อสกุลและอักษรย่อชื่อต้น อักษรย่อชื่อกลาง หากกรณีที่ผู้แต่งมีคำต่อท้าย เช่น Jr. หรือคำอื่น ๆ ให้ใส่คำดังกล่าวต่อท้ายอักษรย่อชื่อต้น หรือ อักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) โดยคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค

4. ผู้แต่งที่เป็นสถาบัน ให้ลงรายการบรรณานุกรมโดยเรียงลำดับจากหน่วยงานใหญ่ไปหาหน่วยงานย่อย และเว้นวรรคจากชื่อหน่วยงานใหญ่ไปหาชื่อหน่วยงานย่อย แต่ถ้าเป็นการอ้างอิงในเนื้อหา ให้เรียงลำดับจากหน่วยงานย่อยไปหาหน่วยงานใหญ่

5. ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์ หรือ สำนักพิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

6. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

สามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ APA Style 6th edition เช่น APA Formatting and Style Guide.

From [http://owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/American Psychological Association \(APA\) 6th edition style Examples](http://owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/American%20Psychological%20Association%20(APA)%206%20th%20edition%20style%20Examples).

From www.lib.monash.edu.au/tutorials/citing/apa-a4.pdf

6. วิธีเรียงอ้างอิง การเรียงอ้างอิงใช้หลักการเดียวกับการเรียงคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือ Dictionary ที่เป็นสากล โดยคำที่มีสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระตามลำดับตั้งแต่ กก - กฮ ดังนี้

ก ข ค ศ ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น

บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ฤ ฦ ล ฬ ภา ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ

ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกัน เรียงลำดับตามรูปสระ ดังนี้

อะ อัว อัวะ อา อำ อี อี้ อื อุ ูเอะ เอ เอาะ เอา

เอน เอย เียะ เอื้อ เอื้อะ แอ แอะ โอ โอะ ไอ ไอ

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายตารางให้พิมพ์เหนือตารางชิดกันซ้าย ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ตารางโดยมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่/1/ชื่อตาราง

สำหรับคำบรรยายภาพ กราฟ แผนภูมิ แผนภูมิภาพ ให้พิมพ์ใต้ภาพ จัดกลางหน้ากระดาษ ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพ โดยมีรูปแบบดังนี้

ภาพที่/1./ชื่อภาพ